

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

ΤΗΣ

ΜΙΚΡΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ

ΤΟΥ

ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1982

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΜΙΚΡΙΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ
ΤΟΥ
ΙΑΝΟΥ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Μέ άπόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τά διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπό τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΠΑΜΑΤΙΚΗ

ειδ θεοτυπεδα κ εβγαλλεντην ΕΓΓΥΗΤΗ ηδη πολεοκε ΖΕ
αν ήτι νομοσύνη λεπτομέρη δοτ νίληθ έκτικη
ρωπόδεξη διάνυνη ο νότ δού ντνονθην αιτε
ΝΕΑΝ ιτνοζέδην ήτι νοιληθ ηλικιαδιδ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

ΤΗΣ

ΜΙΚΡΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ

ΤΟΥ

ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Α Θ Η Ν Α

1982

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στή σύσκεψη, πού έγινε στις 27 Ιανουαρίου 1976 στό 'Υπουργεῖο Παιδείας ύπό τήν Προεδρία τοῦ Πρωθυπουργοῦ κ. Κωνσταντίνου Καραμανλῆ μέ θέμα τήν ἀναμόρφωση τῆς Παιδείας μας, εἶχε ἀπόφασιστεī ἡ διδασκαλία τῆς δημοτικῆς γλώσσας σέ ὅλες τίς βαθμίδες τῆς 'Εκπαιδεύσεως, γενικῆς καί ἐπαγγελματικῆς. Ἡ ἀπόφαση αὐτή ἔπειτα ἀπό λίγο έγινε νόμος τοῦ Κράτους.

Τό 'Υπουργεῖος Εθνικῆς Παιδείας, γιά νά πραγματώσει τήν ἰστορική αὐτή ἀπόφαση, ἀνέθεσε στό KEME νά συγκροτήσει δμάδα ἐργασίας μέ τήν ἐντολή νά προσαρμόσει τή Μικρή Νεοελληνική Γραμματική τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη, τῶν ἐκδόσεων 1965 καί 1975, στά σημερινά δεδομένα τῆς νεοελληνικῆς καί σχολικῆς πραγματικότητας. Ἡ δμάδα ἐργάστηκε μέ ίδιατερο ζῆλο ἀλλά καί ἐπίγνωση εὐθύνης καί ὑπέβαλε τίς τροποποιητικές τῆς προτάσεις στήν 'Επιτροπή πού καταρτίστηκε μέ τήν Φ.211.13/48/36556/7.4.1976 ἀπόφαση τοῦ 'Υπουργείου Παιδείας.

Ἡ 'Επιτροπή, μέ Πρόεδρο τόν κ. Μιχ. Στασινόπουλο, 'Ακαδημαϊκό καί πρώην Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, καί μέλη τόν 'Αντιπρόεδρο τῆς 'Ακαδημίας κ. Πέτρο Χάροη, τούς δμότιμους Καθηγητές Πανεπιστημίου κ.κ. 'Εμμ. Κριαρᾶ, Λίνο Πολίτη καί 'Αγ. Τσοπανάκη καί τόν Πρόεδρο τοῦ KEME κ. 'Αλέξ. Καρανικόλα, μελέτησε τίς προτάσεις πού ὑπέβαλε ἡ δμάδα ἐργασίας, τίς ἐνέκρινε καί ἔδωσε λύσεις σέ προβλήματα πού είχαν παρουσιαστεῖ.

Σήμερα ἔχουμε τή χροά νά παραδώσουμε στόν "Ελληνα ἐκπαιδευτικό καί στά ἐλληνόπουλα τή Γραμματική τους, ἔνα ἔργο μελέτης, μόχθου ἀλλά καί ἀγάπης. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ καθηγητής καί ὁ διδάσκαλος, θεμελιώνοντας τή γλωσσική διδασκαλία τους στό βιβλίο

αντό, μέ το ζῆλο πού τούς διακρίνει, θά δώσουν ἀριότερη γλωσσική παιδεία στούς μαθητές τους. Καὶ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι ὁ μαθητής τοῦ Δημοτικοῦ καὶ τοῦ Γυμνασίου μας θά δεχτεῖ τή Γραμματική του ὡς βασικό βοήθημα γιά τή γλωσσική του κατάρτιση καὶ θά την ἔχει χρήσιμο σύμβουλο καὶ ενεργετικό σύντροφο τῆς σχολικῆς του ζωῆς.

*‘Ο ‘Υφυπουργός Ἐθνικῆς Παιδείας
καὶ Θογησκευμάτων*

Χρυσόστομος Π. Καραπιπέρης

ΣΗΜ. Τήν ούμαδα ἐργασίας τήν είχαν ἀποτελέσει οἱ : Ἀλ. Καρανικόλας, Πρόεδρος, Ἀντ. Κατσουρός, Καλλ. Μουστάκα, Κ. Ν. Παπανικόλαου, Ἰγν. Σακαλής, Ἀνθ. Σεφεριάδου, Ἡλ. Σπυρόπουλος, Δ. Τομπαΐδης καὶ Χρ. Τσολάκης, μέλη.

ΣΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Τό βιβλίο πού κρατᾶς εἶναι ἡ Γραμματική τῆς γλώσσας πού ἀκοῦς παντοῦ: στό σπίτι, στίς συντροφιές, στό σχολεῖο. Τήν ἔδια γλώσσα μιλᾶς κι ἐσύ· μ' αὐτή φανερώνεις τίς χαρές, τίς λύπες, τίς σκέψεις σου. Εἶναι μιά γλώσσα γεμάτη δύναμη καί ζωή. Εἶναι ἔδια μέ εἴκεινή πού μιλοῦσαν οἱ πατέρες μας καί οἱ πατέρες τῶν πατέρων μας, καθώς καί ἔκεινοι πού ἔζησαν πρίν ἀπό αὐτούς, μέ ἄλλα λόγια ὅλοι οἱ πρόγονοί μας. Οἱ ρίζες της χάνονται στά βάθη τῆς ιστορίας μας. Ὁ κορμός της ώστόσο, στά χρόνια πού πέρασαν, ἔμεινε ὁ ἔδιος, ἀγέραστος καί θαλερός, γιατί τέτοιος, ἀγέραστος καί θαλερός, εἶναι καί ὁ λαός πού τή μίλησε καί τή μιλάει*.

Πρόσεξε μόνο. Ἡ γλώσσα αὐτή, ὅπως στά παλιά τά χρόνια, ἔτσι καί σήμερα ἥταν καί εἶναι ζωντανή. Καί ξέρεις τώρα, γιατί πιά εἰσαι μεγάλο παιδί, ὅτι οἱ ζωντανοί ὀργανισμοί δέν μένουν ἀναλλοίωτοι. Ἀλλάζουν. Ὄλοένα παίρνουν καινούριες μορφές, χωρίς ὅμως νά χάνουν τήν ἀρχική τους ύπόσταση. Τό ἔδιο γίνεται καί μέ τίς γλώσσες. Μόνο οἱ νεκρές μένουν σάν τά ἀπολιθώματα. "Ολες οἱ ἄλλες ἀλλάζουν. Ἀλλάζουν ὅμως σιγά σιγά· τόσο σιγά, ὥστε ἔκεινοι πού τίς μιλοῦν δέν τό αἰσθάνονται." Ετσι καί ἡ γλώσσα μας, ἐπειδή μέσα της σκιρτάει ἡ ζωή, πήρε μέ τόν καιρό διάφορα σχήματα, ὥσπου ἔφτασε, μιλημένη ἀδιάκοπα ἀπό χείλη ἑλληνικά, στή σημερινή της μορφή, τή νεοελληνική.

Αὔτη λοιπόν, τή νεοελληνική γλώσσα θά σέ βοηθήσει αύτό τό βιβλίο νά μάθεις. Τήν ξέρεις βέβαια, γιατί εἶναι ἡ γλώσσα σου, ἡ μητρική σου γλώσσα, ἀλλά πρέπει νά τή μιλᾶς καί νά

‘Η Γραμματική
τῆς γλώσσας
μας

* Συνοπτική ἐπισκόπηση τῆς ιστορίας τῆς γλώσσας μας μπορεῖς νά βρεῖς στό τέλος τοῦ βιβλίου σου, σ. 250 - 252.

‘Η χρησιμότητα
τῆς Γραμματικῆς

τή γράφεις πιό σωστά, νά τήν κατακτήσεις. Θά μάθεις τότε νά ἀποφεύγεις τούς ίδιωματισμούς, τίς λέξεις δηλαδή πού δέν ἀνήκουν στήν κοινή γλώσσα παρά συνηθίζονται σέ δρισμένους τόπους. Γιατί ἵσως ἔχεις προσέξει ότι ἀπό τόπο σέ τόπο ἡ γλώσσα μας, ὅπως καί κάθε γλώσσα στόν κόσμο, παρουσιάζει μικρές διαφορές. *Ἐτσι λ.χ. τὸ εἴχαμε σέ μερικές περιοχές τό λένε εἴχαμαν.* Αύτούς τούς ίδιωματικούς τύπους θά τούς παραμερίσεις καί θά γνωρίσεις τόν πιό κοινό γλωσσικό μας τύπο.

Θά μάθεις, ὕστερα, νά σκέπτεσαι σωστά, γιατί μαθαίνεις νά σκέπτεται ὅποιος μαθαίνει τή γλώσσα του. Ή γλώσσα καί ἡ σκέψη γεννιοῦνται μαζί.

Θά μάθεις ἀκόμη ότι ἡ γλώσσα μας δέν πορεύεται στά τυφλά. *Ἔχει κανόνες πού τήν κυβερνοῦν,* ἔχει τούς νόμους της, πού ὅσο θά τούς γνωρίζεις τόσο καί θά τήν ἀγαπᾶς περισσότερο. Θά νιώθεις ότι κατέχεις θησαυρό.

Γιά νά σέ βοηθήσει ὅμως τό βιβλίο αύτό νά γνωρίσεις τή γλώσσα σου, πρέπει νά τό χρησιμοποιεῖς σωστά. Είναι μεγάλο κέρδος νά μάθεις νά χρησιμοποιεῖς σωστά ἐνα βιβλίο. Αύτό σημαίνει ότι ξέρεις νά ἀνατρέχεις σ' αύτό καί νά βρίσκεις κάθε φορά ὅτι θελήσεις. Τό βιβλίο τότε γίνεται ἐνα ἐργαλεῖο στά χέρια σου, γίνεται, ἀν θέλεις, φίλος σου. Γι' αύτό καί θά πρέπει νά γνωρίσεις τόν τρόπο μέ τόν ὅποιο είναι καμωμένο, νά γνωρίσεις δηλαδή τή σύνθεσή του.

‘Η σύνθεση τῆς
Γραμματικῆς

Τή Γραμματική σου τήν ἀποτελοῦν δύο τεύχη. Τό πρῶτο, αύτό πού κρατᾶς στά χέρια σου, περιέχει τά γραμματικά φαινόμενα τής κοινῆς δημοτικῆς, ἐνῶ τό δεύτερο περιέχει κείμενα καί ἀσκήσεις, πού ἀντιστοιχοῦν στά γραμματικά φαινόμενα πού μαθαίνεις στό πρῶτο.

Αύτό πάλι, τό πρῶτο τεῦχος, συνοδεύεται ἀπό ἐνα *Ἐπίμετρο* πού περιέχει τόν *Ορθογραφικό Οδηγό* καί τόν *Κατάλογο τῶν Ανώμαλων Ρημάτων.*

Στόν *Ορθογραφικό Οδηγό* θά βρίσκεις τίς λέξεις πού παρουσιάζουν ὁρθογραφικές δυσκολίες. Σ' αύτόν λ.χ. θά βρεις τή σωστή γραφή καταλήξεων πού δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα ἢ τίς λέξεις πού παίρνουν δασεία.

Στόν Κατάλογο τῶν Ἀνώμαλων Ρημάτων θά
βρίσκεις τά ρήματα πού παρουσιάζουν κάποια, ἔστω καί μι-
κρή, ἀπόκλιση ἀπό τόν κανονικό σχηματισμό. Εἶναι καταταγ-
μένα σέ ὅμαδες πού λέγονται **κατηγορίες**. Κάθε κατηγορία
περιέχει τά ρήματα πού παρουσιάζουν τήν ἵδια ἀνωμαλία. "Ολες
μαζί είναι δέκα καί παραθέτονται πρίν ἀπό τόν Κατάλογο. "Ετοι
κάθε ρῆμα μπορεῖ νά τό βρίσκεις καί στόν Κατάλογο, στήν ἀλ-
φαβητική του σειρά, καί στήν Κατηγορία στήν ὅποια
ἀνήκει. "Αν λ.χ. θέλεις νά δεῖς τούς ἀρχικούς χρόνους τοῦ ρήμα-
τος καταλαβαίνω, δέν ἔχεις παρά νά ἀναζητήσεις τό ρῆμα αὐτό
στήν ὄρισμένη του θέση ἀνάμεσα στά ρήματα πού ἀρχίζουν
ἀπό τό γράμμα κ. Μέ τόν τρόπο αὐτό βρίσκεις ὅτι οι χρόνοι
τοῦ ρήματος καταλαβαίνω είναι οι ἀκόλουθοι: ἐνεστώτας κα-
ταλαβαίνω, ἀριστος κατάλαβα. "Αν πάλι θελήσεις κάτι πε-
ρισσότερο, νά δεῖς λ.χ. τό λόγο γιά τόν ὅποιο τό ρῆμα αὐτό
είναι ἀνώμαλο, τότε θά συμβουλευτεῖς τήν ἔνδειξη Κ7, πού είναι
σημειωμένη πλάι στό ρῆμα (καταλαβαίνω Κ7). Τό Κ σημαίνει
τήν κατηγορία, καί τό 7 δείχνει τόν ἀριθμό της. Μέ ἄλλα
λόγια θά ἀνατρέξεις στήν ἔβδομη κατηγορία. "Εκεῖ θά
πληροφορηθεῖς ὅτι τό ρῆμα είναι ἀνώμαλο, γιατί χάνει στόν
ἀριστο τή συλλαβή -αιν-. Μέ τόν ἵδιο τρόπο δουλεύοντας
μπορεῖς νά μάθεις, ὅταν θέλεις, καί γιά κάθε ἄλλο ρῆμα τοῦ
Καταλόγου.

Γενικά ὁ σκοπός τοῦ "Επιμέτρος" είναι διπλός: νά
έλαφρύνει τή Γραμματική ἀπό τίς πολλές λεπτομέρειες καί νά
χρησιμεύσει γιά σένα σάν ἔνα είδος συμβούλου, πού θά σου
λύνει ἀπορίες ὀρθογραφικές καί ἄλλες.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ

ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οι φθόγγοι της ελληνικής γλώσσας

1. "Όταν μιλοῦμε, μεταχειρίζόμαστε λέξεις: ἔλα, μητέρα, σπίτι, βιβλίο είναι λέξεις. Κάθε λέξη σχηματίζεται από άπλες φωνές. "Έτσι ή λέξη ἔλα σχηματίζεται από τις άπλες φωνές ε, λ, α.

Τις άπλες φωνές που σχηματίζουν τις λέξεις τις όνομάζουμε φθόγγους.

2. Η γλώσσα μας έχει 25 φθόγγους, τούς άκολουθους:
α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ, τ, φ, χ,
μπ, ντ, γκ, τσ, τζ.

Τα γράμματα της ελληνικής γλώσσας

3. Γράμματα ή ψηφία είναι τα γραπτά σημάδια που παριστάνουν τούς φθόγγους.

Τό ε, τό λ και τό α είναι γράμματα που τά γράφουμε, γιά νά παραστήσουμε τούς φθόγγους που προφέρουμε, όταν λέμε τή λέξη ἔλα.

4. Τα γράμματα που μεταχειρίζόμαστε γιά νά γράψουμε τούς

φθόγγους τῆς γλώσσας μας είναι 24 καὶ δύτικά μαζί κάνουν τό αλφά-
βητο τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ἢ τό Ἑλληνικό ἀλφάβητο.

Τά γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου γράφονται ἀπό τά
παλιά χρόνια μέ τήν ἀκόλουθη σειρά, πού δυνατάζεται ἀλφαβητική
σειρά:

A α	ἀλφα	H η	ἡτα	N ν	νι	T τ	ταῦ
B β	βῆτα	Θ θ	θῆτα	Ξ ξ	ξί	Υ υ	ῦψιλον
Γ γ	γάμα	I ι	γιῶτα	Ο ο	ஓμικρον	Φ φ	φί
Δ δ	δέλτα	K κ	κάπα	Π π	πί	Χ χ	χί
Ε ε	ἔψιλον	Λ λ	λάμδα	Ρ ρ	ϙό	Ψ ψ	ψί
Z ζ	ζῆτα	M μ	μί	Σ σ	σίγμα	Ω ω	ῳμέγα

Αντιστοιχία φθόγγων καὶ γραμμάτων

5. "Οπως βλέπουμε, τό Ἑλληνικό ἀλφάβητο δέν ἔχει γιά ὅλους τούς φθόγγους ξεχωριστά γράμματα.

"Ἐτσι, γιά νά γράψουμε τούς φθόγγους ου, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ,
μεταχειριζόμαστε δύο γράμματα γιά τόν καθένα.

"Από τό ἄλλο μέρος ἔχουμε περισσότερα γράμματα πού παριστάνουν τόν ἴδιο φθόγγο. Γιά τό φθόγγο ο ἔχουμε δύο γράμματα:
τό ο καὶ τό ω (ὠμος), γιά τό φθόγγο ι ἔχουμε τρία: τό η, τό ι
καὶ τό ν (κυνήγι).

Φωνήεντα καὶ σύμφωνα

6. Οἱ φθόγγοι χωρίζονται σέ φωνήεντα καὶ σέ σύμφωνα.

Φωνήεντα είναι οἱ φθόγγοι πού μποροῦν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή:

(α), (ε), ἀ - έ - ρας.

Σύμφωνα είναι οἱ φθόγγοι πού δέν μποροῦν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή καὶ πηγαίνουν πάντοτε μαζί μέ φωνήεντα:

(λ), (γ), λέ - γω.

Καί τά γράμματα πού παριστάνουν τούς φθόγγους χωρίζονται σέ φωνήντα καί σέ σύμφωνα.

7. Φωνήντα είναι τά γράμματα α, ε, η, ι, ο, υ, ω.

Σύμφωνα είναι τά γράμματα β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ (-ς), τ, φ, χ, ψ.

8. Από τά έφτά φωνήντα:

α) δύο, τό ε καί τό ο, όνομάζονται βραχύχρονα,

β) δύο, τό η καί τό ω, όνομάζονται μακρόχρονα, καί

γ) τρία, τό α, τό ι καί τό υ, όνομάζονται δίχρονα.

Σημείωση.—Στήν άρχαια ἐποχή τό η προφερόταν σάν ες, τό ω σάν οο, καί τά φωνήντα α, ι, υ, δλλοτε σάν ἀπλά α, ι, υ, καί ἄλλοτε σάν αα, ιι, υυ. Γι' αύτό, τό η καί τό ω όνομάζονται μακρόχρονα, τό ε καί τό ο βραχύχρονα καί τά α, ι, υ δίχρονα.

Άρχικά καί τελικά γράμματα

9. Τό πρῶτο γράμμα σέ μιά λέξη λέγεται **άρχικό**. τό τελευταῖο **τελικό**. Στή λέξη βότανο άρχικό είναι τό β, τελικό τό ο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Τό γράμμα σ τό μεταχειριζόμαστε ἀντί γιά τό σ, δταν είναι τελικό σέ μιά λέξη: σωστός.

Τελικά σύμφωνα

10. Τελικά σύμφωνα είναι στή γλώσσα μας τό σ καί τό ν.

Σέ ἄλλα σύμφωνα τελειώνουν μερικά ἐπιφωνήματα καί λέξεις ξένες: ἄχ! οὐφ!
Ἄδαμ, χερούβειμ, Ἰσαάκ, σοφέρ, Μωάμεθ κτλ.

Διπλά γράμματα

11. Τά γράμματα ξ καί ψ λέγονται **διπλά**, γιατί τό καθένα παριστάνει δύο φθόγγους, τό ξ τούς φθόγγους κσ καί τό ψ τούς φθόγγους πς: λοξός, ψυχή, ξεψαχνίζω, ξέψαλμος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Τό (πσ) γράφεται πάντοτε μέ ψ. Τό (κσ) γράφεται μέ ξ, ὅχι ὅμως στίς λέξεις πού είναι σύνθετες μέ τό ἐκ: ἔξω, ἔξιος, ἄλλα: ἐκ-στρατεία.

Δίψηφα

12. Δίψηφα δύνομάζονται δύο γράμματα μαζί πού παριστάνουν ενα φθόγγο.

Δίψηφα είναι τά άκολουθα:

13. Α' — Δίψηφα φωνήντα

α) Τό ου γιά τό φθόγγο (ου): οὐρά, τοῦ βοννοῦ.

β) Τό αι, πού προφέρεται ὅπως καί τό ε: σημαῖες.

γ) Τό ει, τό οι καί τό νι πού προφέρονται ὅπως καί τό ι: ιλείνει, οι κάτοικοι, νίοθετῶ.

Τά δίψηφα φωνήντα είναι μακρόχρονα.

Τό αι καί τό οι, ὅταν είναι τελικά, λογαριάζονται βραχύχρονα: είναι, θυμοῦνται, κῆποι.

14. Β' — Δίψηφα σύμφωνα

1. Τά μπ, ντ, γκ έχουν άλλοτε ἄρρινη καί άλλοτε ἔρρινη προφορά.

"Αρρινη προφορά έχουν τά μπ, ντ, γκ, ὅταν βρίσκονται:

α) στήν ἀρχή τῶν λέξεων:

μπαίνω, μπαοῦλο, ντύνω, ντρέπομαι, γκέμι, γκρεμός.

β) μέσα στή λέξη, ὕστερα ἀπό σύμφωνο καί σπανιότερα ὕστερα ἀπό φωνῆν (σέ ζένες λέξεις προπάντων):

μπάρμπας, τουρμπίνα, μπερντές, φίλντισι, ἀργκό, μπαμπάς, μαντέμι, μπαγκέτα.*

Πιό συχνά όμως ή προφορά τοῦ μπ καί τοῦ ντ είναι ἔρρινη. Δηλαδή τό πρῶτο γράμμα, μὴ ν, προφέρεται ξεχωριστά, καί τό δεύτερο, πὴ τ, προφέρεται σάν τό ἀντίστοιχο δίψηφο μπ η ντ. Οι λέξεις: ἀμπέλι, Λαμπρή, πάντοτε, πέντε προφέρονται σάν νά τίς γράφαμε: ἀμ - μπέλι, Λαμ - μπρή, πάν - ντοτε, πέν - ντε.

Παρόμοια καί στίς λέξεις πού έχουν γκ η γγ, τό πρῶτο γράμμα προφέρεται σάν ν, καί τό δεύτερο, τό κ η τό γ, σάν τό δίψηφο γκ.

* Έτσι οι λέξεις: ἀγκάθι, ἀγκαλιά, φεγγάρι, Ἀγγλία προφέρονται σάν νά ηταν γραμμένες ἀν - γκάθι, ἀν - γκαλιά, φεν - γκάρι, Ἀν - γκλία.

Οι συνδυασμοί μπ, ντ, γκ, ὅταν τό πρῶτο τους γράμμα προ-

* Κατάλογο ζένων λέξεων πού έχουν ἄρρινο δίψηφο σύμφωνο βλ. στό 'Επίμετρο, σ. 211.

φέρεται σάν ρινικό σύμφωνο, δύνομάζονται **ρινικά συμπλέγματα**.

β) Τό τσ καί τό τζ:

τσαμπί, ἔτσι, κορίτσι, Ἐλενίτσα, Μπότσαρης,
τζίτζικας, τζίτζιφο, τζάκι, Τζαβέλας.

Σέ πολλές λέξεις πρίν από τό τσ καί τό τζ ύπαρχει ἐνα ν:
βιολοντσέλο, νεράντζι.

Τά συμπλέγματα ντζ καί ντσ πρέπει νά τά ξεχωρίζουμε στήν προφορά από τά άπλα τζ καί τσ. Λέγονται μέ ν: γάντζος, καλικάντζαρος, μπρούντζος, σκαντζόχοιρος, Μάντζαρος, άλλα χωρίς ν: μελιτζάνα, τζιτζίκι.

Διαίρεση καί δνομασία τῶν συμφώνων

15. Τά σύμφωνα διαιροῦνται:

A. Κατά τή φωνή πού εχουν: σέ ἄηχα καί ἡχηρά	{ ἄηχα: κ, π, τ, χ, φ, θ, σ, τσ· ἡχηρά: γ, β, δ, ζ, τζ, μπ, ντ, γκ, λ, μ, ν, ρ. Αἰσθανόμαστε τόν ἥχο τῶν ἡχηρῶν ἀκουμπώντας τό δάχτυλο στό λαιμό ^{έμπρός.}
B. Κατά τή διάρ- κειά τους: σέ στιγμιαῖα καί ἔξα- κολουθητικά	{ στιγμιαῖα: Προφέρονται μόνο μιά στιγμή, τήν ὥρα πού ἀνοίγουμε τό στόμα: κ, π, τ, γκ, μπ, ντ, τσ, τζ· ἔξακολουθητικά: Σ' αύτά βαστοῦμε τή φωνή ὅσο θέλουμε: γ, β, δ, χ, φ, θ, σ, ζ, λ, μ, ν, ρ.
Γ. Κατά τό μέρος δπου σχηματίζον- ται στό στόμα: σέ	{ χειλικά: π, β, φ, μπ· δόδοντικά: τ, δ, θ, ντ· διπλοδόντικά ή συριστικά: σ, ζ, τσ, τζ· λαρυγγικά: κ, γ, χ, γκ· γλωσσικά: λ, ρ. Τό λ καί τό ρ λέγονται καί ὑγρά. ρινικά: μ, ν. Γιά νά προφερθοῦν, βγαίνει δέ άέρας από τή μύτη. Τό μ ἀνήκει καί στά χειλικά, τό ν ἀνήκει καί στά γλωσσικά.

16.

Πίνακας τῶν συμφώνων

(Δείχνει πῶς διαιροῦνται τά σύμφωνα κατά διαφορετικούς τρόπους)

Κατά τά μέρη ὅπου σχηματίζονται	Κατά τή διάρκεια			
	Στιγμαῖα		'Εξακολονθητικά	
	'Αηχα	'Ηχηρά	'Αηχα	'Ηχηρά
Χειλικά	π	$\mu\pi$	φ	$\beta(\mu)$
'Οδοντικά	τ	$\nu\tau$	θ	δ
Διπλοδοντικά (συριστικά)	$\tau\sigma$	$\tau\zeta$	σ	ζ
Λαρυγγικά	κ	$\gamma\kappa$	χ	γ
Γλωσσικά (ύγρα)				$(\nu) \lambda, \rho$
Ρινικά				μ, ν

Τό σ προφέρεται κανονικά σάν ἥχηρό ζ ὅταν ἀκολουθεῖ ἄλλο ἥχηρό σύμφωνο (ἀσβέστης, σγουρός, διείσδυση, καλεσμένος), ἐκτός συνήθως ἀπό τό λ (προσλαμβάνω, ισλαμισμός).

Δίφθογγοι

Νεράιδα, ἀηδόνη, ρόιδη, βόηθα

17. Σ' αὐτές τίς λέξεις τό αῖ, τό αῃ, τό οῖ, τό οῃ προφέρονται σέ μιά συλλαβή.

Δύο φωνήεντα πού προφέρονται σέ μιά συλλαβή ἀποτελοῦν ἔνα δίφθογγο.

σπιάνω, γναλί, ἄδειος, θειάφι, ποιές, ποιοί, ποιούς

18. Σ' αὐτές τίς λέξεις τό ι, τό ν, τό ει, τό οι μαζί μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν ἢ τό δίψηφο προφέρονται σέ μιά συλλαβή.

Κάθε τέτοιο συνδυασμό τοῦ ι, υ, ει, οι μέ τό ἀκόλουθο φωνῆεν τόν δημοάζονμε καταχρηστικό δίφθογγο.

"Ομοια σύμφωνα

Σάββατο, ἐκκλησία, ἄλλος, γράμμα, γεννῶ,
παππούς, ἀρρωστος, τέσσερα, περιττός

19. Σ' αὐτές τις λέξεις γράφουμε δύο σύμφωνα, τά ՚δια, ἐνῶ προφέρουμε ἔνα φθόγγο. Αύτό γίνεται στά σύμφωνα ββ, κκ, λλ, μμ, νν, ππ, ρρ, σσ, ττ. Τά δύο αὐτά σύμφωνα λέγονται **ὅμοια σύμφωνα**.

Οι συνδυασμοί αυ, ευ

20. Οι συνδυασμοί τῶν φωνηέντων αυ καὶ ευ ἔχουν διπλή προφορά.

Στίς λέξεις παύω, Αὕγονστος, αὔριο, Εὕα, εὐλογῶ, ἐφεύρεση προφέρονται **αβ**, **εβ**.

Στίς λέξεις ναύτης, εὐχαριστῶ, εὐτυχία προφέρονται **αφ**, **εφ**.

Προφέρονται **αβ**, **εβ**, ὅταν ἀκολουθεῖ φωνῆν **ἢ** ἡχηρό σύμφωνο.

Προφέρονται **αφ**, **εφ**, ὅταν ἀκολουθεῖ ἄηχο σύμφωνο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Οι συνδυασμοί **αυ**, **ευ** είναι μακρόχρονοι ὅπως καὶ τά δίψηφα φωνήντα.

"Αφωνα γράμματα

21. Μερικά γράμματα δέν προφέρονται σὲ ὄρισμένες λέξεις. Τά γράμματα αὐτά λέγονται **ἄφωνα**.

"Αφωνα είναι:

α) Τό ν στό εν, ὅταν ὀκολουθεῖ **β** **ἢ** **φ**:

εὐφορος προφέρεται σάν τό **ἔφορος**.

εὐφορία προφέρεται σάν τό **ἔφορεία**.

ἦτσι καὶ τό **Εὕβοια**, **εὐφλεκτος**, **Εὐφράτης**, **εὐφωνικός**, **εὐφυής**, **ἐπευφημία**.

β) Τό ἔνα ὀπό τά δύο **ὅμοια σύμφωνα**:

ἄλλος, **ἄμμος**.

γ) Συχνά τό π στό σύμπλεγμα **μπτ**:

ἄκαμπτος, **ἄμεμπτος**, **Πέμπτη**, **πέμπτος**, **σύμπτωμα**.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

Οι λέξεις

22. Ἡ κάθε λέξη γράφεται χωριστά.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Γράφονται μέ μία λέξη:

α) Τ α ἀριθμητικά ἀπό τό 13 ὅς τό 19:
δεκατρία, δεκατέσσερα, δεκαπέντε, δεκαέξι,
δεκαεπτά, δεκαοκτώ, δέκαεννέα.

β) Οι ἀντωνυμίες:
καθένας — καθεμιά — καθένα, καθετή, κατιτή,
ὅποιοσδήποτε, δύσοσδήποτε, δύτιδήποτε.

γ) Τ α ἄκλιτα:

ἀπαρχῆς	ἐντάξει	καλημέρα	μολονότι
ἀπεναντίας	ἐνῶ	καληνύχτα	δλημέρα
ἀπευθείας	ἐξαιτίας	καλησπέρα	δληνύχτα
ἀφότου	ἐξάλλου	καληώρα	δλωσδιόλου
ἀφοῦ	ἐξαρχῆς	καταγῆς	δπουδήποτε
δηλαδή	ἐξίσουν	κατευθείαν	δπωσδήποτε
διαμιᾶς	ἐπικεφαλῆς	κιόλας	προπάντων
εἰδάλλως	ἐπιτέλους	μεμιᾶς	ὑπόψη
εἰδεμή	καθαυτό	μολαταῦτα	ώστόσο.
ἐνόσω	καθεξῆς	μόλο (πού)	

δ) Ἡ πρόθεση σέ (σ') μέ τή γενική καί τήν αἰτιατική τοῦ ἄρθρου:

στοῦ φίλου μον, στόν ἀφρό τῆς θάλασσας, στό πεζούλι τῆς ἐκκλησιᾶς κτλ.

Γράφεται δμως χωριστά καί μέ ἀπόστροφο ἡ ἀντωνυμία σοῦ:
σ' τό δίνω, σ' τό ἔστειλα.

Γράφονται μέ δυό λέξεις:

καλῶς δρισες, καλῶς τον (την, το), μετά χαρᾶς, τέλος πάντων.

Οι συλλαβές

δ̄-χι, τρα-γού-δι, ἀ-στέ-ρι, ἀη-δό-νι, καη-μέ-νος, εῖ-μαι

23. Κάθε λέξη χωρίζεται, ὅπως βλέπουμε, σέ μικρότερα τμήματα. Τό καθένα ἀπό αὐτά μπορεῖ νά ̄χει ἔνα ἢ περισσότερα σύμφωνα μέ ̄να φωνῆν ἢ δίφθογγο, ἢ νά ̄χει ἔνα μόνο φωνῆν ἢ δίφθογγο.

Κάθε τέτοιο τμῆμα τῆς λέξης λέγεται **συλλαβή**.

Κατά τόν ἀριθμό τῶν συλλαβῶν μιά λέξη λέγεται:

α) **μονοσύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπό μιά συλλαβή:

ναί, φῶς, μιά·

β) **δισύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπό δύο συλλαβές:

παί-ζω·

γ) **τρισύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς συλλαβές:

πα-τέ-ρας, τρα-γού-δι·

δ) **πολυσύλλαβη**, ὅταν ̄χει περισσότερες ἀπό τρεῖς συλλαβές:
αν-λό-γυ-ρος, λα-χα-να-γο-ρά, ἀ-γιο-βα-σι-λιά-
τι-κος.

24. Ἡ τελευταία συλλαβή μιᾶς λέξης ̄νομάζεται **λήγουσα**, ἡ δεύτερη ἀπό τό τέλος **παραλήγουσα**, ἡ τρίτη ἀπό τό τέλος **προπαραλήγουσα**. Ἡ πρώτη συλλαβή τῆς λέξης λέγεται **ἀρχική**.

Στή λέξη αν-λό-γυ-ρος ἡ συλλαβή -ρος είναι ἡ λήγουσα, ἡ συλλαβή -γυ- παραλήγουσα, ἡ συλλαβή -λό- προπαραλήγουσα, ἡ συλλαβή αν- ἀρχική.

Συλλαβισμός

25. "Οταν γράφουμε, παρουσιάζεται συχνά ἡ ἀνάγκη νά ἀλλάξουμε γραμμή χωρίς νά ̄χει τελειώσει μιά λέξη. Είμαστε τότε ύποχρεωμένοι νά χωρίσουμε τή λέξη στά δύο.

Θά τή χωρίσουμε ̄χι ὅπου τύχει, ἀλλά ἐκεī πού τελειώνει μιά συλλαβή. Γι' αὐτό πρέπει νά ξέρουμε πῶς χωρίζονται οί λέξεις σέ συλλαβές.

Tό χώρισμα μιᾶς λέξης σέ συλλαβές λέγεται **συλλαβισμός**.

26. Κατά τό συλλαβισμό ἀκολουθοῦμε τούς παρακάτω κανόνες:

1. "Ενα σύμφωνο ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζεται μέ τό δεύτερο φωνῆεν:

ἔ-χω, κα-λο-σύ-νε-ψε, πα-ρα-κα-λῶ, πα-θή-μα-τα.

2. Δύο σύμφωνα ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μέ τό δεύτερο φωνῆεν, ὅταν ἀρχίζει ἀπό αὐτά τά σύμφωνα ἐλληνική λέξη:

λά-σπη (σπίθα) ἔ-βγαλα (βγαίνω) κο-φτερός (φτωχός)
ἔ-θρος (θυητός) ἔ-τσι (τσαρούχι) τζί-τζικας (τζάμι)
ὄπο-πτος (πτῶμα) Αἰ-σχύλος (σχολεῖο) ἀ-τμός (τμῆμα)
ἄ-φθονος (φθόγγος).

Άλλιως, χωρίζονται καί τό πρῶτο σύμφωνο πάει μέ τό προηγούμενο φωνῆεν, τό δεύτερο μέ τό ἀκόλουθο:

θάρ-ρος, ἄλ-λος, θάλασ-σα
περ-πατῶ, ἔρ-χομαι
δάφ-νη, βαθ-μός, τάγ-μα.

3. Τρία ἢ περισσότερα σύμφωνα ἀνάμεσα σέ δυό φωνήεντα συλλαβίζονται μέ τό ἀκόλουθο φωνῆεν, ὅταν ἀρχίζει ἐλληνική λέξη τουλάχιστον ἀπό τά δύο πρῶτα ἀπό αὐτά:

ἄ-στρο (στρώνω), ἐ-χθρός (χθεσινός), σφνῳ-χτρα (χτένι),
αί-σχυλός (σχέδιο).

Άλλιως, χωρίζονται καί τό πρῶτο σύμφωνο πάει μέ τό προηγούμενο φωνῆεν, τά ἄλλα μέ τό ἀκόλουθο:

ἄν-θρωπος, νεραν-τζιά, ἐκ-στρατεία, παν-στρατιά.

4. Τά δίψηφα μπ, ντ, γν δέ χωρίζονται στό συλλαβισμό:

μπον-μπούκι, ἀ-μπέλι, ντα-ντά, πέ-ντε, μπα-γκέτα, μον-γκρέζω.

5. Οι σύνθετες λέξεις ἀκολουθοῦν κατά τό συλλαβισμό τούς
ἴδιους κανόνες:

προ-σέχω, ύπενθυνος, εἰ-σοδος, πα-ρα-κούω.

6. Τά δίψηφα φωνήντα, οι δίφθογγοι, οι καταχρηστικοί δίφθογγοι καί οι συνδυασμοί αυ καί ευ κατά τό συλλαβισμό λογαριάζονται σάν ἔνα φωνήν:

αῖ-μα, νε-ράι-δα, ἀ-πια-στος, ναύ-της.

Χρόνος τῶν συλλαβῶν

27. Οι συλλαβές χωρίζονται σέ βραχύχρονες καί σέ μακρόχρονες:

- α) **Βραχύχρονη** όνομάζεται μιά συλλαβή ὅταν ἔχει βραχύχρονο φωνῆν:

ἔρ-χο-μαι, ἀ-έ-ρας, ἐν-δο-ξος.

- β) **Μακρόχρονη** όνομάζεται μιά συλλαβή ὅταν ἔχει φωνῆν μακρόχρονο ἢ δίψηφο ἢ τό συνδυασμό αυ, ευ:

ώ-ρα, κῆ-πος, νοί-κι, οὐ-ρά, ναύ-της.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΑ

Οι τόνοι

παιδί, γράφω, ἀνθρωπος, σιδηρόδρομος, μῆλο, ναῦτες

28. 1. Σέ κάθε λέξη πού ᔁχει δύο τουλάχιστον συλλαβές μία συλλαβή προφέρεται δυνατότερα ἀπό τίς ἄλλες, τονίζεται.

Πάνω στό φωνήν τῆς συλλαβῆς πού προφέρεται πιό δυνατά σημειώνουμε ἕνα σημαδάκι, πού λέγεται **τόνος**:

γέρος, γερός.

2. Σημειώνουμε τόνο καί στίς περισσότερες μονοσύλλαβες λέξεις: θά, μή, νά, πού, ποῦ, πώς, πώς, γῆ, φῶς κτλ.
3. Σέ μιά λέξη μπορεῖ νά τονιστεῖ μόνο μά ἀπό τίς τρεῖς τελευταῖς συλλαβές:
λές, λέμε, ἔλεγαν, ξαναλέγαμε.

29. Στίς λέξεις πού κλίνονται ό τόνος δέ μένει πάντα στήν *ΐδια* συλλαβή:

ὅ ἄγγελος — τοῦ ἄγγελου — τόν ἄγγελο,
ἡ μοίρα — οἱ μοῖρες — τῶν μοιρῶν — τίς μοῖρες,
δένω — ἔδενα — θά δεθῶ.

‘Ο τόνος τῆς ἑνικῆς ὀνομαστικῆς στά οὐσιαστικά (ό ἄγγελος), τῆς ἑνικῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἀρσενικοῦ στά ἐπίθετα (ό ώραιος) καί τοῦ πρώτου ἑνικοῦ προσώπου στόν ἑνεστώτα τῆς ὄριστικῆς στά ρήματα (δένω) λέγεται βασικός τόνος.

30. Οι τόνοι είναι δύο: ή ὁξεία (') καί ή περισπωμένη (~).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — ΤΟΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

‘Ο τονισμός τῶν λέξεων γίνεται σύμφωνα μὲ τούς ἀκόλουθους κανόνες:

31. Γενικοί κανόνες τονισμοῦ

1.	‘Η προπαραλήγουσα παίρνει
δξεία:	ἥσυχος, εἱπαμε,
ἀνήφορος, πήγαμε.
2.	‘Η βραχύχρονη συλλαβή παίρ-
νει δξεία:	ἔλα, ὄλα, βουνό,
μέρος.
3.	‘Η παραλήγουσα παίρνει δξεία,
ὅταν ἡ λήγουσα είναι μακρό-
χρονη:	καρφώνω, κλείνει,
πήχη.
4.	‘Η μακρόχρονη παραλήγουσα
παίρνει περισπωμένη, ὅταν ἡ
λήγουσα είναι βραχύχρονη:	μῆλο, ξυπνῆστε, δῶσε,
ἀγαποῦμε, ναῦτες,
θυμοῦνται, φύμοι, τοῖχοι.
Δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα καί παίρνουν δξεία οἱ λέξεις:
ώστε, οὔτε, μήτε, εἴτε, εἴθε.		
5.	Λογαριάζονται ὅτι τονίζονται στήν προ-
παραλήγουσα καί οἱ λέξεις πού ἔχουν κα-
ταχρηστικό δίφθογγο στή λήγούσα. Γι’
αὐτό παίρνουν δξεία λέξεις καθώς:	καινούριος,
κούφιος,
κούνιες,
ποτήρια.

32. Ό τόνος στά δύναματα και στις ἀντωνυμίες

Ό τόνος στή λήγουσα

1. Τά δύναματα και οι ἀντωνυμίες, ὅταν τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν δέξεια ἐκτός ἀπό τή γενική:
- ο δ μαθητής, τό μαθητή, μαθητή οι οὐρανοί, τούς οὐρανούς, οὐρανοί· δ βαθύς, τό βαθύ, ἡ βαθιά, τή βαθιά· δ σταχτής, οι σταχτιοί, τούς σταχτιούς· ἐγώ, ἐσύ.

2. Δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα και παίρνουν περισπωμένη:

- α) Τά δύναματα γῆ, φῶς, πᾶν, νοῦς.
- β) Οι ἀντωνυμίες ἐμεῖς, ἐμᾶς, μᾶς — ἐσεῖς, ἐσᾶς, σᾶς.
- γ) Τό ἀριθμητικό τρεῖς και οι πληθυντικοί σέ -εῖς (συγγραφεῖς, συγγενεῖς, συνεχεῖς).
- δ) Μερικά κύρια δύναματα προσώπων: Ἰησοῦς, Ἀθηνᾶ, Ναυσικᾶ, Ἀπελλῆς, Ἐρμῆς, Ἡφακλῆς, Θαλῆς, Θεμιστοκλῆς, Μωυσῆς, Περικλῆς.

3. Παίρνουν περισπωμένη και οι γενικές πού δέν ἔχουν βραχύχρονο φωνήν:

τοῦ καλοῦ πραματευτῆ, τοῦ ψωμᾶ, τῆς γλυκιᾶς φωνῆς, τῆς Ἀργυρᾶς, τῆς ἀλεποῦς, τῶν μικρῶν παιδιῶν, σοῦ δίνω.

Ό τόνος στήν παραλήγουσα

4. Τό α τῆς λήγουσας στά ἀρσενικά και θηλυκά δύναματα εἰναι μακρόχρονο· γι' αύτό βάζουμε δέξεια στήν παραλήγουσα:

ο δ χειμώνας, τοῦ χειμώνα, τό χειμώνα, χειμώνα, ἡ πείνα, τῆς πείνας, τήν πείνα, πείνα, ἡ γυναίκα — ἡ ἀσπρούλα.

5. Τό <i>a</i> στό τέλος τῶν οὐδετέρων είναι βραχύχρονο· γι' αύτό βάζουμε περισπωμένη στή μακρόχρονη παραλήγουσα:	χρῶμα, ώραια δῶρα, ἐκεῖνα τά σχολεῖα.
6. Τό <i>i</i> τῆς λήγουσας στά οὐδέτερα είναι μακρόχρονο· γι' αύτό βάζουμε ὀξεία στήν παραλήγουσα:	μαχαίρι, λουλούδι, ἀλεύρι, χείλι, ποτήρι.
7. Τά <i>a, i, u</i> στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων είναι βραχύχρονα καί γι' αύτό παίρνουν ὀξεία:	διάκος, σκίνος, σκύλος, παπάδες, χωριάτες, πιάτο, κινίνο, σύκο, λάθος, κλάμα, κλίμα, χύμα.

33. Ὁ τόνος στά ρήματα

Ὁ τόνος στή λήγουσα

Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων παίρνει περισπωμένη:	ἀγαπῶ, ἀργεῖ, ἀργοῦν, ἀκοῦς, νά δεῖς, κλαῖς, τρῶς.
---	--

Στά ρήματα είναι μακρόχρονο καί τό τονισμένο *a* τῆς λήγουσας. Γι' αύτό παίρνει περισπωμένη: ἀγαπᾶς, πᾶς, ἀγαπᾶ.

Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

Τό ἄτονο <i>a</i> στή λήγουσα τῆς δριστικῆς είναι βραχύχρονο. Γι' αύτό βάζουμε περισπωμένη στή μακρόχρονη παραλήγουσα:	τραγουδοῦσα, τραγουδοῦσαν. εἰδα, εἰδαν.
--	---

3. Τό απόνο α στή λήγουσα τῆς προστακτικῆς είναι μακρόχρονο . Γι' αύτό βάζουμε όξεια στήν παραλήγουσα:	πήδα, ρώτα, φεύγα, τραγούδα, κοίτα.
4. Παίρνουν περισπωμένη οἱ ρηματικές καταλήξεις τοῦ ἐνικοῦ -ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται καὶ οἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ -ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε :	θυμάμαι, θυμᾶσαι, θυμάται· γελάμε, γελάτε, γελάνε· πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε· μή γελάτε, έλατε νά φᾶμε.

Παντοῦ ἀλλοῦ τό α τῆς παραλήγουσας είναι βραχύχρονο:
βάλε, σπάσε, κάψε, πάρε· κλάψε, πάρτε, θυμάστε.

5. Τά ι, υ στήν παραλήγουσα είναι βραχύχρονα καί παίρνουν όξεια.	λύνε, λύναν, λύσε, λύσαν· δακρύσαν· πλύνε, πλύναν· πίνε, πίναν· φίξε, φίξαν.
---	--

34. 'Ονομασία τῶν λέξεων ἀπό τόν τόνο τους
Μιά λέξη λέγεται:
- α) **δέξιτονη**, ὅταν παίρνει όξεια στή λήγουσα:
ἐμπρός, γιατί, τά μικρά παιδιά.
 - β) **παροξύτονη**, ὅταν παίρνει όξεια στήν παραλήγουσα:
τρέχα, ταχυδρόμος.
 - γ) **προπαροξύτονη**, ὅταν παίρνει όξεια στήν προπαραλήγουσα:
ἄνθρωπος, γυμναστήριο.
 - δ) **περισπώμενη**, ὅταν παίρνει περισπώμένη στή λήγουσα:
τραγουδῶ, ἔκει.
 - ε) **προπερισπώμενη**, ὅταν παίρνει περισπωμένη στήν παραλήγουσα:
τραγουδοῦσα, ἔκεινος.

"Ατονες λέξεις

35.

Μερικές μονοσύλλαβες λέξεις δέν παίρνουν τόνο και γι' αυτό λέγονται ἄτονες. "Ατονες λέξεις είναι τά ἄρθρα δ, ή, οι και τό ἐπίρρημα ώς (=σάν).

Έγκλιτικές λέξεις

Tό βιβλίο μου. Tό τετράδιό σου

36. Στά παραδείγματα αυτά οι λέξεις μοῦ, σοῦ προφέρονται τόσο στενά ένωμένες μέ τήν προηγούμενη λέξη, πού ό τόνος τους ή δέν ἀκούεται (τό βιβλίο μου) ή ἀκούεται ώς δεύτερος τόνος στή λήγουσα τής προηγούμενης λέξης (τό τετράδιό σου).

Οι μονοσύλλαβες λέξεις πού χάνουν τόν τόνο τους ή πού τόν ἀνεβάζουν στή λήγουσα τής προηγούμενης λέξης λέγονται έγκλιτικές.

Οι συχνότερες έγκλιτικές λέξεις είναι οι μονοσύλλαβοι τύποι τής προσωπικῆς ἀντωνυμίας μοῦ μέ μᾶς, σοῦ σέ σᾶς, τος τόν τοι τή τες κτλ.

37. Ο τόνος τοῦ ἔγκλιτικοῦ:

1. μεταφέρεται ως ὁξεία:

α) στή λήγουσα τής προηγούμενης λέξης, ὅταν αυτή τονίζεται στήν προπαραλήγουσα:

δό πρόεδρός μας (σας, τους).

β) στήν προηγούμενη λέξη, ὅταν είναι κι αυτή έγκλιτική καί ή πρίν ἀπό αὐτήν είναι παροξύτονη ή προπερισπώμενη:

φέρε μού το, δῶσε μάς το.

2. ἀποβάλλεται, ὅταν ή προηγούμενη λέξη τονίζεται στή λήγουσα ή στήν παραλήγουσα:

τό φῶς μας, ή χαρά μου, νά τους, τά δῶρα του, οι φίλοι σας.

Tά πνεύματα

38. Κάθε λέξη πού ἀρχίζει ἀπό φωνῆν παίρνει σ' αυτό ἔνα σημα-

δάκι πιού λέγεται **πνεῦμα**: ἀνθίζω, Ἐλλάδα, ἄγιος, ἔχω.
Τά πνεύματα είναι δύο, ή **ψιλή** (') καὶ ή **δασεία** (').
Οἱ περισσότερες λέξεις παίρνουν ψιλή.

39. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΔΑΣΕΙΑ

Παίρνουν δασεία:

1. "Οσες λέξεις ἀρχίζουν ἀπό υ: ὑγεία, ύπνος.
2. Οἱ ἄτονες λέξεις δ, ή, οί, ως.
3. Τά ἀριθμητικά ἔνας, ἕξι, ἑπτά, ἑκατό.
4. "Ολες οἱ ἀναφορικές ὀντωνυμίες: ὅποιος, ὅσος κτλ.
5. Μερικές ἀκόμη λέξεις, ὅπως ἄγιος, ἐλικας, ἡλικία, ικανός, δόηγός, ως (=ώως) κτλ.

ΣΗΜ. Κατάλογο λέξεων πιού δασύνονται βλ. στό Επίμετρο.

Θέση τοῦ τόνου καὶ τοῦ πνεύματος

40. Ό τόνος καὶ τό πνεῦμα σημειώνονται:

- α) Στά ἀπλά μικρά φωνήντα ἀπό πάνω τους: ἐγώ, τιμῶ.
- β) Στά ἀπλά κεφαλαῖα φωνήντα, ὅταν βρίσκονται στήν ἀρχή τῆς λέξης, ἐμπρός κι ἐπάνω: Ἀλιάκμονας, Ἀγραφα. Σὲ λέξη πιού γράφεται ὀλόκληρη μέ κεφαλαῖα παραλείπονται: ΙΣΤΟΡΙΑ. Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ.
- γ) Στούς διφθόγγους τό πνεῦμα σημειώνεται πάνω ἀπό τό πρῶτο φωνῆν· ό τόνος ἐπάνω ἀπό ἐκεῖνο πιού προφέρεται δυνατότερα: ἀηδόνι, ἀιτός, νεράιδα.
- δ) Στά δίψηφα φωνήντα, στούς συνδυασμούς αυ, ευ καὶ στούς καταχρηστικούς διφθόγγους ό τόνος καὶ τό πνεῦμα σημειώνονται πάνω ἀπό τό δεύτερο φωνῆν: ούρα, πούλησα, είμαι, παίζω, αὐδριο, Εὐρώπη, πιάνω, μοιάζουμε.

"Οταν ό τόνος καὶ τό πνεῦμα βρίσκονται στήν ίδια συλλαβή, τότε ή δέξεια σημειώνεται ύστερα ἀπό τό πνεῦμα καὶ ή περισπωμένη ἀπό πάνω του:

έλα, ἄς ἔρθει, αἰμα.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΑΛΛΑ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ —
ΣΤΙΞΗ — ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

"Αλλα όρθογραφικά σημεῖα

41. Έκτός από τούς τόνους καί τά πνεύματα μεταχειριζόμαστε γράφοντας καί μερικά άλλα όρθογραφικά σημεῖα.

Τά σημεῖα αὐτά είναι:

1. **Η απόστροφος** ('). Πότε σημειώνεται, θά τό δοῦμε ὅταν ἔξετάσουμε τήν ἐκθλιψη, τήν ἀφαίρεση καί τήν ἀποκοπή.

2. **Η ύποδιαστολή** (,). Σημειώνεται στήν ἀναφορική ἀντωνυμία ὅτι γιά νά τήν ξεχωρίσει ἀπό τόν εἰδικό σύνδεσμο ὅτι:

"Ο, τι καί νά πεῖς ἔχεις δίκιο.

"Ἐλεγε δ, τι αἰσθανόταν.

'Αλλά: "Ἐλεγε πάντα ὅτι θά 'ρθει, μά δέ φάνηκε.

Η ύποδιαστολή σημειώνεται καί στούς δεκαδικούς ἀριθμούς γιά νά ξεχωρίσει τίς ἀκέραιες μονάδες ἀπό τίς δεκαδικές: 0,15·15,3568.

3. **Τά διαλυτικά** (·). Σημειώνονται πάνω ἀπό τό ι ἢ τό ν γιά νά δείξουμε ὅτι τό ι ἢ τό ν πρέπει νά τά προφέρουμε χωριστά ἀπό τό προηγούμενο φωνῆν *a, ε, ο, υ*:

παιδί — χαϊδεύω, θεῖος — θεϊκός,

ὅμοροια — εὔνοϊκός, βοϊδάκι, νιοθετῶ — μνϊκός,

ανδρι — πραϋντικός, πλευρό — ξεϋφαίνω.

Δέ σημειώνουμε τά διαλυτικά:

α) ὅταν τό προηγούμενο φωνῆν παίρνει πνεῦμα ἢ τόνο:

ἀνπνία, Ἀι-Νικόλας, νεράιδα, πλάι (Άλλά πλαϊνός), κορόιδεψα (Άλλά κοροϊδεύω).

β) ὅταν δέν ἔχουμε δίψηφο φωνῆν:

διυλιστήριο, Πομπηία, πρωί, Μωσῆς.

4. Τό ένωτικό (-). Σημειώνουμε τό ένωτικό:

- α) στό τέλος τής σειρᾶς, όταν δέ χωρεῖ ή λέξη δλόκληρη καί πρέπει νά τήν κόψουμε καί νά τή χωρίσουμε: μαλ - λιά.
- β) ὕστερα ἀπό τίς λέξεις Ἀγια-, Ἀι-, γερο-, γρια-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμπα-, παπα-, πού πηγαίνουν μαζί μέ κύριο ὄνομα: Ἀγια-Σοφιά, τοῦ Ἀι-Λιᾶ, τῆς κυρα-Ρήνης, ὁ παπα-Δημήτρης. Οι λέξεις αὐτές δέν ἔχουν δικό τους τόνο.

Προφορά καί στίξη

42. "Οταν μιλοῦμε, σταμάτομε κάθε τόσο, ἄλλοτε λιγότερο καί ἄλλοτε περισσότερο, γιατί τό θέλει τό νόημα ή για νά πάρουμε ἀναπνοή." Άλλοτε πάλι ἀνεβοκατεβάζουμε τή φωνή μας για νά ρωτήσουμε, νά δείξουμε τήν ἀπορία μας, τή χαρά μας ή νά ἐκφράσουμε ὅ, τι ἄλλο αἰσθανόμαστε.

Είναι βέβαια ἀδύνατο μέ τό γράψιμο νά παραστήσουμε αὐτό πού δείχνει ή φωνή μας. Μεταχειρίζόμαστε ὅμως μερικά σημαδάκια, πού μᾶς δείχνουν ποῦ πρέπει νά σταματήσουμε καί πόσο κάθε φορά, καί πῶς νά χρωματίσουμε τή φωνή μας. "Αν ἔλειπαν αὐτά, θά ήταν δύσκολο νά καταλάβουμε τό νόημα διαβάζοντας. Τά σημαδάκια αὐτά τά ὄνομάζουμε σημεῖα τῆς στίξης.

Τά σημεῖα τῆς στίξης

43. Τά συχνότερα σημεῖα τῆς στίξης είναι ή τελεία (.), ή ἄνω τελεία (·), τό κόμμα (,), τό ἐρωτηματικό (;) καί τό θαυμαστικό (!).

Λιγότερο συχνά μεταχειρίζόμαστε τή διπλή τελεία (:), τήν παρένθεση (), τά ἀποσιωπητικά (...), τήν παύλα (—), τή διπλή παύλα (— —), τά εἰσαγωγικά (« »).

1. Τελεία (.). Τελεία σημειώνουμε στό τέλος μιᾶς φράσης πού ἔχει ἀκέραιο νόημα. Μέ τήν τελεία δείχνουμε ὅτι πρέπει νά σταματήσει λίγο ή φωνή:

"Ο ἥλιος βασίλεψε.

Τήν Κυριακή θά πᾶμε ἐκδρομή στή θάλασσα.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. "Υστερα ἀπό τελεία ἀρχίζουμε μέ κεφάλαιο.

2. **Άνω τελεία** (·). "Άνω τελεία σημειώνουμε, όταν θέλουμε νά δείξουμε μικρότερο σταμάτημα παρά μέ τήν τελεία καί μεγαλύτερο παρά μέ τό κόμμα:

Αὐτός δέν ἦταν ἄνθρωπος· ἦταν θεριό, δράκος, τοῦ βουνοῦ στοιχειό.

3. **Κόμμα** (,). Είναι τό πιό συχνό σημεῖο τῆς στίξης. Τό σημειώνουμε γιά νά δείξουμε πολύ μικρό σταμάτημα τῆς φωνῆς.

Μέ τό κόμμα χωρίζουμε:

α) λέξεις ἀσύνδετες, πού ἀνήκουν στό ᾶδιο μέρος τοῦ λόγου:

Μᾶς πρόσφερε φωμί, σύνα, πορτοκάλια, κρασί.

Χτές, προχτές, ἀντιπροχτές ἔβρεχε ἀκατάπαντα.

β) τήν κλητική:

"Ανοιξε, μάνα μον γλυκιά, τήν ἄφθαρτη ἀγκαλιά σου.

γ) προτάσεις ὅμοιες ἀσύνδετες:

Βγήκαμε ἀπό τό σχολεῖο, πήραμε τό δρόμο καί σέ λίγο φτάσαμε στήν πλατεία.

δ) δευτερεύουσες προτάσεις ἀπό τίς κύριες:

Δέν πρέπει νά ξεκινήσουμε, γιατί ὁ καιρός ἄρχισε νά χαλᾶ.

"Αν θέλεις, ἔλα.

"Οταν χάθηκε ὁ πατέρας, φρόντισε γιά ὅλα ὁ θεῖος μας.

Σάν τόν φοβᾶσαι τόν γκρεμό, ἔλ' ἀπ' τό μονοπάτι.

Δέ χωρίζεται μέ κόμμα ἡ εἰδική, ἡ πλάγια ἐρωτηματική καί ἡ διστακτική πρόταση: *"Εγραψε πώς θά ἔρθει. Δέ μοῦ εἴπες ἂν γύρισε ὁ πατέρας. Φοβοῦμαι μήπως βραχεῖς.*

4. **Ἐρωτηματικό** (;). Τό ἐρωτηματικό τό σημειώνουμε στό τέλος μιᾶς ἐρωτηματικῆς φράσης:

Tί γίνεσαι;

Ποῦ πήγες;

Γιατί δέ μέ περίμενες;

5. **Θαυμαστικό** (!). Σημειώνεται ὑστερα ἀπό τά ἐπιφωνήματα καί ὑστερα ἀπό κάθε φράση πού ἐκφράζει θαυμασμό, χαρά, ἐλπίδα, πόνο, φόβο, προσταγή κτλ.

Tί λαμπρός ἄνθρωπος!

Zήτω! Μακάρι!

”Αχ! ”Οχ! ”Οχι!
Ντροπή! ”Αλτ! Στάσου!

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — “Υστερα από έρωτηματικό ή θαυμαστικό
ἀρχίζουμε μέ κεφαλαίο:

Ποῦ πῆγες; Τί είδες στά ταξίδια σου;

Τί δμορφη ἵστορία! Μέ πόση ενχαρίστηση τήν ἀκούει κανείς!

Συνεχίζουμε μέ μικρό γράμμα, ὅταν ή φράση συνεχίζεται:

«Ποῦ είσαι;» ρώτησε ἀξαφνα.

Ζήτω! φώναξαν ὅλα τά παιδιά.

6. Διπλή τελεία (:). Τή σημειώνουμε:

α) ἐμπρός από τά λόγια πού ἀναφέρονται κατά λέξη:

‘Ο Χριστός είπε: «’Αγαπᾶτε ἀλλήλουνς».

β) ὅταν κάνουμε ἀπαρίθμηση ή δίνουμε μιά ἔξήγηση ή τό ἀποτέλεσμα:

Τά μεγαλύτερα ἔλληνικά νησιά είναι: ή Κύπρος, ή Κρήτη, ή Εύβοια.

Κάθισε στό τραπέζι ὅλη ή οἰκογένεια: ὁ παππούς, ὁ πατέρας, ή μητέρα, τ' ἀδέρφια μουν.

Δέν ἔδούλεψε ποτέ του. Καί τό ἀποτέλεσμα: δέν ἔκαμε καμιά προκοπή.

7. Παρένθεση (()). Μέσα στήν παρένθεση κλείνουμε μιά λέξη ή μιά φράση πού ἔχει τη συμπληρώνει τά λεγόμενα:

‘Η βάρκα (ἀκόμα τρέμω πού τό θυμοῦμαι) χτύπησε ξαφνικά στήν ξέρα.

Στούς βαλκανικούς πολέμους (1912 - 13) λεντερώθηκαν ή Μακεδονία, ή ”Ηπειρος καί πολλά νησιά.

8. ’Αποσιωπητικά (...). Μέ τά ἀποσιωπητικά δείχνουμε πώς ή φράση ἔμεινε ὀτελείωτη, γιατί δέ θέλουμε νά τήν ἀποτελειώσουμε ή γιατί είμαστε συγκινημένοι:

Θέλω νά σου ζητήσω νά... μά καλύτερα ἄλλη φορά, ὅταν ξανα-
συνατηθοῦμε.

Πρόσεξε, μήν τό ξανακάμεις αντό, γιατί...

Tί θαυμάσιες μέρες! ...

9. **Παύλα** (—). Σημειώνουμε τήν παύλα στό διάλογο γιά νά δείξουμε ότι ἄλλάζει τό πρόσωπο πού μιλάει:

- Πότε θά ὁθεῖς;
- Αὔριο.
- Θά σέ περιμέρω.

10. **Διπλή παύλα** (— —). Κάποτε μεταχειριζόμαστε δύο παῦλες γιά νά κλείσουμε μέσα τους μιά φράση ἢ μέρος της, ὅπως γίνεται καί μέ τήν παρένθεση:

‘Ο πατέρας μου —μύρο τό κύμα πού τόν ἐτύλιξε— δέν εἶχε σκοπό νά μέ κάνει ναυτικό.

11. **Εἰσαγωγικά** (« »). Μέσα σέ εἰσαγωγικά κλείνουμε τά λόγια ἐνός ἄλλου ἢ μιά λέξη του, ὅταν τά ἀναφέρουμε ὅπως ἀκριβῶς τά εἴπε. Πρίν ἀπό τά εἰσαγωγικά σημειώνουμε τότε διπλή τελεία:

Τά ἐγγόνια ἔλεγαν στόν παππού: «Πές μας, παππού, πάλι τό παραμύθι τῆς Γοργόνας».

“Οποιος ἄκουε τ’ ὄνομά τον φώναξε: «παρών».

Συντομογραφίες

44. Μερικές συχνές λέξεις γράφονται γιά συντομία κομμένες. Οι γραφές αὐτές λέγονται **συντομογραφίες**. Οι πιό συνηθισμένες είναι οι ἀκόλουθες:

ἄγ.	ἄγιος	κ.κ.	κύριοι ἢ κυρίες (οχι κύριοι κύριοι)
Ἄγ. Γρ.	Ἄγια Γραφή		
ἀρ.	ἀριθμός	Κος, Κα	Κύριος, Κυρία
βλ.	βλέπε	κτλ.	καί τά λοιπά
γραμμ.	γραμμάρια	κνβ.	κυβικά
Δδα	δεσποινίδα	λ.χ.	λόγου χάρη
δηλ.	δηλαδή	μ.	μέτρα
δρχ.	δραχμές	Μ. Ἀσία	Μικρά Ασία (Μικρασία)
έκ.	έκαστος	μίλ.	μίλια
κ.	κύριος, κυρία	μ.μ.	μετά τό μεσημέρι
κ.ἄ.	καί ἄλλα	μ.Χ.	μετά Χριστόν
Κ.Δ.	Καινή Διαθήκη		

<i>π.β.</i>	<i>ή πρ.β.</i>	παράβαλε	Γιά τούς άνέμους
<i>Π.Δ.</i>		Παλαιά Διαθήκη	<i>A</i> ανατολικός
<i>π.μ.</i>		πρίν ἀπό τό μεσημέρι	<i>B</i> βόρειος
<i>π.χ.</i>		παραδείγματος χάρη	<i>Δ</i> δυτικός
<i>π.Χ.</i>		πρό Χριστοῦ	<i>N</i> νότιος
<i>σ.</i>		σελίδα	<i>BA</i> βορειοανατολικός
<i>σημ.</i>		σημείωση	<i>BD</i> βορειοδυτικός
<i>στρ.</i>		στρέμματα	<i>NA</i> νοτιοανατολικός
<i>τετρ.</i>		τετραγωνικός	<i>ND</i> νοτιοδυτικός
<i>τόν.</i>		τόνοι (μονάδα βάρους)	
<i>τ.μ.</i>		τετραγωνικά μέτρα	Γιά τούς μῆνες
<i>ΥΓ.</i>		ύστερόγραφο	
<i>χγρ.</i>		χιλιόγραμμα	<i>'Ιαν., Φεβρ., Μάρτ., Απρ., Ιούν.,</i>
<i>χιλ.</i>		χιλιάδες	<i>Ιούλ., Αύγ., Σεπτ., Οκτ.,</i>
<i>χμ.</i>		χιλιόμετρα	<i>Νοέμβρ., Δεκ.</i>

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΠΑΘΗ ΦΘΟΙΓΓΩΝ

45. Λέμε *ή γράφουμε:*

Δύο, ἄλλα καὶ δυό.

Δέ χρεωστῷ, ἄλλά καὶ δέ χρωστῷ.

"Υστερα ἀπό τό μάθημα, ἄλλά καὶ ὅστερ' ἀπ' τό μάθημα.

Ποῦ εἶναι δὲ Γιῶργος; ἄλλά καὶ ποῦ ναὶ δὲ Γιῶργος;

"Ολο ἔκλαιε, ἄλλά καὶ δλο ἔκλαιγε.

Λέγω, ἄλλά καὶ λέω.

"Η κορυφή τοῦ βουνοῦ, ἄλλά καὶ ή κορφή τοῦ βουνοῦ.

"Οπως βλέπουμε, μερικές λέξεις δέ λέγονται πάντοτε στό συνη-

θισμένο τους τύπο· κάποιοι φθόγγοι τους χάνονται ή ἀλλάζουν, παρουσιάζουν διάφορα πάθη.

Βλέπουμε ἀκόμη ὅτι τά πάθη αὐτά συμβαίνουν, ὅταν παρουσιάζουν κοντά κοντά δυό φωνήντα πού ἀνήκουν σε δυό γειτονικές συλλαβές μέσα στήν ἵδια λέξη (δύο—δύο) ή πιό συχνά ἀνάμεσα σε δυό λέξεις (ὕστερα ἀπό — ὕστερος ἀπό).

Αυτή ή συνάντηση τῶν φωνηέντων λέγεται **χασμωδία**.

Πολλά ἀπό τά πάθη τῶν φθόγγων συμβαίνουν γιά νά ἀποφύγουμε τή χασμωδία.

Θά ἔξετάσουμε τά κυριότερα πάθη.

ΠΑΘΗ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

46. Τά κύρια πάθη τῶν φωνηέντων εἶναι ή **συνίζηση**, ή **συναίρεση**, ή **ἐκθλιψη**, ή **ἀφαίρεση**, ή **συγκοπή** καί ή **ἀποκοπή**. Ἀπό αὐτά μόνο ή **ἐκθλιψη** χρησιμοποιεῖται κάποτε στόν ἐπιστημονικό λόγο. Τά ἄλλα παρουσιάζονται συχνά στή λογοτεχνική γλώσσα, ἴδιαίτερα στήν ποίηση, καί στόν προφορικό λόγο.

Συνίζηση

47. Η λέξη **βοιήθεια** λέγεται καί **βοιήθεια** σε τρεῖς συλλαβές, τό δύο λέγεται καί δυό σε μιά συλλαβή.

Σέ πολλές λέξεις, ὅταν ἀκολουθεῖ φωνῆν **ὕστερα** ἀπό τό φθόγγο *i* (*η, ν, ει, οι*) ή τό φθόγγο *e* (*αι*), τά δύο φωνήντα μποροῦν νά προφέρονται μαζί σε μιά συλλαβή. Λέμε τότε πώς στίς λέξεις αύτές ἔγινε **συνίζηση**.

Ο φθόγγος *e* (*ε ή ai*), ὅταν παθαίνει συνίζηση μέ τό ἀκόλουθο φωνῆν, προφέρεται καί γράφεται *i*:

γενεά — γενιά, ἐννέα — ἐννιά, παλαιά — παλιά.

Πολλές λέξεις λέγονται μόνο μέ συνίζηση: ἀδειάζω, ἄδειος, ἥλιος, κάποιος, ὅποιος, ποιός, τέτοιος κτλ.

Συναίρεση

ἀκούουν — ἀκοῦν, δεκαέξι — δεκάξι

48. Στίς λέξεις αύτές τά δύο γειτονικά φωνήντων μέσα στήν ΐδια λέξη σέ ενα φωνήν λέγεται **συναίρεση**.

‘Η ἐνωση δυό γειτονικῶν φωνηέντων μέσα στήν ΐδια λέξη σέ ενα φωνήν λέγεται **συναίρεση**.

“Οταν τά γειτονικά φωνήντα είναι ὅμοια, συναιροῦνται σέ ενα ὅμοιο φωνήν: ἀκούουν — ἀκοῦν, λέ(γ)ετε — λέτε. ”Οταν τά γειτονικά φωνήντα είναι διαφορετικά, ἀπομένει τό πιό δυνατό. Πιό δυνατό είναι τό a καί ἀκολουθοῦν μέ τή σειρά οι φθόγγοι ο, ον, ε, ι:

δέν καλοακούω — δέν καλακούω, ἀκούεις — ἀκοῦς, ἀκούετε — ἀκοῦτε.

”Ετσι τό δεκαέξι γίνεται δεκάξι, τό Νικόλαος — Νικόλας, παραή-
πιες — παράπιες, Θεόδωρος — Θόδωρος, τρώ(γ)ετε — τρῶτε.

”Εκθλιψη

τοῦ οὐρανοῦ — τ' οὐρανοῦ

τά ἄλλα — τ' ἄλλα

θά ἀκούσετε — θ' ἀκούσετε

ἀπό ὅλους — ἀπ' ὅλους

49. Τά ἀρθρα τοῦ, τά, τό θά καί ή πρόθεση ἀπό ἔχασαν στά παρα-
πάνω παραδείγματα τό τελικό τους φωνήν, γιατί βρέθηκαν ἐμπρός
σέ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό φωνήν.

”Οταν μιά λέξη τελειώνει σέ φωνήν καί ή ἀκόλουθη ἀρχί-
ζει ἀπό φωνήν, συχνά χάνεται τό τελικό φωνήν τής
προηγούμενης. Τό φαινόμενο αύτό λέγεται **ἐκθλιψη**.

Στή θέση τοῦ φωνήντος πού ἔπαθε ἕκθλιψη σημειώνουμε τήν ἀπόστροφο (').

Παθαίνουν συνήθως ἕκθλιψη ἐμπρός σέ ὅμοια φωνήντα (συνηθέστερα στόν προφορικό καί ποιητικό λόγο):

α) Τά ἄρθρα τό, τοῦ, τά: τ' ὠραῖο παιδί, τ' οὐρανοῦ, τ' ἄλλα.

β) Τά μόρια θά, νά: θ' ἀνεβεῖτε, ν' ἀρχίσετε.

γ) Οἱ ἀντωνυμίες: μέ, σέ, τό, τά:

μέ ἔδειρε — μ' ἔδειρε,

τό ὀνειρεύτηκες — τ' ὀνειρεύτηκες,

τά ἄφησε — τ' ἄφησε.

δ) Οἱ προθέσεις ἀπό, μέ, σέ, γιά:

ἀπ' δλους, μ' ἐσένα, σ' ἐμένα, γι' ἀλλοῦ.

Κάποτε οἱ προθέσεις σέ, ἀπό, παρά παθαίνουν ἕκθλιψη καί ἐμπρός σέ διαφορετικό φωνῆν: σ' αὐτόν, ἀπ' ἀκρη σ' ἀκρη, παρ' ὅλο πού.

Ο σύνδεσμος καὶ μπορεῖ νά γραφετεί ἐμπρός ἀπό φωνῆν κι (χωρίς ἀπόστροφο): κι ἄλλος, κι ὅμως, κι ἔπειτα, κι ὑστερα.

Αφαίρεση

ποῦ εἶναι; — ποῦ 'ναι;

μοῦ ἔφερε — μοῦ 'φερε

ἐσύ εἶσαι — ἐσύ 'σαι

θά ἔχει — θά 'χει

50. Στά παραδείγματα αὐτά ἡ δεύτερη λέξη ἔχασε τό ἀρχικό φωνῆν ἢ τό δίψηφο.

"Οταν μιά λέξη τελειώνει σέ φωνῆν καί ἥ ἀκόλουθη ἀρχίζει ἀπό φωνῆν, χάνεται κάποτε τό ἀρχικό φωνῆν τῆς ἀκόλουθης λέξης. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται ἀφαίρεση.

Στή θέση τοῦ φωνήντος πού χάνεται σημειώνεται ἀπόστροφος.

Αφαίρεση παθαίνουν τύποι τοῦ ρήματος μέ τονισμένο συνήθως τό ἀρχικό φωνῆν (ε), (ι), ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη εἶναι προσωπική ἀντωνυμία, τό ἐρωτηματικό ποῦ, τό ἀναφορικό πού καί τά μόρια θά, νά:

μοῦ 'πε, τά 'φερε, πού 'κοψε, θά 'μαστε, νά 'ρθεῖ.

Πρόσεξε τή διαφορά τοῦ: νά με, νά σε, ὅπου ἔχουμε ἀντωνυμίες προσωπικές, καί τοῦ: νά μαι, νά σαι, ὅπου ἔχουμε τό ρῆμα εἰλαι.

Στό ωδινο μακάριο φῶς, νά με, ἀνεβαίνω τῆς αὐγῆς
μέ σηκωμένα χέρια. (Σικελιανός).

·Ηθελα νά μαι κι ἐγώ ἐκεῖ.

Συγκοπή

κορυφή—κορφή, σιτάρι—στάρι, φέοετε—φέρτε, κόψετε—κόψτε

51. Σέ μερικές λέξεις, ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα αὐτά, χάνεται ἔνα φωνῆν ἀνάμεσα σέ δυό σύμφωνα. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **συγκοπή**.

Αποκοπή

φέρε το — φέρ' το,
κόψε το — κόψ' το,
ἀπό τό σπίτι — ἀπ' τό σπίτι,
μέσα στή θάλασσα — μές στή θάλασσα

52. ·Αλλοτε πάλι χάνεται, ὅπως βλέπουμε, τό τελικό φωνῆν μιᾶς λέξης ἐμπρός ἀπό τό ἀρχικό σύμφωνο τῆς ἀκόλουθης. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **ἀποκοπή**.

Στή θέση τοῦ φωνήντος πού ἀποκόπηκε σημειώνεται ἀπόστροφος.

Μόνο τό ἐπίρρημα μέσα γράφεται χωρίς ἀπόστροφο καί μέ τελικός: μές στή θάλασσα· ὅμως πρίν ἀπό φωνῆν παθαίνει ἐκθλιψη: μέσ' ἀπό τό σπίτι.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Σημειώνεται ἀπόστροφος στήν ἐκθλιψη, στήν ἀφαίρεση καί στήν ἀποκοπή:

θ' ἀκούσετε — μοῦ φερε — ἀπ' τό σπίτι.

Αρχικά φωνήεντα

έβδομάδα — βδομάδα Τσιγγάνος — Ατσίγγανος ἔξαφνα — ἄξαφνα

53. Πολλές λέξεις παρουσιάζουν στήν άρχή τους ἀλλαγές: α) χάνουν τό άρχικό τους φωνῆν, β) παίρνουν ἕνα φωνῆν στήν άρχή και γ) τρέπεται τό άρχικό τους φωνῆν σέ ἄλλο:

α) Άποβολή. Μερικές λέξεις λέγονται και μέ τό άρχικό τους φωνῆν και χωρίς αύτό. Στις λέξεις πού χάνουν τό άρχικό τους φωνῆν ἔχουμε **ἀποβολή**. Τέτοιες λέξεις είναι:

ἀγελάδα, ἀμύγδαλο, ἐβδομάδα, ἐμπρός, ἔξαδερφος, ἔξομολογῶ, ἐρωτῶ, εὐλογῶ, ἡγυνόμενος, ἡμέρα, ὥρεία, ὑπερήφανος κτλ. πού λέγονται και γελάδα, βδομάδα, ρωτῶ, βλογῶ, μέρα, γειά, περήφανος κτλ.

β) Πρόταξη. Μερικές λέξεις παίρνουν στήν άρχή ἔνα φωνῆν, συνήθως τό α. Τό φαινόμενο αύτό λέγεται **πρόταξη** και τό πρόσθετο φωνῆν **προτακτικό**: βδέλλα — ἀβδέλλα, σκιά — ἵσκιος.

γ) Άλλαγή. Μερικές λέξεις ἀλλάζουν τό άρχικό τους φωνῆν σέ ἔνα ἄλλο. Τό φαινόμενο αύτό λέγεται **άλλαγή**.

Τέτοιες λέξεις πού παρουσιάζουν διπλούς τύπους είναι:

ἔμιρφος — ὅμιρφος, ἔξαφνα — ἄξαφνα.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΣΧΗΜΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΘΗ ΤΩΝ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

ΠΑΘΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

54. Ἀποβολή καὶ ἀνάπτυξη τοῦ γ ἀνάμεσα σὲ φωνήνετα.

Σέ μερικές λέξεις χάνεται τό γ ἀνάμεσα σὲ φωνήνετα. "Ετσι οι λέξεις παρουσιάζονται μέ δυό τύπους:

ραγίζω — ρατίζω, λέγω — λέω, τρώγω — τρώω.

Σέ μερικές πάλι λέξεις ἀναπτύσσεται ἔνα γ εύφωνικό ἀνάμεσα σὲ δυό φωνή-εντα, προπάντων δταν αὐτά ἔχουν τήν ίδια προφορά:

ἔκαιε — ἔκαιγε, ἔκλαιε — ἔκλαιγε, καλεται — καλύγεται.

Τό τελικό ν

τόν ἄνθρωπο	—	τό θρόνο
τόν καιρό	—	τό δάσκαλο
τήν πόλη	—	τή χώρα
δέν ἔχω	—	δέ φοβοῦμαι
μήν τρῶς	—	μή βιάζεσαι

55. Σέ μερικές λέξεις, ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα, ἄλλοτε φυλάγεται τό τελικό τους ν καὶ ἄλλοτε χάνεται. Οι λέξεις αὐτές είναι τό ἄρθρο τόν, τήν, τό ἀριθμητικό καὶ ἀόριστο ἄρθρο ἔναν, ἡ προσωπική ἀντωνυμία τοῦ τρίτου προσώπου αὐτήν, τήν καὶ τά ἀκλιτα δέν, μήν.

1. **Φυλάγουν τό τελικό ν, δταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό φωνῆν ἡ ἀπό σύμφωνο στιγμιαῖο (κ, π, τ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ) ἢ διπλό (ξ, ψ):**

τόν ἀέρα	μήν ἀκοῦτε	δέν εἰδα
ἔναν καιρό	δέν μπορῶ	μήν περάσεις
εἰδα ἔναν ξένο	τόν τόπο	τήν πρόφτασα

2. **Χάνουν τό τελικό ν, δταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό σύμφωνο ἔξακολουθητικό (γ, β, δ, χ, φ, θ, μ, ν, λ, ρ, σ, ζ):**

τό γέρο	τή βρύση	δέ γράφω	μή δέχεσαι
τή χαρά	τό φόβο	τή φοβήθηκα	ἔνα λαό
τή μητέρα	τή νίκη	μή ρωτᾶς	μή σταματᾶς
τή ζωγραφίζει	αὐτή θέλω		

56. Τό τελικόν φυλάγεται πάντοτε στό ἄρθρο τῶν, στήν πρωσιπική ἀντωνυμία τοῦ τρίτου προσώπου αὐτόν, τόν, καθώς καὶ στό τροπικό ἐπίρρημα σάν:

τῶν φίλων μου, τῶν συμμαθητῶν μου,
αὐτόν θέλω, τόν βλέπω, φώναξέ τον,
σάν θάλασσα, σάν βαρύ εἶναι.

Συμφωνικά συμπλέγματα

βροχή, χτές, πρωί, στρατιώτης,
ἄρρωστος, ἄχτιστος, ἔρχομαι, ἄστρο

57. Στίς λέξεις αὐτές ἔχουμε δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα τό ἔνα κοντά στό ἄλλο: βρ, χτ, πρ, στρ, ἔρχ.

Τό συνδυασμό ἀπό δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα τόν δόνομάζουμε συμφωνικό σύμπλεγμα.

Συχνά στίς ἥδιες λέξεις ἢ στίς συγγενικές τους τά συμφωνικά συμπλέγματα παρουσιάζονται διαφορετικά ἢ ἀπλοποιημένα. Ἐτσι λέμε:

φτερό, φτερούγα (μέ φτ)	καὶ περίπτερο, πτέρυγα (κτιρίου) (μέ πτ)
λεπτά (μέ φτ)	καὶ λεπτός, λεπτό (τό), λεπτολογῶ (μέ πτ)
σκολειό, σκόλη, ξεσκολί-	καὶ σχολεῖο, σχολή (μέ σχ)
ζω (μέ σκ)	
πράμα, πραμάτεια (μέ μ)	καὶ πράγμα, πραγματικός (μέ γμ)
συχαρίκια (μέ χ)	καὶ συγχαρητήρια (μέ γχ)
νύφη, νυφιάτικος (μέ φ)	καὶ νύμφη (θεά), νυμφίος (μέ μφ)

Σημείωση. Πίνακα τῶν συμφωνικῶν συμπλεγμάτων βλ. Ἐπίμετρο, σ. 214.

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

I. Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

58.

**Λέξεις λαϊκές και λέξεις λόγιες —
Τό λεξιλόγιο τής Νεοελληνικής**

Α. Πολλές άπό τίς λέξεις τής γλώσσας μας είναι **άρχαιες**. Βρίσκονται στό στόμα του λαοῦ μας άπό τήν άρχαιά ἐποχή ὡς σήμερα χωρίς διακοπή και ἡ ἔμειναν ἀπαράλλαχτες, ὅπως ήταν πρίν άπό χιλιάδες χρόνια, ἡ ἄλλαξαν κάπως. Λέξεις πού δέν ἄλλαξαν:

θεός, γῆ, οὐρανός, φῶς, βαθύς, καλός, πέντε, δέκα, ἐγώ, ἐκεῖνος,
ἐκεῖ, κάτω, ποῦ, ἀπό, πρός, χωρίς, καί, οὔτε, ἀλλά, ἐπειδή κτλ.

Λέξεις πού ἄλλαξαν:

ἀντρας (*ἀνήρ*), δέντρο (*δένδρον*), μισός (*ἡμισυς*), παλιός (*παλιός*), πόλη (*πόλις*), χέρι (*χείρ*) κτλ.

Αύτές δέλες είναι κληρονομημένες **λαϊκές λέξεις**.

Β. **Άλλες λέξεις είναι ξένες.** Μπήκαν στή γλώσσα μας σέ διάφορες ἐποχές άπό άλλες γλώσσες καί, άπό τότε πού μπήκαν, οἱ περισσότερες λέγονται χωρίς διακοπή ὡς σήμερα. Πολλές ξένες λέξεις μπαίνουν καί σήμερα ἀκόμη στή γλώσσα μας. Τέτοιες λέξεις είναι:

ἀμήν, Πάσχα—κάρβοντο, κάστρο, κελί, παλάτι, σπίτι, ἀκονμπῶ — γκιόνης, κοτέτσι, τσέλιγκας — γιασούρτι, τζάκι, καρπούζι, τενεκές — καπετάνιος, καπέλο, μπαρμπούνι — βαγόνι, καμπίνα, ρεκόρ, σπόρ, τονρισμός κτλ.

Οι περισσότερες άπό τίς ξένες λέξεις αλλαξαν μορφή καί προφορά, κλίνονται όπως οι άλλες έλληνικές λέξεις κι ἔτσι δέν ξεχωρίζουν ἀπ' αύτές. Καί οι ξένες αύτές λέξεις είναι λαϊκές λέξεις.

Γ. Στή γλώσσα μας ύπαρχουν καί λέξεις πού είχαν χαθεῖ ἀπό τήν δυμιλία γιά πολλούς αἰῶνες καί τίς χρησιμοποίησαν πάλι οι λόγιοι τοῦ ἔθνους τούς δυό τελευταίους αἰῶνες, καθώς καί ἄλλες πού τίς ἔπλασαν ἀπό ἀρχαῖες λέξεις. Τέτοιες λέξεις είναι:

Ἀκαδημία, γυμνάσιο, καθηγητής, κατάστημα, ἔνερδοχειο — ἀστεροσκοπεῖο, ἀσύρματος, ἀτμομηχανή, δημοσιογράφος, ἡλεκτρισμός, οἰκογένεια, προσγειώνομαι, προσωρινός, πυροσβέστης, τηλέγραφος, τηλεόραση, τηλέφωνο, φωτογραφία, χωροφυλακή κτλ.

Αύτές είναι οι λόγιες λέξεις.

Δ. Ἐκτός ἀπό τίς λαϊκές καί τίς λόγιες λέξεις ύπαρχουν στή γλώσσα μας καί ἄλλες πολλές, νέες λέξεις. Αύτές ἔγιναν προπάντων μέ τήν παραγωγή καί μέ τή σύνθεση.

“Ολες οι λέξεις πού μεταχειριζόμαστε ἀποτελοῦν τό λεξιλόγιο τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας, τῆς δημοτικῆς.

II. Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΓΕΝΙΚΑ

59. Ἡ λέξη παιδάκι ἔγινε ἀπό τή λέξη παιδί μέ μιά κατάληξη. Τό ίδιο καί τό ρῆμα φανερώνω ἔγινε ἀπό τό ἐπίθετο φανερός, ἀφοῦ πήρε μιά κατάληξη.

“Οταν μιά λέξη βγαίνει ἀπό ἄλλη, ἔχουμε παραγωγή.

‘Από τίς λέξεις ἀγριος καί λουλούδι ἔγινε τό ἀγριολούλουδο.

‘Από τίς λέξεις ἀστραπή καί βροντή ἔγινε ἡ λέξη ἀστραπόβροντο.

"Οταν μιά λέξη γίνεται άπό δυό άλλες λέξεις, έχουμε σύνθεση.

Οι περισσότερες λέξεις βγῆκαν άπό άλλες μέ παραγωγή ή μέ σύνθεση.

60. 1. Μιά λέξη πού δέ γίνεται άπό άλλη παρά σχηματίζεται άπό μιά ωλέα ή ένα άρχικό θέμα, ἃν προσθέσουμε σ' αύτό μιά κατάληξη, λέγεται **ριζική λέξη**. Ριζικές λέξεις είναι τό γράφ-ω, καλ-ός, μικρ-ός, γελ-ῶ.

2. Η λέξη πού γίνεται άπό άλλη λέξη ὥμα προσθέσουμε μιά κατάληξη λέγεται **παράγωγη**.

κληρ-ώνω είναι παράγωγο τοῦ **κλῆρος**.
καλ-ούτσικος είναι παράγωγο τοῦ **καλός**.

3. Η λέξη άπό τήν όποια γεννήθηκε ή παράγωγη λέξη λέγεται **πρωτότυπη λέξη**.

Γιά τή λέξη κληρώνω λ.χ. πρωτότυπη είναι ή λέξη **κλῆρος**.
Γιά τό καλούτσικος πρωτότυπη είναι ή λέξη **καλός**.

4. Μιά κατάληξη μέ τήν όποια σχηματίζουμε παράγωγες λέξεις λέγεται **παραγωγική κατάληξη**.

Η παραγωγική κατάληξη ἔχει μιά ή περισσότερες συλλαβές: μῆλο — μηλ-ιά, καρφί — καρφ-ώνω, ἀγόρι — ἀγορ-ίστικος.

61. Μιά λέξη πού γίνεται άπό δυό άλλες λέξεις ἃν ένώσουμε τά θέματά τους λέγεται **σύνθετη λέξη**.

*Ετσι άπό τό καλός καί τύχη ἔγινε ή λέξη καλότυχος.

*Από τό Χριστός καί τό ψωμί ἔγινε ή λέξη **χριστόψωμο**.

Οι λέξεις πού ένωνονται για νά δώσουν τή σύνθετη λέξη λέγονται συνθετικά: πρῶτο συνθετικό και δεύτερο συνθετικό.

Στή σύνθετη λ.χ. λέξη χριστόψωμο ή λέξη Χριστός είναι τό πρῶτο συνθετικό και ή λέξη ψωμί τό δεύτερο συνθετικό.

Κάθε λέξη πού δέν είναι σύνθετη είναι άπλή.

62. 1. Κατά τήν παραγωγή παίρνουμε τό θέμα άπλό και σ' αύτό προσθέτουμε τήν παραγωγική κατάληξη:

φίξ-α — φιξ-ώνω, ἄγρι-ος — ἀγρι-άδα,
βροχ-ή — βροχ-ερός, τραγουδ-ῶ — τραγουδ-ιστής.

2. Κατά τή σύνθεση παίρνουμε τό θέμα τού πρώτων συνθετικοῦ μαζί μέ ένα φωνῆν, συνήθως τό ο :

καλ-ός — καλ-ο-πιάνω — καλ-ό-τυχος,
ἀνοιγ-ω — ἀνοιγ-ο-κλείνω.

Οι οίκογένειες τῶν λέξεων

63. "Όλες οι λέξεις πού βγῆκαν ἀπό τήν ίδια άπλή λέξη μέ παραγωγή ή μέ σύνθεση ἀποτελοῦν μιά οίκογένεια.

Οι λέξεις πού άνήκουν σέ μιά οίκογένεια λέγονται συγγενικές.

Σέ μιά οίκογένεια άνήκουν οι λέξεις:

αληρος, αληρώνω, αληρωση, αληρωτός, ξανακληρώνω, ἀπό-αληρος, ἀποκληρώνω, ἀκληρος, ἀκληρωτος, αληρονόμος, αληρονομῶ, αληρονομία, αληρονομικός, αληροδότημα, αληροῦχος, αληρικός, ξεκληρίζω κτλ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

A.—Παράγωγα ρήματα

64. Ρήματα παράγονται άπό άλλα ρήματα, άπό όνόματα καί άπό άκλιτα.

α) **Α πό ρήματα:**

κλαίω (*έκλαψα*) — κλαψούζω,
φέγγω — φεγγίζω,
ψάχνω — ψαχουλεύω.

65. β) Α πό όνόματα:

γείτονας — γειτονεύω, είμαι γείτονας,
κατσούφης — κατσουφιάζω, γίνομαι κατσούφης,
θημωνιά — θημωνιάζω, κάνω θημωνιές.

Τά ρήματα τά παράγωγα άπό όνόματα τελειώνουν σέ:

-άζω, -ιάζω : δόξα — δοξάζω, κόπος — κοπιάζω.

-ίζω : ἀρχή — ἀρχίζω, ἀφρός — ἀφρίζω.

-εύω : σημάδι — σημαδεύω, δηνειρό — δηνειρεύομαι.

-ώνω : θεμέλιο — θεμελιώνω, κλειδί — κλειδώνω.

-άινω : ἀκριβός — ἀκριβαίνω, ζεστός — ζεσταίνω, φαρδύς — φαρδαίνω.

66. γ) Α πό άκλιτα: Ρήματα παράγονται άπό έπιρρήματα, έπιφωνήματα ή άλλες άκλιτες λέξεις μέ τίς άκολουθες καταλήξεις:

-ζω, -ίζω : συχνά — συχνάζω, παραμέρα — παραμερίζω,
ἀντίκρου — ἀντικρίζω, σαράντα — σαραντίζω.

*Έτσι καί άπό φράσεις: (*λέω*) καλημέρα, καληνύχτα, καλῶς
δρισες ἔγιναν τά ρήματα: καλημερίζω, καληνυχτίζω, καλω-
σορίζω.

Από τίς φωνές ζώων γάρ, νιάου ἔγιναν τά ρήματα:
γαβγίζω, νιαουρίζω.

-εύω : ἀγνάντια — ἀγναντεύω, κοντά — κοντεύω.

-ώνω : σιμά — σιμώνω, χαμηλά — χαμηλώνω.

B.—Παράγωγα ούσιαστικά

67. a) Ο όσιαστικά ἀπό ρήματα. Τά ούσιαστικά πού παράγονται ἀπό ρήματα σημαίνουν:

A. Τό πρόσωπο πού ἐνεργεῖ.

Καταλήξεις:

-της, -ιστής : ὑφαίνω (ὑφαντα) — ὑφαντής, λυτρώνω — λυτρωτής,
ψέλνω (ἔψαλα) — ψάλτης, θερίζω — θεριστής, τραγουδιστής
ράβω — ράφτης, παίχτης.

Σπανιότερες καταλήξεις:

-τορας: συμβουλένω - συμβουλάτορας, εἰσπράττω — εἰσπράκτορας.
-έας, -ιάς: γράφω — γραφέας, γραφιάς, κουρέύω — κουρέας, σκάβω — σκαφτιάς.

B. Τήν ἐνέργεια ή τό ἀποτέλεσμά της.

Καταλήξεις:

-μός : λυτρώνω — λυτρωμός, χάνω — χαμός, ἔρχομαι — ἔρχομός,
σέβομαι — σεβασμός, διώχνω — διωγμός.

-ση (-ξη, -ψη): θυμοῦμαι — θύμηση, ἀπαντῶ — ἀπάντηση, γεινῶ —
γέννηση, βράζω — βράση, διευθύνω — διεύθυνση, φυλάγω —
φύλαξη, λάμπω — λάμψη.

-ειμο (-ξιμο, -ψιμο): στρώνω — στρώσιμο, χάνω — χάσιμο, δέρνω —
δάρσιμο, ψήσιμο, τρέξιμο, σκάψιμο.

-μα : μηνῶ (μήνυσα) — μήνυμα, καίω — κάμα, κλαδεύω — κλάδεμα,
φορτάω — φόρτωμα, κεντῶ — κέντημα.

-ίδι : στολίζω — στολίδι, σκουπίζω — σκουπίδι, τρέχω (ἔτρεξα) —
τρεξίδι.

-ητό : βογκώ — βογκητό, παραμιλῶ — παραμιλητό, ξεφωνητό —
ξεφωνητό.

-ούρα : κλείνω — κλεισούρα, σκοτίζω — σκοτούρα.

- α : ἀναστάνω — ἀνάσα, παστρεύω — πάστρα.
- ι, -ιο, -ιος : ζυγιάζω — ζύγι, κολυμπῶ — κολύμπι, βαφτίζω — βαφτίσια (τά) γελῶ — γέλιο, κοστίζω — κόστος.
- ιά, -ιά : μιλῶ — μιλιά, δημιλῶ — δημιλία, βαθμολογῶ — βαθμολογία.
- ειά, -εία : δουλεύω — δουλειά, γιατρεύω — γιατρειά λατρεύω — λατρεία, θεραπεύω — θεραπεία.
- εια (προπαροχήτονα) : καλλιεργῶ — καλλιέργεια, προσπαθῶ — προσπάθεια, ωφελῶ — ωφέλεια.

Γ. Τό δργανο, τό μέσο ή τόν τόπο μιᾶς ἐνέργειας.

Καταλήξεις:

- τήρας : καταβρέχω — καταβρεχτήρας, λούζω — λουτήρας, κινῶ — κινητήρας.
- τήρι : κλαδεύω — κλαδευτήρι, ξυπνῶ — ξυπνητήρι, σκαλίζω — σκαλιτήρι, φέλνω (έφαλα) — φαλτήρι.
- τήριο : ἐκπαιδεύω — ἐκπαιδευτήριο, γυμνάζω — γυμναστήριο, δικάζω — δικαστήριο.

β) Ο ὑσιαστικά ἀπό οὐσιαστικά.

68. Υποκοριστικά: παιδί — παιδάκι, πέτρα — πετρίτσα.

Τά υποκοριστικά (ἢ χαϊδευτικά) παρασταίνουν μικρό ἐκεῖνο πού σημαίνουν οἱ πρωτότυπες λέξεις.

Πολλές φορές μεταχειρίζομαστε ύποκοριστικό ὅχι γιατί κάτι εἶναι πραγματικά μικρό, ἀλλά γιατί τό ἀγαποῦμε, χαϊδευτικά:

Μανούλα! Ἐλα δῶ, γατούλα μον. Πιές νεράκι.

1. Οι συχνότερες καταλήξεις τῶν υποκοριστικῶν εἶναι:

- άκι : ἀρνί — ἀρνάκι, δαχτυλάκι, ψαράκι.
- άκης : κόσμος — κοσμάκης, Γιώργος — Γιωργάκης.
- άκος : δρόμος — δρομάκος, μαθητής — μαθητάκος, γεροντάκος.
- ίτσα : Ἐλένη — Ἐλενίτσα, κλωστίτσα, μηλίτσα.
- ούδα, -ούδι : κοπέλα — κοπελούδα, ἄγγελος — ἄγγελούδι.
- ούλα : βρύση — βρυσούλα, κορούλα, μητερούλα, Ἄγγελικούλα.
- ούλης : ἀδερφός — ἀδερφούλης, παππούλης.

-ούλι : κρυφτό — κρυφτούλι, σακί — σακούλι.

-όπουλο, -οπούλα : βοσκός — βοσκόπουλο, βοσκοπούλα.

Τά παράγωγα μέ τήν κατάληξη αύτή φανερώνουν συνήθως τό γιό ή τήν κόρη:

ἀρχοντας — ἀρχοντόπουλο, ἀρχοντοπούλα,
βασιλιάς — βασιλόπουλο, βασιλοπούλα.

2. Σπανιότερες είναι οι καταλήξεις:

-αράκι : μήλο — μηλαράκι, φύλλο — φυλλαράκι.

-ουδάκι : λαγός — λαγονυδάκι, χωριό — χωριουδάκι.

3. Ακόμη πιό σπάνιες είναι οι καταλήξεις:

-ίδιο : κρατός — κρατίδιο, σφάιρα — σφαιρίδιο.

-ίσκος : σατράπης — σατραπίσκος, θάλαμος — θαλαμίσκος, ἀστερίσκος.

Μερικά ύποκοριστικά παράγονται άπό άλλα ύποκοριστικά:

ἄγγελος — ἄγγελονύδι — ἄγγελονδάκι,

πέτρα — πετράδι — πετραδάκι.

4. Μερικές λέξεις δίνουν περισσότερα ύποκοριστικά μέ διαφορετική κατάληξη κάθε φορά:

βάρκα : βαρκάκι — βαρκίτσα — βαρκούλα,

γάτα : γατάκι — γατίτσα — γατούλα — γατούλι,

πέτρα : πετρίτσα — πετρούλα — πετράδι — πετραδάκι.

69. Μεγεθυντικά.

Τά μεγεθυντικά παρασταίνουν πιό μεγάλο έκεινο πού σημαίνουν οι πρωτότυπες λέξεις:

σκυλί — σκύλαρος, σπίτι — σπιταρόνα, κουτάλι — κουτάλα.

Οι κυριότερες καταλήξεις είναι:

-α : θηλυκά: βαρέλι — βαρέλα, κασόνι — κασόνα, κολοκύθι — κολοκύθα.

-άρα : θηλυκά: φέτα — φετάρα, φωνή — (ἀγριο)φωνάρα.

-αράς : ἀρσενικά: κοιλιά — κοιλαράς, χορευτής — χορευταράς, δουλευταράς.

-αρος : ἀρσενικά: σκυλί — σκύλαρος, Γιάννης — Γιάνναρος, παιδαρος, ποντίκαρος.

70. Τοπικά. Σημαίνουν τόπο.

Καταλήξεις:

- αριό** : καμπάνα — καμπαναριό, σκουπίδι — σκουπιδαριό, πλύστρα — πλυσταριό.
- άδικο, -ίδικο**: γαλατάς — γαλατάδικο, ἀσβεστάς — ἀσβεστάδικο, ράφτης — ραφτάδικο, παλιατζής — παλιατζίδικο.
- ιο** : ἐστιάτορας — ἐστιατόριο, φύλακας — φυλάκιο.
- εῖο** : Πατριάρχης — Πατριαρχεῖο, βιβλιοπωλεῖο, δασαρχεῖο, ιατρεῖο, κουρεῖο, σχολεῖο, ταχυδρομεῖο κτλ.

71. Περιεκτικά: ἀχερώνιας (ἀποθήκη γιά ὄχερο), ἐλαιώνιας (πολλά λιόδεντρα στόν ίδιο τόπο).

Τά περιεκτικά σημαίνουν τό μέρος πού περιέχει πολλά
ἀπό όσα φανερώνει ή πρωτότυπη λέξη ή πολλά ὅμοια
πού βρίσκονται στό ίδιο μέρος.

Καταλήξεις:

- ιά, -ιάς** : ἀμμος (ἀμμούδα) — ἀμμουδιά, πλατάνι — πλατανιά· πεῦκο — πευκιάς.
- ώνας, -ιώνας** : ἀμπέλι — ἀμπελώνας, ἄχερο — ἀχερώνιας, ἐλιά (ἀρχαῖο
ἐλαιά) — ἐλαιώνας, ξένος — ξενώνας, στρατός — στρατώνας· καλάμι — καλαμιώνας, περιστέρι — περιστερώνας.

*Από περιεκτικά γεννήθηκαν οι τοπωνυμίες: Πενιάς (στό Ξυλόκαστρο), Πλατανιά, δύομα χωριῶν σέ πολλά μέρη τῆς Ελλάδας, κ.ά.

72. 'Εθνικά.

Τά ξθνικά (ἢ πατριδωνυμικά) σημαίνουν τόν ἀνθρωπο πού
κατάγεται ἀπό δρισμένο τόπο ή πού ἀνήκει σ' αὐτόν.

Καταλήξεις:

- ίτης** : Ἀνατολή — Ανατολίτης, Πόλη — Πολίτης, Ἀράχοβα — Ἀραχοβίτης.

- αῖτης : Μοριάς — Μοραιτής, Χρυσό (κοντά στούς Δελφούς) — Χρυσαίτης.
- ιάτης : Μάνη — Μανιάτης, Μύκονος — Μυκονιάτης, Σπάρτη — Σπαρτιάτης.
- ώτης, -ιώτης: "Ηπειρος — Ηπειρώτης, Σούλι — Σουλιώτης, Θρακιώτης, Βολιώτης, Ρουμελιώτης, Φανάρι — Φαναριώτης.
Τά θηλυκά τῶν ἔθνικῶν αὐτῶν τελειώνουν σέ -ισσα: Πολιτισσα, Μοραΐτισσα, Μανιάτισσα, Σουλιώτισσα κτλ.
- ανός, -ιανός: 'Αφρική — 'Αφρικανός, 'Αμερικανός, Πάρος — Παριανός, Ψαρά — Ψαριανός.
- άνος : Πρεβέζα — Πρεβεζάνος, 'Αμερικάνος.
- ινός : 'Αλεξάντρεια—'Αλεξαντρινός, Ζάκυνθος—Ζακυνθινός, Λάρισα—Λαρισινός, Πάτρα — Πατρινός, Τρίκαλα — Τρικαλινός.
Τά θηλυκά τῶν ἔθνικῶν σέ -νος (-νός) τελειώνουν σέ -ή δταν είναι δξύτονα καί σέ -α δταν είναι παροξύτονα:
Συριανός — Συριανή, Πρεβεζάνος — Πρεβεζάνα.
Τά θηλυκά τοῦ 'Αμερικανός, 'Αφρικανός είναι 'Αμερικανίδα, 'Αφρικανίδα.
- ιός : Θεσσαλονίκη—Θεσσαλονικιός, Αλῆμνος—Αημνιός, Μυτιληνίδα.

Λιγότερο συχνές είναι οι καταλήξεις:

- ιος : Αλγυπτιος — Αλγύπτιος, Κόρινθος — Κορίνθιος.
- αῖος : Εδρώπη — Εδρωπαῖος, Θήβα — Θηβαῖος, Κερκυραῖος.
Μερικά έθνικά σέ -ιος σχηματίζονται καί σέ -αῖος: Μυτιληνίος — Μυτιληναῖος, Σμυρνίος — Σμυρναῖος.
Τά θηλυκά τῶν ἔθνικῶν σέ -ιός, -ιος, -αῖος σχηματίζονται σέ -α: Θεσσαλονικιά, Κορίνθια, Κερκυραία.
- εζος : Βιέννη — Βιεννέζος, Κίνα — Κινέζος, Μάλτα — Μαλτέζος.
Τά θηλυκά τῶν ἔθνικῶν σέ -ος (-ός) τελειώνουν συνήθως σέ -ίδα:
Γαλλίδα, Γερμανίδα, 'Ελβετίδα, 'Αγγλίδα.
Μερικά τελειώνουν σέ -εζα: Δανέζα, Ούγγαρέζα.
"Οσα τελειώνουν σέ -δος καί τό Θεσσαλός έχουν τό θηλυκό σέ -ή: 'Ινδή, Θεσσαλή.
'Ανώμαλα έθνικά: Γιάννενα — Γιαννιώτης, 'Ιος — Νιώτης, Νάξος — 'Αξιώτης· Κύμη — Κουμιώτης· Τροία — Τρωαδίτης· Λονδίνο — Λονδρέζος.

73. 'Επαγγελματικά. Σημαίνουν ἐπάγγελμα.

Καταλήξεις:

- άς : ἀλεύρι — ἀλευράς, κεφαλίδι — κεφαλιδάς, γαλατάς, σιδεράς.
- άρης : βάρκα — βαρκάρης, περιβολάρης.
- ιάρης : κάρβουνο — καρβουνιάρης, σκουπιδιάρης.
- άριος : ἀποθήκη — ἀποθηκάριος, βιβλιοθήκη — βιβλιοθηκάριος.
- τζής : κουλούρι — κουλουρτζής, παλιατζής.

74. 'Ανδρώνυμικά.

Στή λαϊκότερη γλώσσα συνηθίζονται γιά γυναίκες κύρια δύναμτα πού παράγονται ἀπό τό βαφτιστικό ή τό οἰκογενειακό δνομα τοῦ ἀντρός. Τά ούσιαστικά αύτά λέγονται άνδρωνυμικά:

Δημήτραινα είναι ή γυναίκα τοῦ Δημήτρη.

Καταλήξεις:

- αίνα : Γιώργαινα, Κώσταινα, Τζαβέλαινα.
- ίνα : Θεοδωρίνα, (Μπούμπουλης) Μπουμπουλίνα.

75. "Άλλες καταλήξεις μέ διάφορες σημασίες.

- ιά: ἀμύγδαλο — ἀμυγδαλιά, βαλανιδιά, κερασιά, τριανταφυλλιά· ἀνήφορος — ἀνηφοριά, πλαγιά· σύννεφο — συννεφιά, παγωνιά, καλοκαιριά· βράδυ — βραδιά, νυχτιά, χρονιά· ἀρχοντας — ἀρχοντιά, λεβεντιά, μαστοριά, παλικαριά.
- ιστής : ἐγώ — ἐγωιστής, ἀνθρωπος — ἀνθρωπιστής.
- ισμός : χριστιανός — χριστιανισμός, ἀθλητής — ἀθλητισμός.
- ίας : ἐπάγγελμα — ἐπαγγελματίας, κτῆμα — κτηματίας.
- λό(γ)ι (περιληπτικά): ἀρχοντας — ἀρχοντολό(γ)ι, συγγενής — συγγενολό(γ)ι.
- ουριά (περιληπτικά): κλέφτης — κλεφτουριά, λάσπη — λασπονυριά.

76. γ) Ούσιαστικά ἀπό ἐπίθετα:

- σκληρός — σκληράδα, τό νά είναι κανείς σκληρός.
- νόστιμος — νοστιμάδα, τό νά είναι κάτι νόστιμο.

Καταλήξεις:

- άδα : ἄγριος — ἀγριάδα, ἔξυπνάδα, νοστιμάδα.
- ίλα : ἄσπρος — ἀσπρίλα, κοκκινίλα, μανούλα, σάπιος — σαπίλα.
- οσύνη : ἀγράμματος — ἀγραμματοσύνη, καλοσύνη.
- ότητα : ἀθώος — ἀθωότητα, γενναιός — γενναιότητα.
- ύτητα : βαρύς — βαρύτητα, ταχύς — ταχύτητα.
- α, -η : ἀρμυρός — ἀρμύρα, γλυκός — γλύκα, ξερός — ξέρα, πικρός — πίκρα, φοβερός — φοβέρα, ψυχρός — ψύχρα.
- ος : ζεστός — ζέστη.

Γ.— Παράγωγα ἐπίθετα

77. α) Από ρήματα. Λέγονται καί ρηματικά ἐπίθετα, ίδιως όσα τελειώνουν σέ -τός.

Καταλήξεις:

- τικός : ἐνοχλῶ — ἐνοχλητικός, παραπονέμαι — παραπονητικός, δροσίζω — δροσιστικός, περνῶ — περαστικός.
Τά ἐπίθετα αυτά μποροῦμε νά τά ἀναλύσουμε μέ τό ἐκεῖνος πού καί τό ρήμα. Έκείνος πού ἐνοχλεῖ, ἔκείνος πού παραπονίεται, ἔκείνος πού δροσίζει, ἔκείνος πού περνᾶ.

Σπανιότερες είναι οι καταλήξεις:

-ερός, -ικός, -τήριος :

- θλίβω — θλιβερός, λάμπω — λαμπερός,
καρτερῶ — καρτερικός, πειθαρχῶ — πειθαρχικός,
κινῶ — κινητήριος, σώζω — σωτήριος.

- τός: (ρηματικά ἐπίθετα). Πολλά ρήματα έχουν ἔνα παράγωγο ἐπίθετο σέ -τός (-ητός, -ωτός, -στός, -φτός, -χτός κτλ.):
ἔνπινω — ξενπινητός, καμαρώνω — καμαρωτός, ἀκούω — ἀκονστός, καπνίζω — καπνιστός, κλείνω — κλειστός, σβήνω — σβηστός, σκύβω — σκυφτός, πετῶ — πεταχτός, σφίγγω — σφιχτός, βάζω (ἐβαλα) — βαλτός.

Μερικές φορές τό ἀπλό ἐπίθετο ή δέ λέγεται καθόλου ή μπορεῖ νά λέγεται σέ εἰδικές περιπτώσεις:

λέγω (εἶπα) — ἀνείπωτος, ὑποψιάζομαι — ἀνυποψίαστος· μιλῶ — γλυκομίλητος, βρίσκω — δυσκολόβρετος, βγαίνω — πρωτόγαλτος.

-σιμος : (τρώγω) ἔφαγα — φαγώσιμος,

κατοικῶ — κατοικήσιμος (πού μπορεῖ νά κατοικηθεῖ).

-τέος : Τά ἐπίθετα σέ -τέος δέ συνηθίζονται πολύ. Φανερώνουν ἐκεῖνο πού πρέπει νά γίνει:

ἀφαιρετέος, ἐκεῖνος πού πρέπει νά ἀφαιρεθεῖ.

Τέτοια είναι: μειωτέος (ἀπό τό μειώνω, κάνω κάτι μικρότερο), διαιρετέος (διαιρῶ), πολλαπλασιαστέος, προσθετέος (ἐκεῖνος πού πρέπει νά γίνει μικρότερος, νά διαιρεθεῖ, νά πολλαπλασιαστεῖ, νά προστεθεῖ), πληρωτέος (πού πρέπει νά πληρωθεῖ).

78. β) Από ούσιαστικά:

δροσιά — δροσάτος, πού ἔχει δροσιά.

χῶμα — χωματένιος, πού είναι ἀπό χῶμα.

πατέρας — πατρικός, πού ἀνήκει στόν πατέρα.

Καταλήξεις:

-άρης, -ιάρης : πεῖσμα — πεισματάρης, κοκαλιάρης.

-άτος : ἀφρός — ἀφράτος, μυρωδάτος, σπαθάτος.

-ένιος : ἀσήμι — ἀσημένιος, κυπαρισσένιος, μαρμαρένιος, σανιδένιος.

-ινος : μαλλί — μάλλινος, ξύλινος, πέτρινος.

-ερός : βροχή — βροχερός, δροσερός, φαρμακερός, φλογερός.

-ής : βύσσινο — βυσσινής, θαλασσής, τριανταφυλλής.

-ωτός : ἀγκάθι — ἀγκαθωτός, μεταξωτός, φουντωτός.

-ακός, -ιακός, -ικός, -ικος :

οίκογένεια — οίκογενειακός, ἡλιακός.

σεληνιακός.

ἀδερφικός, ἔθνος — ἔθνικός.

γέρος — γέρωικος, κλέφτικος, ψεύτικος.

Ἐπίθετα σέ -ικός, -ικος ἀπό ἔθνικά δνόματα :

Γάλλος — γαλλικός, Θεσσαλός — θεσσαλικός, Ρουμελιώτης — ρουμελιώτικος, Σουλιώτης — σουλιώτικος.

- άτικος, -ιάτικος:** Κυριακή — κυριακάτικος, ἄνοιξη — ἄνοιξιάτικος, χειμωνιάτικος.
- ίστικος:** ἀγόρι — ἀγορίστικος, κοριτσίστικος, κουκλίστικος.
- ίσιος :** ἀρνί — ἀρνίσιος, βουνίσιος, παλικαρίσιος.
- ιος :** αἰώνας — αἰώνιος, Μαραθώνας — μαραθώνιος, οὐράνιος, τίμιος.
- εῖος :** ἄντρας — ἀντρεῖος, γυναίκα — γυναικεῖος (καὶ γυναικειος).
- ειος :** Ἀπό κύρια ὄνοματα: Ἀριστοτέλης — ἀριστοτέλειος, Κύκλωπας — κυκλώπειος, Πυθαγόρας — πυθαγόρειος.

Μερικά σὲ **-ειος** ἀπό κύριο ὄνομα λέγονται σὲ οὐδέτερο γένος καὶ σημαίνουν ἰδρυμα πού ἔγινε μὲ ξέσιδα ἐκείνου πού ἔχει τό κύριο ὄνομα: Ἀρσάκης — Ἀρσάκειο, Βαρβάκης — Βαρβάκειο, Ζάππας — Ζάππειο, Μαρασλής — Μαράσλειο.

Σπανιότερες καταλήξεις:

- αιος :** ἀκμή — ἀκμαῖος, μοίρα — μοιραῖος.
- λέος :** πείνα — πειναλέος, δίψα — διψαλέος.
- λός :** σιωπή — σιωπηλός, ἀμαρτία — ἀμαρτωλός.

79. γ) Ἀπό ἐπίθετα:

ψηλός — ψηλούτσικος, κάπιως ψηλός·
μικρός — μικρούτσικος, κάπιως μικρός.

Τά ἐπίθετα πού παράγονται ἀπό ἐπίθετα είναι προπάντων ὑποκοριστικά. Φανερώνουν ὅτι κάπιοις ἔχει σέ μικρότερο βαθμό ἐκείνο πού σημαίνει τό πρωτότυπο.

Καταλήξεις:

- ούλης :** ἀσπρος — ἀσπρούλης, κοντούλης, μικρούλης.
- ούτσικος:** ζεστός — ζεστούτσικος, καλούτσικος, ψηλούτσικος.
- ωπός :** ἀγριος — ἀγριωπός, κοκκινωπός, πρασινωπός. Σημαίνουν κυρίως ἐκείνον πού μοιάζει μ' αὐτό πού φανερώνει ἡ πρωτότυπη λέξη.
- ιδερός :** ἀσπρος — ἀσπριδερός, μαυριδερός.
- ουλός :** βαθύς — βαθουλός, παχουλός, μακρουλός.

80. δ) Ἀπό ἐπιρρήματα:

Καταλήξεις:

- ινός : κοντά — κοντινός, μακριά — μακρινός, ἀντίκρυ — ἀντικρινός· σήμερα — σημερινός, χτεσινός, ἀποψινός, φετινός, πέρσι — περινός, τωρινός, κατοπινός, παντοτινός.
- ιανός : παρακάτω — παρακατιανός, αὔριο — αὐριανός.

Δ.— Παράγωγα ἐπιρρήματα

81. Ἐπιρρήματα παράγονται ἀπό ἐπίθετα, ἀντωνυμίες, μετοχές καὶ ἀπό ἄλλα ἐπιρρήματα.

Καταλήξεις:

- α : εὐχάριστος — εὐχάριστα, καλός — καλά, ὁραιός — ὡραιᾶ, καλύτερος — καλύτερα, ὡραιότερος — ὡραιότερα, χαρούμενος — χαρούμενα.
- ως : ἀμέσως — ἀμέσως, εὐχάριστος — εὐχαρίστως.
- οῦ : ἄλλος — ἄλλοῦ, ἀντός — αντοῦ.
- θε : ἐδῶ — ἐδῶθε, ἐκεῖ — ἐκεῖθε, ὅλος — ὅλοῦθε.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΣΥΝΘΕΣΗ

82. Τά σύνθετα σχηματίζονται μέ δύο τρόπους:

- α) Μία λέξη παίρνει στήν ἀρχή της ἓνα ἀχώριστο μόριο:
βραστός — ἄ-βραστος, πονλῶ — ξε-πονλῶ.
β) Δύο ἢ περισσότερες λέξεις ἔνωνονται σέ μία:
Σάββατο — Κυριακή: Σαββατοκύριακο.

I. ΣΥΝΘΕΣΗ ΜΕ ΑΧΩΡΙΣΤΑ ΜΟΡΙΑ

83. ‘Υπάρχουν μερικές λέξεις μονοσύλλαβες ἢ δισύλλαβες πού δέ λέγονται ποτέ μόνες τους· συνηθίζονται μόνο στή σύνθεση ὡς πρῶτα συνθετικά καὶ λέγονται **ἀχώριστα μόρια**.

‘**Ἀχώριστα μόρια** είναι τό στερητικό α-, τό ξε- καί τό ἀνα-, πού είναι ἀρχαία πρόθεση.

ἀ- (σπανιότερα **ἀνα-** καί μπροστά ἀπό φωνῆν **ἀν-**) : ἄ-δούλευτος, ἐκεῖνος πού δέ δουλεύτηκε, ἄ-κακος, ἄ-ξέχαστος, ἄ-χάριστος, (χάρη) ἄ-χαρος.

ἀνα-βροχιά, ἡ ἔλλειψη βροχῆς, ἀνα-δονλειά, ἀνα-μελιά.

ἀν-ήλιος, ἐκεῖνος πού δέν ἔχει ἥλιο, ἀν-άλατος, ἀν-άξιος, ἀν-έλπιστος.

ξε- καί ἐμπρός ἀπό φωνῆν **ξε-**. Σημαίνει:

1. **ἔξω**: ξεμυτίζω, ξεπορτίζω, ξέχειλος.
2. **πολύ**: ξέμακρα, ξεμακραίνω, ξεκουφαίνω.
3. **ἐντελῶς**: ξεγυμνώνω, ξεπαγιάζω, ξεπονλῶ, ξετίναγμα.
4. **στέρηση**: βάφω — ξεβάφω, γράφω — ξεγράφω, ξεδιψῶ, ξεκαρφώνω, ξεκουράζω, ξαρματώνω, ξαρμάτωτος.

άνα-. Είναι ή ἀρχαία πρόθεση **άνα**.

Σημαίνει:

1. ἐπάνω: **άνασηκώνω**, **άναπτηδῶ**.
2. πάλι, πίσω: **άναθυμοῦμαι**, **άνακαλῶ**, **άναχαράζω**, **άναγέννηση**.
3. (διάφορα): **άναδαχρύζω**, **άναρωτιέμαι**.

Δέν πρέπει νά μπερδεύεται μέ τό στερητικό **άνα-** πού είδαμε.

Σύνθεση μέ λόγια ἀχώριστα μόρια

84. Πλάι στά παραπάνω συνηθίζουμε στή γλώσσα μας και διάφορα ἀχώριστα μόρια λόγια. Αύτά ήταν ἀρχαίες προθέσεις και δλλες ἄκλιτες λέξεις, πού βρίσκονται στή σημερινή γλώσσα μόνο ως πρώτα συνθετικά.

Τά κυριότερα λόγια ἀχώριστα μόρια

Μόριο

Παραδείγματα

ἀμφι-	ἀμφίβιο, ἀμφιθέατρο, ἀμφίκυρτος, ἀμφιβολία
ἀρχι-	ἀρχιεπίσκοπος, ἀρχιεράτης, ἀρχιστράτηγος, ἀρχιχρονιά
δια-, δι-	διαβαλνω, διάμετρος, διαγώνιος, διακηρύττω, διέξοδος
διχο-	διχόνια, διχοτόμος
δυσ-	δυσεύρετος, δυσάρεστος, δύστυχος, δυστυχία
εἰσ-	εἰσάγω, εἰσαγωγή, εἰσοδος
ἐκ-, ἐξ-	ἐκθέτω, ἐκφράζω, ἐξαγοράνω, ἐξελληνίζω, ἐξάτμιση
ἐν- (ἐμ-, ἐγ-, ἐρ-, ἐλ-)	ἐνήλικος, ἐνάρετος, ἐμπιστεύομαι, ἐγκοπή, ἐλλογος
ἐπι- (ἐπ-, ἐφ-)	ἐπιβλέπω, ἐπίγειος, ἐπεκτείνω, ἐφαρμόζω, ἐφηβος, ἐφιππος
εὐ-	εὐαγγέλιο, εὐάρεσος, εὐλογῶ, εὐτυχία, εὐερέθιστος, εὐφορία
ἡμι-	ἡμίθεος, ἡμικύκλιο, ἡμισφαίριο
διμο-	διμόγλωσσος, διμόφωνος, διμόθρησκος
περι-	περιβόλι, περικυκλώνω, περιμαζεύω, περιορίζω — περιζήτητος, περιφήμος
συν- (συγ-, συλ-, συμ-, συρ-, συσ-, συ-, συνε-)	συνδεσμος, συνένοχος — συγγραφέας, συγκρατῶ, συγχαλ-ρω — συλλυποῦμαι — συμμαζεύω, συμπέθερος, συμφωνῶ — σύρροιζα — σύσσωμος — συσταίνω, συχωριανός — συνεπαίρων
τηλε-	τηλέγραφος, τηλεόραση, τηλεσκόπιο, τηλέφωνο
ὑπο- (ὑπ-, ὑφ-)	ὑπόγειο, ὑποδιευθυντής, ὑπόστεγο — ὑπαξιωματικός, ὑπαρχηγός — ὑφυπουργός, ὑφαλος.

Παρατηρήσεις :

1. Τά ἀχώριστα μόρια δια-, ἐπι-, ὑπο- χάνουν τό τελικό τους φωνήν δταν τό δεύτερο συνθετικό ἀρχίζει ἀπό φωνήν:
δι-ορίζω, ἐπ-άγγελμα, ὑπ-αρχηγός.

2. Τό ἐπι- καί τό ὑπο- γίνονται ἐφ- καί ὑφ- δταν τό δεύτερο συνθετικό ἔχει δασεία:
ἐπι-ἴππος — ἐφιππος, ὑπο-ῆλιος — ὑφήλιος.
3. Τό ἐξ- γίνεται ἐξ- δταν τό δεύτερο συνθετικό ἀρχίζει δπό φωνήεν:
ἐξ-ασφαλίζω.
4. Τό ἐν- καί τό συν- γίνονται ἐμ- καί συμ- ἐμπρός δπό τά χειλικά καί τό μ:
ἐμ-πορος, σύμ-φωνο, συμ-μαζεύω.
5. Τό συν- γίνεται συγ- ἐμπρός δπό τά λαρυγγικά σύμφωνα:
συγ-κρατῶ, συγ-γραφέας, συγ-χαλώ.
6. Τό συν- γίνεται συλ-, συρ-, συσ- δταν ἀκολουθεῖ λ, ρ, σ:
συλ-λυποῦμαι, σύρ-ειζα, σύσ-σωμος.
7. Μερικές φορές τό συν- χάνει τό ν ἢ γίνεται συνε-:
σύ-θαμπα, συ-χωριανός, συ-στεγάζω, σύ-σταση, συνε-φέρων.

II. ΣΥΝΘΕΣΗ ΛΕΞΕΩΝ

Ἡ σημασία τῶν συνθέτων

85. Τά σύνθετα, κατά τή σημασία πού ἔχουν, χωρίζονται σέ **παρατακτικά, προσδιοριστικά, κτητικά** καί **άντικεμενικά**.

A.—Παρατακτικά σύνθετα

γυναικόπαιδα	—	γυναίκες καί παιδιά
στενόμαχρος	—	στενός καί μακρύς
ἀναβοσβήνω	—	ἀνάβω καί σβήνω

86. Τά σύνθετα αύτά σημαίνουν ὅ,τι καί τά δύο συνθετικά τους, ἐνωμένα μέ τό σύνδεσμο καί. Τέτοια σύνθετα λέγονται **παρατακτικά**.

Παρατακτικά σύνθετα:

- Οντιστικά:** ἀγγυοροντομάτα, ἀνεμόβροχο, ἀστραπόβροντο, γιδοπόδια, μαχαιροπίρωνα, μερόνυχτο, χιονόβροχο, πορτοπαράθυρα κ.ἄ.
- Ἐπίθετα:** ἀσπροκίτρινος, μαυροκόκκινος, γλυκανάλατος, γλυκόξινος, κοντύχοντρος, ψηλόλιγνος, νοτιοανατολικός κ.ἄ.
- Ρήματα:** ἀνεβοκατεβαίνω, ἀνοιγοκλείνω, μπαινοβγαίνω, πηγαινόέρχομαι, στριφογνωίζω, τρέμοσβήνω κ.ἄ.
- Ἐπιρρήματα:** ζερβά-δεξιά — ζερβόδεξα, βόρεια-άνατολικά — βορειοανατολικά κ.ἄ.

Β.— Προσδιοριστικά σύνθετα

ἀγριοπερίστερο	—	ἄγριο περιστέρι
συχνορωτῶ	—	ρωτῶ συχνά
ἀετοφωλιά	—	φωλιά ἀετοῦ

87. Στά σύνθετα αύτά τό πρῶτο συνθετικό προσδιορίζει τό δεύτερο. Τέτοια σύνθετα λέγονται **προσδιοριστικά**.

Τό πρῶτο συνθετικό τους μπορεῖ νά είναι ούσιαστικό, ἐπίθετο, ἐπίρρημα, πρόθεση.

Παραδείγματα μέ πρῶτο συνθετικό:

- 1) Ο ύσιαστικό: γιδόστρατα, ἥλιοβασίλεμα, λαχανόκηπος, νυχτοπούλι, σπιτονοικονορά.
- 2) Ἐπίθετο: ἀγριολούλουδο, ἀλαφόρρετρα, πικραμύγδαλο, πρωτοβρόχι, φτωχόσπιτο.
- 3) Ἐπίρρημα: ξαναθυμοῦμαι, χαμόκλαδο, σιγοπερπατῶ.
- 4) Πρόθεση: ἀπόμερος, παραμάνα, πρόσχαρος, κάτασπρος, κατάκαρδα, ἀντίλαλος.

Γ.— Κτητικά σύνθετα

καλόκαρδος	—	ἐκεῖνος πού ἔχει καλή καρδιά
μεγαλόσωμος	—	ἐκεῖνος πού ἔχει μεγάλο σῶμα

88. Τά σύνθετα αύτά σημαίνουν ἐκεῖνον πού ἔχει κάτι σάν δικό του, κτῆμα του, καί γι' αύτό λέγονται **κτητικά**.

Παραδείγματα: γαλανομάτης, γλυκόφωνος, κακόμοιρος, καλότυχος, μαυροφρύδης, μεγαλοδύναμος, Μεγαλόχαρη, σκληρόκαρδος.

Δ.— Ἀντικειμενικά σύνθετα

καντηλανάφτης	—	ἐκεῖνος πού ἀνάβει τίς καντῆλες
μελισσοφάγος	—	(τό πουλί) πού τρώει τίς μέλισσες
χασομέρης	—	ἐκεῖνος πού χάνει τή μέρα του

89. Στά σύνθετα αύτά τό ἓνα συνθετικό είναι ρῆμα (ἀνάβω, τρώ-

γω, χάρω) καί τό ἄλλο (καντίγλα, μέλισσα, μέρα) είναι ούσιαστικό πού γίνεται ἀντικείμενο στό ρῆμα.

Τά σύνθετα πού τό ἔνα τους συνθετικό γίνεται ἀντικείμενο τοῦ ἄλλου λέγονται ἀντικειμενικά.

Παραδείγματα: λαιμοδέτης, ψωμοζήτης, θαλασσομάχος, ζαχαροπλάστης, κτηνοτρόφος, χορτοφάγος.

Ἡ μορφή τῶν συνθέτων

Τό συνδετικό φωνῆν

90. Γιά νά γίνει τό σύνθετο ἀναβοσβήνω ἐνώθηκαν τό θέμα του πρώτου συνθετικοῦ ἀνάβ-ω καί τό δεύτερο συνθετικό μέ τό φωνῆν ο: ἀναβ-ο-σβήνω.

1. "Οταν τό πρώτο συνθετικό είναι κλιτό, ἐνώνεται μέ τό δεύτερο συνθετικό μέ ἔνα φωνῆν. Τό φωνῆν αὐτό είναι συνήθως τό ο καί λέγεται συνδετικό φωνῆν:

γυναικες — παιδιά: γυναικ-ό-παιδα

νύχτα — ποντί: νυχτ-ο-ποντί

χάρω (έχασα) — μέρα: χασ-ο-μέρης

πικρή — δάφνη: πικρ-ο-δάφνη.

2. Τό συνδετικό φωνῆν τό παίρνουν καί πολλά ἐπιρρήματα: συχνά — ρωτῶ: συχν-ο-ρωτῶ, κρυφά — μιλῶ: κρυφ-ο-μιλῶ.

3. "Οταν τό ἀρχικό φωνῆν τοῦ δεύτερου συνθετικοῦ είναι α ἡ ο, τό συνδετικό φωνῆν συνήθως χάνεται:

ἄρχοντας — ἀνθρωπος: ἀρχοντ-άνθρωπος

δεκαπέντε — Αἴγυονστος: δεκαπεντ-αύγυονστος

ὅλος — ὀρθός: δλ-όρθος

χρέος — ὄφειλέτης: χρε-οφειλέτης.

Άλλα: βορειοανατολικός, Ἐλληνοαμερικάνος, ἀλληλοαγαποῦνται.

Τό πρῶτο συνθετικό

91. Στίς σύνθετες λέξεις τό πρῶτο συνθετικό μπορεῖ νά είναι όνομα (οὐσιαστικό ή ἐπίθετο), ἀριθμητικό, ρῆμα ή ἄκλιτο (ἐπίρρημα ή πρόθεση).

92. A. Ονομα. "Οταν τό πρῶτο συνθετικό είναι όνομα, παρουσιάζει τίς ἀκόλουθες ἀνωμαλίες :

βαθύς : βαθύ-πλοντος, βαθύ-ριζος, ἀλλά βαθιο-ρίζωτος

βαρύς : βαρυ-χειμωνιά, ἀλλά βαριό-μοιρος, βαρι-ακούων

μακρύς : Μακρου-γιάννης, Μακρυ-ράχη, ἀλλά μακρο-λαΐμης

πλατύς : πλατύ-σκαλο, πλατύ-στομος

πολύς : πολύ-γωνο, πολύ-γλωσσος, πολύ-κοιμοῦμαι

1. Δηλαδή τά ἐπίθετα σὲ -ύς ως πρῶτα συνθετικά διατηροῦν συνήθως τό ν ή ἔχουν γιά συνδετικό τό ιο, ο, υ.

2. Μερικά όνόματα, δταν γίνονται πρῶτα συνθετικά, παρουσιάζουν ἀνωμαλίες στό θέμα τους:

Τό λέξη	γίνεται	Παραδείγματα
γῆ	γη-	γήπεδο, γήλοφος (κανονικά)
	γεω-	γεωγραφία, γεωλόγος, γεωμετρία, γεωπόνος
	γαι(ο)-	γαιοκτήμονας, γαιάνθρακες
πατέρας	πατρο-	πατρογονικός, πατροπαράδοτος
μητέρα	μητρο-	μητρόπολη
χέρι	χερο-	χερόβολο, χεροδύναμος (κανονικά)
	χειρο-	χειρόγραφο, χειροκροτῶ, χειρούργος
καλός	καλο-	καλοδέχομαι, καλοκαίρι (κανονικά)
	καλλι-	καλλιγραφία, καλλιέργεια, καλλιτέχνης
μεγάλος	μεγαλο-	μεγαλοβράδυμαδο, Μεγαλόχαρη (κανονικά)
	μεγ(α)-	μεγαθήριο, μεγάφωνο, Μεγαλέξαντρος.

93. B. Αριθμητικό. Τά ἀριθμητικά ως πρῶτα συνθετικά παίρνουν τούς ἀκόλουθους τύπους:

Τό	γίνεται	Παραδείγματα
ἔνα	μονο-	μονάκοιτος, μονομαχία, μονοπάτι
δύο	δι-	δίδραχμο, δικέφαλος, δίκοπος, δισύλλαβος
	δισ-	δισέγγονος, δισεκατομμύριο
τρία	τρι-	τριγλώσσος, τριγύρω, τριγωνο, τριφύλλι
	τρισ-	τρισάγιο, Τρισεύγενη, τρισέγγονο
τέσσερα	τετρα-	τετραβάγγελο, τετράγωνο, τετράποδο, τετράπλευρο.

Τά ἀριθμητικά ἀπό τό πέντε ως τό ἐνενήντα ἔχουν συνδετικό φωνήεν α: πεντάδραχμο, πεντάμορφη — ἔξαμηνο, ἔξατάξιο —·Ἐφτάνησα —·(δ)χταπόδι,

δχτάστιχο — ἐννιά(η)μερα, ἐννιάχρονο — δεκάδραχμο — Δωδεκάνησα — είκοσαήμερο — τριαντάφυλλο κτλ.

Τό έκατο δίνει σύνθετο όντας διάφορα άλλα και έκατοντάδραχμο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τό αχώριστο μόριο δυσ- γράφεται διαφορετικά διότι τό δισ-, τόν τύπο τοῦ δύο πού χρησιμοποιεῖται ως πρῶτο συνθετικό : δυστυχία, δυσεύρετος, άλλα δισέγγονος, δισεκατομμύριο.

94. Γ. Ρήμα.

χάνω (έχασα) — χασομέρης,

λείπω (έλειψα) — λειψυδρία,

φεύγω (έφυγα) — φυγόδικος, φυγόπονος,

μισῶ — μισάνθρωπος.

Όπως βλέπουμε άπό τά παραπάνω παραδείγματα, ἂν είναι ρῆμα τό πρῶτο συνθετικό, μπαίνει συνήθως στή σύνθεση τό άοριστικό του θέμα και πιό σπάνια τό ἐνεστωτικό.

95. Δ. Ἀκλιτο.

α) Ἐπίρρημα

πανωφόρι, κατωμερίτης, κατωσάγονο, (ἐξ)ακλήσι, ξώπετσα, πισωπατῶ.

χαμόκλαδο, χαμομήλι, χαμογελῶ.

Τά ἐπιρρήματα σέ -ω πού γίνονται πρῶτα συνθετικά φυλάγουν τό ω, ἐκτός άπό τό χάμω.

β) Πρόθεση

κατασταλάζω, παραμάσκαλα, μεταφυτεύω, μετεξεταστέος, ἀντιαεροπορικός, ἀνθυπολοχαγός, ἀπολείτουργα, ἀπάνεμο, προσφάγι.

Ἄπο τίς προθέσεις χρησιμεύουν στή σύνθεση οί ἀκόλουθες : κατά, παρά, μετά, ἀντί, ἀπό, πρός . "Οσες άπό αύτές τελειώνουν σέ φωνήν τό χάνουν συχνά, ὅταν ή ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει άπό φωνήν.

Τό δεύτερο συνθετικό

96. Τό δεύτερο συνθετικό μπορεῖ νά είναι ούσιαστικό, ἐπίθετο, ρῆμα, μετοχή ή ἐπίρρημα:

97. **Α. Ούσιαστικό.** "Όταν τό δεύτερο συνθετικό είναι ούσιαστικό, τό σύνθετο μπορεῖ νά είναι ούσιαστικό, ἐπίθετο, ἐπίρρημα.

α) ἀνεμό-μυλος,
πρωτο-μάστορας
ἀρχοντο-χωριάτης
ἐξώ-πορτα
μοναχο-κόρη
τριαντά-φυλλο
συννεφό-καμα.

Τό σύνθετο είναι ούσιαστικό.
Τό δεύτερο συνθετικό δέν ἄλλαξε.

β) ἄ-καρπος
σκληρο-τράχηλος
ἀπό-μερος

· Άλλα:
καρδιά-στενόναρδος
βολή-καλάβολος
τύχη-καλότυχος
άλατι-άναλατος
κομμάτι-μονοκόμματος
λαιμός-μακρολαίμης
μάτι-άνοιχτομάτης

Τό σύνθετο είναι ἐπίθετο.
Τό δεύτερο συνθετικό δέν φαίνεται νά ἄλλαξε.

Τό σύνθετο είναι ἐπίθετο
ἄλλα τό δεύτερο συνθετικό
ἄλλαξε· πῆρε τήν ἐπιθετική
κατάληξη -ος ή -ης.

γ) πισω-κάποντα
μεσο-πέλαγα
χερο-πόδαρα
κατα-κέφαλα
δλη-μερίς

Τό σύνθετο είναι ἐπίρρημα.
Τό δεύτερο συνθετικό παίρνει συνήθως τήν κατάληξη -a.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Οι λέξεις δδύνη (= πόνος), δλεθρος (= καταστροφή), δμαλός, δνομα (δνυμα), δροφή καί δρυχεῖο γράφονται μέ ωστήν ἀρχή ἀντί μέ o, ὅταν γίνονται δεύτερα συνθετικά: ἀνώδυνος, πανωλεθρία, ἀνώμαλος, ἀνώνυμος, συνώνυμος, διώροφος, πολυώροφος, μεταλλωρυχεῖο.

98. Β. 'Επίθετο. "Όταν τό δεύτερο συνθετικό είναι έπιθετο, τότε καί τό σύνθετο είναι έπιθετο σέ -ος, -η, -ο ἢ σπανιότερα σέ -ιος, -ια, -ιο:

ἀκριβός — μονάχριβος, κίτρινος — όλοκίτρινος·

γαλάζιος — καταγάλαζος, ἀκέριος — όλακερος·

μακρύς — στενόμακρος, παχύς — όλόπαχος, δεξής — ζερβόδεξος·

τρύπιος — μισοτρύπιος, ἄξιος — ἀνάξιος, οὐράνιος — ἐπουράνιος.

99. Γ. Ρήμα. "Όταν τό δεύτερο συνθετικό είναι ρήμα, τό σύνθετο μπορεῖ νά είναι πάλι ρήμα, μπορεῖ δμως νά είναι καί ούσιαστικό ἢ έπιρρημα.

α) τρεμοσβήνω
σημαιοστολίζω
ξενοδονλεύω

Τό σύνθετο είναι ρῆμα.

Τό δεύτερο συνθετικό δέν ἀλλάζει.

β) παιᾶν — ὀργανοπαιάκτης
χύνω — νεροχύτης
τρέχω — παπατρέχας
γράφω — φωτογράφος
μάχομαι — θαλασσομάχος

Τό σύνθετο είναι ούσιαστικό.

Τό δεύτερο συνθετικό παίρνει κατάληξη σέ -(τ)ης, σπανιότερα -ας ἢ -ος.

γ) ρουφῶ — μονορούφι

Τό σύνθετο είναι ἐπίρρημα.

100. Δ. Μετοχή.

κοσμο-γυρισμένος
ἡλιο-καμένος
θεο-φοβούμενος

"Όταν ἡ μετοχή είναι δεύτερο συνθετικό, δέν ἀλλάζει.

101. Ε. 'Επίρρημα.

κατ-άντικων
πρό-περσι
προ-χτές
δλό-γυρα (γύρω)

"Όταν τό δεύτερο συνθετικό είναι έπιρρημα, φυλάγει τήν κατάληξή του ἡ παίρνει τήν κατάληξη -α.

Τονισμός τῶν συνθέτων

102. Οι σύνθετες λέξεις ḥ φυλάγουν τὸν τόνο στή συλλαβή πού τονίζεται τό δεύτερο συνθετικό ἢ τὸν ἀνεβάζουν ψηλότερα.

Παραδείγματα:

1. **Φυλάγουν τὸν τόνο:**

χωριάτης — ἀρχοντοχωριάτης, κλητήρας — ἀρχικλητήρας,
κύρης — καραβοκύρης, γιός — μοναχογιός, παππούς — γεροπαππούς,
βελονιά — σταυροβελονιά, βδομάδα — Λαμπροβδομάδα,
ράχη — ἀετοράχη, τραγουδώ — σιγοτραγουδώ,
γράφω — καταγράφω, γελῶ — κρυφογελῶ.

2. **Ανεβάζουν τὸν τόνο στήν παραλήγουσα:**

βοριάς — ἔξεροβόρι, βροχή — πρωτοβρόχη, πουλί — θαλασσοπούλι,
κλαδί — παρακλάδι, μαλλί — μακρομάλλης.

3. **Ανεβάζουν τὸν τόνο στήν προπαραλήγουσα:**

πάπια — ἀγριόπαπια, πέτρα — μυλόπετρα, βράση — κυνφόβραση,
κλίση — ἔγκλιση, βράδυ — ἀπόβραδο, γέρος — καλόγερος,
ἀκριβός — μονάκριβος, ἀντίκρυ — κατάντικρυ.

Παρασύνθετα

καλωσορίζω — καλωσόρισμα

σιδηροδρομος — σιδηροδρομικός

103. Οι λέξεις καλωσόρισμα, σιδηροδρομικός δέν παράγονται ἀπό λέξεις ἀπλές ἀλλά ἀπό σύνθετες.

Οι λέξεις πού παράγονται ἀπό σύνθετες λέξεις λέγονται
παρασύνθετες λέξεις ἢ παρασύνθετα.

Παρασύνθετα γίνονται καί ἀπό δύο λέξεις πού συνήθως λέγονται μαζί καί ἀποτελοῦν μιά δρισμένη ἔννοια. "Ετσι:

ἀπό τίς λέξεις

ἔγιναν τά παρασύνθετα

"Αγιος Τάφος

'Αγιοταφίτης

Μαύρη Θάλασσα

Μαυροθαλασσίτης

Αίγατο Πέλαγος

Αίγαιοπελαγίτης

Στερεά Ελλάδα

Στερεοελλαδίτης

Γνήσια καί καταχρηστική σύνθεση

104. Τό σύνθετο ἀστραπόβροντο ἔγινε ἀπό τό θέμα τοῦ πρώτου συνθετικοῦ ἀστραπ-(ή), πού ἐνώθηκε μέ τό δεύτερο συνθετικό (βοοντή) μέ τό συνδετικό φωνῆν ο. Ἐδῶ ἔχουμε γνήσια σύνθεση.

Τό σύνθετο Χριστούγεννα ἔγινε ἀπό τή γενική Χριστοῦ καί τό γέννα χωρίς τό συνδετικό φωνῆν ο. Ἐδῶ ἔχουμε καταχρηστική σύνθεση, δηλαδή ἐδῶ τά δύο συνθετικά βρίσκονται τό ἑνα πλάι στό ἄλλο, χωρίς ἄλλη ἀλλαγή ἀπό τήν ἐνδεχόμενη μετακίνηση τοῦ τόνου τοῦ δεύτερου συνθετικοῦ. Ἀλλα τέτοια σύνθετα:

Νέα πόλη — Νεάπολη, Ἀδριανοῦ πόλη — Ἀδριανούπολη,
Ἀλεξάνδρου πόλη — Ἀλεξανδρούπολη,
Κωνσταντίνου πόλη — Κωνσταντινούπολη.

III. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Κυριολεξία καί μεταφορά

"Ἐνα ὅμορφο ἀρνί — Αὐτό τό παιδί εἶναι ἀρνί

105. Στήν πρώτη φράση ἔχουμε τό ούσιαστικό ἀρνί μέ τήν πραγματική σημασίς του, δηλαδή ἔχουμε κυριολεξία. Στή δεύτερη ἔχουμε τή λέξη ἀρνί μέ ἄλλαγμένη σημασία, δηλαδή ἔχουμε μεταφορά. Ἐδῶ ἡ λέξη ἀρνί κρα ἀει ἑνα μόνο χαρακτηριστικό: ὅτι εἶναι ἥσυχο, ἀπονήρευτο.

Τό ᾱδιο καί ἕταν ποῦμε: ὁ ἄνθρωπος αὐτός εἶναι ἀλεπού, δηλαδή πονηρός. Κι ἐδῶ ἡ λέξη ἀλεπού κρατάει μόνο ἑνα χαρακτηριστικό: τήν πονηριά.

Μεταφορικά χρησιμοποιοῦμε ούσιαστικά, ἐπίθετα, ρήματα καί ἐπιρρήματα:

"Ἐχει κορδι λαμπάδα (ἰσιο). Ἡ καρδιά του εἶναι πέτρα.

Γλυκός ἄνθρωπος. Πικούζ ζωή (βασανισμένη).

Χύθηκε στόν ἔχθρο (ὅρμησε ἀπάνω του). Μασᾶ τά λόγια του.

'Αρρώστησε βαριά. Μίλησε ξάστερα.

Μεταφορικά λέγονται καί φράσεις: "Ἐχασε τά νερά του. Ρίχνει ἄγκυρα. Τρώει τά σίδερα. Τραβᾶ τά μαλλιά του. Κοιμᾶται μέ τίς κότες. Τοῦ γεννοῦν καί τά κοκόρια.

· Όμώνυμα

ψηλή λεύκα — ψιλή βροχή

106. Οι λέξεις ψηλή καί ψιλή προφέρονται τό ΐδιο, ἔχουν ὅμως διαφορετική σημασία. Οι λέξεις αὐτές λέγονται **όμώνυμα**.

*Αλλα όμώνυμα:

αλείνω (τήν πόρτα) — κλίνω (ἔνα ρῆμα).

Τό κλίμα (τῆς Ἐλλάδας) — τό κλῆμα (τῆς αὐλῆς μας).

*Ο τοῖχος (τοῦ σπιτιοῦ) — τό τεῖχος (τῆς πόλης).

Αύρα (τό օργανο) — λίρα (τό νόμισμα).

Σήκω — σύκο κτλ.

Παρώνυμα

107. Οι λέξεις **σφήκα** — **σφίγγα** ἔχουν διαφορετική σημασία, μοιάζουν ὅμως κάπως στήν προφορά. Οι λέξεις αὐτές ὀνομάζονται **παρώνυμα**.

*Επειδή μοιάζουν στήν προφορά, μερικές φορές δέν τίς ξεχωρίζουμε καί τίς μπερδεύουμε.

Παραδείγματα παρωνύμων:

αιθέρας — ἄθέρας (τό ἄγανο, ἡ κόψη ξυραφιοῦ κτλ., τό πιό λεπτό καί διαλεχτό μέρος ἀπό κάτι)

ἀμυγδαλιά — ἀμυγδαλή, -ές (οἱ ἀδένες μέσα στό λαιμό)

ἀχόρταγος (λαίμαργος) — ἀχόρταστος (πού δέ χόρτασε)

φτηνός (ὅχι ἀκριβός) — φτενός (λεπτός)

στερῶ (παίρνω κάτι πού ἀνήκει σέ ἄλλον) — ὑστερῶ (μένω πίσω).

108. Μερικές λέξεις ξεχωρίζουν μέ τό διαφορετικό τους τονισμό (κάποτε καί μέ τή διαφορετική τους δρθογραφία):

γέρων — γερωῦ	γέρος — γερός	θόλος — θολός
κάμαρα — καμάρα	(τά) μάγια — (ἡ) μαγιά	νόμος — νομός
σκέπη — σκεπή	φόρα — φορά	παίρνω — περνῶ
πίνω — πεινῶ	χῶρος (τόπος) — χορός	κτλ.

Αύτές λέγονται **τονικά παρώνυμα**.

Συνώνυμα

109.

Συνώνυμα ή συνώνυμες λέξεις λέγονται λέξεις διαφορετικές όντας τους πού έχουν τήν ίδια περίπου σημασία.

Συνώνυμα είναι:

ραβδί, γκλίτσα, μπαστούνι, πατερότσα·
ξημερώνει, χαράζει, γλυκοχαράζει, φέγγει, φωτίζει, άσπρογαλιάζει.

Τά συνώνυμα έκφραζουν τό ίδιο νόημα, όμως μέντοις διαφορές μετατίθουν τους. Γι' αύτό πρέπει νά προσέχουμε γιά νά βροῦμε ποιά λέξη άπό τίς συνώνυμες πού ξέρουμε ταιριάζει κάθε φορά νά μεταχειριστούμε. Π.χ. τά ρήματα βλέπω, κοιτάζω, παρατηρῶ, ξεχωρίζω, διακρίνω, άγνωντεύω είναι συνώνυμα, όμως πρέπει νά βροῦμε ποιό ταιριάζει καλύτερα σ' έκεινο πού θέλουμε νά πούμε.

Ταυτόσημα

110.

Ταυτόσημα λέγονται οι λέξεις πού ή σημασία τους είναι έντελως ή ίδια.

Τέτοιες λέξεις είναι:

ἀραποσίτι — καλαμπόκι
ἀχλάδι — ἀπίδι
γύδα — κατσίκα
διχάλι — διχάλα — δικράνι
τριξόνι — γρύλος

κοκκινογούλια — παντζάρια
ὅρνιθα, ὅρνιθώνας — κότα, κοτέτσι
πετεινός — κόκορας
στεγή — σκεπή
φλαμούρι — τίλιο.

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΓΕΝΙΚΑ

Κλιτά καί ἄκλιτα. Τύποι, κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας

111. Ἡ Ἑλληνική γλώσσα ἔχει δέκα εἰδη λέξεις, πού ὀνομάζονται μέρη τοῦ λόγου.

Τά μέρη τοῦ λόγου είναι: ἄρθρο, οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἀντωνυμία, ρῆμα, μετοχή, ἐπίρρημα, πρόθεση, σύνδεσμος, ἐπιφώνημα.

Τό οὐσιαστικό καί τό ἐπίθετο λέγονται καί ὀνόματα.

112. Μέρη τοῦ λόγου
α) Κλιτά

ἄρθρο	ὅ	ἡ	τό
οὐσιαστικό	Γιῶργος	θάλασσα	ονδρανός
ἐπίθετο	ξάστερος	γαλανή	ὄμορφος
ἀντωνυμία	ἔγώ	ἔσν	αντός
ρῆμα	γράφω	ντύνομαι	χτυπήθηκα
μετοχή	ἔργαζόμενος	φαγωμένος	

β) Ἀκλιτά

ἐπίρρημα	ἔδω, πολύ, ἐπάρω, χτές, ἔτσι
πρόθεση	ἀπό, γιά, μετά, παρά
σύνδεσμος	καί, ἀν, εἴτε, ἀλλά, ὡστε
ἐπιφώνημα	ποπό! μπράβο! εἴθε! μπά!

113. Τό ἄρθρο, τό οὐσιαστικό, τό ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία, τό ρῆμα καί ἡ μετοχή λέγονται **κλιτά μέρη τοῦ λόγου**, γιατί κλίνονται, δη-

λαδή τό καθένα ἀπό αὐτά παίρνει στό λόγο διάφορες μορφές:

τό παιδί, τοῦ παιδιοῦ, τά παιδιά, τῶν παιδιῶν κτλ.

ὅμορφος, ὅμορφη, ὅμορφο, ὅμορφαι κτλ.

ἐκεῖνος, ἐκεῖνοι, ἐκεῖνους κτλ.

γράφω, γράφουμε, ἔγραψε, ἔγραψα κτλ.

ό γραμμένος, τοῦ γραμμένου κτλ.

Τό ἐπίρρημα, ή πρόθεση, δύ σύνδεσμος καί τό ἐπιφώνημα λέγονται **ἄκλιτα μέρη** τοῦ λόγου, γιατί δέν κλίνονται, δηλαδή παρουσιάζονται πάντοτε στό λόγο μέ τήν ίδια μορφή:

ἐδῶ, γιά, καί, μπράβο!

*Ακλιτα είναι καί μερικά ἀριθμητικά ἐπίθετα καί οἱ μετοχές πού τελειώνουν σέ -οντας, -ώντας:

πέντε, ἕξι, δέκα κτλ. — γράφοντας, γελώντας.

114. Οἱ διάφορες μορφές πού παίρνει μιά κλιτή λέξη, σταν μιλοῦμε ἡ γράφουμε, λέγονται **τύποι αὐτῆς τῆς λέξης**.

Τοῦ ὄνόματος οὐρανός τύποι είναι:

οὐρανός, οὐρανοῦ, οὐρανό, οὐρανέ — οὐρανοί, οὐρανῶν, οὐρανούς.

Τοῦ ρήματος τρέχω τύποι είναι:

τρέχω, τρέχεις, τρέχει, τρέχουμε κτλ. ἔτρεχα, ἔτρεχες κτλ.

Στήν κλιτή λέξη τό τελευταῖο μέρος της, αὐτό πού ἀλλάζει μορφή, λέγεται **κατάληξη**.

Τοῦ ὄνόματος οὐρανός καταλήξεις είναι:

-ος, -ον, -ο, -ε, -οι, -ων, -ους.

Τοῦ ρήματος τρέχω καταλήξεις είναι:

-ω, -εις, -ει, -ονμε κτλ. -α, -ες κτλ.

Τό μέρος τῆς κλιτῆς λέξης, πού είναι στήν ἀρχή της καί δέν ἀλλάζει μορφή, λέγεται **θέμα**.

Τά θέματα τῶν λέξεων οὐρανός, ὅμορφος, ἐκεῖνος, τρέχω, ἀκούω είναι:

οὐραν-, ὅμορφ-, ἐκειν-, τρεχ-, ἀκον-.

‘Ο τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται χαρακτήρας.

Στίς λέξεις οὐραν-ός, τρέχ-ω, ἀκού-ω χαρακτῆρες εἶναι τό ν, τό χ, τό ον.

Πτώσεις. Γένος καὶ ἀριθμός

115. Τό ἄρθρο, τό οὐσιαστικό, τό ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία καὶ ἡ μετοχή σχηματίζουν τύπους, πού λέγονται πτώσεις. Γι’ αὐτό τά πέντε αὐτά μέρη τοῦ λόγου λέγονται πτωτικά.

Οἱ πτώσεις εἶναι τέσσερις: ἡ ὀνομαστική, ἡ γενική, ἡ αἰτιατική καὶ ἡ κλητική.

‘Ονομαστική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στήν ἐρώτηση ποιός; τί;

Ποιός ἔρχεται; — ‘Ο Γιάννης.
Τί ἥθε στό λιμάνι; — Τό καράβι.

Γενική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στήν ἐρώτηση τίνος; ποιανοῦ;

Τίνος εἶναι τό βιβλίο; — Τοῦ Γιάννη.

Αἰτιατική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στήν ἐρώτηση ποιόν; τί;

Ποιόν νά φωνάξω; — Τό Γιάννη.
Τί είδες; — Είδα τό καράβι.

Κλητική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε, ὅταν καλοῦμε ἡ προσφωνοῦμε κάποιον:

Ἐλα δῶ, Γιάννη πρόσεχε, Γιάννη.
Καράβι, καραβάκι, πού πᾶς γιαλό γιαλό.

116. Ἐκτός ἀπό τίς πτώσεις τά πτωτικά ἔχουν γένος, ἀριθμό καὶ κλίση.

1. Τά γένη τῶν πτωτικῶν είναι τρία: ἀρσενικό, θηλυκό καὶ οὐδέτερο.

Ἀρσενικά είναι ὅσα παίρνουν τό ἄρθρο ὁ: ὁ διαβάτης, ὁ καλός.

Θηλυκά είναι ὅσα παίρνουν τό ἄρθρο ἡ: ἡ Ἑλλάδα.

Οὐδέτερα είναι ὅσα παίρνουν τό ἄρθρο τό: τό ἄλογο.

2. Ἀριθμοί. "Οταν λέμε ὁ συμμαθητής μου, ὁ λόγος είναι γιά ἓνα πρόσωπο· ὅταν λέμε οἱ συμμαθητές μου, ὁ λόγος είναι γιά πολλά πρόσωπα. "Ολα τά πτωτικά ἔχουν ξεχωριστούς τύπους γιά τό ἓνα καὶ ξεχωριστούς γιά τά πολλά. Οἱ τύποι πού φανερώνουν τό ἓνα ἀποτελοῦν τόν ἑνικό ἀριθμό, οἱ τύποι πού φανερώνουν τά πολλά ἀποτελοῦν τόν πληθυντικό ἀριθμό. Τά πτωτικά ἔχουν λοιπόν δυό ἀριθμούς: τόν ἑνικό καὶ τόν πληθυντικό.

3. Κλίση.

Κλίση είναι ὁ τρόπος μέ τόν ὅποιο σχηματίζονται οἱ πτώσεις ἑνός πτωτικοῦ.

Στά οὐσιαστικά ἔχουμε τήν κλίση τῶν ἀρσενικῶν, τήν κλίση τῶν θηλυκῶν καὶ τήν κλίση τῶν οὐδετέρων.

Ἡ πτώση, τό γένος, ὁ ἀριθμός καὶ ἡ κλίση ἑνός πτωτικοῦ ἀποτελοῦν τά παρεπόμενά του.

I. ΤΑ ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

117. Συχνά μπαίνει ἐμπρός ἀπό τά ὄνόματα μιά μικρή λέξη: ὁ Γιῶργος, ἡ γῆ, διάβασα ἔνα ώραιο βιβλίο.

‘Η μικρή κλιτή λέξη πού μπαίνει ἐμπρός ἀπό τά ὄνόματα λέγεται ἄρθρο.

‘Η γλώσσα μας ἔχει δύο ἄρθρα, τό δριστικό, ὁ, ἡ, τό, και τό ἀόριστο, ἔνας, μιά, ἔνα.

A. Τό δριστικό ἄρθρο

118. Τό δριστικό ἄρθρο τό μεταχειριζόμαστε, ὅταν μιλοῦμε γιά δρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα:

Ἐρχεται ὁ Δημήτρης.

Γαβγίζει τό σκυλί μας.

‘Η γῆ εἶναι σφαιρική.

Τό δριστικό ἄρθρο κλίνεται ἔτσι:

Ἐνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός		
ἀρσεν.	θηλ.	ούδ.	ἀρσεν.	θηλ.	ούδ.
Όνομ.	ὁ	ἡ	τό	οἱ	οἱ
Γεν.	τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν
Αἰτ.	τό(ν)	τή(ν)	τό	τούς	τίς

Τό ἄρθρο δέν ἔχει κλητική. “Οταν τό ὄνομα βρίσκεται στήν κλητική, τό μεταχειριζόμαστε χωρίς ἄρθρο:

Ἐλα, Μαρία.

Μέριασε, βράχε, νά διαβῶ.

Κάποτε, προπάντων στά δύναματα προσώπων, μεταχειρίζόμαστε τό κλητικό ἐπιφώνημα ἔ: ἔ Γιῶργο!

B. Τό ἀόριστο ἄρθρο

119. Μεταχειρίζόμαστε τό ἀόριστο ἄρθρο, ὅταν μιλοῦμε γιά ἔνα ὄχι ὄρισμένο, παρά γιά ἔνα ἀόριστο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα: Μέ περιμένει ἔνας φίλος μου (κάποιος, πού δέν τόν ὄνομάζω). Εἰδα ἔνα ὡραῖο ἄλογο (κάποιο ἄλογο).

Τό ἀόριστο ἄρθρο κλίνεται ἔτσι:

ἄρσεν.	θηλ.	ούδ.
Όνομ.	ἔνας	μιά
Γεν.	ένός	μιᾶς
Αἰτ.	ἔνα(ν)	μιά

Τό ἀόριστο ἄρθρο δέν ἔχει πληθυντικό καί, ὅταν ὁ λόγος είναι γιά πολλά ἀόριστα πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα, τά ἀναφέρουμε χωρίς ἄρθρο:

εἰδα λουλούδια σκορπισμένα·
πέρασε ράχες καί βουνά·
παιδιά ἔπαιζαν στήν αὐλή.

Τό ἔνας, μιά, ἔνα είναι ἀριθμητικό πού τό χρησιμοποιοῦμε καί γιά ἀόριστο ἄρθρο. Είναι εύκολο νά ξεχωρίσουμε πότε είναι ἀριθμητικό. Λέμε:

Ἐνας νίκησε πολλούς. Βρῆκα μιά δραχμή. Είχα λίγα λεφτά, γι' αντό ἀγόρασα ἔνα μόνο βιβλίο. Στά παραδείγματα αύτά τό ἔνας, μιά, ἔνα είναι ἀριθμητικό.

120. *ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ*. — Γιά τό -ν τῶν ἄρθρων τόν, τήν, ἔναν βλ.
§ 55.

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

121. Ἡ λέξη *Κολοκοτρώνης* φανερώνει πρόσωπο. Ἡ λέξη *μαθητής* φανερώνει πρόσωπο. Ἡ λέξη *ἄλογο* φανερώνει ζῶο. Ἡ λέξη *αυτοκίνητο* φανερώνει πράγμα.

Οι κλιτές λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα λέγονται **ούσιαστικά**.

Οι λέξεις δουλειά, τρέξιμο φανερώνουν μιά πράξη, μιά ἐνέργεια. Οι λέξεις εὐτυχία, ήσυχία φανερώνουν μιά κατάσταση. Οι λέξεις ἔξυπνάδα, παλικαριά φανερώνουν μιά ίδιότητα. Καί οι λέξεις αύτές λέγονται ούσιαστικά.

“Ωστε ούσιαστικά λέγονται οι λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα, ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ίδιότητα.

Κύρια καί κοινά ούσιαστικά

122. **Κύρια δύναματα.**— Τά ούσιαστικά *Πέτρος*, *Κανάρης* — ὁ *Πιστός* (ὄνομα σκυλιοῦ) — “*Ελλη* (τό πολεμικό πλοϊο), πού σημαίνουν τό καθένα ἔνα όρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα, λέγονται **κύρια δύναματα**.

Κοινά δύναματα.— Τά ούσιαστικά πού σημαίνουν ὅλα τά πρόσωπα, ὅλα τά ζῶα, ἢ ὅλα τά πράγματα τοῦ ίδιου είδους (*ἀνθρωπος*, *ἄλογο*, *λουλούδι*, *τριανταφυλλιά*), καί τά ούσιαστικά πού σημαίνουν πράξη, κατάσταση ἢ ίδιότητα (*τρέξιμο*, *πίκρα*, *ἔξυπνάδα*) λέγονται **κοινά**.

Περιληπτικά ούσιαστικά.— Τά κοινά δύναματα *κόσμος*, *λαός*,

στρατός, οίκογένεια, ἐλαιώνας, τουφεκίδι κτλ., πού φανερώνουν πολλά πρόσωπα ἢ πράγματα μαζί, ἔνα σύνολο, λέγονται περιληπτικά.

Συγκεκριμένα καί ἀφηρημένα οὐσιαστικά.— Τά κοινά ὄνόματα πού φανερώνουν πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα λέγονται συγκεκριμένα.

Τά κοινά ὄνόματα πού φανερώνουν ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ἴδιοτητα λέγονται ἀφηρημένα.

123. *ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.* Γράφονται μέ κεφαλαῖο στήν ἀρχή:

1) Τά κύρια ὄνόματα:

Δημήτης, Ἐλένη — Πλατούτας, Τρικούπης

Ἐλλάδα, Ἀργυρόκαστρο, Πιέρια, Θερμαϊκός, Ἀκρόπολη, Ἄγιοι Σαράντα.

2) Τά ἐθνικά: Ἐλληνας, Ρωμαῖοι, Σερραῖοι, Σουλιῶτες κτλ.

3) Τά ὄνόματα τῶν μηνῶν, τῶν ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδας καί τῶν ἐօρτῶν:

Ιανουάριος, Κυριακή, Σαρακοστή, Πάσχα.

4) Οἱ λέξεις Θεός, Χριστός, Ἀγιο Πνεῦμα, Παναγία καί τά συνώνυμά τους: Πανάγιαθος, Παντοδύναμος, Θεία Πρόνοια, Μεγαλόχαρη κτλ.

5) Τά ὄνόματα τῶν ἔργων τῆς λογοτεχνίας καί τῆς τέχνης: ἡ Ὀδύσσεια, τά Λόγια τῆς Πλώρης τοῦ Καρκαβίτσα, τό Κρηφό Σχολείο τοῦ Γύζη, δ Παρθενώνας.

6) Οἱ τιμητικοί τίτλοι:

δ Ἐξοχότατος, δ Μακαριότατος κτλ.

Γράφονται μέ μικρό γράμμα στήν ἀρχή:

1) Λέξεις πού παράγονται ἀπό κύρια ὄνοματα καί ἀπό ἐθνικά:

(*Ομηρος*) δημητικοί ἥρωες,

(*Χριστούγεννα*) χριστογεννιάτικος,

(*Ἐλληνας*) ἐλληνικός, γαλλικός κτλ.

2) Τά ἐπίθετα πού σημαίνουν διπαδούς θρησκευμάτων: χριστιανός, μωαμεθανός, (*Βούδας*) βούδιστής κτλ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

A.—Γενικά

124. Τά γένη τῶν ούσιαστικῶν είναι τρία: ἀρσενικό, θηλυκό καὶ οὐδέτερο.

Τά ὄνόματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων είναι συνήθως ἀρσενικά ὅταν σημαίνουν ἀρσενικά ὅντα, καὶ θηλυκά ὅταν σημαίνουν θηλυκά ὅντα:

ὅ πατέρας — ἡ μητέρα, ὁ γιός — ἡ θυγατέρα, ὁ πετεινός — ἡ ὄρνιθα.

Τά ὄνόματα τῶν πραγμάτων είναι ἄλλα ἀρσενικοῦ καὶ ἄλλα θηλυκοῦ γένους: ὁ βράχος, ἡ μέρα. Συχνά ὅμως βρίσκονται καὶ σέ ἓνα τρίτο γένος πού δέν είναι οὔτε ἀρσενικό οὔτε θηλυκό καὶ λέγεται στή γραμματική οὐδέτερο γένος: τό βουνό, τό λουλούδι, τό κερί. Ἐλλά στό οὐδέτερο γένος ύπάρχουν καὶ ἔμψυχα: τό παιδί, τό ἀγόρι, τό κορίτσι, τό πουλί, τό ἐλάφι.

Στή γραμματική ξεχωρίζουμε τό γένος:

- α) ἀπό τήν κατάληξη τῆς ὄνομαστικῆς τοῦ ἑνικοῦ: ὁ νικητ-ής (ἀρσενικό), ἡ βρύση-η (θηλυκό), τό παιδ-ί (οὐδέτερο), καὶ
- β) ἀπό τό ἀρθρο: ὁ, ἔνας (γιά τό ἀρσενικό), ἡ, μιά (γιά τό θηλυκό), τό, ἔνα (γιά τό οὐδέτερο).

B.—Σχηματισμός τοῦ θηλυκοῦ

125. Τά περισσότερα ούσιαστικά ἔχουν ἔναν τύπο μόνο καὶ ἔνα γένος: ὁ ἄνθρωπος, ἡ μέλισσα, τό χῶμα, ὁ ἀιτός.

Πολλά ούσιαστικά ἔχουν δύο τύπους, ἔνα γιά τό ἀρσενικό καὶ ἔνα γιά τό θηλυκό. Τό θηλυκό σχηματίζεται τότε μέ τίς καταλήξεις -ισσα, -τρα, -τρια, -αινα, -ίνα, -ού, -η:

βασιλιάς	—	βασίλισσα	ράφτης	—	ράφτρα
διευθυντής	—	διευθύντρια	δράκος	—	δράκαινα
ἀράπης	—	ἀραπήνα	μυλωνάς	—	μυλωνού
θεῖος	—	θεία	ἀδερφός	—	ἀδερφή.

Θηλυκά τῶν ζώων. Τά περισσότερα δύνματα τῶν ζώων ἔχουν μιά μόνο λέξηι γιά τό ἀρσενικό καί τό θηλυκό: ἡ ἀλεπού, ἡ ἀρκούδα, ὁ παπαγάλος, ἡ ὄχια, τό ζαρκάδι. Τά δύνματα αὐτά λέγονται **ἐπίκοινα**. Στά ἐπίκοινα οὐσιαστικά, ὅταν είναι ἀνάγκη νά δριστεῖ τό φυσικό γένος, χρησιμοποιοῦμε τό **ἐπίθετο ἀρσενικός** ἢ **θηλυκός**:

τό ἀρσενικό ζαρκάδι, ὁ θηλυκός σπίνος, ἡ ἀρσενική καμῆλα.

Γιά μερικά ζῶα κατοικίδια καί γιά ἄλλα πού ἔχουν μεγαλύτερη σημασία γιά τόν ἄνθρωπο, ἡ ὑπάρχει ἄλλη λέξη γιά τό ἀρσενικό καί ἄλλη γιά τό θηλυκό **ἡ ξεχωρίζεται τό ἀρσενικό ἀπό τό θηλυκό μέ διαφορετική κατάληξη:**

ἄλογο	φρολάδα	κυρίαι	προβατίνα	τράγος	γίδα
πετεινός	ὄρνιθα ἡ κότα	σκύλος	σκύλα	κουνέλι	κουνέλα
τρυγόνι	τρυγόνα	περιστέρι	περιστέρα	πρόβατο	προβατίνα
ἔλαφι	ἔλαφίνα	γάλος	γαλοπούλα	γάτα	γάτος.
λύκος	λύκαινα				

'Αλλά σέ μερικά δύνματα ζῶων ἡ μιά λέξη είναι συχνότερη καί μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεί καί γιά τά δύο γένη: γάτα, σκύλος, ἄλογο, λύκος, γεράκι κτλ.

Γ.— Ούσιαστικά μέ δύο γένη

126. Μερικά ούσιαστικά συνηθίζονται μέ δύο γένη, πού ἔχουν διαφορετική κατάληξη καί κάποτε καί διαφορετικό τονισμό: ὁ πλάτανος — τό πλατάνι. Τέτοια ούσιαστικά είναι:

ὁ νοτιάς — ἡ νοτιά	ὁ πήχης — ἡ πήχη	ὁ τίγρης — ἡ τίγρη
ὁ κρίνος — τό κρίνο	ὁ ἔλατος — τό ἔλατο	ὁ πεῦκος — τό πεῦκο
ὅ σκύλος — τό σκυλί.		

Τό γένος ἀλλάζει κατά τή σημασία

ἡ βροντή — ὁ βρόντος

127. Πολλές λέξεις ἔχουν δύο γένη, ἀλλά ὅχι πάντα μέ τήν ἴδια ἐντελῶς σημασία: βροντή είναι τό γνωστό φυσικό φαινόμενο — βρόντος είναι ἔνας δυνατός κρότος: τραπέζη είναι τό ἐπιπλό — τράπεζα λέγεται γιά τήν "Ἄγια Τράπεζα τῆς ἐκκλησίας καί γιά τά πιστωτικά ίδρυματα." Έτσι ξεχωρίζουν στή σημασία οι λέξεις:

ἄχρα (ἀναπνοή) — ἀχρός, κοπέλα — κοπέλη (παραγιός), μάντρα — μαντοί,
μέση — μέσο, περίβολος — περιβόλη, πλευρό — ἡ πλευρά,
ρεταίνα — ρεταίνη, σκανδάλη (τού τουφεκιού) — σκάνδαλο, σκάφη — σκάφος,
σούβλα — σούβλη, χώρα — χώρος (τόπος).

Μερικές λέξεις κάποτε δέ λέγονται ἡ δέ γράφονται μέ τό σωστό γένος τους. Είναι καλύτερα νά λέγεται ἡ Πίνδος, ἡ Πάρνηθα, τό Ρέθυμνο, τά Φάρσαλα, ὁ Ἀκροκόρινθος.

Δέν πρέπει νά μπερδεύεται ή στήλη καί ὁ στύλος. Ἡ στήλη (ἀναμνηστική, ἐπιτάφια, ἡλεκτρική) είναι θηλυκοῦ γένους καί γράφεται μέ η, ἐνῶ ὁ στύλος (κολόνα πού στηρίζει κάτι) είναι ἀρσενικοῦ γένους καί γράφεται μέ ν: οἱ στύλοι τοῦ Ὀλυμπίου Διός, οἱ τηλεφωνικοί, τηλεγραφικοί, ἡλεκτρικοί στύλοι.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

128. Πολλά όνόματα συνηθίζονται μόνο στόν ἐναν ἀριθμό ή προπάντων στόν ἐνα.

1. Συνηθίζονται μόνο ή προπάντων στόν ἐνικό όνόματα πού σημαίνουν ἔννοιες μοναδικές. Τέτοια είναι:

- α) Μερικά συγκεκριμένα, πολλά περιληπτικά καί πολλά ἀφηρημένα: ἀστροφεγγιά, οἰκουμένη, παράδεισος, χριστιανισμός — συγγενολόγι — ξενιτιά, ἄνθισμα, δικαιοσύνη, πίστη.
- Συχνά όμως τά ἀφηρημένα σχηματίζουν πληθυντικό:
ἄς λείποντας οἱ πολλές εὐδύνειες.
- β) Ὁνόματα στοιχείων, μετάλλων, δρυκτῶν: ὑδρογόνο, ὀξυγόνο,
ἀσήμι, ράδιο, κοκκινόχωμα.

Τά κύρια όνόματα συνηθίζονται στόν ἐνικό. Ἐτσι:

- A) Τά όνόματα μερικῶν ἐօρτῶν: Λαμπρή, Πεντηκοστή.
- B) Οι περισσότερες τοπωνυμίες: Σπάλτη, Μακεδονία, Πλισός.
- Σχηματίζουν καί οι τοπωνυμίες πληθυντικό:
- α) ὅταν τυχαίνει νά ύπάρχουν περισσότερες ἀπό μιά ἴδιες τοπωνυμίες: ή Ἑλλάδα ἔχει δυό Πηνειούς καί πέντε Ὀλύμπους.
- β) ὅταν χρησιμοποιοῦνται μεταφορικά:
Ἐξαντλήθηκαν οἱ Πακτωλοί.
- Γ) Τά όνόματα ἀνθρώπων. Καί αύτά σχηματίζουν

πληθυντικό, σταν δὲ λόγος εἶναι γιά πολλά πρόσωπα μέ τό ίδιο ὅνομα: οἱ Παλαμάδες, οἱ Ὑψηλάντηδες.

2. Συνηθίζονται μόνο ἡ προπάντων στόν πληθυντικό :

A) Πολλά κοινά ὀνόματα:

ἀμφια, ἄρματα, βαφτίσια, γένια, γεράματα, ἐγκαίνια, ἔγκατα (τῆς γῆς), ἐννιάμερα, κάλαντα, μάγια, μεσάννυχτα, περίχωρα, πολεμοφόρδια, σωθικά, τρεχάματα, χαιρετίσματα.

Ἐδῶ ἀνήκουν ἀκόμη:

- α) Περιληπτικά καθώς: ἀσημικά, γυαλικά, ζυμαρικά, χορταρικά.
- β) Λέξεις πού ἐκφράζουν δητικείμενα διπλά: τά γυαλιά, τά κιάλια, ἡ σύνθετα παρατακτικά: γυναικόπαδά, ἀμπελοχώραφα.
- γ) Ὅσα σημαίνουν ἀμοιβή για κάποια ἐργασία: βαρκαριάτικα, κόμιστρα, ψητικά.
- δ) Ὅσα σημαίνουν μιά γλώσσα: ἀρβανίτικα, ἑλληνικά, γαλλικά.

B) Ἀπό τά κύρια ὀνόματα:

- α) Ὄνόματα ἐօρτῶν: Χριστούγεννα, Φῶτα, Νικολοβάρβαρα, Παναθήναια.
- β) Τοπωνυμίες: Σέρρες, Σπέτσες, Σφακιά, Χανιά, Δελφοί, Ἀγραφα, Καλάβρυτα, Ούραλια, Πυρηναῖα.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

129. Ἐξετάζουμε τήν κλίση τῶν οὐσιαστικῶν χωριστά γιά κάθε γένος· ἔτσι ἔχουμε τήν κλίση τῶν ἀρσενικῶν, τήν κλίση τῶν θηλυκῶν καὶ τήν κλίση τῶν οὐδετέρων.

1. Σέ κάθε γένος ὑπάρχουν ούσιαστικά μέ το ἀριθμό συλλαβῶν καὶ στούς δύο ἀριθμούς καὶ σέ ὅλες τίς πτώσεις· λ.χ.

μήνας, μήνα, μῆνες, μηνῶν
ῷρα, ὥρας, ὥρες, ὥρῶν
μῆλο, μῆλου, μῆλα, μήλων.

Αὐτά λέγονται **ἰσοσύνλλαβα**.

2. Ἀλλα οὐσιαστικά δέν ἔχουν παντοῦ ἵσο ἀριθμό συλλαβῶν.

περιβολάρης — περιβολάρηδες
γιαγιά — γιαγιάδες
κύμα — κύματα.

Αύτά λέγονται ἀνισοσύλλαβα.

3. Τά ἀρσενικά καί τά θηλυκά ἀνισοσύλλαβα ἔχουν σέ ὅλο τόν πληθυντικό μιά συλλαβή παραπάνω:

σφουγγαράς, σφουγγαράδες, σφουγγαράδων.
γιαγιά, γιαγιάδες, γιαγιάδων

τά οὐδέτερα σέ ὅλο τόν πληθυντικό καί στή γενική τοῦ ἑνικοῦ:
σῶμα, σώματος, σώματα, σωμάτων.

130. Τά ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά ἔχουν δύο θέματα, πού ἀντιστοιχοῦν στούς δύο διαφορετικούς τύπους τοῦ ἑνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ.

Τό πρῶτο θέμα εἶναι ὅ, τι ἀπομένει ἀπό τή λέξη, ἀφοῦ ἀφαιρεθεῖ ἡ κατάληξη τῆς ἑνικῆς ὀνομαστικῆς -ας, -ης, -ές, -ούς τῶν ἀρσενικῶν, -α, -ού τῶν θηλυκῶν, -α, -ο, -ας τῶν οὐδετέρων:

ψωμ-άς, νοικοκύρ-ης, καφ-ές, παππ-ούς — μαμ-ά, ἀλεπ-ού — αἴμ-α,
γράψιμ-ο, κρέ-ας.

Τό δεύτερο θέμα εἶναι ὅ, τι ἀπομένει ἀπό τή λέξη, ἀφοῦ ἀφαιρεθεῖ ἡ κατάληξη -ες τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ἀρσενικῶν καί θηλυκῶν καί -α τῶν οὐδετέρων:

ψωμάδ-ες, νοικοκύρηδ-ες, καφέδ-ες, παπποῦδ-ες, μαμάδ-ες,
ἀλεποῦδ-ες, αἴματ-α, γραψίματ-α, κρέατ-α.

131. Τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ δέν τή σχηματίζουν ὅλα τά οὐσιαστικά τούς λείπει κάποτε ἡ σχηματίζεται δύσκολα.

Δέ σχηματίζουν γενική πληθυντικοῦ:

- οὐσιαστικά λ.χ. πού κλίνονται κατά τό ζάχαρη (§ 146),
- μερικές κατηγορίες λέξεων, καθώς λ.χ. τά ύποκοριστικά σέ -άκι

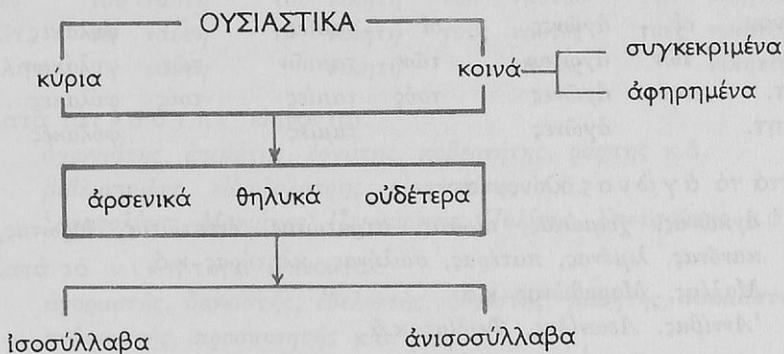
(αύτά δέ σχηματίζουν ούτε τή γενική τοῦ ἐνικοῦ), θηλυκά σέ -α, καθώς δίψα, πάπια, σκάλα, τρύπα, καί

γ) δρισμένες δλλες λέξεις: λεβέντης — λεβέντες, μάνα — μάνες.

Οἱ τελευταῖες αύτές λέξεις, ἀν χρειαστεῖ, σχηματίζουν τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατά τά ἀνισοσύλλαβα: λεβέντηδων, μανάδων.

‘Η κατάληξη δλων τῶν ούσιαστικῶν στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ είναι -ων.

132. Η ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

ΚΛΙΣΗ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

133. Τά ἀρσενικά τελειώνουν στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ σέ -ς (ἀγώνας, νικητής, καφές, παππούς, οδρανός) καί διαιροῦνται σέ **ἰσοσύλλαβα** καί σέ **ἀνισοσύλλαβα**.

Τά **ἰσοσύλλαβα** σχηματίζουν τήν ὀνομαστική, αἵτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ σέ -ες: ὁ ναύτης — οἱ ναῦτες, τούς ναῦτες, ναῦτες.

Τά **ἀνισοσύλλαβα** τίς σχηματίζουν σέ -δες:

ὁ περιβολάρης — οἱ περιβολάρηδες, ὁ σφονγγαράς — οἱ σφονγγαράδες.

1. Ἀρσενικά σέ -ας ισοσύλλαβα

δ ἀγώνας	ό ταμίας	ό φύλακας
----------	----------	-----------

134. Τά ισοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ας είναι παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

Ἐνικός

Ὀνομ.	ό	ἀγώνας	ό	ταμίας	ό	φύλακας
Γεν.	τοῦ	ἀγώνα	τοῦ	ταμία	τοῦ	φύλακα
Αἰτ.	τόν	ἀγώνα	τόν	ταμία	τό	φύλακα
Κλητ.		ἀγώνα		ταμία		φύλακα

Πληθυντικός

Ὀνομ.	οἱ	ἀγῶνες	οἱ	ταμίες	οἱ	φύλακες
Γεν.	τῶν	ἀγώνων	τῶν	ταμιῶν	τῶν	φυλάκων
Αἰτ.	τούς	ἀγῶνες	τούς	ταμίες	τούς	φύλακες
Κλητ.		ἀγῶνες		ταμίες		φύλακες

Κατά τό ἀγώνας κλίνονται:

ἀγωνίας, χειμώνας, αἰώνας, στρατώνας, ἐνεστώτας, ἰδρώτας,
χαρόνας, λιμένας, πατέρας, σωλήνας, κλητήρας κ.ἄ.

Μαλέας, Μαραθώνας κ.ἄ.

Ἀρρίβας, Λεωνίδας, Φειδίας κ.ἄ.

Κατά τό ταμίας κλίνονται:

ἀντρας, γύπας, μήρας, λοχίας, ἐπαγγελματίας, ἐπιχειρηματίας,
κτηματίας κ.ἄ.

Κατά τό φύλακας κλίνονται:

ἄμβωνας, ἄρχοντας, γείτονας, ἥρωας, θώρακας, κήρυκας, κόρακας,
λάρυγγας, πίνακας, πρόσφυγας, ρήτορας κ.ἄ.

Λάκωνας, Τσάκωνας κ.ἄ.

Ἀγαμέμνονας, Μήνωας, Κόκλωπας κ.ἄ.

1. Τά δισύλλαβα σέ -ας καί ὅσα τελειώνουν σέ -ίας τονίζονται στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ στή λήγουσα:

οἱ ἄντρας — τῶν ἀντρῶν, οἱ μῆρας — τῶν μηρῶν,
οἱ ἐπαγγελματίας — τῶν ἐπαγγελματιῶν.

2. Τά προπαροξύτονα σέ -ας τονίζονται στή γενική του πληθυντικού στήν παραλήγουσα: ὁ φύλακας — τῶν φυλάκων, ὁ πίνακας — τῶν πινάκων.

2. Ἀρσενικά σέ -ης ίσοσύλλαβα

ό ναύτης

ό νικητής

135. Τά ίσοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ης είναι παροξύτονα καί ὁξύτονα.

	Ἐνικός		Πληθυντικός
Ὀνομ.	ὁ ναύτης	ὁ νικητής	οἱ ναῦτες
Γεν.	τοῦ ναύτη	τοῦ νικητῆ	τῶν ναυτῶν
Αἰτ.	τό ναύτη	τό νικητή	τούς ναῦτες
Κλητ.	ναύτη	νικητή	νικητές

Κατά τό ν αύ της κλίνονται:

ἀγωγιάτης, ἐπιβάτης, ἐργάτης, κυβερνήτης, ράφτης κ.ἄ.

βιβλιοπώλης, εἰδωλολάτρης, εἰοηνοδίκης κ.ἄ.

Ἀνατολίτης, Μανιάτης, Πειραιώτης, Πολίτης, Σπετσιώτης κ.ἄ.

Κατά τό ν ι κ η τ ής κλίνονται:

ἀγοραστής, δανειστής, ἔθελοντής, ζυγιστής, μαθητής, νοικιαστής, πολεμιστής, προσκυνητής κ.ἄ.

Τά παροξύτονα σέ -ης στή γενική του πληθυντικού κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα: ναύτης — ναυτῶν, ἐπιβάτης — ἐπιβατῶν.

3. Ἀρσενικά σέ -ας ἀνισοσύλλαβα

ό σφουγγαράς

136. Ἀνισοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ας είναι όλα τά ὁξύτονα καί μερικά παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

	Ἐνικός		Πληθυντικός
Ὀνομ.	ὁ σφουγγαράς	οἱ σφουγγαράδες	
Γεν.	τοῦ σφουγγαρᾶ	τῶν σφουγγαράδων	
Αἰτ.	τό σφουγγαρά	τούς σφουγγαράδες	
Κλητ.	σφουγγαρά	σφουγγαράδες	

Κατά τό σφουγγαράς κλίνονται:

βοριάς, παπάς, σκαφτιάς κ.ἄ.

άμαξάς, γαλατάς, καστανάς, μαρμαράς, ψαράς κ.ἄ.

μουσαμάς, φαγιάς, σατανάς κ.ἄ.

Μαρμαράς, Μιστράς, Πειραιάς

Καναδάς, Κραβασαράς, Κοκκιναράς

Παναμάς.

Μερικά παροξύτονα καί προπαροξύτονα:

οήγας, μπάρμπας, πρωτόπαπας.

Τά παροξύτονα καί τά προπαροξύτονα σέ -ας στόν πληθυντικό κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα:

φήγας — φηγάδες, πρωτόπαπας — πρωτοπαπάδες.

Τό άέρας κάνει στόν πληθυντικό οἱ άέρηδες.

4. Ἐρσενικά σέ -ης ἀνισοσύλλαβα

ο νοικοκύρης

137. Τά ἀνισοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ης είναι δέξιτονα, παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

	Ἐνικός	Πληθυντικός
Όνομ.	δ νοικοκύρης	οἱ νοικοκύρηδες
Γεν.	τοῦ νοικοκύρη	τῶν νοικοκύρηδων
Αἰτ.	τό νοικοκύρη	τούς νοικοκύρηδες
Κλητ.	νοικοκύρη	νοικοκύρηδες

Κατά τό νοικοκύρης κλίνονται:

γκιώνης, μαράβης, χαλίφης — βαρκάρης, περιβόλαρης, τιμονιέρης,
Πανλάκης, παππούλης κ.ἄ.

Ἄρμένης, Καραγκούνης,

‘Αλκιβιάδης, Βασίλης, Γιάννης, Μανόλης κ.ά.

‘Υψηλάντης κ.ά.

Γενάρης, Φλεβάρης κ.ά.

Ομοια κλίνονται τά δξύτονα:

μπαλωματής, καφετζής, παπούτσης —

‘Απελλῆς, Περικλῆς — Κωστής, Παναγίης — Κοραής,

καθώς καί τά προπαροξύτονα φουρναρης, κοτζάμπασης
καί οι τοπωνυμίες Διούναβης, Τάμεσης, Τίβερης κ.ά. (χωρίς πληθυντικό).

Τά προπαροξύτονα σέ -ης κατεβάζουν τόν τόνο κατά μία συλλαβή στόν πληθυντικό: φουρναρης — φουρνάρηδες, κοτζάμπασης — κοτζαμπάσηδες.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Τά άνισοσύλλαβα σέ -ης δταν τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν δξεία: μπαλωματής, Παντελής, Κοραής. Παίρνουν περισπωμένη τά άρχαϊα κύρια δόνματα: ‘Απελλῆς, ‘Ηρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς, Σοφοκλῆς κ.ά. — Μωνσῆς.

5. Αρσενικά σέ -τής, μέ διπλό πληθυντικό

ό πραματευτής

138. Μερικά άρσενικά σέ -τής σχηματίζουν τόν πληθυντικό καί ίσοσύλλαβα καί άνισοσύλλαβα.

	Ένικός	Πληθυντικός
Όνομ:	δ	πραματευτής
Γεν.	τοῦ	πραματευτῆ
Αἰτ.	τόν	πραματευτή
Κλητ.		πραματευτές

Ομοια κλίνονται: ἀλωνιστής, βουτηχτής, διαλαλητής, δουλευτής, ελαδευτής, τραγονδιστής κ.ά.

Ομοια κλίνεται καί τό άφέντης, πληθ. άφέντες — άφεντάδες.

* πραματευτάδες, πραματευτάδων κτλ. Τούς δεύτερους αύτούς τύπους τούς τυναντούμε στή λογοτεχνία.

6. Ἀρσενικά σέ - ἐς καὶ σέ - ο ὑς ἀνισοσύλλαβα

δ καφές	δ παππούς
Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὀνομ. ὁ καφές	ὁ παππούς
Γεν. τοῦ καφέ	τοῦ παπποῦ
Αἰτ. τόν καφέ	τόν παππού
Κλητ. καφέ	παππού

Κατά τό κα φές κλίνονται:

καναπές, μενεξές, μιναρές, πανσές, τενεκές, χασές κ.ἄ.

Κατά τό πα πούς κλίνονται χωρίς πληθυντικό: Ἰησοῦς, νοῦς.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τά Ἰησοῦς καὶ νοῦς παίρνουν περισπωμένη σέ ὅλες τίς πτώσεις.

7. Ἀρσενικά σέ - ος

δ οὐρανός	δ δρόμος	δ ἄγγελος	δ ἀντίλαλος
-----------	----------	-----------	-------------

Τά ἀρσενικά σέ - ος είναι ὅλα ισοσύλλαβα.

Ἐνικός

Ὀνομ. ὁ οὐρανός	ὁ δρόμος	ὁ ἄγγελος	ὁ ἀντίλαλος
Γεν. τοῦ οὐρανοῦ	τοῦ δρόμου	τοῦ ἄγγέλου	τοῦ ἀντίλαλου
Αἰτ. τόν οὐρανό	τό δρόμο	τόν ἄγγελο	τόν ἀντίλαλο
Κλητ. οὐρανέ	δρόμε	ἄγγελε	ἀντίλαλε

Πληθυντικός

Ὀνομ. οἱ οὐρανοί	οἱ δρόμοι	οἱ ἄγγελοι	οἱ ἀντίλαλοι
Γεν. τῶν οὐρανῶν	τῶν δρόμων	τῶν ἄγγέλων	τῶν ἀντίλαλων
Αἰτ. τούς οὐρανούς	τούς δρόμους	τούς ἄγγέλους	τούς ἀντίλαλους
Κλητ. οὐρανοί	δρόμοι	ἄγγελοι	ἀντίλαλοι

Κατά τό οὐρανός κλίνονται:

ἀδερφός, γιατρός, γιός, θεός, κυνηγός, λαός, προεστός καὶ τά παράγωγα ούσιαστικά σέ -μός: λογαριασμός, δρισμός, σεισμός, χαμός κτλ.

Ἄξιός, Δομοκός κ.ἄ. Δελφοί κ.ἄ. Βιζυηνός, Σολωμός κ.ἄ.

Κατά τό δρόμος κλίνονται:

γέρος, ήλιος, κάμπος, στόλος, ταχυδρόμος, υπνος, ώμος κ.ἄ.

Αγγλος, Γάλλος κ.ἄ. — Βόλος κ.ἄ. — Αλέκος κ.ἄ.

Αντρούτσος, Κάλβος κ.ἄ.

Κατά τό ἄγγελος κλίνονται:

ἄνεμος, ἀπόστολος, δάσκαλος, δήμαρχος, ἐμπορος, κάτοικος, κίνδυνος κ.ἄ. — Ιούνιος κ.ἄ.

Αλέξανδρος, Φίλιππος κ.ἄ. — Βόσπορος, Ολυμπος κ.ἄ.

Κλίνονται κατά τό ἀντίλαλος:

ἀνήφορος, ἀνθόκηπος, αὐλόγυρος, κατήφορος, λαχανόκηπος,
Χαράλαμπος, Χριστόφορος κ.ἄ. Μάντζαρος, Χριστόπουλος κ.ἄ.
Αχλαδόκαμπος.

Η κλητική τοῦ ἑνικοῦ σχηματίζεται σέ -ε: γιατρέ, ήλιε, δήμαρχε.

Τή σχηματίζουν σέ -ο:

α) Τά παροξύτονα βαφτιστικά: Αλέκο, Γιωργο, Πέτρο, Σπύρο
κτλ.. τό Παῦλος ἔχει κλητική Παῦλε καὶ Παῦλο.

β) Μερικά κοινά παροξύτονα ούσιαστικά καθώς γέρο, διάκονο
τό καμαρότος καὶ τό καπετάνιος ἔχουν τήν κλητική σέ -ο καὶ σέ -ε.

γ) Μερικά δέξύτονα χαϊδευτικά βαφτιστικά: Γιαννακό, Δημητρός,
Μανολίο κ.ἄ.

δ) Μερικά οίκογενειακά δύνόματα παροξύτονα: κύριε Παυλάκο.

Ο τονισμός τῶν προπαροξυτόνων

141. Στά προπαροξύτονα ἀρσενικά σέ -ος κατεβάζουμε συνήθως
τόν τόνο στή γενική τοῦ ἑνικοῦ στήν παραλήγουσα:

δ ἄγγελος — τοῦ ἄγγέλου, τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐμπόρου.

Φυλάγουν τόν τόνο στήν προπαραλήγουσα οἱ πολυσύλλαβες
καὶ οἱ λαϊκές λέξεις:

τοῦ ἀντίκτυπου, τοῦ ἀνήφορου, τοῦ ἑξάψαλμου, τοῦ καλόγερου,
τοῦ ρινόκερου.

Τό ίδιο κάνουν συνήθως καὶ τά κύρια δύνόματα:

τοῦ Αχλαδόκαμπου, τοῦ Ξεροπόταμου, τοῦ Θόδωρου, τοῦ Χαράλαμπου,
τοῦ Χριστόφορου καὶ τά οίκογενειακά: τοῦ Ξενόπουλου.

Τά προπαροξύτονα κοινά ἀρσενικά στή γενική καὶ αἰτιατική

τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόν στήν παραλήγουσα:
 τῶν ἀνθρώπων — τούς ἀνθρώπους, τῶν κυρίων — τούς κυρίους.
 Φυλάγουν τόν τόν στήν προπαραλήγουσα τά σύνθετα, κα-
 θώς καὶ τά κύρια δύναματα ἀνθρώπων:
 τῶν ἀντίλαλων — τούς ἀντίλαλους, τῶν μαντρόσκυλων — τούς
 μαντρόσκυλους, τῶν Χριστόφορων — τούς Χριστόφορους, τούς
 Χαράλαμπους, τούς Ξενόπολους.
 Ἡ γενική πληθυντικοῦ τοῦ χρόνος τονίζεται μερικές φορές στή
 λήγουσα:
 εἶναι εἴκοσι χρονῶ(ν)· εἶναι δουλειά δέκα χρονῶ(ν).

142. Ἀνακεφαλαιωτικός πίνακας τῶν ἀρσενικῶν

Εἶδος	Καταλήξεις ‘Ενικ. Πληθ.		Παραδείγματα	
Α'. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ				
όξύτονα	-ός	-οί	οὐρανός	οὐρανοί
»	-ής	-ές	νικητής	νικητές
παροξύτονα	-ης	-ες	ναύτης	ναῦτες
»	-ας	-ες	ἀγώνας, ταμίας	ἀγῶνες, ταμίες
»	-ος	-οι	δρόμος	δρόμοι
προπαροξύτονα	-ας	-ες	φύλακας	φύλακες
»	-ος	-οι	ἄγγελος, ἀντίλαλος	ἄγγελοι, ἀντίλαλοι
Β'. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ				
όξύτονα	-άς	-άδες	σφουργαράς	σφουργαράδες
»	-ές	-έδες	καφές	καφέδες
»	-ούς	-οῦδες	παππούς	παπποῦδες
παροξύτονα	-ης	-ηδες	νοικοκύρης	νοικοκύρηδες
προπαροξύτονα	-ης	-ηδες	φρουραρης	φρουραρηδες
Γ'. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ ΜΕ ΔΙΠΛΟ ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟ				
όξύτονα	-ής	-ές (-άδες)	πραματευτής	πραματευτές (πραματευτάδες)

Γενικές παρατηρήσεις στά ἀρσενικά

143. Τά ἀρσενικά σχηματίζουν ὅμοια τή γενική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἑνικοῦ, χωρίς τό -ς τῆς ὄνομαστικῆς:

ὁ πατέρας — τοῦ πατέρα, τόν πατέρα, πατέρα.

δ ναύτης — τοῦ ναύτη, τό ναύτη, ναύτη.

ὅ παππούς — τοῦ παπποῦ, τόν παππού, παππού.

Στόν πληθυντικό ἔχουν τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν ὄνομαστική, τήν αἰτιατική καὶ τήν κλητική:

οἱ ναῦτες, τούς ναῦτες, ναῦτες.

Δέν ἀκολουθοῦν τούς παραπάνω κανόνες ὅσα τελειώνουν σέ -ος:
δρόμος — δρόμου, δρόμο, δρόμε· δρόμοι, δρόμους, δρόμοι.

Ἡ γενική πληθυντική ὅλων τῶν ἀρσενικῶν τελειώνει σέ -ων:
τῶν οὐρανῶν, τῶν νοικοκύρηδων.

ΚΛΙΣΗ ΘΗΛΥΚΩΝ

144. Τά θηλυκά διαιροῦνται σέ **ἰσοσύλλαβα** καὶ σέ **ἀνισοσύλλαβα**.

Τά **ἰσοσύλλαβα** σχηματίζουν τήν ὄνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ πληθυντικοῦ σέ -ες:

ἡ μητέρα — οἱ μητέρες, τίς μητέρες, μητέρες.

Τά **ἀνισοσύλλαβα** τίς σχηματίζουν σέ -δες:

ἡ ἀλεπού — οἱ ἀλεποῦδες, τίς ἀλεποῦδες, ἀλεποῦδες.

Τά θηλυκά τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου καὶ στήν ὄνομαστική τοῦ ἑνικοῦ ἐκτός ἀπό τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ, ὅπου πολλές φορές κατεβάζουν τόν τόνο:

ἡ ἐλπίδα — τῆς ἐλπίδας — τήν ἐλπίδα — οἱ ἐλπίδες — τῶν ἐλπίδων κτλ.

ἄλλα ὥρα — ὥρῶν, θάλασσα — θαλασσῶν, σάλπιγγα — σαλπίγγων.

Δέν ἀκολουθοῦν τούς παραπάνω γενικούς κανόνες τά ἀρχαιόκλιτα θηλυκά πού τελειώνουν στήν ἑνική ὄνομαστική σέ -ος καὶ σέ -η:

ἡ διάμετρος — τῆς διαμέτρου, ἡ δύναμη — οἱ δυνάμεις.

1. Θηλυκά σέ - α

145.

α) ή καρδιά	ή ώρα	ή θάλασσα
-------------	-------	-----------

Ένικός

Όνομ.	ή	καρδιά	ή	ώρα	ή	θάλασσα
Γεν.	τῆς	καρδιᾶς	τῆς	ώρας	τῆς	θάλασσας
Αἰτ.	τίν	καρδιά	τίν	ώρα	τί	θάλασσα
Κλητ.		καρδιά		ώρα		θάλασσα

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	καρδιές	οἱ	ώρες	οἱ	θάλασσες
Γεν.	τῶν	καρδιῶν	τῶν	ώρῶν	τῶν	θαλασσῶν
Αἰτ.	τίς	καρδιές	τίς	ώρες	τίς	θάλασσες
Κλητ.		καρδιές		ώρες		θάλασσες

Κατά τό κ α ρ δ ι ἀ κλίνονται (χωρίς νά σχηματίζουν ὅλα τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ):

ἀχλαδιά, δοντειά, δμοδφιά, φωλιά, Κηφισιά κ.ἄ.

Κατά τό ὡ ρ α κλίνονται (χωρίς νά σχηματίζουν ὅλα τή γενική πληθυντικοῦ):

γλώσσα, ἡμέρα, ρίζα, χώρα, πλατεία, γυναίκα, μανούλα, δίψα,
μανρίλα, Μακεδονία, Μαρία κ.ἄ.

Κατά τό θ ἄ λ α σ σ α κλίνονται:

αἴθουσα, μέλισσα, μαθήτρια, εἰλικρίνεια, Κέρκυρα κ.ἄ.

Τά θηλυκά σέ - α πού κλίνονται κατά τό ὡρα καὶ θάλασσα στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόν στή λήγουσα:

γλώσσα — γλωσσῶν, περιφέρεια — περιφερειῶν.

β) ή ἐλπίδα	ή σάλπιγγα
-------------	------------

Ένικός

Πληθυντικός

Όνομ.	ή	ἐλπίδα	ή	σάλπιγγα	οἱ	ἐλπίδες	οἱ	σάλπιγγες
Γεν.	τῆς	ἐλπίδας	τῆς	σάλπιγγας	τῶν	ἐλπίδων	τῶν	σαλπίγγων
Αἰτ.	τίν	ἐλπίδα	τή	σάλπιγγα	τίς	ἐλπίδες	τίς	σάλπιγγες
Κλητ.		ἐλπίδα		σάλπιγγα		ἐλπίδες		σάλπιγγες

Κατά τό ἐλπίδα κλίνονται:

ἀμαζόνα, γοργόνα, νεράιδα, σειρήνα, θυγατέρα κ.ἄ.

ἀσπίδα, γαρίδα, ἐφημερίδα, πατρίδα, σταφίδα, λαμπάδα κ.ἄ.

Αθηναία, Κερκυραία, Γαλλίδα κ.ἄ.

Ἐλλάδα, Ἐλευσίνα, Σαλαμίνα, Τραπεζούντα κ.ἄ. — Ἐλπίδα, Ἀγγέλα κ.ἄ.

Κατά τό σάλπιγγα κλίνονται:

διώρυγα, δρυθία, πέρδικα, σήραγγα, φάλαγγα κ.ἄ.

θερμότητα, ίδιότητα, ποσότητα, ταυτότητα, ταχύτητα, ίκανότητα, ἀθωότητα, ανύπτητα, ανύπτητητα κ.ἄ.

Τά θηλυκά σέ -α πού κλίνονται κατά τό ἐλπίδα καί τό σάλπιγγα στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα:

διώρυγα — διωρύγων, θερμότητα — θερμοτήτων κτλ.

146.

2. Θηλυκά σέ -η

ἡ ψυχή	ἡ νίκη	ἡ ζάχαρη
--------	--------	----------

Ἐνικός

Ὀνομ.	ἡ ψυχή	ἡ νίκη	ἡ ζάχαρη
Γεν.	τῆς ψυχῆς	τῆς νίκης	τῆς ζάχαρης
Αἰτ.	τήν ψυχή	τή νίκη	τή ζάχαρη
Κλητ.	ψυχή	νίκη	ζάχαρη

Πληθυντικός

Ὀνομ.	οἱ ψυχές	οἱ νίκες	οἱ ζάχαρες
Γεν.	τῶν ψυχῶν	τῶν νικῶν	—
Αἰτ.	τίς ψυχές	τίς νίκες	τίς ζάχαρες
Κλητ.	ψυχές	νίκες	ζάχαρες

Κατά τό ψυχή κλίνονται:

ἀδεψφή, ἀλλαγή, βροντή, γραμμή, Ἀγνή, Ἀφρική κ.ἄ.

Κατά τό νίκη κλίνονται (χωρὶς νά σχηματίζουν ὅλα τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ):

ἀνάγκη, δίκη, φήμη, ἀγάπη, ζέστη, πλώρη, Ἰθάκη, Ἀφροδίτη κ.ἄ.

Κατά τό ζάχαρη κλίνονται:

άνοιξη, ἀντάμωση, βάφτιση, γέμιση, θύμηση, καλοπέραση, καλυτέρεψη, κάμαρη, κάππαρη, κλείδωση, κούραση, κουφόβραση, ξεφάντωση, σίκαλη, σταύρωση, τσάκιση, φώτιση, χώνεψη κ.ἄ.
Λυκόβρυση, Λυκόραχη κ.ἄ. — Χρυσόθεμη.

Από τά θηλυκά σέ-η τά περισσότερα ὁξύτονα σχηματίζουν κανονικά τή γενική πληθυντική: τῶν ἐπιγραφῶν, τῶν τιμῶν.

Από τά παροξύτονα μερικά μόνο τή σχηματίζουν καί κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα: ἀνάγκη — ἀναγκῶν, τέχνη — τεχνῶν.

Τά προπαροξύτονα δέν τή σχηματίζουν ποτέ.

Τά νύφη, ἀδερφή, ἔξαδέρφη σχηματίζουν τή γενική πληθυντική καί νυφάδων, ἀδερφάδων, ἔξαδερφάδων. Οι τύποι ἀδερφῶν, ἔξαδέρφων συνηθίζονται γιά τό ἀρσενικό.

147.

3. Θηλυκά σέ-η ἀρχαιόκλιτα

ἡ σκέψη	ἡ δύναμη
---------	----------

Ἐνικός

Όνομ.	ἡ σκέψη	ἡ δύναμη
Γεν.	τῆς σκέψης, σκέψεως	τῆς δύναμης, δυνάμεως
Αἰτ.	τή σκέψη	τή δύναμη
Κλητ.	σκέψη	δύναμη

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ σκέψεις	οἱ δυνάμεις
Γεν.	τῶν σκέψεων	τῶν δυνάμεων
Αἰτ.	τίς σκέψεις	τίς δυνάμεις
Κλητ.	σκέψεις	δυνάμεις

Κατά τό σκέψη κλίνονται:

γνώση, δύση, ἔλξη, θέση, κλίση, κράση, κρίση, λέξη, λύση, πίστη, πόλη, πράξη, στάση, φράση, χρήση, ψύξη κ.ἄ.

Τοπωνυμίες: Ἄνδεις, Ἄλπεις, Σάρδεις.

Κατά τό δύναμη κλίνονται:

αἰσθηση, ἀνάσταση, ἀπόφαση, ἀφαίρεση, γέννηση, διάθεση, διαιρεση, εἰδηση, εἰδοποίηση, ἔνεση, ἐντύπωση, ἔνωση, ἐξήγηση, ἐπίσκεψη, εὐχαρίστηση, θέληση, κατάληξη, κίνηση, κυβέρνηση, δρεξη, ὅσφρηση, παράδοση, προφύλαξη, συνεννόηση, σύνταξη, ὑπόθεση κ.ἄ.

Αλεξανδρούπολη, Κωνσταντινούπολη, Νεάπολη, Τρίπολη.

Τά προπαροξύτονα ἀρχαιόκλιτα θηλυκά σέ -η κατεβάζουν τόν τόνο στόν πληθυντικό κατά μία συλλαβή:

ἡ δύναμη — οἱ δυνάμεις — τῶν δυνάμεων — τίς δυνάμεις.

148.

4. Θηλυκά σέ -ω

ἡ Ἀργυρώ	ἡ Φρόσω
----------	---------

Ἐνικός

Ὀνομ.	ἡ Ἀργυρώ	ἡ Φρόσω
Γεν.	τῆς Ἀργυρᾶς	τῆς Φρόσως
Αἴτ.	τήν Ἀργυρώ	τή Φρόσω
Κλητ.	Ἀργυρώ	Φρόσω

Κατά τό Ἀργυρώ κλίνονται:

Βαγγελιώ, Ἐρατώ, Καλυψώ, Κλειώ, Κριτώ, Λευτώ, Αητώ, Σμαρώ κ.ἄ. — Κώ, ἥχω (μόνο στόν ἐνικό).

Κατά τό Φρόσω κλίνονται: Δέσπω, Μέλπω κ.ἄ.

149.

5. Θηλυκά σέ -ος ἀρχαιόκλιτα

ἡ διάμετρος

Τά ἀρχαιόκλιτα θηλυκά σέ -ος είναι δέξυτονα, παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὀνομ.	ἡ διάμετρος
Γεν.	τῆς διαμέτρου
Αἴτ.	τή διάμετρο
Κλητ.	(διάμετρο)
	(διάμετροι)

“Ομοια κλίνονται:

ἀβύσσος, διαγώνιος, περίμετρος, εἰσοδος, ἔξοδος κ.ἄ.

Αγχίαλος, Αἴγυπτος, Ἐπίδαυρος, Κάρπαθος, Κόρινθος, Πελοπόννησος κ.ἄ.

Τά παροξύτονα: λεωφόρος, διχοτόμος, Δήλος, Κύπρος κ.ἄ.

Τά δέξύτονα: κιβωτός, Αἰδηψός, Λεμεσός, Ὀδησσός.

Τά προπαροξύτονα θηλυκά σέ -ος στή γενική τοῦ ένικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ καὶ στήν πληθυντική αἵτιατική σέ -ους κατεβάζουν τόν τόν στήν παραλήγουσα:

ἡ διάμετρος — τῆς διαμέτρων — τῶν διαμέτρων — τίς διαμέτρους.

‘Η κλητική είναι σπάνια καὶ στόν ένικό τελειώνει συνήθως σέ -ο.

150.

6. Θηλυκά σέ -ο ύ

ἡ ἀλεπού

Ἐνικός

Πληθυντικός

’Ονομ.	ἡ	ἀλεπού	οἱ	ἀλεποῦδες
Γεν.	τῆς	ἀλεποῦς	τῶν	ἀλεπούδων
Αἴτ.	τήν	ἀλεπού	τίς	ἀλεποῦδες
Κλητ.		ἀλεπού		ἀλεποῦδες

Κατά τό ἀλεπού κλίνονται μερικά κοινά καὶ κύρια ὄνόματα, καθώς:

μαῖμού, παραμυθού, γλωσσού, ὑπναρού, φωνακλού κ.ἄ.
Κολοκυθού κ.ἄ. — Ραλλού κ.ἄ.

151. ’Από τά θηλυκά σέ -α μερικά κλίνονται ἀνισοσύλλαβα, ὅπως
ἡ γιαγιά.

Ἐνικός

Πληθυντικός

’Ονομ.	ἡ	γιαγιά	οἱ	γιαγιάδες
Γεν.	τῆς	γιαγιᾶς	τῶν	γιαγιάδων
Αἴτ.	τή	γιαγιά	τίς	γιαγιάδες
Κλητ.		γιαγιά		γιαγιάδες

Κατά τό γιαγιά κλίνονται: μαμά, κυρά.

ΕΙδος	Καταλήξεις ‘Ενικ. Πληθ.		Παραδείγματα	
Α'. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ				
δξύτονα	-ά	-ές	καρδιά	καρδιές
»	-ή	-ές	ψυχή	ψυχές
παροξύτονα	-α	-ες	ώρα, ἐλπίδα	ώρες, ἐλπίδες
»	-η	-ες	νίκη	νίκες
προπαροξύτ.	-α	-ες	θάλασσα, σάλπιγγα θάλασσες, σάλπιγγες	
»	-η	-ες	ζάχαρη	ζάχαρες
κύρια δύναματα	-ώ	-	’Αργυρώ	—
»	-ω	-	Φρόσω	—
ἀρχαιόκλιτα	-η	-εις	σκέψη, δύναμη	σκέψεις, δυνάμεις
»	-ος	-οι (-ες)	διάμετρος	διάμετροι(διάμετρες)
Β'. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ				
δξύτονα	-ια	ιδες	γιαγιά	γιαγιάδες
»	-ού	-οῦδες	άλεπον	άλεποῦδες

Γενικές παρατηρήσεις στά θηλυκά

153. "Όλα τά θηλυκά σχηματίζουν τήν ένική γενική μέ τήν προσθήκη ένός -ς στήν όνομαστική:

ἡ μητέρα — τῆς μητέρας, ἡ νίκη — τῆς νίκης.

"Όλα τά θηλυκά ἔχουν σέ κάθε ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν όνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική:

ἡ γυναίκα, τή γυναίκα, γυναίκα —οι γυναῖκες, τίς γυναῖκες, γυναῖκες·
ἡ ἀλεπού, τήν ἀλεπού, ἀλεπού—οι ἀλεποῦδες, τίς ἀλεποῦδες,
ἀλεποῦδες·

ἡ σκέψη, τή σκέψη, σκέψη —οι σκέψεις, τίς σκέψεις, σκέψεις.

Τά ἀρχαιόκλιτα σέ -ος δέν ἀκολουθοῦν τούς παραπάνω κανόνες.

‘Η γενική πληθυντική δλῶν τῶν θηλυκῶν τελειώνει σέ -ων (ὅταν σχηματίζεται): τῶν ώρων, τῶν γιαγιάδων, τῶν νικῶν, τῶν δυνάμεων, τῶν διαμέτρων.

ΚΛΙΣΗ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

154. Τά ούδετερα διαιροῦνται σέ **ἰσοσύλλαβα** καί σέ **ἀνισοσύλλαβα**.

Τά **ἰσοσύλλαβα** ούδετερα τελειώνουν στήν **ένική** όνομαστική σέ -ο, -ι, -ος: **βουνό**, **παιδί**, **βάρος**.

Τά **ἀνισοσύλλαβα** τελειώνουν στήν **ένική** όνομαστική σέ -μα, -σιμο, -ας, -ως: **κύμα**, **δέσιμο**, **κρέας**, **φῶς**.

A.— Ούδετερα **ἰσοσύλλαβα**

155. **1. Ούδετερα σέ -ο**

τό βουνό	τό πεῦκο	τό σίδερο	τό πρόσωπο
----------	----------	-----------	------------

Τά ούδετερα σέ -ο είναι δξύτονα, παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

‘Ενικός

Όνομ. τό βουνό	τό πεῦκο	τό σίδερο	τό πρόσωπο
Γεν. τοῦ βουνοῦ	τοῦ πεύκου	τοῦ σίδερου	τοῦ προσώπου
Αἰτ. τό βουνό	τό πεῦκο	τό σίδερο	τό πρόσωπο
Κλητ. βουνό	πεῦκο	σίδερο	πρόσωπο

Πληθυντικός

Όνομ. τά βουνά	τά πεῦκα	τά σίδερα	τά πρόσωπα
Γεν. τῶν βουνῶν	τῶν πεύκων	τῶν σίδερων	τῶν προσώπων
Αἰτ. τά βουνά	τά πεῦκα	τά σίδερα	τά πρόσωπα
Κλητ. βουνά	πεῦκα	σίδερα	πρόσωπα

Κατά τό βούνό κλίνονται:

νερό, ποσό, φτερό, μαγειρειό, νοικοκυριό κ.ἄ.

Κατά τό πεῦκο κλίνονται:

δέντρο, βιβλίο, θηρίο, ἀστεροσκοπεῖο, ὑπονομγεῖο κ.ἄ.

Ναβαρίνο κ.ἄ..

Κατά τό σίδερο κλίνονται:

ἀμύγδαλο, δάχτυλο, σέλινο, σύννεφο, τριαντάφυλλο, χαμόκλαδο κ.ἄ.

Λιτόχωρο, Σαραντάπηχο κ.ἄ.

Κατά τό πρόσωπο, πού κατεβάζει στή γενική ένικοῦ καί πληθυντικοῦ τόν τόν τῆς όνομαστικῆς, κλίνονται:
ἄλογο, ἄτομο, ἔπιπλο, θέατρο, κύπελλο, μέτωπο, δρυγανο κ.ἄ.
οἱ τοπωνυμίες: "Αγραφα, Καλάβρυτα κ.ἄ.

Μερικά προπαροξύτονα τονίζονται καί κατά τό πρόσωπο καί κατά τό σίδερο.
Ἐτσι τό βούτνρο, γόνατο, πρόβατο, ἀτμόπλοιο. Οἱ τρισύλλαφες τοπωνυμίες
σχηματίζονται συνήθως κατά τό πρόσωπο: τοῦ Μετσόβου.

156.

2. Οὐδέτερα σέ -ι

τό παιδί	τό τραγούδι
----------	-------------

Τά οὐδέτερα σέ -ι είναι δξύτονα καί παροξύτονα.

Ένικός

Πληθυντικός

Όνομ. τό παιδί τό τραγούδι τά παιδιά τά τραγούδια
Γεν. τοῦ παιδιοῦ τοῦ τραγουδιοῦ τῶν παιδιῶν τῶν τραγουδιῶν
Αἰτ. τό παιδί τό τραγούδι τά παιδιά τά τραγούδια
Κλητ. παιδί τραγούδι παιδιά τραγούδια

Κατά τό παιδί κλίνονται:

ἀρνί, σκοινί, σφυρί, ψωμί κ.ἄ.
Δαφνί κ.ἄ.

Κατά τό τραγούδι κλίνονται:

ἀηδόνι, θυμάρι, καλοκαίρι, χιόνι, φαλτήρι κ.ἄ.

Τά παράγωγα σέ -άδι, -ίδι, -άρι: ἀσπράδι, βαρίδι, βλαστάρι κ.ἄ.

Τά ύποκοριστικά σέ -άκι, -ούλι: ἀρνάκι, μικρούλι κ.ά.

ἐρημοκλήσι κ.ά. Γαλαξίδι, Μεσολόγγι κ.ά.

"Ολα τά οὐδέτερα σέ -ι τονίζονται στή γενική τοῦ ένικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ στή λήγουσα: τραγουδιοῦ — τραγουδιῶν.

Τά ύποκοριστικά σέ -άκι, -ούλι δέ σχηματίζουν συνήθως γενική: Δέ λέμε τό γατάκι — τοῦ γατακιοῦ. Θά πούμε τοῦ γατιοῦ (ἀπό τό γατί), τό ἀρνάκι — τοῦ ἀρνιοῦ, τῶν ἀρνιῶν (ἀπό τό ἀρνί).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. "Ολα τά οὐδέτερα σέ -ι γράφονται μέ τ. Γράφονται μέ τά βράδυ, δόρυ, δάχρυ, δίχτυ, δέξι καί στάχν. Τό βράδυ στή γενική τοῦ ένικοῦ καί σέ ὅλες τίς πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ γράφεται μέ τι: βραδιοῦ — βράδια κτλ.

τό μέρος

τό έδαφος

Τά ούδέτερα σέ -ος είναι παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

Ἐνικός

Πληθυντικός

Όνομ. τό μέρος	τό έδαφος	τά μέρη	τά έδαφη
Γεν. τοῦ μέρους	τοῦ έδαφους	τῶν μερῶν	τῶν έδαφῶν
Αἰτ. τό μέρος	τό έδαφος	τά μέρη	τά έδαφη
Κλητ. μέρος	έδαφος	μέρη	έδαφη

Κατά τό μέρος κλίνονται:

ἄλσος, βάρος, βέλος, βρέφος, γένος, δάσος, ἔθνος, εἶδος, θάρρος, κέρδος, κράτος, λάθος, μῆκος, πάχος, πλήθος, στῆθος, τέλος, ψφος, χρέος κ.ἄ.

Ἄργος, Ἀστρος, Τέμπη κ.ἄ.

Κατά τό ἔδαφος κλίνονται:

ἔλεος, μέγεθος, πέλαγος, στέλεχος κ.ἄ.

Τά ούδέτερα σέ -ος στή γενική πληθυντική κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα: εἶδος — εἰδῶν, μέγεθος — μεγεθῶν.

Τά προπαροξύτονα ούδέτερα σέ -ος κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ:

τό μέγεθος — τοῦ μεγέθους — τά μεγέθη.

Τό πέλαγος κλίνεται καί: τό πέλαγο — τοῦ πελάγου (καί τοῦ πελαγοῦ) — τά πέλαγα.

Μερικά ἀφηρημένα δέ σχηματίζουν πληθυντικό: θάρρος, κόστος, ψφος κτλ.

B.— Ούδέτερα ἀνισοσύλλαβα

158. Τά ἀνισοσύλλαβα ούδέτερα ἔχουν καί στή γενική τοῦ ἐνικοῦ, ὅπως καί στόν πληθυντικό, μιά συλλαβή παραπάνω: τό κύμα — τοῦ κύματος — τά κύματα.

4. Ούδέτερα σέ -μα

τό κύμα

τό δνομα

Τά ούδέτερα σέ -μα είναι παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

‘Ενικός Πληθυντικός

’Ονομ.	τό κύμα	τό όνομα	τά κύματα	τά όνόματα
Γεν.	τοῦ κύματος	τοῦ δύναματος	τῶν κυμάτων	τῶν δύναμάτων
Αἰτ.	τό κύμα	τό δύναμα	τά κύματα	τά δύναματα
Κλητ.	κύμα	δύναμα	κύματα	δύναματα

Κατά τό κύ μα κλίνονται:

ἀλμα, ἄρμα, βῆμα, γράμμα, δέρμα, δράμα, κλάμα, μνῆμα, νῆμα,
σύρμα, σῶμα, τάγμα, τάμα, χρῆμα, χρῶμα, χῶμα, ψέμα κ.ἄ.

“Ομοια κλίνεται καὶ τό γάλα.

Κατά τό δν ο μ α κλίνονται:

ἄγαλμα, ἄθροισμα, ἀνοιγμα, ἀπλωμα, γύροισμα, διάλειμμα, ζήτημα,
θέλημα, κέντημα, μάθημα, μπάλωμα, πήδημα, πρόβλημα, στοίχημα, ὑφασμα κ.ἄ.

Μερικά ἀφηρημένα σέ -μα καὶ τό ἀρματα συνηθίζονται μόνο στόν πληθυντικό: γεράματα, τρεχάματα, χαιρετίσματα κ.ἄ.

Τά οὐδέτερα σέ -μα κατεβάζουν τόν τόνο στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ στήν παραλήγουσα: τῶν κυμάτων, τῶν δύναμάτων.

159. 5. Οὐδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο)

τό δέσιμο

“Ολα τά οὐδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) είναι προπαροξύτονα.

‘Ενικός

Πληθυντικός

’Ονομ.	τό δέσιμο	τά δεσίματα
Γεν.	τοῦ δεσίματος	τῶν δεσιμάτων
Αἰτ.	τό δέσιμο	τά δεσίματα
Κλητ.	δέσιμο	δεσίματα

“Ομοια κλίνονται πολλά ἀφηρημένα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) πού παράγονται ἀπό ρήματα:

βάψιμο, γνέσιμο, γράψιμο, κλείσιμο, ντύσιμο, πλέξιμο, σκύψιμο,
τάξιμο, τρέξιμο, φέρσιμο, φταίξιμο κ.ἄ.

Τά οὐδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) τονίζονται στή γενική τοῦ

πληθυντικοῦ, στίς σπάνιες περιπτώσεις πού τή σχηματίζουν, στήν παραλήγουσα: τῶν δεσμάτων.

160.

6. Οὐδέτερα σέ -ας, -ως

τό κρέας	τό φῶς	Πληθυντικός
Όνομ. τό κρέας	τό φῶς	τά κρέατα
Γεν. τοῦ κρέατος	τοῦ φωτός	τῶν κρέάτων
Αἰτ. τό κρέας	τό φῶς	τά κρέατα
Κλητ. κρέας	φῶς	κρέατα

Κατά τό κρέας κλίνονται τό πέρας καί τό τέρας.

Όμοια μέ τό φῶς σχηματίζονται τό καθεστώς καί τό γεγονός, μέ τή διαφορά πώς αύτά στή γενική τοῦ ἑνικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα: τοῦ καθεστώτος, τοῦ γεγονότος.

161.

Άνακεφαλαιωτικός πίνακας τῶν οὐδετέρων

ΕΙΔΟΣ	Καταλήξεις Ένικ. Πληθ.	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ
Α'. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ		
δξύτονα	-ό -ά	βουνό βουνά
»	-ί -ά	παιδί παιδιά
παροξύτονα	-ι -ια	τραγούνδι τραγούνδια
»	-ο -α	πεῦκο πεῦκα
»	-ος -η	μέρος μέρη
προπαροξύτ.	-ο -α	σίδερο, πρόσωπο σίδερα, πρόσωπα
»	-ος -η	ἔδαφος ἔδαφη
Β'. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ		
δξύτονα	-ώς -ῶτα	καθεστώς καθεστῶτα
παροξύτονα	-ας -ατα	κρέας κρέατα
»	-μα -ματα	κύμα κύματα
προπαροξύτ.	-μα -ματα	ὄνομα ὄνόματα
»	-σιμο -σίματα	δέσμοι δεσμάτα

Γενικές παρατηρήσεις στά ούδέτερα

162. "Ολα τά ούδέτερα ἔχουν στόν κάθε ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν δνομαστική, τήν αἰτιαστική καί τήν κλητική: τό μέρος — τά μέρη, τό κύμα — τά κύματα κτλ.

Τά ἀνισοσύγγενα ούδέτερα στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται ὅλα στήν παραλήγουσα: κυμάτων, δεσμάτων, κρεάτων, φώτων.

Η γενική πληθυντική ὅλων τῶν ούδετέρων τελειώνει σέ -ων.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΝΩΜΑΛΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

163.

Πολλά ούσιαστικά δέν κλίνονται σύμφωνα μέ τούς κανόνες πού ἀκολουθοῦν οἱ τρεῖς κλίσεις. Τά ούσιαστικά αὐτά δνομάζονται ἀνώμαλα ούσιαστικά καί είναι ἄκλιτα, ἐλλειπτικά, ιδιόκλιτα, διπλόκλιτα, διπλόμορφα, διπλοκατάληκτα.

A.— "Ακλιτα

164. Μερικά ούσιαστικά φυλάγουν σέ δλες τίς πτώσεις τήν ἴδια κατάληξη, είναι δηλαδή ἄκλιτα. Η πτώση τους φαίνεται ἀπό τό ἄρθρο πού τά συνοδεύει: ἡ μάχη τοῦ Κιλκίς.

Ἄκλιτα είναι:

α) Λέξεις ξένης καταγωγῆς ὅπως τό ζενίθ, τό μάντρα, τό ναδίρ, τό ρεκόρ.

τά γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου: ἄλφα, βῆτα, γάμα κτλ.

β) Τά προτακτικά Ἀγια-, Ἄι-, γερο-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμπα-, καπετάν, κύρ, πάτερ, πού μπαίνουν πρίν ἀπό κύρια ἡ κοινά δνόματα:

τῆς Ἀγια-Βαρβάρας, τήν Ἀγια-Σωτήρα, τοῦ Ἄι-Δημήτρη, ὁ γερο-λύκος, τοῦ γερο-λύκου, τῆς κυρα-Ρήνης, ὁ μαστρο-Πέτρος.

Ο καπετάν Κωσταντής, τοῦ κύρ Γιώργη, ὁ πάτερ Ἰωσήφ, τοῦ πάτερ Σωφρόνιου.

165. *ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ*.— Τά προτακτικά γράφονται χωρίς τόνο καὶ παίρνουν ἐνωτικό. Γράφονται μέ τόνο καὶ χωρίς ἐνωτικό τά καλετάν, κύρ καὶ πάτερ.

- γ) Τό Πάσχα, ξενικές τοπωνυμίες καθώς Ἰερουσαλήμ, Σινά, Θαβώρ, Γιβραλτάρ κ.ἄ., ξενικά ὄνόματα ἀνθρώπων καθώς Ἀδάμ, Δαβίδ, Μωάμεθ, Νῶε κ.ἄ.
- δ) Πολλά οἰκογενειακά ὄνόματα Ἑλλήνων σὲ πτώση γενική: δ Γεωργίου, δ Παπαναστασίου, δ Χριστοδούλου κτλ.
- ε) Τά ἐπώνυμα τῶν γυναικῶν πού σχηματίζονται ἀπό τή γενική τοῦ ἀρσενικοῦ:
- ἡ κυρία Μελᾶ — τῆς κυρίας Μελᾶ
ἡ κυρία Ραγκαβῆ — τῆς κυρίας Ραγκαβῆ.

B.— ἘΛΛΕΙΠΤΙΚΑ

166. Μερικά ούσιαστικά συνηθίζονται μόνο σὲ δρισμένες πτώσεις τοῦ ἑνικοῦ ἢ τοῦ πληθυντικοῦ, τά περισσότερα στήν ὄνομαστική καὶ τήν αἰτιατική. Τά ούσιαστικά αὐτά λέγονται ἘΛΛΕΙΠΤΙΚΑ. Συχνά συνηθίζονται σὲ δρισμένες μόνο φράσεις.

Ἐλλειπτικά ούσιαστικά είναι:

τό δείλι	οἱ ἄλλες πτώσεις ἀναπληρώνονται ἀπό τό δειλινό
τά ἥπατα	μοῦ κόπηκαν τά ἥπατα
τό ὅφελος	τί τό ὅφελος
προάλλες	τίς προάλλες
πρωί	οἱ ἄλλες πτώσεις ἀναπληρώνονται ἀπό τό πρωινό
σέβας	ἔχει πληθυντικό τά σέβη καὶ τά σεβάσματα
σέλας	τό βόρειο σέλας
σύγκαλα	ἥρθε στά σύγκαλά του
τάραχος	ἔπαθε τῶν παθῶν του τόν τάραχο.

Στή γενική μόνο συνηθίζονται οἱ λέξεις:

τοῦ κάκου — τοῦ θανατᾶ (ἐπεσε τοῦ θανατᾶ)

λογῆς (τί λογῆς), λογιῶν (πολλῶν λογιῶν, λογιῶν(ν) λογιῶν(ν)).

Γ.— ΙΔΙΟΚΛΙΤΑ

167. Ιδιόκλιτα λέγονται τά ούσιαστικά πού δέν κλίνονται σύμ-

φωνα μέ μιά ἀπό τίς κλίσεις τῶν οὐσιαστικῶν ἀλλά ἀκολουθοῦν δικό τους σχηματισμό.

Ίδιόκλιτα είναι:

α) Μερικά ἀρσενικά σέ -έας. Αύτά κλίνονται στόν ἔνικό κατά τό τα-
μίας, στόν πληθυντικό ὅμως ἀκολουθοῦν τήν ἀρχαία κλίση καί σχηματίζονται σέ -εῖς, -έων, -εῖς, -εῖς:

Ἐνικός			Πληθυντικός		
Όνομ.	ό	δεκανέας	οἱ	δεκανεῖς	
Γεν.	τοῦ	δεκανέα	τῶν	δεκανέων	
Αἰτ.	τό	δεκανέα	τούς	δεκανεῖς	
Κλητ.		δεκανέα		δεκανεῖς	

Ομοια κλίνονται:

γραμματέας, γραφέας, διανομέας, εἰσαγγελέας, κουρέας, σκαπανέας,
συγγραφέας κ.ἄ..

β) Μερικά οὐδέτερα σέ -ον, -αν, -εν, -ν. Αύτά είναι:

- 1) Σέ -ον: ὄν, παρόν, παρελθόν, προϊόν — καθῆκον, ἐνδιαφέρον,
συμφέρον, μέλλον.
- 2) σέ -αν: πᾶν, σύμπαν.
- 3) σέ -εν: μηδέν, φωνῆεν.
- 4) σέ -ν: δέξι, δόρυ.

Ἐνικός

Όνομ.	τό ὄν	τό καθῆκον	τό πᾶν	τό σύμπαν
Γεν.	τοῦ ὄντος	τοῦ καθήκοντος	τοῦ παντός	τοῦ σύμπαντος
Αἰτ.	τό ὄν	τό καθῆκον	τό πᾶν	τό σύμπαν
Κλητ.	ὄν	καθῆκον	πᾶν	σύμπαν

Πληθυντικός

Όνομ.	τά ὄντα	τά καθήκοντα	τά πάντα	τά σύμπαντα
Γεν.	τῶν ὄντων	τῶν καθηκόντων	τῶν πάντων	τῶν σύμπαντων
Αἰτ.	τά ὄντα	τά καθήκοντα	τά πάντα	τά σύμπαντα
Κλητ.	ῷτα	καθήκοντα	πάντα	σύμπαντα

'Ενικός

Όνομ.	τό	μηδέν	τό	φωνῆεν	τό	δξύ	τό	δόρν
Γεν.	τοῦ	μηδενός	τοῦ	φωνήεντος	τοῦ	δξέος	τοῦ	δόρατος
Αἰτ.	τό	μηδέν	τό	φωνῆεν	τό	δξύ	τό	δόρν
Κλητ.		μηδέν		φωνῆεν		δξύ		δόρν

Πληθυντικός

Ὀνομ.	—	τά φωνήεντα	τά δέξια	τά δόρατα
Γεν.	—	τῶν φωνήεντων	τῶν δέξιων	τῶν δοράτων
Αἰτ.	—	τά φωνήεντα	τά δέξια	τά δόρατα
Κλητ.	—	φωνήεντα	δέξια	δόρατα

Τό μηδέν δέ σχηματίζει πληθυντικό. "Οταν είναι δ λόγος γιά τό άριθμητικό ψηφίο ή γιά βαθμό, σχηματίζουμε τόν πληθυντικό &πό τή λέξη μηδενικό: τά μηδενικά.

Δ.— Διπλόκλιτα

168. Μερικά ἀρσενικά οὐσιαστικά σχηματίζουν τόν πληθυντικό σέ ούδέτερο γένος: ὁ πλοῦτος — τά πλούτη· ἣ σχηματίζουν ἐκτός ἀπό τόν κανονικό καὶ δεύτερο πληθυντικό σέ ούδέτερο γένος: ὁ βράχος — οἱ βράχοι καὶ τά βράχια. Τά οὐσιαστικά αὐτά ἀκολουθοῦν ἔτσι δυό κλίσεις καὶ γι' αὐτό λέγονται διπλόκλιτα.

Οι δυό τύποι τοῦ πληθυντικοῦ διαφέρουν κάποτε καὶ στή σημασία. Διπλόκλιτα οὐσιαστικά εἶναι:

- α) δ σανός τά σανά
 δ τάρταρος (δ "Άδης) τά τάρταρα
 ή νιότη τά νιάτα
 β) δ βάτος οί βάτοι — τά βάτα
 δ βράχος οί βράχοι — τά βράχια
 δ δεσμός οί δεσμοί — τά δεσμά
 δ καπνός οι καπνοί (τοῦ καπνοιοῦ) — τά καπνά (τό φυτό)
 δ λαιμός οί λαιμοί — τά λαιμά (ἐπιφάνεια τοῦ λαιμοῦ, ἀρρώστια τοῦ λαιμού)
 δ λόγος οἱ λόγοι (διμίλεις, αἰτίες) — τά λόγια (γεν. τῶν λόγων)
 δ ναῦλος οἱ ναῦλοι — τά ναῦλα
 δ οὐδρανός οἱ οὐδρανοί — τά οὐδράνια
 δ φάκελος οἱ φάκελοι — τά φάκελα
 δ χρόνος οἱ χρόνοι (οἱ χρόνοι τῶν ρημάτων) — τά χρόνια
 δ ἀδερφός οἱ ἀδερφοί — τά ἀδέρφια (ἀγόρια καὶ κορίτσια μαζὶ)

δ (ε)ξάδερφος οί (ε)ξάδερφοι—τά (ε)ξαδέρφια (γιά δγόρια καί κορίτσια μαζί).

Ε.— Διπλόμορφα

169. Διπλόμορφά λέγονται μερικά ούσιαστικά πού έχουν δύο τύπους, τόν ενα μειά συλλαβή λιγότερη: γέροντας — γέρος. Υπάρχουν:

α) Διπλόμορφα καί στούς δύο ἀριθμούς:
γέροντας — γέρος, γέροντες — γέροι, δράκοντας — δράκος, δράκοντες — δράκοι.

β) Διπλόμορφα μόνο στόν ἐνικό:

1) Ἀρσενικά:

γίγαντας — γίγας, ἐλέφαντας — ἐλέφας, Αἰαντας — Αἰας, Οἰδίποδας — Οἰδίποντας, χάροντας — χάρος.

‘Ο πληθυντικός σχηματίζεται από τούς πολυσυλλαβότερους τύπους:

οἱ γίγαντες, οἱ ἐλέφαντες, οἱ Αἰαντες, οἱ Οἰδίποδες.

2) Θηλυκά:

Ἀρτέμιδα — Ἀρτεμη, Θέτιδα — Θέτη.

Τό δεσποινίδα ως τίτλος έχει στήνη ἐνική δύνομαστική καί κλητική καί τόν τύπο δεσποινίς: (ή) δεσποινίς "Ελλη.

Σ.— Διπλοκατάληκτα

170. Διπλοκατάληκτα λέγονται μερικά ούσιαστικά πού σχηματίζουν στόν ἐνικό ή στόν πληθυντικό δύο τύπους.

Διπλοκατάληκτα στόν ἐνικό είναι:

Τά ἀρσενικά μάγειρας — μάγειρος, μάστορας — μάστορης.

Τά θηλυκά ἀνεμώνα — ἀνεμώνη, ἄκρια — ἄκρη, κάμαρα — κάμαρη.

Τά ούδετερα χελλί — χειλος, δάκρυο (γεν. τοῦ δάκρυου) — δάκρυ.

Διπλοκατάληκτα στόν πληθυντικό είναι:

δ γονιός — οι γονιοί καί οι γονεῖς (κλίνεται κατά τό δεκανεῖς)

δ καπετάνιος — οι καπετάνιοι καί οι καπεταγαῖοι

δ φουρναρης — οι φουρναρηδες καί οι φουρναραῖοι

δ νοικοκυρης — οι νοικοκυρηδες καί οι νοικοκυραῖοι

τό στήθος — τά στήθη καί τά στήθια.

Μερικά ούσιαστικά έχουν διπλοκατάληκτο πληθυντικό μέ διαφορετικές σημασίες.

Τέτοια είναι:

δεσπότης: δεσποτάδες (οι ἀρχιερεῖς)

δεσπότες (οι δρχοντες, ἔκεινοι πού συμπεριφέρονται τυραννικά).

κορφή: κορφές (οι κορυφές τῶν βουνῶν, τῶν δέντρων κτλ.)

κορφάδες (γιά τά χορταρικά).

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Καλός ἄνθρωπος, ξερή γῆ, ὅμορφο ζῶο

171. Ἡ λέξη καλός φανερώνει τί λογῆς είναι ὁ ἄνθρωπος, ἡ λέξη ξερή τί λογῆς είναι ἡ γῆ, ἡ λέξη ὅμορφο τί λογῆς είναι τό ζῶο.

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν τί λογῆς είναι, δηλαδή ποιά ποιότητα ἢ ἴδιότητα ἔχει τό ούσιαστικό, λέγονται ἐπίθετα.

1. Τά ἐπίθετα δέν ύπάρχουν μόνα τους στό λόγο· πάντα πηγαίνουν μαζί μέντοι ούσιαστικό, ὅπως εἴδαμε στά παραδείγματα.

2. Τά ἐπίθετα παίρνουν τό γένος τοῦ ούσιαστικοῦ πού προσδιορίζουν· γι' αὐτό ἔχουν τρία γένη, μέντοι ξεχωριστή κατάληξη γιά τό κάθε γένος:

μεγάλος κῆπος — μεγάλη πόλη — μεγάλο παιδί^{τόπος}
βαθύς ωκεανός — βαθιά ρίζα — βαθύ δρυμός.

3. Τά ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καί τά ούσιαστικά πού ἔχουν τίς ἵδιες καταλήξεις. Μόνο τά ἐπίθετα μέντοι ἀρσενικό σέ -ός, -ής (βαθύς — βαθιά — βαθύ, θαλασσής — θαλασσιά — θαλασσή) ἀκολουθοῦν δική τους κλίση.

4. Τά ἐπίθετα κατά τήν κλίση τους φυλάγουν τόν τόνο στή συλλαβή πού τονίζεται ἡ δύνομαστική τοῦ ἀρσενικοῦ:

ἔτοιμος, ἔτοιμη, ἔτοιμο, ἔτοιμον, ἔτοιμης, ἔτοιμων, ἔτοιμους κτλ.
κυριακάτικος, κυριακάτικον, κυριακάτικων, κυριακάτικονς κτλ.
ἀνοιχτομάτης, ἀνοιχτομάτη, ἀνοιχτομάτηδες, ἀνοιχτόμάτα κτλ.

A.—Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ος

172.

1. Ἐπίθετα σέ -ος -η -ο

καλός	καλή	καλό	δμορφος	δμορφη	δμορφο
-------	------	------	---------	--------	--------

Ἐνικός

Ὀνομ.	δ	καλός	ἡ	καλή	τό	καλό
Γεν.	τοῦ	καλοῦ	τῆς	καλῆς	τοῦ	καλοῦ
Αἰτ.	τόν	καλό	τήν	καλή	τό	καλό
Κλητ.		καλέ		καλή		καλό

Πληθυντικός

Ὀνομ.	οἱ	καλοί	οἱ	καλές	τά	καλά
Γεν.	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν
Αἰτ.	τούς	καλούς	τίς	καλές	τά	καλά
Κλητ.		καλοί		καλές		καλά

Ἐνικός

Ὀνομ.	δ	δμορφος	ἡ	δμορφη	τό	δμορφο
Γεν.	τοῦ	δμορφου	τῆς	δμορφης	τοῦ	δμορφου
Αἰτ.	τόν	δμορφο	τήν	δμορφη	τό	δμορφο
Κλητ.		δμορφε		δμορφη		δμορφο

Πληθυντικός

Ὀνομ.	οἱ	δμορφοι	οἱ	δμορφες	τά	δμορφα
Γεν.	τῶν	δμορφων	τῶν	δμορφων	τῶν	δμορφων
Αἰτ.	τούς	δμορφους	τίς	δμορφες	τά	δμορφα
Κλητ.		δμορφοι		δμορφες		δμορφα

“Ομοια κλίνονται:

- α) τά περισσότερα ἐπίθετα σέ -ος, ὅσα ἔχουν σύμφωνο πρίν ἀπό τήν κατάληξη:
 ἀκριβός, δυνατός, σκοτεινός, ταπεινός, τυχερός·
 βραδινός, σφιχτός — ἄσπρος, μαῦρος — δροσάτος
 ἔτοιμος, ησυχος, ξύλινος, πράσινος, ἀκούραστος κ.ἄ.
 β) τά δέξιτονα καὶ προπαροξύτονα πού ἔχουν φωνῆν πρίν ἀπό τήν κατάληξη, ὅχι δμως *i*, *u*, *ei*, *oi*:

ἀραιός, στερεός· ἀκέραιος, βέβαιος, δίκαιος, μάταιος, ὅγδοος,
παμπάλαιος, ὑπάκονος, στέρεος κ.ἄ.

173.

2. Ἐπίθετα σέ - ος - α - ο

ώραῖος	ώραία	ώραῖο	πλούσιος	πλούσια	πλούσιο
--------	-------	-------	----------	---------	---------

Ἐνικός

Ὀνομ.	δ	ώραιος	ἡ	ώραιά	τό	ώραιο
Γεν.	τοῦ	ώραιον	τῆς	ώραιάς	τοῦ	ώραιον
Αἰτ.	τόν	ώραιο	τήν	ώραιά	τό	ώραιο
Κλητ.		ώραιε		ώραιά		ώραιο

Πληθυντικός

Ὀνομ.	οἱ	ώραιοι	οἱ	ώραιες	τά	ώραια
Γεν.	τῶν	ώραιῶν	τῶν	ώραιῶν	τῶν	ώραιῶν
Αἰτ.	τούς	ώραιούς	τίς	ώραιες	τά	ώραια
Κλητ.		ώραιοι		ώραιες		ώραια

Ἐνικός

Ὀνομ.	δ	πλούσιος	ἡ	πλούσια	τό	πλούσιο
Γεν.	τοῦ	πλούσιον	τῆς	πλούσιας	τοῦ	πλούσιον
Αἰτ.	τόν	πλούσιο	τήν	πλούσια	τό	πλούσιο
Κλητ.		πλούσιε		πλούσια		πλούσιο

Πληθυντικός

Ὀνομ.	οἱ	πλούσιοι	οἱ	πλούσιες	τά	πλούσια
Γεν.	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων
Αἰτ.	τούς	πλούσιους	τίς	πλούσιες	τά	πλούσια
Κλητ.		πλούσιοι		πλούσιες		πλούσια

Κατά τό ωραῖος σχηματίζονται:

- α) Ὄλα τά ἐπίθετα μέχρι αριθμητικά φωνήν τονισμένον:
ἀθῶος, ἀρχαῖος, ἀστεῖος, κρύος, νέος, τελευταῖος κ.ἄ.
- β) Μερικά ἐπίθετα τονισμένα στήν παραλήγουσα μέχρι αριθμητικά σύμφωνο:
γκρίζος, πανοῦργος, σβέλτος (*σβέλτα* καὶ *σβέλτη*), σκονῷος,
στεῖρος.

Κατά τό πλούσιος σχηματίζονται :

- α) Όλα τά ἐπίθετα σέ -ιος, -ειος, -οιος, -υος :
ἄγριος, ἀδέξιος, αἰώνιος, δόλιος, ἵσιος, καινούριος, κούφιος, μέτριος, ὄρθιος, οὐράνιος, περίσσιος, σπάνιος, τεράστιος, τίμιος, παλιός·
ἄδειος, ἐπιτήδειος, κυκλώπειος, τέλειος·
ὅμοιος, ἀνόμοιος, παρόμοιος·
ἀλληλέγγυος.

- β) Τά παράγωγα σέ -ένιος, -ίσιος, καθώς:
ἀσημένιος, βελουδένιος, μαρμαρένιος, σιδερένιος, ἀρνίσιος, βουνίσιος
κ.ά.

174. Μερικές φορές προπαροξύτονα ἐπίθετα σέ -ος τά χρησιμοποιούμε καί γιά ούσιαστικά: ὁ ἀρρωστος (ούσ.), ὁ κύριος (ούσ.), οί βάρβαροι (ούσ.). Ής ούσιαστικά τονίζονται στήν παραλήγουσα στή γενική τοῦ ἑνικοῦ καί στή γενική καί αἰτιαστική τοῦ πληθυντικοῦ, ἐνῶ ὡς ἐπίθετα κρατοῦν τόν τόν σέ δλες τίς πτώσεις στήν ίδια συλλαβή. Θά πούμε:

τό κρεβάτι τοῦ ἀρρωστον παιδιοῦ, τούς ἀρρωστονσ στρατιῶτες,
συνήθειες τῶν βάρβαρων λαῶν·

ἀλλά ή καρδιά τοῦ ἀρρωστον, ὁ γιατρός κοίταξε τούς ἀρρωστονσ, οἱ ἐπιδρομές τῶν βαρβάρων.

175.

3. Ἐπίθετα σέ -ός - ιά - ό

γλυκός	γλυκιά	γλυκό
--------	--------	-------

Ἐνικός

Όνομ.	δ.	γλυκός	ἡ	γλυκιά	τό	γλυκό
Γεν.	τοῦ	γλυκοῦ	τῆς	γλυκιᾶς	τοῦ	γλυκοῦ
Αἴτ.	τό	γλυκό	τή	γλυκιά	τό	γλυκό
Κλητ.		γλυκέ		γλυκιά		γλυκό

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	γλυκοί	οἱ	γλυκές	τά	γλυκά
Γεν.	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν
Αἴτ.	τούς	γλυκούς	τίς	γλυκές	τά	γλυκά
Κλητ.		γλυκοί		γλυκές		γλυκά

Κατά τό γλυκός κλίνονται μερικά ἐπίθετα σέ -κός, -χός, -νός:
 γνωστικός, θηλυκός, κακός, κρητικός, μαλακός, νηστικός, φτωχός,
 ζακυνθινός καί τό φρέσκος, πού συχνά σχηματίζουν τό θηλυκό
 καί σέ -η: κακός — κακιά καί κακή, φτωχός — φτωχιά καί φτωχή,
 ξανθός — ξανθιά καί ξανθή.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Τό θηλυκό τῶν ἐπιθέτων σέ -ός -ιά -ό γρά-
 φεται στόν πληθυντικό χωρίς τό -ι: (ἡ γλυκιά) οἱ γλυκές — τῶν γλυ-
 κῶν, οἱ φτωχές, οἱ εὐγενικές κτλ.

B.— Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ύς, -ής

176.

Ἐπίθετα σέ -ύς -ιά -ύ, -ής -ιά -ύ

	βαθύς βαθιά βαθύ		σταχτής σταχτιά σταχτί		
Ἐνικός					
Ὀνομ.	δ	βαθύς	ἡ	βαθιά	τό
Γεν.			τῆς	βαθιᾶς	
Αἰτ.	τό	βαθύ	τή	βαθιά	τό
Κλητ.		βαθύ		βαθιά	βαθύ
Πληθυντικός					
Ὀνομ.	οἱ	βαθιοί	οἱ	βαθιές	τά
Γεν.	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν	τῶν
Αἰτ.	τούς	βαθιούς	τίς	βαθιές	τά
Κλητ.		βαθιοί		βαθιές	βαθιά
Ἐνικός					
Ὀνομ.	δ	σταχτής	ἡ	σταχτιά	τό
Γεν.	(τοῦ	σταχτιοῦ)*	τῆς	σταχτιᾶς	(τοῦ
Αἰτ.	τό	σταχτή	τή	σταχτιά	τό
Κλητ.		σταχτή		σταχτιά	σταχτί

* καὶ τοῦ σταχτῆ.

Πληθυντικός

Όνομ.	οί	σταχτιοί	οἱ	σταχτιές	τά	σταχτιά
Γεν.	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν
Αἰτ.	τούς	σταχτιούς	τίς	σταχτιές	τά	σταχτιά
Κλητ.		σταχτιοί		σταχτιές		σταχτιά

Κατά τό β α θ ύ σ κλίνονται τά ἐπίθετα:

ἀδρύς, ἀψύς, βαρύς, δασύς, ἐλαφρύς, μακρύς, παχύς, πλατύς,
τραχύς, φαρδύς.

Κατά τό σ τ α χ τή σ κλίνονται ἐπίθετα πού σημαίνουν χρῶμα:
βυσσινίς, θαλασσίς, κανελής, καφετής, μαρβής, μενεξεδής, οὐρανής,
χρυσαφής κ.ἄ.

‘Η ενική γενική τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου είναι σπάνια
(τοῦ βαθῦ καὶ τοῦ βαθιοῦ).

Τά ἀδρύς, (ἐ)λαφρύς ἔχουν καὶ τόν τύπο ἀδρός — ἀδρό, ἐλαφρός
— ἐλαφρό.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τό ν τῆς κατάληξης τῶν ἀρσενικῶν καὶ τῶν
οὐδετέρων καὶ τό η τῶν ἀρσενικῶν διατηρεῖται μόνο στήν ὄνομαστι-
κή, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἑνικοῦ. Στίς ἄλλες πτώσεις γράφεται ι: ι:
βαθύς, βαθύ — βαθιοῦ, βαθιά, βαθιῶν σταχτής, σταχτή (αἰτ., κλητ.
ἀρσ.). — σταχτιοῦ, σταχτιοί, σταχτιῶν.

Γ.—Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ης (ἀνισοσύλλαβο)

177.

5.—Ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο

δ ζηλιάρης	ἡ ζηλιάρα	τό ζηλιάρικο
------------	-----------	--------------

Τά ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο είναι παροξύτονα καὶ κλίνονται στό
ἀρσενικό ὅπως τά ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά σέ -ης (*νοικοκύρης*).

Ἐνικός

Όνομ.	δ	ζηλιάρης	ἡ	ζηλιάρα	τό	ζηλιάρικο
Γεν.	τοῦ	ζηλιάρη	τῆς	ζηλιάρας	τοῦ	ζηλιάρικουν
Αἰτ.	τό	ζηλιάρη	τή	ζηλιάρα	τό	ζηλιάρικο
Κλητ.		ζηλιάρη		ζηλιάρα		ζηλιάρικο

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	ζηλιάρηδες	οἱ	ζηλιάρες	τά	ζηλιάρικα
Γεν.	τῶν	ζηλιάρηδων		—	τῶν	ζηλιάρικων
Αἰτ.	τούς	ζηλιάρηδες	τίς	ζηλιάρες	τά	ζηλιάρικα
Κλητ.		ζηλιάρηδες		ζηλιάρες		ζηλιάρικα

"Ομοια κλίνονται:

- α) ἀκαμάτης, κατσούφης.
- β) Τά παράγωγα σέ -άρης, -άρης:
πεισματάρης, ἀρωστιάρης, γχρινάρης, ζημιάρης, κιτρινιάρης,
μεροκαματιάρης, φοβητιάρης.
- γ) 'Επιθετα μέ δεύτερο συνθετικό τό λαιμός, μαλλί, μάτι, μύτη,
πόδι, φρύδι, χείλι, χέρι:
μακρολαίμης, σγουρομάλλης, ἀνοιχτομάτης, ψηλομύτης, στραβο-
πόδης, καμαροφρύδης, ἀπλοχέρης.

*Η γενική τοῦ πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν λείπει.

Τά ύποκοριστικά σέ -ούλης σχηματίζουν συχνά ούδετερο καί σέ
-ούλι: μικρούλης — μικρούλι, φτωχούλης — φτωχούλι.

Κάποτε τά θηλυκά παίρνουν καί τήν κατάληξη -ούσα ἢ -ού:
ξανθομάλλης — ξανθομάλλα, ξανθομαλλούσα καί ξανθομαλλού,
μανδρομάτης — μανδρομάτα, μανδροματούσα καί μανδροματού.

Μερικά ἀνισοσύλλαβα ἐπίθετα σχηματίζονται σέ -άς -ού -άδικο:
ύπναράς — ύπναρον — ύπναράδικο.

*Ετσι καί τά λογάς, φαγάς κτλ.

Τότε τό ἀρσενικό κλίνεται κατά τό ούσιαστικό ψωμάς, τό θη-
λυκό κατά τό ἀλεπού.

Συγκεντρωτικός πίνακας επιθέτων

Καταλήξεις			Πληθυντικός			Ένικός			Παραδείγματα			Πληθυντικός		
- ος	- η	- ο	χαλός	χαλή	χαλό	χαλοί	χαλής	χαλά	χαλές	χαλές	χαλά	χαλά	χαλά	χαλά
- ος	- α	- ο	δύμαρφος	δύμαρφη	δύμαρφο	δύμαρφοι	δύμαρφες	δύμαρφα	δύμαρφες	δύμαρφες	δύμαρφα	δύμαρφα	δύμαρφα	δύμαρφα
- δς	- ιά	- ο	ώραιός	ώραιά	ώραιο	ώραιοι	ώραιες	ώραια	ώραιοι	ώραιες	ώραια	ώραιοι	ώραια	ώραια
- δς	- ιά	- ο	πλούσιος	πλούσια	πλούσιο	πλούσιοι	πλούσιες	πλούσια	πλούσιοι	πλούσιες	πλούσια	πλούσιοι	πλούσια	πλούσια
- ίς	- ιά	- ο	γλυκός	γλυκά	γλυκό	γλυκοί	γλυκές	γλυκά	γλυκοί	γλυκές	γλυκά	γλυκοί	γλυκές	γλυκά
- ίς	- ιά	- ίν	- τοί	- τές	- ίά	βαθύς	βαθιά	βαθό	βαθιοί	βαθιές	βαθιά	βαθιοί	βαθιές	βαθιά
- ής	- ιά	- ί	σταχτής	σταχτή	σταχτή	σταχτοί	σταχτιές	σταχτιά	σταχτοί	σταχτιές	σταχτιά	σταχτοί	σταχτιές	σταχτιά
- ής	- α	- υκο	{ - ηδες	- ες	- ικα	ζηλιάρχης	ζηλιάρχα	ζηλιάρχο	ζηλιάρχες	ζηλιάρχες	ζηλιάρχα	ζηλιάρχοι	ζηλιάρχες	ζηλιάρχα

Ανώμαλα ἐπίθετα

179. Ανώμαλα ἐπίθετα είναι:

α) τό ἐπίθετο ό πολύς, ή πολλή, τό πολύ, πού κλίνεται κατά τόν ἀκόλουθο τρόπο:

Ἐνικός

Όνομ.	δ	πολύς	ἡ	πολλή	τό	πολύ
Γεν.		—	τῆς	πολλῆς		—
Αἰτ.	τόν	πολύ	τήν	πολλή	τό	πολύ
Κλητ.		—		—		—

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	πολλοί	οἱ	πολλές	τά	πολλά
Γεν.	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν
Αἰτ.	τούς	πολλούς	τίς	πολλές	τά	πολλά
Κλητ.		(πολλοί)		(πολλές)		(πολλά)

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τό ἐπίθετο πολύς γράφεται μέ ἕνα λ καί ν στήν ἔνική ὄνομαστική καί αἰτιατική τοῦ ἀρσενικοῦ καί τοῦ οὐδετέρου· παντοῦ ἀλλοῦ γράφεται μέ δυό λ καί σχηματίζεται ὅπως τά ἐπίθετα σέ -ος -η -ο.

β) Μερικά ἐπίθετα σέ -ης, -ης, -ες.

ο συνεχής ή συνεχής τό συνεχές

Ἐνικός

Όνομ.	δ	συνεχής	ἡ	συνεχής	τό	συνεχές
Γεν.	(τοῦ	συνεχοῦς)	(τῆς	συνεχοῦς)	(τοῦ	συνεχοῦς)
Αἰτ.	τό	συνεχή	τή	συνεχή	τό	συνεχές
Κλητ.		συνεχή(ς)		συνεχής		συνεχές

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	συνεχῖς	οἱ	συνεχῖς	τά	συνεχή
Γεν.	τῶν	συνεχῶν	τῶν	συνεχῶν	τῶν	συνεχῶν
Αἰτ.	τούς	συνεχῖς	τίς	συνεχῖς	τά	συνεχή
Κλητ.		συνεχῖς		συνεχῖς		συνεχή

Ομοια κλίνονται:

ἐπιεικής, ἀκριβής, διεθνής, ἐλώδης κτλ.

Τά έπιθετα αύτά έχουν σχεδόν τούς ίδιους τύπους γιά τό άρσενικό καί τό θηλυκό. Τά παροξύτονα στή γενική πληθυντικοῦ τονίζονται κι αύτά στή λήγουσα: δέλωδης — τῶν ἐλωδῶν.

Τά έπιθετα συγγενής καί εὐγενής, ὅταν χρησιμοποιοῦνται ως ούσιαστικά (στό άρσενικό γένος), σχηματίζουν τή γενική: τοῦ συγγενῆ, τοῦ εὐγενῆ.

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

Οι βαθμοί τοῦ έπιθέτου

‘Ο Γιῶργος εἶναι ἐργατικός.

‘Ο Γιῶργος εἶναι ἐργατικότερος (ἢ πιό ἐργατικός) ἀπό τό Δημήτρη.

‘Ο Γιῶργος εἶναι ὁ ἐργατικότερος (ἢ ὁ πιό ἐργατικός) ἀπό τοὺς συμμαθητές του.

‘Ο Γιῶργος εἶναι ἐργατικότατος (ἢ πολύ ἐργατικός).

180. Τά πρόσωπα στά παραπάνω παραδείγματα δέν εἶναι ἐργατικά στόν ίδιο βαθμό. Τό έπιθετο φανερώνει τό διαφορετικό βαθμό μέξεχωριστούς τύπους:

ἐργατικός, ἐργατικότερος (πιό ἐργατικός), ἐργατικότατος (πολύ ἐργατικός).

Τούς τύπους αύτούς τούς ὀνομάζουμε **βαθμούς τοῦ έπιθέτου**.

Οι βαθμοί τοῦ έπιθέτου εἶναι τρεῖς: ὁ θετικός, ὁ συγκριτικός καί ὁ ὑπερθετικός.

α) ‘Ο Ὀλυμπος εἶναι ψηλός.

Τό έπιθετο ψηλός φανερώνει ὅτι ὁ Ὀλυμπος ἔχει αύτή τήν ιδιότητα.

“Όταν τό έπιθετο φανερώνει μονάχα πώς ἔνα ούσιαστικό ἔχει μιά ίδιότητα ἢ ποιότητα λέγεται θετικοῦ βαθμοῦ ἢ θετικό.

β) Ὁ Ὀλυμπος εἶναι ψηλότερος ἀπό τὸν Κίσαβο.

Ἐδῶ συγκρίνουμε τὸν Ὀλυμπο μὲ τὸν Κίσαβο καὶ βρίσκουμε δῖτι ὁ Ὀλυμπος ἔχει τὴν ἴδιότητα πού φανερώνει τὸ ἐπίθετο σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπό τὸν Κίσαβο.

“Οταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει πώς ἔνα οὐσιαστικό ἔχει μιά ποιότητα ἢ μιά ἴδιότητα σέ μεγαλύτερο βαθμό ἀπό ἔνα ἄλλο, λέγεται συγκριτικοῦ βαθμοῦ ἢ συγκριτικό.

γ) Ὁ Ὀλυμπος εἶναι τὸ ψηλότερο (ἢ τὸ πιό ψηλό) ἀπό τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.

‘Ο Ὀλυμπος εἶναι πολύ ψηλός (ἢ ὑψηλότατος).

Στήν πρώτη φράση συγκρίνουμε τὸν Ὀλυμπο μὲ δλα τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας, μὲ τό καθένα χωριστά, καὶ βρίσκουμε δῖτι ἔχει τὴν ἴδιότητα πού φανερώνει τὸ ἐπίθετο στόν πιό μεγάλο βαθμό.

“Οταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει πώς τὸ οὐσιαστικό ἔχει μιά ποιότητα ἢ ἴδιότητα σέ βαθμό ἀνώτερο ἀπό δλα τὰ δμοιά του, λέγεται σχετικό ὑπερθετικό.

Στή δεύτερη φράση δέν κάνουμε σύγκριση: λέμε μόνο δῖτι ὁ Ὀλυμπος ἔχει σέ πολύ μεγάλο βαθμό αύτό πού σημαίνει τὸ ἐπίθετο.

“Οταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει πώς τὸ οὐσιαστικό ἔχει μιά ποιότητα ἢ ἴδιότητα σέ πολύ μεγάλο βαθμό, χωρίς νά γίνεται σύγκριση μὲ δλα οὐσιαστικά, τότε τὸ ἐπίθετο λέγεται ἀπόλυτο ὑπερθετικό.

“Ωστε τὸ ἐπίθετο τοῦ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ, κατά τή σημασία πού ἔχει, ἄλλοτε εἶναι σχετικό καὶ ἄλλοτε ἀπόλυτο.

Τό συγκριτικό καὶ τό ὑπερθετικό ἔνός ἐπιθέτου μαζί λέγονται μ' ἔνα ὄνομα παραθετικά τοῦ ἐπιθέτου.

‘Ο σχηματισμός τῶν παραθετικῶν

A. — Σχηματισμός τοῦ συγκριτικοῦ

181. 1. Ὁ συγκριτικός βαθμός τῶν ἐπιθέτων σχηματίζεται περιφραστικά ἀπό τό θετικό μέτοπο ποσοτικό ἐπίρρημα πιό: πιό καλός, πιό γενναῖος, πιό βαθύς, πιό πεισματάροης.

2. Πολλά ἐπίθετα σχηματίζουν καί μονολεκτικό συγκριτικό ἀπό τό θετικό μέτοπο κατάληξη: -τερος, -τερη, -τερο.

*Ετσι σχηματίζουν τό μονολεκτικό συγκριτικό σέ:

α) -ότερος τά ἐπίθετα σέ -ος:

μικρός — μικρότερος, στερεός — στερεότερος

β) -ύτερος, τά ἐπίθετα σέ -ύς:

βαρύς — βαρύτερος, μακρύς — μακρύτερος, φαρδύς — φαρδύτερος καί ἀπό τά ἐπίθετα σέ -ος τά καλός, μεγάλος, πρῶτος: καλύτερος, μεγαλύτερος, πρωτύτερος.

γ) -έστερος, τά ἐπίθετα σέ -ης, -ης, -ες: ἐπιεικής — ἐπιεικέστερος, ἐπιμελής — ἐπιμελέστερος.

Μερικά ἐπίθετα ἔχουν διπλό συγκριτικό, σέ -ότερος καί σέ -ύτερος:

ἐλαφρότερος καί ἐλαφρύτερος

κοντότερος καί κοντύτερος

χοντρότερος καί χοντρύτερος.

B.— Σχηματισμός τοῦ ὑπερθετικοῦ

182. 1. Τό σχετικό ὑπερθετικό σχηματίζεται ἀπό τό περιφραστικό ἡ μονολεκτικό συγκριτικό, ἀφού πάρει μπροστά του τό ἄρθρο: ὁ πιό καλός ἢ ὁ καλύτερος
ἡ πιό καλή ἢ ἡ καλύτερη
τό πιό καλό ἢ τό καλύτερο.

2. Τό ἀπόλυτο ὑπερθετικό σχηματίζεται ἀπό τό θετικό μέτοπο κατάληξη -τατος (-ότατος, -ύτατος).

"Ετσι τά ἐπίθετα σέ -ος σχηματίζουν τόν ύπερθετικό σέ -ότατος· τά ἐπίθετα σέ -υς τόν σχηματίζουν σέ -ύτατος:

μικρός — μικρότατος, στερεός — στερεότατος
βαρύς — βαρύτατος και γλυκός — γλυκύτατος.

Τό διπόλυτο ύπερθετικό μπορεῖ νά σχηματιστεῖ καί μέ τό ἐπίρρημα πολύ ή πολύ πολύ και τό θετικό:

πλατύς — πολύ πλατύς,

πλούσιος — πολύ πλούσιος ή πολύ πολύ πλούσιος κτλ.

Τά ἐπίθετα σέ -ης, -ης, -ες σχηματίζουν τόν ύπερθετικό σέ -έστατος: ἐπιεικής — ἐπιεικέστατος, ἐπιμελής — ἐπιμελέστατος.

Παραδείγματα σχηματισμοῦ παραθετικῶν

Θετικό	Συγκριτικό		'Υπερθετικό	
	περιφραστικό	μονολεκτικό	σχετικό	ἀπόλυτο
ψηλός	πιό ψηλός	ψηλότερος	ό ψηλότερος ό πιό ψηλός	ψηλότατος πολύ ψηλός πολύ πολύ ψηλός

'Ανώμαλα παραθετικά

183. Μερικά ἐπίθετα σχηματίζουν τά μονολεκτικά παραθετικά ἀπό διαφορετική ρίζα, δηλαδή ἀπό διαφορετικό ἀρχικό θέμα, ή διαφορετικά ἀπό τά ἄλλα ἐπίθετα. Τά παραθετικά αὐτά λέγονται ἀνώμαλα. Τέτοια είναι:

ἀπλός	ἀπλούστερος	ἀπλούστατος
γέρος	γεροντότερος	—
κακός	χειρότερος	—
καλός	καλύτερος	ἄριστος.
λίγος	λιγότερος	ἐλάχιστος
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος
μικρός	μικρότερος	ἐλάχιστος
πολύς	περισσότερος (σπαν. πιότερος)	—

Ἐλλειπτικά παραθετικά

184. α) Μερικά παραθετικά δέν ἔχουν θετικό βαθμό. Αύτά σχηματίστηκαν ἀπό ἐπιρρήματα ἢ προθέσεις ἀρχαῖες:

κατώτερος — κατώτατος (κάτω)

ἀνώτερος — ἀνώτατος (ἄνω)

ὑπέροχτερος — ὑπέροχτατος (ὑπέροχος).

β) Μερικά συγκριτικά δέν ἔχουν θετικό οὕτε υπερθετικό:

προτιμότερος, προγενέστερος, μεταγενέστερος, πρωτύτερος.

γ) Συνηθίζονται ἀκόμη μερικά υπερθετικά μονολεκτικά, καθώς φίλτατος, ὕψιστος καὶ διάφοροι τιμητικοί τίτλοι καὶ προσφωνήσεις καθώς Ἐκλαμπρότατος, Ἐξοχότατος, Παναγιότατος, Σεβασμιότατος, Αἰδεσιμότατος. Μερικά ἀπό τά υπερθετικά αὐτά δέν ἔχουν οὕτε θετικό οὕτε συγκριτικό: Ἐκλαμπρότατος, Αἰδεσιμότατος.

Ἐπίθετα χωρίς παραθετικά

185. Δέ σχηματίζουν παραθετικά οὕτε μονολεκτικά οὕτε περιφραστικά πολλά ἐπίθετα πού σημαίνουν:

α) ὕλη: ἀσημένιος, μάλλινος, ξύλινος, σιδερένιος, χρυσός κτλ.

β) καταγωγή ἢ συγγένεια: σμυρναίκος, φράγκικος, προγονικός κτλ.

γ) τόπο ἢ χρόνο: ουράνιος, γήινος, θαλασσινός — τωρινός, χτεσινός, κυριακάτικος κτλ.

δ) κατάσταση πού δέν ἀλλάζει: μισός, ἀθάνατος, πρωτότοκος κτλ.

Παραθετικά τῶν μετοχῶν

186. Παραθετικά σχηματίζουν καί πολλές μετοχές παθητικές πού τό νόημά τους τό ἐπιτρέπει. Τά παραθετικά αὐτά είναι πάντοτε περιφραστικά:

Θετικό	Συγκριτικό	Ὑπερθετικό	
		σχετικό	ἀπόλυτο
χαρούμενος	πιό χαρούμενος	δ πιό χαρούμενος	πολύ χαρούμενος
προκομμένος	πιό προκομμένος	δ πιό προκομμένος	πολύ προκομμένος
εὐτυχισμένος	πιό ευτυχισμένος	δ πιό ευτυχισμένος	πολύ ευτυχισμένος

Παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων

187. 1. Ἀπό τὸν πληθυντικὸν τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων σὲ -ος καὶ σὲ -ύς σχηματίζονται ἐπιρρήματα σὲ -α, -ιά:

ἀκριβός—ἀκριβά	ἀθῶσ—ἀθῶα	ἀσχημος—ἀσχημα
καλός—καλά	γενναῖος—γενναῖα	εὐχάριστος—εὐχάριστα
κακός—κακά	ῳδαῖος—ῳδαῖα	δύορφος—δύορφα
βαθύς—βαθιά	βαρύς—βαριά	πλατύς—πλατιά.

Τά ἐπιρρήματα αὐτά σχηματίζουν παραθετικά, ὅπως τά ἐπίθετα, μονολεκτικά σὲ -τερα -τατα ἢ περιφραστικά:

Θετικό	Συγκριτικό	‘Υπερθετικό
ῳδαῖα	ῳδαιότερα, πιὸ ὠδαῖα	ῳδαιότατα, πολύ ὠδαῖα
βαθιά	βαθύτερα, πιὸ βαθιά	βαθύτατα, πολύ βαθιά
καλά	καλύτερα, πιὸ καλά	ἄριστα, πολύ καλά

2. Ἀπό τά ἐπίθετα πολύς καὶ λίγος σχηματίζονται τά ἐπιρρήματα πολύ καὶ λίγο πού ἔχουν τά ἀκόλουθα παραθετικά:

πολύ	περισσότερο (πιότερο)	πάρα πολύ
λίγο	λιγότερο	πολύ λίγο (ἐλάχιστα).

3. Τά ἐπιρρήματα νωρίς, (ἐ)μπρός, ὕστερα σχηματίζουν συγκριτικό νωρίτερα, μπροστύτερα, ὕστερότερα.

4. Τό συγκριτικό ἐπίρρημα ἀρχύτερα δέν ἔχει οὔτε θετικό οὔτε ύπερθετικό.

5. Τό ἐπίρρημα πρῶτα σχηματίζει συγκριτικό πρωτύτερα καὶ τό γρήγορα σχηματίζει ύπερθετικό: τό γρηγορότερο.

6. Σχηματίζουν παραθετικά περιφραστικά καὶ πολλά τοπικά ἐπιρρήματα:

κάτω — πιὸ κάτω — πολύ κάτω
 πίσω — πιὸ πίσω — πολύ πίσω
 ἔξω — πιὸ ἔξω — πολύ ἔξω κτλ.

7. Τά ἐπιρρήματα σὲ -ως (-ῶς) τῶν ἐπιθέτων σὲ -ης, -ης, -ες

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Παραδειγματα σχηματισμού παραθετικών

Θετικό	Συγκριτικό		‘γ π ε ρ θ ε τ ι κ ό		Διπόλυτο
	περιφραστικό	μονολεκτικό	περιφραστικό	μονολεκτικό	
ψηλάς	πιό ψηλάς	ψηλότερος	δ πιό ψηλός	δ ψηλότερος	πολύ ψηλός
σοφός	πιό σοφός	σοφότερος	δ πιό σοφός	δ σοφότερος	πολύ πολύ ψηλός
άραιος	πιό άραιος	άραιότερος	δ πιό άραιος	δ άραιότερος	πολύ πολύ σοφός
πλούσιος	πιό πλούσιος	πλούσιότερος	δ πιό πλούσιος	δ πλούσιότερος	πολύ πολύ άραιος
βαθής	πιό βαθής	βαθύτερος	δ πιό βαθής	δ βαθύτερος	πολύ πολύ βαθής
επιεικής	πιό επιεικής	επιεικότερος	δ πιό επιεικής	δ επιεικότερος	πολύ πολύ βαθύτερος
επινυχισμένος	πιό επινυχισμένος	—	δ πιό επινυχισμένος	—	πολύ επιεικότερος
ψηλά	πιό ψηλά	ψηλότερα			πολύ επινυχισμένος
επιεικώς	πιό επιεικώς	επιεικέστερα			πολύ πολύ επιεικότερος

σχηματίζουν παραθετικά σέ -έστερα, -έστατα: ἐπιεικῶς — ἐπιεικέστερα — ἐπιεικέστατα. Κάποτε τά σχηματίζουν καί περιφραστικά: ἐπιεικῶς — πιό ἐπιεικῶς — πολύ πολύ ἐπιεικῶς.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τά παραθετικά ἔχουν πρίν ἀπό τίς καταλήξεις -τερος, -τατος· -τερα, -τατα :

1. ο (-ότερος, -ότατος· -ότερα, -ότατα):

σοφός	σοφότερος	σοφότατος
σοφά	σοφότερα	σοφότατα
ώραιος	ώραιότερος	ώραιότατος
ώραια	ώραιότερα	ώραιότατα

2. ω (-ώτερος, -ώτατος· -ώτερα, -ώτατα), ὅταν προέρχονται ἀπό τοπικά ἐπιρρηματα σέ -ω:

(άνω) ἀνώτερος	ἀνώτατος
(κάτω) κατώτερος	κατώτατος

3. υ (-ύτερος, -ύτατος· -ύτερα, -ύτατα):

βαθύς	βαθύτερος	βαθύτατος
βαθιά	βαθύτερα	βαθύτατα.

Ἐξαιρεῖται τό νωρίτερα, πού γράφεται μέντοι.

ΤΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

τέσσερα ἀγόρια — μιά μαργαρίτα
 πρῶτος μήνας — δεύτερο βραβεῖο
 διπλός κόπος — τριπλή κλωστή
 παρέλαση σὲ τετράδες — καμιά δωδεκαριά
 κερδίζει διπλάσια χρήματα ἀπό μένα.

188. Οἱ παραπάνω λέξεις πού φανερώνουν δρισμένη ἀριθμητική ποσότητα ἢ ἐκφράζουν ἀριθμητικές ἔννοιες ἢ σχέσεις ὀνομάζονται ἀριθμητικά.

Τά ἀριθμητικά εἰναι ἢ ἐπίθετα (τέσσερα, πρῶτος κτλ.) ἢ οὐσιαστικά (τετράδες, δωδεκαριά).

Α. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

189. Τά ἀριθμητικά ἐπίθετα τά χωρίζουμε σὲ ἀπόλυτα, τακτικά, πολλαπλασιαστικά καὶ ἀναλογικά.

α. — Ἀπόλυτα ἀριθμητικά

190. Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά φανερώνουν δρισμένο πλῆθος ἀπό πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα:

τρία παιδιά, πέντε ἄλογα, δέκα βιβλία.

191. Κλίση. Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά δύο ἢ δύο καὶ ἀπό τό πέντε ὡς τό ἑκατό ἔχουν ἔνα μόνο τύπο γιά ὅλα τά γένη καὶ γιά ὅλες τίς πτώσεις.

Τά ἀριθμητικά ἔνα, τρία καὶ τέσσερα ἔχουν τρία γένη καὶ κλίνονται τό ἔνα μόνο στόν ἑνικό, τό τρία καὶ τό τέσσερα στόν πληθυντικό.

ἔνας

ἀρσενικό	θηλυκό	οὐδέτερο
Όνομ.	ένας	ένα
Γεν.	ένος	ένός
Αἰτ.	ένα(ν)	ένα

τρεῖς, τέσσερις

άρσενικό καί θηλυκό	ούδέτερο
---------------------	----------

Όνομ.	τρεῖς	τέσσερις	τρία	τέσσερα
Γεν.	τριῶν	τεσσάρων	τριῶν	τεσσάρων
Αἰτ.	τρεῖς	τέσσερις	τρία	τέσσερα

Τά ἀριθμητικά ἀπό τό διακόσια καί πάνω ἔχουν τρία γένη καί κλίνονται, μόνο στόν πληθυντικό, κατά τό πλούσιος:

διακόσιοι — διακόσιες — διακόσια,

χίλιοι — χίλιες — χίλια.

Όμοια κλίνονται καί τά : δεκατρεῖς, δεκατέσσερις, εἴκοσι ἑνας κτλ.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.

1. Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπό τό 13 ὡς τό 19 γράφονται σέ μιά λέξη: δεκατρία, δεκαέξι.

2. Ἀπό τό 21 καί πέρα γράφονται σέ χωριστές λέξεις: εἴκοσι πέντε, ἐνενήντα ὁχτώ.

3. Τά ἀριθμητικά σέ -άντα, -ήντα παίρνουν δξεία: τριάντα, εξήντα.

4. Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἑνα, ἑξι, ἑφτά, ἑντεκα, ἑκατό καί τά παράγωγά τους καί τό ἀπλός παίρνουν δασεία.

5. Γράφονται μέ δύο ν τό ἐννέα — ἐννιά, τό ἐννιακόσια καί τά παράγωγα τοῦ ἐννιακόσια, μ' ἑνα ν τό ἔνατος καί τό ἐνενήντα.

192. Μισός — μισή — μισό

Γιά τήν ἔννοια τῆς μισῆς μονάδας χρησιμοποιοῦμε συνήθως τό ἐπίθετο **μισός** - **μισή** - **μισό**. Στή σύνθεση μέ ἄλλα ἀριθμητικά (πού μένουν πάντοτε ἀκλιτά) τό μισός παίρνει καί γιά τά τρία γένη τόν ἀκλιτο τύπο **-ήμισι** ἔπειτα ἀπό σύμφωνο καί **-μισι** ὕστερα ἀπό φωνῆν:

τεσσερισήμισι μέρες, δυόμισι πεπόνια.

Τό ἀρσενικό ἑνας καί μισός λέγεται καί ἐνάμισης: πέρασε ἐνάμισης χρόνος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τά σύνθετα μέ δεύτερο συνθετικό τό μισός γράφονται στή λήγουσα μέ **η**, ἀν τό πρῶτο συνθετικό είναι τό ἀρσενικό ἑνας ἢ τό θηλυκό **μία**, καί μέ **ι** σέ ὅλες τίς ἄλλες περιπτώσεις:

ἐνάμισης μήνας, ἐνάμιση τόνο, μιάμιση ὥρα, μιάμισης μέρας, ἄλλα ἐνάμισι πεπόνι, ἔξιμισι τόνους, τρεισήμισι ὥρες.

β.- Τακτικά ἀριθμητικά

193. Τά τακτικά ἀριθμητικά φανερώνουν τή θέση πού παίρνει κάτι σέ μιά σειρά ἀπό ὅμοια πράγματα:

‘Ο Ἰούνιος εἶναι ὁ ἔκτος μήνας.

‘Ο Δημήτρης εἶναι ὁ δέκατος στὸν κατάλογο.

Πῆρε τό πρῶτο βραβεῖο.

Τά τακτικά ἀριθμητικά τελειώνουν σέ -τος, ἔκτος ἀπό τό δευτερος, ἔβδομος καί ὅγδοος, καί κλίνονται ὅπως τά ἐπίθετα σέ -ος, -η, -ο.

Στό κάθε ἀπόλυτο ἀριθμητικό ἀντιστοιχεῖ ἔνα τακτικό, ὅπως φαίνεται καί στόν πίνακα.

Πίνακας τῶν ἀπόλυτων καί τῶν τακτικῶν ἀριθμητικῶν

Αραβικά ψηφία	Ἑλληνικό σημείο	Απόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
1	α'	ἕνας, μία-μιά, ἕνα	πρῶτος
2	β'	δύο, δυό	δευτερος
3	γ'	τρεῖς, τρία	τρίτος
4	δ'	τέσσερις, τέσσερα	τέταρτος
5	ε'	πέντε	πέμπτος
6	ϛ'	ἕξι	ἕκτος
7	ζ'	έφτα (έπτα)	ἔβδομος
8	η'	δέκτω (δώκτω)	ὅγδοος
9	θ'	ἐννέα, ἐννιά	ἔνατος
10	ι'	δέκα	δέκατος
11	ια'	ἕντεκα	ἕνδεκατος (ἕντεκατος)
12	ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος
13	ιγ'	δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	ιδ'	δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	ιε'	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος

Αραβικά ψηφία	Έλληνικά σημεία	Απόλυτα άριθμητικά	Τακτικά άριθμητικά
16	ις'	δεκαέξι (δεκάξι)	δέκατος ἑκτος
20	κ'	είκοσι	είκοστός
21	κα'	είκοσι ἔνας, είκοσι μία, είκοσι ἔνα	είκοστός πρῶτος
22	κβ'	είκοσι δύο	είκοστός δεύτερος
30	λ'	τριάντα	τριακοστός
40	μ'	σαράντα	τεσσαρακοστός
50	ν'	πενήντα	πεντηκοστός
60	ξ'	έξηντα	έξηκοστός
70	ο'	έβδομήντα	έβδομηκοστός
80	π'	δγδόντα	δγδοηκοστός
90	ϟ'	ἐνενήντα	ἐνενηκοστός
100	ρ'	έκατο	έκατοστός
101	ρα'	έκατόν ἔνας, έκατό μία, έκατόν ἔνα	έκατοστός πρῶτος
102	ρβ'	έκατό δύο	έκατοστός δεύτερος
200	σ'	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός
300	τ'	τριακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός
400	υ'	τετρακόσιοι, -ες, -α	τετρακοσιοστός
500	φ'	πεντακόσιοι, -ες, -α	πεντακοσιοστός
600	,	έξακόσιοι, -ες, -α	έξακοσιοστός
700	ψ'	έφτακόσιοι, -ες, -α	έφτακοσιοστός
800	ω'	δχτακόσιοι, -ες, -α	δχτακοσιοστός
900	ϟ'	ἐννιακόσιοι, -ες, -α	ἐννιακοσιοστός
1.000	α	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιοστός
2.000	β	δύο χιλιάδες	δισχιλιοστός
10.000	ι	δέκα χιλιάδες	δεκακισχιλιοστός
100.000	ρ	έκατο χιλιάδες	έκατοντακισχιλιοστός
1.000.000		ἔνα έκατομμύριο	έκατομμυριοστός
1.000.000.000		ἔνα δισεκατομμύριο	δισεκατομμυριοστός

γ.- Πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά

194. Τά πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά φανερώνουν ἀπό πόσα ἀπλά μέρη ἀποτελεῖται κάτι καί τελειώνουν σέ -πλός, -πλή, -πλό:

διπλό παράθυρο, τριπλή κλωστή.

Πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά είναι:

ἀπλός (καί μονός), διπλός, τριπλός, τετραπλός, ἔξαπλός, δεκαπλός, είκοσιπλός, ἑκατονταπλός (πολλαπλός).

Κοντά σ' αύτά συνηθίζονται καί πολλαπλασιαστικά σύνθετα ἀπό τό διπλός: τρίδιπλος, δηλ. τριπλός, τετράδιπλος (τετραπλός), ἑφτάδιπλος κτλ.

δ.-'Αναλογικά ἀριθμητικά

195. Τά ἀναλογικά ἀριθμητικά φανέρώνουν πόσες φορές μεγαλύτερο είναι ἔνα ποσό ἀπό ἔνα ἄλλο καί τελειώνουν σέ -πλάσιος, -πλάσια, -πλάσιο:

Αὐτός κερδίζει διπλάσια χρήματα ἀπό κεῖνον.

'Αναλογικά ἀριθμητικά είναι:
διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πενταπλάσιος, δεκαπλάσιος,
είκοσιπλάσιος, ἑκατονταπλάσιος, χιλιαπλάσιος, πολλαπλάσιος.

'Αντί διπλάσιος, τριπλάσιος κτλ. λέγεται καί δύο, τρεῖς φορές μεγαλύτερος.

B. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Περιληπτικά ἀριθμητικά

196. Τά περιληπτικά ἀριθμητικά είναι ἀφηρημένα ούσιαστικά.

Σχηματίζονται ἀπό τά ἀπόλυτα παίρνοντας ὄρισμένες καταλήξεις. Αύτές είναι:

1) -(α)ριά: δεκαριά, δωδεκαριά, δεκαπενταριά, είκοσαριά, ἑνενηνταριά, τρακοσαριά κτλ.

Φανερώνουν τό περί ποιητικά σέμερινος: δεκαριά = δέκα πάνω κάτω, δωδεκαριά = δώδεκα πάνω κάτω.

Τά περιληπτικά σέμερινος συνοδεύονται σχεδόν πάντοτε άπό τό καμιά: θά ήταν καμιά είκοσαριά ἄνθρωποι.

2) -άδα. Φανερώνουν ένα πλήθος μονάδες πού κάνουν ένα σύνολο: δυάδα, τριάδα, τετράδα, έξαδα, δεκάδα, είκοσάδα, ἑκατοντάδα κτλ. Τό χιλιάδα χρησιμεύει στόν πληθυντικό γιά άπόλυτο ἀριθμητικό. Στό άπόλυτο ἀριθμητικό ένας άντιστοιχεῖ τό ούσιαστικό μονάδα.

Συγκεντρωτικός πίνακας ἀριθμητικῶν

Ἄπόλυτα	Τακτικά	Πολλαπλασιαστικά	Ἀναλογικά	Περιληπτικά	
	-τος -τη -το	-πλός -πλή ^η -πλό	-πλάσιος -πλάσια -πλάσιο	-αριά	-άδα
ένας	πρώτος	άπλός	—	—	—
δύο	δεύτερος	διπλός	διπλάσιος	—	—
τρία	τρίτος	τριπλός	τριπλάσιος	—	—
κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	—	—
δέκα	δέκατος	δεκαπλός	δεκαπλάσιος	δεκαριά	δεκάδα
κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.

ΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Τί κάνει ο Γιώργος; Δέν τόν είδα (τόν, δηλ. τό Γιώργο).

Ποιός ήταν ἐκεῖνος; (τό ἐκεῖνος μπήκε στή θέση ὄνοματος).

Τό παιδί αυτό είναι ζωηρό. Τέτοιο (δηλ. ζωηρό) ήταν άπο μικρό.

197. Οι λέξεις πού μεταχειρίζόμαστε στή θέση όνομάτων, ούσιαστικῶν ή ἐπιθέτων, λέγονται ἀντωνυμίες.

Οι ἀντωνυμίες είναι δύχτω εἰδῶν:

προσωπικές, κτητικές, αὐτοπαθεῖς, δριστικές, δεικτικές, ἀναφορικές, ἐρωτηματικές, ἀόριστες.

1.— Προσωπικές ἀντωνυμίες

198. Οι προσωπικές ἀντωνυμίες φανερώνουν τά τρία πρόσωπα τοῦ λόγου:

ἐκείνον δηλαδή πού μιλεῖ (πρῶτο πρόσωπο ἔγώ),
ἐκείνον πού τοῦ μιλοῦμε (δεύτερο πρόσωπο ἔσν) καὶ
ἐκείνον η ἐκεῖνο πού γι' αὐτό γίνεται λόγος (τρίτο πρόσωπο
πο αὐτός):

ἔγώ μιλῶ ἔσν γράφεις αὐτός διαβάζει

Σχηματισμοί

A' ΠΡΟΣΩΠΟ

B' ΠΡΟΣΩΠΟ

		τύποι		τύποι	
		δυνατοί	ἀδύνατοι	δυνατοί	ἀδύνατοι
'Ενικός	'Ονομ.	ἔγώ	—	ἔσν	—
	Γεν.	ἔμένα	μοῦ	ἔσένα	σοῦ
	Αἰτ.	ἔμένα	μέ	ἔσένα	σέ
	Κλητ.	—	—	ἔσν	—
Πληθυντικός	'Ονομ.	ἔμεῖς	—	ἔσεῖς	—
	Γεν.	ἔμᾶς	μᾶς	ἔσᾶς	σᾶς
	Αἰτ.	ἔμᾶς	μᾶς	ἔσᾶς	σᾶς
	Κλητ.	—	—	ἔσεῖς	—

		δυνατοί τύποι			ἀδύνατοι τύποι		
Ένικός	Όνομ.	αὐτός	αὐτή	αὐτό	τος	τη	το
	Γεν.	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ	τοῦ	τῆς	τοῦ
	Αἰτ.	αὐτόν	αὐτή(ν)	αὐτό	τόν	τή(ν)	τό
Πληθυντικός	Όνομ.	αὐτοί	αὐτές	αὐτά	τοι	τες	τα
	Γεν.	αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν	τούς	τούς	τούς
	Αἰτ.	αὐτούς	αὐτές	αὐτά	τούς	τίς (τες)	τά

199. Οι τύποι πού δύναζονται δυνατοί συνηθίζονται, δταν βρίσκονται μόνοι στό λόγο ή δταν θέλουμε νά τονίσουμε κάτι ή νά τό ξεχωρίσουμε ἀπό όλλο:

Ποιόν φώναξαν; — 'Εμένα. 'Εσένα θέλω. Νά φύγουν αὐτόι, όχι έσεις.

Οι ἀδύνατοι τύποι είναι συχνότεροι. Αύτούς συνήθως μεταχειρίζόμαστε, δταν δέ θέλουμε νά τονίσουμε κάτι ή νά τό ξεχωρίσουμε ἀπό όλλο:

Μέ φώναξε. Σέ θέλω. Μοῦ τό πήρε, σοῦ τό ἔδωσε, φέρε το.

200. **Κλίση.**— Τό πρῶτο καί δεύτερο πρόσωπο ἔχουν ἔναν τύπο γιά τά τρία γένη καί κλίνονται ἀνώμαλα. 'Η τριτοπρόσωπη ὀντωνυμία ἔχει ξεχωριστούς τύπους γιά τά τρία γένη καί κλίνεται ὅπως τό ἐπίθετο καλός.

Κλητική ἔχει μόνο τό δεύτερο πρόσωπο: ἐσύ, ἐσεῖς:

ἐσύ, ἔλα πιό κοντά· προχωρεῖτε, ἐσεῖς.

Τό τίς μπαίνει πρίν ἀπό τό ρῆμα, τό τες ὕστερα ἀπό αὐτό:

Τίς βλέπω πού περνοῦν ἔκεī κάτω, σταμάτησέ τες.

Ἄν τίς δεῖς, χαιρέτα τες.

201. **Ἐπαναληπτική καί προληπτική προσωπική ἀντωνυμία**

Πολλές φορές ἔνα δόνομα πού είπωθηκε ξαναλέγεται μέ τόν ὀντιστοιχο ἀδύνατο τύπο τῆς τριτοπρόσωπης προσωπικῆς ὀντωνυμίας: δσο γιά τό Γιάννη, δέν τόν είδα καθόλον.

'Η ὀντωνυμία αὐτή λέγεται **ἐπαναληπτική.**

Ἄλλοτε, ή τριτοπρόσωπη προσωπική ὀντωνυμία προσαγγέλλει δόνομα πού θά είπωθει παρακάτω:

νά την ἡ Έλένη

τόν εἰδες μέ τα μάτια σου τόν πατριάρχη;

‘Η ἀντωνυμία αὐτή λέγεται προληπτική.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—‘Η ἐνική αἰτιατική τοῦ ἀρσενικοῦ αὐτόν, τόν φυλάγει πάντοτε τό τελικόν: *Τόν βλέπω. Αὐτόν θέλω. Νά τον* (§ 56).

‘Η αἰτιατική τοῦ θηλυκοῦ αὐτίν, τίν φυλάγει τό ν, ἃν ἀκολουθεῖ λέξη ἀπό φωνῆν ἡ στιγματίο σύμφωνο (§ 55):

Τήν ἔχω δεῖ. Αὐτήν θήθελα. Άλλα: Αὐτή θέλω. Θά μᾶς τή δώσουν.

2.—Κτητικές ἀντωνυμίες

Τό βιβλίο μου. Ἡ ποδιά της. Τά παιχνίδια τους.

202.

Οἱ ἀντωνυμίες μου, της, τους φανερώνουν σέ ποιόν ἀνήκει κάτι (τόν κτήτορα) καὶ λέγονται **κτητικές**.

1. Κτητικές ἀντωνυμίες είναι οἱ ἀδύνατοι τύποι τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας στή γενική χωρίς τόνο: *μου, σου, του, της, τον, μας, σας, τους*. Τίς μεταχειρίζόμαστε, ὅταν θέλουμε ἀπλῶς νά ποῦμε πώς κάτι ἀνήκει σέ κάποιον:

‘Ο πατέρας μου καὶ δ φίλος του.

‘Η κόρη του μέ τή φίλη της.

Τό παιδί καταγίνεται μέ τά παιχνίδια του.

2. “Οταν θέλουμε νά τονίσουμε πώς κάτι ἀνήκει σέ κάποιον ἢ νά ξεχωρίσουμε καλύτερα τόν κτήτορα, ἢ καὶ ὅταν θέλουμε νά ποῦμε ἀπλῶς σέ ποιόν ἀνήκει κάτι, μεταχειρίζόμαστε τίς ἀκόλουθες κτητικές ἀντωνυμίες:

Α’ προσώπου.— Γιά ἔναν κτήτορα: *δικός μου, δική μου, δικό μου.*

Γιά πολλούς κτήτορες: *δικός μας, δική μας, δικό μας.*

Β’ προσώπου.— Γιά ἔναν κτήτορα: *δικός σου, δική σου, δικό σου.*

Γιά πολλούς κτήτορες: *δικός σας, δική σας, δικό σας.*

Γ’ προσώπου.— Γιά ἔναν κτήτορα: *δικός του (της), δική του (της), δικό του (της).*

Γιά πολλούς κτήτορες: *δικός τους, δική τους, δικό τους.*

‘Ο δικός μου πατέρας. Τῶν δικῶν μου φίλων.

Τά βιβλία εἶναι δικά του, ὅχι δικά σου. Αὐτό εἶναι δικό μου.

Τό δικός, -ή, -ό κλίνεται ὅπως τό καλός, -ή, -ό.

3.— Αύτοπαθεῖς ἀντωνυμίες

Φροντίζω τόν ἔαντό μου. Ἡρθε στόν ἔαντό του.

Αὐτοί σκέπτονται μόνο τόν ἔαντό τους.

203.

Οι ἀντωνυμίες πού φανερώνουν πώς τό ἴδιο πρόσωπο ἐνεργεῖ καί τό ἴδιο δέχεται τήν ἐνέργεια λέγονται αὐτοπαθεῖς.

Οι αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες ἔχουν μόνο γενική καί αἰτιατική καί κλίνονται ὅπως τό καλός:

‘Ενικός

Α' προσώπου

Γεν. τοῦ ἔαντοῦ μου

Αἰτ. τόν ἔαντό μου

Β' προσώπου

Γεν. τοῦ ἔαντοῦ σου

Αἰτ. τόν ἔαντό σου

Γ' προσώπου

Γεν. τοῦ ἔαντοῦ του (της)

Αἰτ. τόν ἔαντό του (της)

Πληθυντικός

Α' προσώπου

Γεν. τοῦ ἔαντοῦ μας ἢ τῶν ἔαντῶν μας

Αἰτ. τόν ἔαντό μας ἢ τούς ἔαντούς μας

Β' προσώπου

Γεν. τοῦ ἔαντοῦ σας ἢ τῶν ἔαντῶν σας

Αἰτ. τόν ἔαντό σας ἢ τούς ἔαντούς σας

Γ' προσώπου

Γεν. τοῦ ἔαντοῦ τους (των) ἢ τῶν ἔαντῶν τους

Αἰτ. τόν ἔαντό τους (των) ἢ τούς ἔαντούς τους (των).

4.— Ὁριστικές ἀντωνυμίες

• Ήρθε ὁ ἴδιος ὁ πατέρας του (δι πατέρας του, ὅχι κανένας ἄλλος).
Μᾶς ἐπισκέφτηκαν τήν ἴδια τῇ μέρα (ὅχι ἄλλη μέρα).
Κάνει τίς δουλειές του μόνος του (ὅχι μέ ἄλλους).

204. Οἱ ἀντωνυμίες πού δρίζουν καὶ ξεχωρίζουν κάτι ἀπό
ἄλλα τοῦ ἴδιου εἰδους λέγονται δριστικές.

Γιά δριστικές ἀντωνυμίες χρησιμεύουν:

- α) Τό ἐπίθετο δ ἴδιος, ἡ ἴδια, τό ἴδιο (μέ τό ἄρθρο).
β) Τό ἐπίθετο μόνος, μόνη, μόνο, χωρίς τό ἄρθρο μέ τή γενική τῶν
ἀδύνατων τύπων τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν χωρίς τόνο
μου, σου, του, μας, σας, τους:

μόνος, -η, -ο μου

μόνοι, -ες, -α μας

μόνος, -η, -ο σου

μόνοι, -ες, -α σας

μόνος, -η, -ο του, της, του

μόνοι, -ες, -α τους

Τό ἴδιος κλίνεται ὅπως τό ἐπίθετο πλούσιος, καὶ τό μόνος ὅπως
τό ἐπίθετο μαῦρος.

5.— Δεικτικές ἀντωνυμίες

205. Δεικτικές ἀντωνυμίες λέγονται ἑκεῖνες πού τίς χρησι-
μοποιοῦμε ὅταν δείχνουμε:

Αὐτό τό παιδί. Ἐκεῖνο τόν καιρό.

Δεικτικές ἀντωνυμίες είναι οἱ ἀκόλουθες:

- α) αὐτός, αὐτή, αὐτό. Τή μεταχειρίζομαστε γιά νά δείχνουμε ἔνα
πρόσωπο ἢ πράγμα πού είναι κοντά μας ἢ πού τό ἀναφέραμε
λίγο πρίν:

Αὐτός δ κύριος είναι γείτονάς μας.

Θά ἔρθει αὐτές τίς μέρες.

Αὐτά είπε καὶ σώπασε.

- β) (ἐ)τοῦτος, (ἐ)τούτη, (ἐ)τούτο. Τή μεταχειρίζομαστε γιά νά δεί-
χνουμε κάτι (πρόσωπο ἢ πράγμα) πού είναι πολύ κοντά:
Τοῦτο είναι τό βιβλίο μου.

- γ) ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο. Τή μεταχειριζόμαστε γιά νά δείχνουμε
ένα πρόσωπο ή πράγμα πού είναι μακριά:
'Εκεῖνο ἐκεῖ τό σπίτι είναι καλοχτισμένο.
'Εκεῖνο τό χρόνο μέναμε στό χωριό.
- δ) τέτοιος, τέτοια, τέτοιο. Τή μεταχειριζόμαστε γιά νά δείχνουμε τήν ποιότητα τοῦ ούσιαστικοῦ:
Δέν είναι τέτοιος πού νομίζεις.
- ε) τόσος, τόση, τόσο. Τή μεταχειριζόμαστε γιά νά δείχνουμε τήν ποσότητα τοῦ ούσιαστικοῦ:
Πέρασαν τόσα χρόνια ἀπό τότε.
Οι ἀντωνυμίες αὐτός, (ἐ)τοῦτος, ἐκεῖνος, τόσος κλίνονται ὅπως τό καλός καί τό μαῦρος, ή ἀντωνυμία τέτοιος ὅπως τό πλούσιος.

6.— Ἀναφορικές ἀντωνυμίες

206. 'Αναφορικές λέγονται οι ἀντωνυμίες μέ τίς ὅποιες διάλογη πρόταση ἀναφέρεται, δηλ. ἀποδίδεται, σέ μιάν ἄλλη λέξη.

'Αναφορικές ἀντωνυμίες είναι:

- α) Τό πολύ συχνό ἄκλιτο πού. 'Αναφέρεται σέ ὄνόματα κάθε γένους, ἀριθμοῦ καί πτώσης:
'Ο ἄνθρωπος πού είδα.
Οἱ μέρες πού πέρασαν.
Οἱ φωνές τῶν παιδιῶν πού παίζουν.
- β) ὁ ὄποιος, ή ὄποια, τὸ ὄποιο (ὅχι πολύ συχνή). "Εχει τρία γένη καί κλίνεται μέ τό ὄρθρο ὅπως τό ώραιος.
Τήν ἀντωνυμία αὐτή τή μεταχειριζόμαστε ἀντί γιά τό πού ὅταν ἔτσι ἀποφεύγουμε τήν ἀσάφεια ή ὅταν ὑπάρχουν στήν ἵδια φράση πολλά πού.
- γ) ὄποιος, ὄποια, ὄποιο καί τό ἄκλιτο ὄ,τι. Τό ὄποιος, ὄποια, ὄποιο κλίνεται χωρίς ὄρθρο ὅπως τό πλούσιος:
"Οποιος θέλει ἀς δοκιμάσει. "Ελα ὄ,τι ωρα μπορεῖς.
Βάλε ὄποια ροῦχα θέλεις. "Ἐφαγαν ὄ,τι φαγητά βρέθηκαν.
Γράφε ὄ,τι ξέρεις.

δ) **ὅσος, ὅση, ὅσο.** Κλίνεται χωρίς τό αρθρο σήπειας τό επίθετο μαῦρος:
·*Ηρθαν* ὅσοι μπόρεσαν.

207. Ὁποιεσδήποτε δυσκολίες. Οτιδήποτε ζητήσεις θά τό πάρεις.

Οι ἀντωνυμίες ὅποιος, -α, -ο — ὅσος, -η, -ο καὶ ὅ,τι συνθέτονται μέ τό ακλιτο -δήποτε καὶ σχηματίζουν τούς τύπους:

ὅποιοσδήποτε	ὅποιαδήποτε	ὅποιοδήποτε
ὅσασδήποτε	ὅσηδήποτε	ὅσοδήποτε
ὅτιδήποτε	ὅτιδήποτε	ὅτιδήποτε

Μέ τόν τρόπο αύτό γίνεται ἀκόμα πιο ἀδριστή ή σημασία τῶν ἀντωνυμιῶν.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. "Ολες οι ἀναφορικές ἀντωνυμίες παίρνουν δασεία.

2. "Η ἀναφορική ἀντωνυμία ὅ,τι γράφεται μέ ύποδιαστολή, ἐνώ η ἀντωνυμία ὅτιδήποτε γράφεται χωρίς ύποδιαστολή. Τό ὅτι, σύνδεσμος ειδικός, γράφεται χωρίς ύποδιαστολή:

Κάμε ὅ,τι μπορεῖς. Παίρνει ὅ,τι τοῦ δίνοντα. Ἐλεγε ὅ,τι ήθελε.

·*Άλλα: Νομίζει* ὅτι αὐτό εἶναι τό σωστό.

Ἐίπε ὅτι θά' ὦθεῖ ὅ,τι ὥρα μπορέσει.

7.— Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες

208. **Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες** λέγονται ἐκεῖνες πού τίς μεταχειρίζομαστε ὅταν ρωτοῦμε:

Ποιός ἀκούεται; Πόσοι ἡταν;

Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες εἶναι:

α) Τό ακλιτο τί:

Τί θά κάμουμε; Τί ὥρα ἔρχεται; Τί παιδιά εἶναι αὐτά;

β) τό ποιός; ποιά; ποιό; Κλίνεται σήπειας τό επίθετο παλιός:

Ποιοί ἔρχονται; Ποιά ὥρα θά φύγουμε; Γιά ποιό πράγμα μιλᾶς;

Σέ δρισμένες περιπτώσεις χρησιμοποιοῦμε γιά γενική τοῦ ποιός καὶ τή γενική τίνος γιά τόν ένικό καὶ σπανιότερα τίνων γιά τόν πληθυντικό:

Τίνος εἶναι τό χωράφι; Τίνων παιδί εἶναι ὁ μικρός;

γ) Τό πόσος; πόση; πόσο; Κλίνεται κατά τό μαῦρος:

Πόσες μέρες πέρασαν; Πόσα χρωστῶ;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Δέν πρέπει νά μπερδεύουμε τό ούδέτερο τῆς ἔρωτηματικῆς ἀντωνυμίας ποιό μέ τό ποσοτικό ἐπίρρημα πιό:

Ποιό παιδί; Ποιό βιβλίο;

’Αλλά: Αδτό εἰναι πιό μικρό. Αδτό τό μῆλο εἰναι πιό ἀφράτο.

Ποιό χωριό βρίσκεται πιό μακριά;

8.— Ἀόριστες ἀντωνυμίες

209. ‘Αόριστες λέγονται οἱ ἀντωνυμίες πού τίς μεταχειρίζόμαστε γιά ἔνα πρόσωπο ἢ πράγμα, πού δέν τό δονομάζουμε, γιατί δέν τό ξέρουμε ἢ γιατί δέ θέλουμε:

Περιμένει κάποιος στήν πόρτα.

Μέ ποιόν ησονν; —Μέ κάποιον.

’Αόριστες ἀντωνυμίες είναι:

1) ἔνας, μιά (μία), ἔνα: Είναι τό ἵδιο μέ τό ἀριθμητικό, πού χρησιμεύει καί γιά ἀόριστο ἄρθρο: *Μοῦ ἔλεγε ἔνας.*

2) κανένας (κανείς), καμιά (καμία), κανένα. Κλίνεται ὅπως τό ἔνας, μιά, ἔνα μόνο στόν ἐνικό.

Τό κανείς ἔχει δυό σημασίες:

α) Σημαίνει κά ποιος δταν ἡ φράση δέν ἔχει ἀρνηση:

‘*Αν μέ ζητήσει κανείς. Πέρασε ἀπό τό σπίτι καμιά μέρα.*’ *Αν δεῖς κανένα παιδί στό δρόμο.*

β) Σημαίνει ο υ τε ἔνας καί κά ποιος, δταν ἡ φράση είναι ἀρνητική:

‘*Αν δέν τό πήρε κανείς (κάποιος), θά βρεθεῖ. Δέν τό πήρε κανείς. Δέν τόν είδε κανείς (οὔτε ἔνας).*

3) κάποιος, κάποια, κάποιο. Κλίνεται κατά τό πλούσιος:

‘*Ηρθε κάποιος. Είδα κάποιον στό δρόμο. Κάποια μέρα.*

4) μερικοί, μερικές, μερικά (ὅταν είναι γιά λίγα πρόσωπα ἢ πράγματα). Κλίνεται μόνο στόν πληθυντικό ὅπως τό καλοί:

Μερικοί τό πίστεψαν. Μερικές γυναῖκες. ‘*Έκαμα μερικά ψώνια.*

5) κάτι, κατιτί. Είναι ἄκλιτα:

Κάτι θά ἔγινε. Ξέρω κι ἔγώ κατιτί. ‘*Ήταν κάτι ἄνθρωποι. Διάβασα σέ κάτι. βιβλία.*

6) **τίποτε (τίποτα).** Είναι ἄκλιτο καί ἔχει δυό σημασίες:

α) Πέντε μας τίποτε (κάτι). "Εμαθες τίποτε (κάτι) νέα;
"Αν βρεῖς τίποτε κάστανα, παίρνεις καί γιά μένα.

β) Δέντρον ξέρω τίποτε. Τί θέλεις; — Τίποτε.

7) **κάμποσος, κάμποση, κάμποσο.** Φανερώνει ἔνα πιοσό δχι δρισμένο καί κλίνεται κατά τό δμορφος:

"Ηταν κάμποσοι ἄνθρωποι. Πέρασε κάμποση ώρα. "Έχω κάμποσα βιβλία.

8) **κάθε· καθένας, καθεμιά (καθεμία), καθένα.**

Τό κάθε είναι ἄκλιτο καί συνηθίζεται σάν ἐπίθετο, μέ δριθρο ἥ χωρίς ἀρθρο, μέ δύνοματα κάθε πτώσης:

(Ο) κάθε ἄνθρωπος. (Τό) κάθε παιδί. Κάθε βδομάδα.

"Η πρόοδος τοῦ κάθε παιδιοῦ. Κάθε δυό χρόνια.

Τό καθένας κλίνεται στόν ἑνικό ὅπως τό ἔρας:

"Ο καθένας μέ τή σειρά του. Καθεμιά τή δουλειά της.

Δέν πρέπει νά λέμε δ καθένας ἄνθρωπος, ἀλλά δ κάθε ἄνθρωπος κτλ.

9) **καθετι·** Είναι ἄκλιτο ουδέτερο καί συνηθίζεται μέ τό ἀρθρο ἥ χωρίς ἀρθρο στήν δύνομαστική καί τήν αἰτιατική:

Θ' ἀκούσω (τό) καθετι πού θά πεῖς.

10) (δ, ἥ, τό) δείνα, (δ, ἥ, τό) τάδε. Καί οι δύο λέγονται συνήθως στόν ἑνικό, καί γιά τά τρία γένη. Τίς λέμε δταν δέ θέλουμε νά δυνομάσουμε τά πρόσωπα ἥ τά πράγματα:

"Ηρθε δ δείνα καί μοῦ λέει. Νά πᾶς στό τάδε μέρος.

11) ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο. Κλίνεται κατά τό μαῆρος:

Ποῦ είναι δ ἄλλος; "Ελα ἄλλη μέρα. "Άλλα παιδιά φώναζαν.

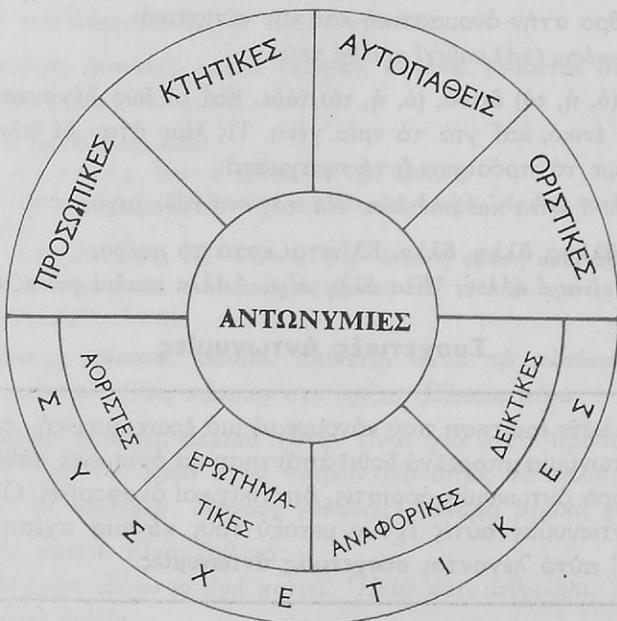
Συσχετικές ἀντωνυμίες

210.

Σέ κάθε ἐρώτηση πού κάνουμε μέ μιά ἐρωτηματική ἀντωνυμία μπτορεῖ νά δοθεῖ ἀπάντηση μέ δρισμένες κάθε φορά ἀντωνυμίες ἀόριστες, δεικτικές καί ἀναφορικές. Οι ἀντωνυμίες αύτές ᔁχουν μεταξύ τους κάποια σχέση. Γι' αύτό λέγονται συσχετικές ἀντωνυμίες.

Πίνακας συσχετικῶν ἀντωνυμιῶν

Ἐρωτηματικές	Αόριστες	Δεικτικές	Αναφορικές
ποιός;	ἐνας, κάποιος κανένας, μερικοί ἄλλος ό δείνα, ο τάδε καθένας (κάθε)	αὐτός (ἐ)τοῦτος ἐκεῖνος	(ἐκεῖνος) πού δποιος
τί;	κάτι, κατιτί κάθε, καθετί τίποτε	αὐτό, τοῦτο ἐκεῖνο	ὅτι
τί (λογῆς); τί (εἰδος); πόσος;	κάμποσος	τέτοιος τέτοιος τόσος	δποιοσδήποτε δτιδήποτε δσος

ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

ΓΕΝΙΚΑ

‘*H μητέρα κεντᾶ.*

Tó δέντρο ἔεριξώθηκε.

‘*H γάτα κοιμᾶται.*

211. “Οταν ἀκούσουμε νά λένε *ἡ μητέρα*, *τό δέντρο*, *ἡ γάτα*, καταλαβαίνουμε πώς γίνεται λόγος γιά τή *μητέρα*, γιά τό *δέντρο*, γιά τή *γάτα*, ἀλλά δέν *ξέρουμε* τί κάνουν *ἢ τί τούς συμβαίνει*.

“Αν δύμως ἀκούσουμε νά λένε: *ἡ μητέρα κεντᾶ*, *τό δέντρο ἔεριξώθηκε*, *ἡ γάτα κοιμᾶται*, τότε *ξέρουμε* ἀπό τή *λέξη κεντᾶ* πώς *ἡ μητέρα* κάνει κάτι, ἐνεργεῖ, ἀπό τή *λέξη ἔεριξώθηκε* πώς τό *δέντρο ἔπαθε** κάτι, ἀπό τή *λέξη κοιμᾶται* πώς *ἡ γάτα βρίσκεται* σέ μιά κατάσταση. Οι λέξεις *κεντᾶ*, *ἔεριξώθηκε*, *κοιμᾶται* είναι **ρήματα**.

Ρήματα λέγονται οἱ λέξεις πού φανερώνουν πώς ἔνα πρόσωπο, ζῶο *ἢ* πράγμα ἐνεργεῖ *ἢ* παθαίνει *ἢ* βρίσκεται σέ μιά κατάσταση.

212. Μέ τά ρήματα κάνουμε φράσεις πού *ἔχουν* ἀκέραιο νόημα καί λέγονται **προτάσεις**. Σέ κάθε πρόταση ἐκτός ἀπό τό ρῆμα ὑπάρχει καί ἔνα οὐσιαστικό *ἢ* ἄλλη λέξη μέ σημασία οὐσιαστικοῦ, πού φανερώνει γιά ποιόν γίνεται λόγος. Στήν πρόταση: *ἡ μητέρα κεντᾶ* *ἢ* *λέξη μητέρα* φανερώνει ποιός κάνει κάτι. Στήν πρόταση: *τό δέντρο ἔεριξώθηκε* *ἢ* *λέξη δέντρο* φανερώνει ποιός *ἔπαθε*. Στήν πρόταση: *ἡ γάτα κοιμᾶται* *ἢ* *λέξη γάτα* φανερώνει ποιός βρίσκεται σέ μιά κατάσταση. Στίς προτάσεις λοιπόν αὐτές γίνεται λόγος γιά τή *μητέρα* (πρόσωπο), γιά τό *δέντρο* (πράγμα), γιά τή *γάτα* (ζῶο) :

Τό πρόσωπο, τό ζῶο *ἢ* τό πράγμα, πού γι' αὐτό γίνεται λόγος στήν πρόταση, λέγεται **ὑποκείμενο**.

* Στή Γραμματική τό ρῆμα *παθαίνω* σημαίνει δέχομαι ἐνέργεια εἴτε κακή (τό δέντρο *ἔεριξώθηκε*) εἴτε καλή (ό κάμπος φωτίστηκε).

ΕΝΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΩΝΕΣ

Διαθέσεις

- ‘Ο τεχνίτης διορθώνει τή βρύση.
- ‘Ο Γιάννης ντύνεται.
- ‘Η κάμαρα φωτίζεται ἀπό τή λάμπα.
- ‘Ο ἐργάτης ξεκουράζεται.

213. Στήν πρώτη πρόταση τό ρῆμα (διορθώνει) φανερώνει πώς τό ύποκείμενο (δ τεχνίτης) ἐνεργεῖ, στή δεύτερη πρόταση τό ρῆμα (ντύνεται) φανερώνει ὅτι τό ύποκείμενο ἐνεργεῖ καί ἡ ἐνέργεια γυρίζει στό ἴδιο, στήν τρίτη πρόταση τό ρῆμα (φωτίζεται) φανερώνει πώς τό ύποκείμενο παθαίνει κάτι καί στήν τέταρτη πρόταση τό ρῆμα (ξεκουράζεται) φανερώνει ὅτι τό ύποκείμενο οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε παθαίνει κάτι, ἀλλά βρίσκεται σέ μιά κατάσταση οὐδέτερη.

‘Η ἰδιότητα αὐτή τοῦ ρήματος νά δείχνει τί κάνει, τί παθαίνει ἢ σέ ποιά κατάσταση βρίσκεται τό ύποκείμενο λέγεται **διάθεση**.

Οι διαθέσεις τοῦ ρήματος εἶναι τέσσερις: **ἐνεργητική, παθητική, μέση καί οὐδέτερη**.

214. α. ‘Ο γεωργός δργάνει τό χωράφι. Στήν πρόταση αὐτή τό ρῆμα (δργάνει) φανερώνει ὅτι τό ύποκείμενο (δ γεωργός) κάνει κάτι, ἐνεργεῖ. Τό ἴδιο καί στήν πρόταση: τά παιδιά παίζονταν στήν αὐλή, τό ρῆμα (παίζονταν) φανερώνει πώς τό ύποκείμενο (τά παιδιά) κάνουν κάτι, ἐνεργοῦν.

Τά ρήματα πού σημαίνουν πώς τό ύποκείμενο ἐνεργεῖ ἔχουν **ἐνεργητική διάθεση** καί λέγονται **ἐνεργητικά**.

β. Ὁ κάμπος φωτίστηκε ἀπό τὸν ἥλιο. Ἐδῶ τὸ ρῆμα (φωτίστηκε) φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ κάμπος) δέχτηκε μιά ἐνέργεια ἀπό ὄλλον (ἀπό τὸν ἥλιο). Τό ἰδιο καὶ στήν πρότασῃ: τὸ δέντρο ἔεριξάθηκε ἀπό τὸν ἀέρα, τὸ ρῆμα (ἔεριξάθηκε) φανερώνει πώς τὸ ὑποκείμενο (τὸ δέντρο) δέχτηκε μιά ἐνέργεια ἀπό ἄλλον (ἀπό τὸν ἀέρα).

Τά ρήματα πού σημαίνουν πώς τὸ ὑποκείμενο παθαίνει, δηλαδή δέχεται μιά ἐνέργεια ἀπό ἄλλον, ἔχουν **παθητική διάθεση** καὶ λέγονται **παθητικά**.

γ. Τό πρωί σηκώνομαι στίς ἐφτά. Στήν πρότασῃ αὐτή τὸ ρῆμα (σηκώνομαι) σημαίνει σηκώνω τὸν ἑαυτό μου, δηλαδή τὸ ὑποκείμενο (ἐγώ) κάνει κάτι στὸν ἑαυτό του. Τό ἰδιο καὶ ὅταν λέμε ντύνομαι, χτενίζομαι, ἐτοιμάζομαι, τά ρήματα σημαίνουν ντύνω τὸν ἑαυτό μου, χτενίζω τὸν ἑαυτό μου, ἐτοιμάζω τὸν ἑαυτό μου.

Τά ρήματα πού σημαίνουν πώς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ καὶ ἡ ἐνέργεια γυρίζει σ' αὐτό ἔχουν **μέση διάθεση** καὶ λέγονται **μέσα**.

δ. Τό παιδί κοιμᾶται. Ἐδῶ τὸ ρῆμα (κοιμᾶται) φανερώνει πώς τὸ ὑποκείμενο (τό παιδί) οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια ἀπό ἄλλον παρά βρίσκεται σέ μιά κατάσταση. Τό ἰδιο καὶ ὅταν λέμε πεινῶ, διψῶ, κάθομαι, τά ρήματα φανερώνουν πώς βρίσκομαι σέ μιά κατάσταση.

Τά ρήματα πού σημαίνουν πώς τὸ ὑποκείμενο (οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια ἀπό ἄλλον, παρά) βρίσκεται σέ μιά κατάσταση ἔχουν **οὐδέτερη διάθεση** καὶ λέγονται **οὐδέτερα**.

215. Τά ἐνεργητικά ρήματα είναι δύο εἰδῶν: **μεταβατικά** καὶ **άμετάβατα**.

Στήν πρόταση ή μητέρα έτουμάζει τό τραπέζι τό ρῆμα φανερώνει πώς ή ένέργεια πού κάνει τό ύποκείμενο πηγαίνει στό τραπέζι. Τό ίδιο καί στίς προτάσεις χτυπῶ τήν πόρτα — διάφορης ποτίζει τά λουλούδια ή ένέργεια πού κάνουν τά ύποκείμενα πηγαίνει σέ κάτι, στήν πόρτα, στά λουλούδια.

Τά ένεργητικά ρήματα πού ή ένέργειά τους πηγαίνει σέ κάποιο πρόσωπο ή πράγμα λέγονται **μεταβατικά**.

Τό πρόσωπο ή τό πράγμα στό δποιο πηγαίνει ή ένέργεια λέγεται **άντικείμενο**.

Τά μεταβατικά ρήματα συνοδεύονται πάντοτε άπό τό **άντικείμενο**.

”Οταν λέμε τά παιδιά τρέχουν, πηδοῦν, γελοῦν, τά ρήματα φανερώνουν ένέργεια, είναι δηλαδή ένεργητικά, άλλα ή ένέργεια δέν πηγαίνει σέ κάτι **ἔξω** άπό τό ύποκείμενο· δέν **ἔχουν** άντικείμενο.

Τά ρήματα πού ή ένέργειά τους δέν πηγαίνει σέ πρόσωπο ή πράγμα λέγονται **άμετάβατα**.

Τά ρήματα λοιπόν ώς πρός τή διάθεση χωρίζονται σέ **ένεργητικά, παθητικά, μέσα καί ούδετερα**. Τά ένεργητικά χωρίζονται σέ **μεταβατικά καί σέ άμετάβατα**.

Φωνές

δένω	ἔδενα	δένομαι	δενόμουν
δένεις	ἔδενες	δένεσαι	δέθηκα
δένει	ἔδεσα		
θά δέσω		θά δεθῶ	
ἔχω δέσει		ἔχω δεθεῖ	

216. Τά ρήματα, όπως καί τά άλλα κλιτά μέρη τοῦ λόγου, σχη-

ματίζουν πιο λλούς τύπους. Έδω έχουμε δύο όμαδες από τύπους, πού λέγονται φωνές.

1. Τό σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων πού έχουν στό πρῶτο ένικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τήν κατάληξη -ω όνομάζεται ἐνεργητική φωνή.

Τά ρήματα δένω, ἀκούω, γελῶ είναι ἐνεργητικῆς φωνῆς.

2. Τό σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων πού έχουν στό πρῶτο ένικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα κατάληξη -μαι όνομάζεται παθητική φωνή.

Τά ρήματα δένομαι, ἀκούομαι, χτυπέμαι είναι παθητικῆς φωνῆς.

Συνήθως ἀκολουθοῦν τήν ἐνεργητική φωνή ρήματα μέ διάθεση ἐνεργητική, καί τήν παθητική φωνή ρήματα μέ διάθεση παθητική ḥ μέση:

γράφω, μοιράζω, ντύνω — γράφομαι, μοιράζομαι, ντύνομαι.

Τά ούδετερα ρήματα ἄλλοτε ἀκολουθοῦν τήν ἐνεργητική φωνή καί ἄλλοτε τήν παθητική:

πεινῶ, διψῶ — κοιμοῦμαι, χαίρομαι.

Πολλά ρήματα έχουν καί τίς δύο φωνές: ἀκούω — ἀκούομαι.

‘Υπάρχουν όμως καί ρήματα πού σχηματίζονται μόνο στή μία φωνή:

ζῶ, ξυπνῶ, γερνῶ, τρέχω — ἔρχομαι, φαίνομαι, χρειάζομαι.

Τά ρήματα πού έχουν μόνο παθητική φωνή λέγονται ἀποθετικά*:

αἰσθάνομαι, γίνομαι, δέχομαι, ἐργάζομαι,
εύχομαι, θυμοῦμαι, μεταχειρίζομαι, σέβομαι,
συλλογίζομαι, φοβοῦμαι κτλ.

* Τά ρήματα αύτά τά δύνομασαν ἀποθετικά, γιατί παλαιότερα νόμιζαν ότι αύτά εἶχαν ἀποθέσει (ἀποβάλει, χάσει) τούς τύπους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς.

ΔΩΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΛΙΟ

ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΙ — ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΑ

Ἐγκλίσεις

"Ἐγραφα τά δνόματα.

"Ἄς γράφουμε.

Γράψε στόν πίνακα τό ρῆμα.

217. "Όταν λέμε: ἔγραφα τά δνόματα, μιλοῦμε γιά κάτι πού ἔγινε, γιά κάτι πραγματικό. "Άν ποῦμε: ἄς γράφουμε, δείχνουμε ὅτι θέλουμε νά γίνει τό γράψιμο. "Άν πάλι ποῦμε: γράψε στόν πίνακα τό ρῆμα, προστάζουμε. Σέ κάθε πρόταση παρατηροῦμε ὅτι τό ρῆμα ἔχει ἄλλη μορφή.

Οἱ μορφές πού παίρνει τό ρῆμα γιά νά φανερώσει πῶς θέλουμε νά παρουσιάσουμε αύτό πού σημαίνει (τό ρῆμα) λέγονται ἐγκλίσεις.

Οἱ ἐγκλίσεις είναι τρεῖς: ἡ ὁριστική, ἡ ύποτακτική καί ἡ προστακτική.

1. Ἡ ὁριστική παριστάνει αύτό πού σημαίνει τό ρῆμα σάν κάτι βέβαιο καί πραγματικό:

"Ο ἥλιος λάμπει. Χτές ἔβρεξε. Τό ἀπόγεμα θά παίξω.

2. Ἡ ύποτακτική παριστάνει αύτό πού σημαίνει τό ρῆμα σάν κάτι πού θέλουμε ἡ περιμένουμε νά γίνει:

"Ἄς παίξουμε (= θέλω νά παίξουμε).

"Όταν ἔθουν οἱ διακοπές, θά πᾶμε ἐξοχή (= περιμένω νά 'ρθουν οἱ διακοπές).

3. Ἡ προστακτική παριστάνει αύτό πού σημαίνει τό ρῆμα σάν προσταγή, ἐπιθυμία, εὐχή:

Φύγε. "Ακονσέ με. Βοήθησέ με, Θεέ μου.

‘Η όριστική, ή ύποτακτική καί ή προστακτική ἔχουν ξεχωριστούς τύπους γιά τά διάφορα πρόσωπα κάθε ἀριθμοῦ, καί ὀνομάζονται γι' αὐτό προσωπικές ἐγκλίσεις (δένω, δένεις, δένονμε, νά δένω, νά δένει κτλ.).

‘Ως ἐγκλίσεις λογαριάζουμε καί τό ἀπαρέμφατο καί τή μετοχή.

4. Τό ἀπαρέμφατο είναι ἄκλιτος τύπος τοῦ ρήματος καί χρησιμεύει γιά νά σχηματίζονται, ὅπως θά δοῦμε, ὄρισμένοι χρόνοι τοῦ ρήματος. Ἀπαρέμφατο ἔχει καί ή ἐνεργητική φωνή (δέσει, γράψει, βρέξει) καί ή παθητική (δεθεῖ, γραφεῖ, βραχεῖ).

ἔχω	{	ἔχω
εἶχα		εἶχα
θά ἔχω		θά ἔχω

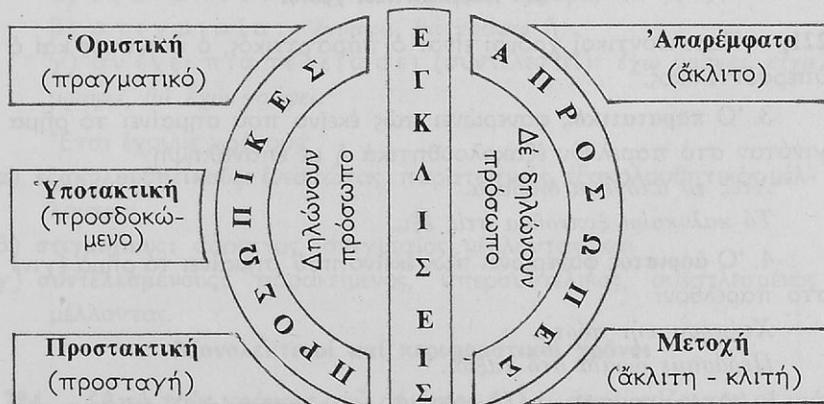
δέσει	{	δεθεῖ
-		-
-		-

5. Η μετοχή σχηματίζεται κι αύτή καί στίς δύο φωνές. Στήν ἐνεργητική ἀπό τόν ἐνεστώτα (δένοντας, τιμώντας), καί είναι ἄκλιτη. Στήν παθητική ἀπό τόν ἐνεστώτα ἢ τόν παρακείμενο, καί είναι κλιτή μέ τρία γένη (ἐργαζόμενος, -η, -ο, δεμένος, -η, -ο).

Τό ἀπαρέμφατο καί ή μετοχή ὀνομάζονται ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις, ἐπειδή δέν ἔχουν ξεχωριστούς τύπους γιά τά διάφορα πρόσωπα.

218.

ΟΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

Χρόνοι τοῦ ρήματος

δένω (τώρα)

ἔδενα (στά περασμένα)

θά δέσω (στό μέλλον)

219. Όπως βλέπουμε, ύπαρχουν ξεχωριστοί ρηματικοί τύποι πού φανερώνουν πότε γίνεται αύτό πού σημαίνει τό ρῆμα. Οἱ τύποι αύτοὶ λέγονται **χρόνοι**.

Οἱ χρόνοι εἰναι τριῶν εἰδῶν: α) **παροντικοί**, β) **παρελθοντικοί** καὶ γ) **μελλοντικοί**.

Ἡ σημασία τῶν χρόνων στήν ὄριστική

A.— Παροντικοί χρόνοι

220. Παροντικοί χρόνοι εἰναι ὁ ἐνεστώτας καὶ ὁ παρακείμενος.

1. 'Ο **ἐνεστώτας** φανερώνει κάτι πού γίνεται τώρα, ἔξακολουθητικά: *Βγαίνει ὁ ἥλιος. Τρέχω νά τόν πιάσω.* *Η κάτι πού ἐπαναλαμβάνεται: *Κάθε πρωί ξυπνῶ στίς ἔξι καί σηκώνομαι ἀμέσως.*

2. 'Ο **παρακείμενος** φανερώνει πώς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό ρῆμα ἔγινε στό παρελθόν καὶ εἰναι πιά ἀποτελειωμένο τήν ὡρα πού μιλοῦμε: *Ἐχω διαβάσει τά μαθήματά μον* (= τά διάβασα, καὶ τώρα εἰναι τελειωμένο τό διάβασμα).

B.— Παρελθοντικοί χρόνοι

221. Παρελθοντικοί χρόνοι εἰναι ὁ παρατατικός, ὁ ἀόριστος καὶ ὁ ὑπερσυντέλικος.

3. 'Ο **παρατατικός** φανερώνει πώς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό ρῆμα γινόταν στό παρελθόν ἔξακολουθητικά ἢ μέ ἐπανάληψη:

Χτές τό ἀπόγεμα διάβαζα.

Τό καλοκαίρι ξυπνοῦσα στίς ἔξι.

4. 'Ο **ἀόριστος** φανερώνει πώς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό ρῆμα ἔγινε στό παρελθόν:

Χτύπησα τήν πόρτα.

Περάσαμε ώραϊα στό ταξίδι.

5. 'Ο **ὑπερσυντέλικος** φανερώνει πώς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό

ρῆμα ἡταν τελειωμένο στό παρελθόν πρίν γίνει κάτι άλλο:

"Οταν ἔφτανες, ἐγώ εἶχα φύγει.

Γ.— Μελλοντικοί χρόνοι

222. Μελλοντικοί χρόνοι είναι ό ἔξακολουθητικός μέλλοντας, ό στιγμιαῖος μέλλοντας καί ό συντελεσμένος μέλλοντας.

6. 'Ο ἔξακολουθητικός μέλλοντας φανερώνει κάτι πού θά γίνεται μέ αδιάκοπη συνέχεια ή μέ ἐπανάληψη:

"Ολο τό ἀπόγεμα θά γράφω.

'Από αὔριο θά σηκώνομαι στίς ἔξι.

7. 'Ο στιγμιαῖος μέλλοντας φανερώνει κάτι πού θά γίνει στό μέλλον χωρίς συνέχεια ή ἐπανάληψη :

Αὔριο θά ξυπνήσω πολύ πρωί.

Θά μιλήσω μέ τόν καθένα σας χωριστά.

8. 'Ο συντελεσμένος μέλλοντας φανερώνει κάτι πού θά είναι τελειωμένο στό μέλλον, ἀφοῦ πρώτα γίνει κάτι άλλο:

"Οταν βραδιάσει, θά ἔχω τελειωμένες τίς δουλειές μου.

Στίς πέντε τό πρωί θά ἔχω φύγει.

223. 'Από τά παραπάνω γίνεται φανερή καί άλλη μιά διάκριση τῶν χρόνων. 'Η διάκριση αὐτή ἀναφέρεται στόν τρόπο μέ τόν διποίο παρουσιάζεται αύτό πού σημαίνει τό ρῆμα· ἂν δηλαδή γίνεται:

α) ἔξακολουθητικά: γράφω, ἔγραφα, θά γράφω.

β) στιγμιαῖα: ἔγραφα, θά γράψω ή

γ) ἂν ἔχει πιά τελειώσει (συντελεστεῖ): ἔχω γράψει, εἶχα γράψει, θά ἔχω γράψει.

"Ετσι ἔχουμε χρόνους:

α) ἔξακολουθητικούς: ἐνεστώτας, παρατατικός, ἔξακολουθητικός μέλλοντας.

β) στιγμιαίους: ἀόριστος, στιγμιαῖος μέλλοντας καί

γ) συντελεσμένους: παρακείμενος, ὑπερσυντέλικος, συντελεσμένος μέλλοντας.

Μονολεκτικοί καί περιφραστικοί χρόνοι

224. 'Από τούς χρόνους τοῦ ρήματος άλλοι σχηματίζονται μέ μιά

μόνο λέξη καί λέγονται μονολεκτικοί καί άλλοι μέ δυό ή τρεῖς λέξεις καί λέγονται περιφραστικοί.

1. Οἱ μονολεκτικοὶ χρόνοι εἰναι τρεῖς:

ὅ ἐνεστώτας: δένω — δένομαι,

ὅ παρατατικός: ἔδενα — δενόμουν καί

ὅ ἀόριστος: ἔδεσα — δέθηκα.

2. Οἱ περιφραστικοὶ χρόνοι εἰναι πέντε:

ὅ ἑξακολουθητικός μέλλοντας,

ὅ στιγμιαῖος μέλλοντας,

ὅ παρακείμενος,

ὅ ὑπερσυντέλικος καί

ὅ συντελεσμένος μέλλοντας.

‘Ο ἑξακολουθητικός μέλλοντας σχηματίζεται μέ τό μόριο θά καί τήν ὑποτακτική τοῦ ἐνεστώτα:

θά δένω — θά δένομαι.

‘Ο στιγμιαῖος μέ τό θά καί τήν ὑποτακτική τοῦ ἀορίστου: θά δέσω — θά δεθῶ.

‘Ο παρακείμενος, ὅ ὑπερσυντέλικος καί ὁ συντελεσμένος μέλλοντας ἔχουν δυό τύπους:

‘Ο πρῶτος τύπος σχηματίζεται μέ τό ρῆμα ἔχω (εἰχα, θά ἔχω) καί τό ἀπαρέμφατο τοῦ ἀορίστου (δέσει, δεθεῖ):

ἔχω δέσει, εἰχα δέσει, θά ἔχω δέσει

ἔχω δεθεῖ, εἰχα δεθεῖ, θά ἔχω δεθεῖ.

‘Ο δεύτερος τύπος σχηματίζεται:

α) στήν ἐνεργητική φωνή μέ τό ρῆμα ἔχω (εἰχα, θά ἔχω) καί τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου:

ἔχω δεμένο, -η, -ο, εἰχα δεμένο, -η, -ο, θά ἔχω δεμένο, -η, -ο·

β) στήν παθητική φωνή μέ τό ρῆμα είμαι (ῆμον, θά είμαι) καί τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου:

είμαι δεμένος, -η, -ο, ἥμον δεμένος, -η, -ο, θά είμαι δεμένος, -η, -ο.

Τά ρήματα ἔχω καί είμαι, ὅταν βοηθοῦν νά σχηματίστουν οἱ περιφραστικοί χρόνοι, λέγονται βοηθητικά ρήματα.

225.

Πίνακας τῶν χρόνων τῆς δριστικῆς

Ρήμα: γράφω

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	ΠΑΡΟΝΤΙΚΟΙ (τώρα)	ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΙΚΟΙ (πρίν)	ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΟΙ (έπειτα)
ΜΟΝΟΛΕΚΤΙΚΟΙ			ΙΟΝΤΙΚΟΙ
ΞΑΚΟΛΟΥΘΗΤΙΚΟΙ	ἘΝΕΣΤΩΤΑΣ (γράφω)	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ (ἔγραφα)	ἘΞΑΚΟΛΟΥΘΗΤΙΚΟΣ μέλλοντας (θά γράφω)
ΣΤΙΓΜΑΙΟΙ		ἌΟΡΙΣΤΟΣ (ἔγραψα)	ΣΤΙΓΜΑΙΟΣ μέλλοντας (θά γράψω)
ΠΕΡΙΦΡΑΚΤΙΚΟΙ			
ΣΥΝΤΕΛΕΣΜΕΝΟΙ	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ (ἔχω γράψει)	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ (είχα γράψει)	ΣΥΝΤΕΛΕΣΜΕΝΟΣ μέλλοντας (θά έχω γράψει)

Ο σχηματισμός τῆς ὑποτακτικῆς καὶ τῆς προστακτικῆς

226. 1. Ἡ ὑποτακτική ἔχει ἐνεστώτα, ἀόριστο καὶ παρακείμενο : Νά γράφω, νά γράψω, νά ἔχω γράψει. Σχηματίζεται παίρνοντας μπροστά ἕνα ἀπό τά μόρια ἄς, νά ή ἔναν ἀπό τούς συνδέσμους γιά νά, ὅταν, ἂν ἡ τό ἀπαγορευτικό μή :

νά μένει, ὅταν φύγουμε, ἀν κάθονται, μήν τρέχεις.

2. Ἡ προστακτική ἔχει ἐνεστώτα (γράφε), ἀόριστο (γράψε) καὶ πολύ σπάνια παρακείμενο (ἔχε γραμμένο). Στήν παθητική φωνή ἔχει ξεχωριστούς τύπους, μονολεκτικούς, στόν ἀόριστο, γράψουν, γραφτεῖτε· στόν ἐνεστώτα είναι σπάνιοι οἱ μονολεκτικοί τύποι (γράφον, γράφεστε). Οἱ τύποι πού λείπουν ἀναπληρώνονται ἀπό τήν ὑποτακτική, πού παίρνει τότε τό μόριο ἄς (νά): ἄς γράφει, νά είναι γραμμέρο.

‘Η προστακτική ἔχει μόνο δύο πρόσωπα, τό δεύτερο καί τό τρίτο. Τό τρίτο πρόσωπο δέν ἔχει ξεχωριστό τύπο καί συμπληρώνεται ἀπό τήν ύποτακτική:

ἄς γράφει ἢ νά γράφει.

Άριθμοί καί πρόσωπα

τρέχω || τρέχουμε
τρέχεις || τρέχετε

227. “Οταν λέμε τρέχω, τρέχεις, τό ύποκείμενο εἶναι ἐν α πρόσωπο (ἐγώ, ἐσύ). ”Οταν λέμε τρέχουμε, τρέχετε, τό ύποκείμενο εἶναι πολλά πρόσωπα (ἐμεῖς, ἐσεῖς). Τό ἄλλο τρέχει: τό ύποκείμενο εἶναι ἐν α ζῶο (τό ἄλογο). Τά αὐτοκίνητα τρέχουν: τό ύποκείμενο εἶναι πολλά πράγματα (τά αὐτοκίνητα).

‘Ο τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει ὅν τό ύποκείμενό του εἶναι ἐνα ἢ πολλά πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα λέγεται ἀριθμός τοῦ ρήματος.

Οι ἀριθμοί εἶναι στό ρῆμα, ὅπως καί στό ὄνομα, δύο: δ ἐνικός καί δ πληθυντικός.

228. Πρόσωπο λέγεται δ τύπος πού παίρνει τό ρῆμα γιά νά φανερώσει τά πρόσωπα τῆς ὁμιλίας.

Τά πρόσωπα τῆς ὁμιλίας εἶναι τρία:

- τό π ρ ὡ τ ο πρόσωπο: (ἐγώ) γράφω – (ἐμεῖς) γράφουμε,
- τό δ εύ τ ε ρ ο πρόσωπο: (ἐσύ) γράφεις – (ἐσεῖς) γράφετε,
- τό τ ρ ί τ ο πρόσωπο: (αὐτός) γράφει – (αὐτοί) γράφουν.

Καθώς φαίνεται ἀπό τά παραδείγματα, δ ἀριθμός καί τό πρόσωπο τοῦ ρήματος φανερώνονται ἀπό τίς ξεχωριστές καταλήξεις πού παίρνει τό ρῆμα.

Παρεπόμενα τοῦ ρήματος. ‘Η διάθεση καί ἡ φωνή, ἡ ἔγκλιση καί δ χρόνος, δ ἀριθμός καί τό πρόσωπο παρουσιάζονται πάντοτε στούς τύπους πού σχηματίζει ἐνα ρῆμα καί λέγονται παρεπόμενα τοῦ ρήματος.

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

229.

I. Θέμα, κατάληξη καί χαρακτήρας

Οριστική

'Ενεστώτας

'Αόριστος

Ἐνεργητικός

Παθητικός

πληρων-	$\left\{ \begin{array}{l} -ω \\ -εις \\ -ει \\ -ονμε \\ -ετε \\ -ονν \end{array} \right.$	πληρωσ-	$\left\{ \begin{array}{l} -α \\ -ες \\ -ε \\ -αμε \\ -ατε \\ -αν \end{array} \right.$	πληρωθ-	$\left\{ \begin{array}{l} -ηκα \\ -ηκες \\ -ηκε \\ -ηκαμε \\ -ηκατε \\ -ηκαν \end{array} \right.$
---------	---	---------	---	---------	---

230. 1. "Οταν κλίνεται τό ρῆμα, ἔνα μέρος του, τό πρῶτο, δέν ἀλλάζει· αύτό λέγεται **θέμα**: πληρων-, πληρωσ-, πληρωθ-. "Ένα ἄλλο μέρος του, τό τελευταῖο, ἀλλάζει· αύτό λέγεται **κατάληξη**: -ω, -εις, -ει κτλ.

2. Τά θέματα τοῦ ρήματος είναι δύο: α) τό ἐνεστωτικό καί β) τό ἀοριστικό (θέμα ἐνεργητικοῦ ἀορίστου καί θέμα παθητικοῦ ἀορίστου). Τοῦ ρήματος πληρώνω π.χ. τό ἐνεστωτικό θέμα είναι πληρων-· τό ἀοριστικό είναι πληρωσ-· γιά τόν ἐνεργητικό ἀορίστο καί πληρωθ-· γιά τόν παθητικό ἀορίστο.

Ο τελευταῖος φθόγγος τοῦ ἐνεστωτικοῦ ἢ τοῦ ἀοριστικοῦ θέματος λέγεται **ἐνεστωτικός** ἢ **ἀοριστικός χαρακτήρας**.

Στά θέματα πληρων-, πληρωσ-, πληρωθ- οἱ χαρακτῆρες είναι ν, σ, θ.

Τό φωνῆν ἢ τό δίψηφο πού βρίσκεται στή συλλαβή τήν πρίν ἀπό τήν κατάληξη λέγεται θεματικό φωνῆν.

Τοῦ πληρώνω λ.χ. θεματικό φωνῆν εἶναι τό ω· τοῦ λείπω τό ει.

231. Τό θέμα καὶ οἱ χρόνοι.

Τό θέμα εἶναι βασικό στοιχεῖο γιά τό σχηματισμό τῶν χρόνων.

α) Ἀπό τό ἐνεστωτικό θέμα σχηματίζονται οἱ ἔξακολουθητικοί χρόνοι καὶ τῶν δύο φωνῶν, δηλαδή ὁ ἐνεστώτας, ὁ παρατατικός καὶ ὁ ἔξακολουθητικός μέλλοντας:

λύν-ω	λύν-ομαι
ἔλυν-α	λυν-όμονν
θά λύν-ω	θά λύν-ομαι
νά λύν-ω	νά λύν-ομαι
λύν-ε	λύν-ον
λύν-οντας	—

β) Ἀπό τό θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου σχηματίζονται οἱ στιγμιαῖοι χρόνοι τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, δηλαδή ὁ ἀόριστος καὶ ὁ στιγμιαῖος μέλλοντας, καθώς καὶ τό ἀπαρέμφατο τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς:

ἔ-λυσ-α	(ἔχω)	}	λύσ-ει
θά λύσ-ω	(εἰχα)		
	(θά ἔχω)		

γ) Ἀπό τό θέμα τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου σχηματίζονται οἱ στιγμιαῖοι χρόνοι τῆς παθητικῆς φωνῆς, τό παθητικό ἀπαρέμφατο καὶ οἱ συντελεσμένοι χρόνοι στό ἄκλιτό τους μέρος:

λύθ-ηκα	(ἔχω)	}	λυθ-εῖ
θά λυθ-ῶ	(εἰχα)		
	(θά ἔχω)		

‘Ο ἐνεστώτας καὶ ὁ ἀόριστος λέγονται ἀρχικοί χρόνοι τοῦ ρήματος, ἐπειδή ἀπό τό θέμα τους σχηματίζονται δλοι οἱ ἄλλοι χρόνοι.

Ρῆμα: δέν· ω

ΘΕΜΑ		ΧΡΟΝΟΙ				Επιχειρητικού Χρόνου	
Ε. Β. Ε. Ο. Γ. Τ. Θ. Τ. Α		'Ε νεστάς		Προστατική		Παρατικός	
δεν-	Όριστική	'Υποτακτική	Προστατική	1. Διπαρέμφεστο 2. μετοχή		Μέλλοντας	
	Ένεργη. πραθ.	γά δέν-ω	δέν-ε	1. — 2. δέν-οντας	— —	θά δέν-ω	
δεν-	δέν-ομαι	γά δέν-ομαι	δέν-ον		δέν-όμουν	θά δέν-ομαι	
δεσ-		'Α όριστος					
	Έπειτακον	ξ-δεσ-α	νά δεσ-ω	δεσ-ε	1. δέσ-ει* 2. —	—	θά δέσ-ω
δεθ-		δεθ-ηκα	νά δεθ-ώ	δεθ-είτε	1. δεθ-εί** 2. —	—	θά δεθ-ώ
	Τικού-						
'Αριθμού							

* Με τό διπαρέμφεστο (δέσει) και τό βιοθητικό ρήμα ξχω σχηματίζονται οι συντελεστένοι χρόνοι τού δένω:

ξχω (είχα, θά ξχω) δένει.

** Με τό διπαρέμφεστο (δεθεί) και τό βιοθητικό ρήμα ξχω σχηματίζονται οι συντελεστένοι χρόνοι τού δένομαι:
ξχω (είχα, θά ξχω) δεθεί.

2. Αϋξηση

233.

λύνω, ἔ-λυνα, ἔ-λυσα

1. "Οσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπό σύμφωνο παίρνουν ἐμπρός ἀπό τό θέμα, στόν παρατατικό καί στόν ἀόριστο τῆς δριστικῆς, ἕνα ε- μέ ψιλή. Τό ε- αὐτό λέγεται **αὔξηση**, καί οἱ ρηματικοί τύποι πού τό παίρνουν λέγονται **αὔξημένοι τύποι**.

Μερικά ρήματα παίρνουν αὔξηση **η-** ἀντί **ε-**:

πίνω (*ἔπινα*) - **ηπια**, θέλω - **ηθελα**,
βούσκω (*ἔβρυσκα*) - **ηβροα**, ξέρω - **ηξερα**.

ἔ-λυνα, ἔ-λυνες — λύναμε, λύνατε

2. "Οπως βλέπουμε στά παραπάνω παραδείγματα, ἡ αὔξηση μένει ὅταν τονίζεται, ἐνῶ χάνεται ὅταν δέν τονίζεται.

ἀνάβω - **ἄναβα** - ἀνάφτηκε
δρίζω - **ὅρισα**
εὐχαριστῶ - **εὐχαριστοῦσα**

3. "Οσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπό φωνῆν **ῃ** δίψηφο δέν παίρνουν αὔξηση, ἀλλά κρατοῦν τό φωνῆν **ῃ** τό δίψηφο σέ ὄλους τούς χρόνους. Ἐξαιροῦνται τά ρήματα:

ἔχω - **εῖχα**, ἔρχομαι - **ηρθα**, εἶμαι - **ημουν.**

Ἐσωτερική αὔξηση

Μερικά σύνθετα ρήματα μέ πρῶτο συνθετικό ἐπίρρημα, ὅπως πολύ, πάρα, καλά, κακά κτλ., παίρνουν τήν τονισμένη αὔξηση στήν ἀρχή τοῦ δεύτερου συνθετικοῦ. Ἡ αὔξηση αὐτή λέγεται **ἐσωτερική αὔξηση**:

δέν τόν πολυέβλεπα, δέν πολυήξερε, παραήθελε κτλ.

Ἐσωτερική αὔξηση ση παίρνουν καί μερικοί τύποι λόγιων ρημάτων, σύνθετων μέ πρόθεση.

Τά πιό συνηθισμένα είναι:

ἐκφράζω - **ἐξέφραζα**, ἐγκρίνω - **ἐνέκρινα**, ἐνδιαφέρω - **ἐνδιέφερα**,
ἐμπνέω - **ἐνέπνεα**, συμβαίνει - **συνέβη**.

Στούς παρελθοντικούς χρόνους τοῦ ρήματος ὑπάρχω τρέπεται τό α σέ η: ὑπῆρχα - ὑπῆρξε.

Καὶ ἡ ἐσωτερική αὐξηση διατηρεῖται μόνο ὅταν εἰναι τονισμένη: ἔξεφραξα, ἔξεφρασε, (ἔξεφραξαν), ἀλλά ἐκφράξαμε, ἐκφράξονταν, ἐκφράστηκε κτλ.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.

1. Γράφονται μέ η τά: ἥρθα, ἥβρα, ἥπια, ἥμουν, ἥξερα, ἥθελα.
2. Γράφονται μέ ει τά: είδα, είπα, είχα.

3. Βοηθητικά στοιχεῖα σχηματισμοῦ

234. Γιά νά σχηματιστοῦν οἱ περιφραστικοί χρόνοι τῶν ρημάτων χρησιμεύουν:

- α) τό μελλοντικό μόριο θά γιά τούς μέλλοντες: θά δένω, θά δέσω, θά ἔχω δεθεῖ.
- β) τά βοηθητικά ρήματα ἔχω καὶ είμαι γιά τούς συντελεσμένους χρόνους.

235. Τό βοηθητικό ρῆμα ἔχω

Μονολεκτικοί χρόνοι				
'Ενεστώτας				Παρατατικός
Όριστική	Ύποτακτική (νά, σταν, γιά νά)	Προστα- κτική	Μετοχή	
ἔχω	ἔχω			είχα
ἔχεις	ἔχεις *	ἔχε		είκες
ἔχει	ἔχει			είχε
ἔχουμε	ἔχουμε		ἔχοντας	είχαμε
(ἔχομε)	(ἔχομε)			
ἔχετε	ἔχετε	ἔχετε		είχατε
ἔχουν	ἔχουν			είχαν

Περιφραστικός χρόνος. Μέλλοντας: θά ἔχω κτλ.

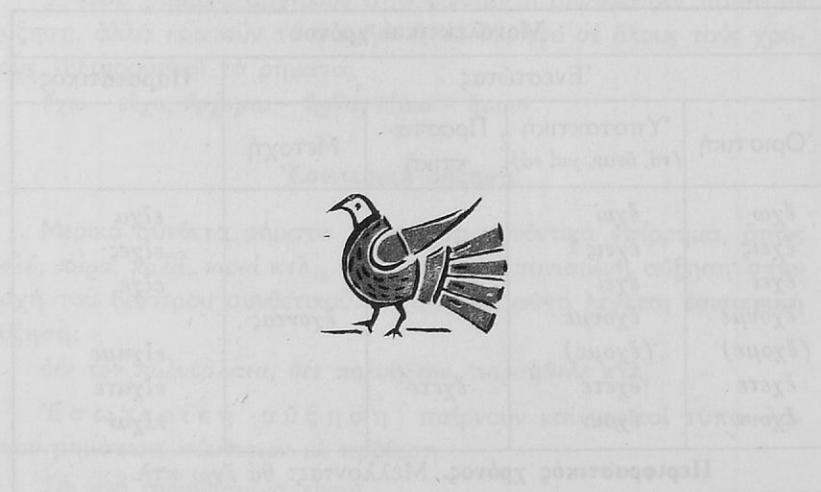
* Παλαιότερα ξεχώριζαν τίς καταλήξεις τῆς ὑποτακτικῆς (νά ἔχης, νά ἔχη, νά ἔχωμε), καὶ αὐτό συνεχίζεται καὶ σήμερα ἀκόμη ἀπό μερικούς.

236. Τό βοηθητικό ρῆμα εἰμαι

Μονολεκτικοί χρόνοι			
'Ενεστώτας		Παρατατικός	
'Οριστική	'Υποτακτική (νά, δταν, γιά νά)	Μετοχή	
εἰμαι	εἰμαι		ἡμουν
εἰσαι	εἰσαι		ἡσουν
εἶναι	εἶναι		ἡταν
εἴμαστε	εἴμαστε	δύντας	ἡμαστε
εἰστε	εἰστε		ἡσαστε
εἶναι	εἶναι		ἡταν

Περιφραστικός χρόνος. Μέλλοντας: θά εἰμαι κτλ.

Η προστακτική άναπληρώνεται άπό τύπους τῆς ύποτακτικῆς:
νά (άς) εἰσαι, νά εἶναι, νά εἴστε, νά εἶναι.

ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΣΥΖΥΓΙΕΣ

237. Τά ρήματα δέν κλίνονται ὅλα μέ τόν ἴδιο τρόπο. Στόν ἐνεστώτα καὶ στόν παρατατικό παρουσιάζουν διαφορές:

δένω — ἔδενα, ἀγαπῶ — ἀγαποῦσα,

δένομαι — δενόμουν, ἀγαπιέμαι — ἀγαπιόμουν.

Τά ρήματα πού κλίνονται κατά τόν ἴδιο τρόπο ἀποτελοῦν μιά συζυγία.

Οι συζυγίες είναι δύο:

Στήν **πρώτη συζυγία** ἀνήκουν τά ρήματα πού τονίζονται στήν παραλήγουσα στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα, καὶ στήν προπαραλήγουσα στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.

Τά ρήματα αὐτά τελειώνουν σέ -ω στήν ἐνεργητική φωνή καὶ σέ -ομαι στήν παθητική:

δέν-ω — δέν-ομαι, γράφ-ω — γράφ-ομαι.

Στήν πρώτη συζυγία ἀνήκουν τά περισσότερα ρήματα.

Στή **δεύτερη συζυγία** ἀνήκουν τά ρήματα πού τονίζονται στή λήγουσα στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα, καὶ στήν παραλήγουσα στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.

Τά ρήματα αὐτά τελειώνουν σέ -ῶ στήν ἐνεργητική φωνή καὶ σέ -ιέμαι ἢ -οῦμαι στήν παθητική:

ἀγαπῶ — ἀγαπιέμαι, λυπῶ - λυποῦμαι.

Πήματα τῆς πρότης συζύγιας

238. Ἐνεργητική φωνή

δένω

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	(νά, στα, γιά ή κτλ.)	Προστακτική	Απαρέμφαστο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
δένω	δένω	δένω	δένει		δένοντας	δένεια	δένεια
δέρεις	δένεις	δένεις	δένεις		δένοντας	δένεις	δένεις
δέρειται	δένεται	δένεται	δένεται		δένονταις	δένεταις	δένεταις
δέρεταις	δένομαι, δένουμε	δένομε	δένεταις		δένονταις	δένεταις	δένεταις
δέρεταιν	δένονται	δένονται	δένεταιν		δένονταιν	δένεταιν	δένεταιν
ενεργεστας	ενεργεστας	ενεργεστας	ενεργεστας	ενεργεστας	ενεργεστας	ενεργεστας	ενεργεστας
ενεργεσες	ενεργεσες	ενεργεσες	ενεργεσες	ενεργεσες	ενεργεσες	ενεργεσες	ενεργεσες
ενεργεσει	ενεργεσει	ενεργεσει	ενεργεσει	ενεργεσει	ενεργεσει	ενεργεσει	ενεργεσει
ενεργεσεις	ενεργεσεις	ενεργεσεις	ενεργεσεις	ενεργεσεις	ενεργεσεις	ενεργεσεις	ενεργεσεις
ενεργεσται	ενεργεσται	ενεργεσται	ενεργεσται	ενεργεσται	ενεργεσται	ενεργεσται	ενεργεσται
ενεργεσταις	ενεργεσταις	ενεργεσταις	ενεργεσταις	ενεργεσταις	ενεργεσταις	ενεργεσταις	ενεργεσταις
ενεργεσταιν	ενεργεσταιν	ενεργεσταιν	ενεργεσταιν	ενεργεσταιν	ενεργεσταιν	ενεργεσταιν	ενεργεσταιν
αριστική	αριστική	αριστική	αριστική	αριστική	αριστική	αριστική	αριστική
· Εξακολουθητικός μελλοντας: θά δένω, θά δένεις, θά δένει κτλ.							
Στιγμιαίος μέλλοντας: θά δέσω, θά δέσεις, θά δέσει κτλ.							
Παρακειμενος: εχώ δέσαι, εχεις δέσαι (ἢ εχω δέμενο κτλ.)							
· Υπερσυντέλεικος: είχα δέσει, είχεις δέσει (ἢ είχα δέμενο κτλ.)							
Συντελεστμένος μελλοντας: θά εχω δέσαι (ἢ θά εχω δέμενο κτλ.)							

239. Πασχητική φωνή

δ ἐ ν ο μ α τ

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική	‘Υποτακτική (πά, δταρ, γιά μά κτλ.)	Προστακτική (δένον)	Απταρέμφαστο (δένεστε)	Μετοχή δένοντας	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική
Δένομαι Δένεσαι Δένεται Δένδμαστε Δένεστε Δένονται		δένομαι δένεσαι δένεται δένδμαστε δένεστε δένονται				δένόμουν δένεσουν δένόταν δένυμαστε δένεσσετε δένονταν	
Ενεγρώτας						Impactatrics	
Αόρπτος	δέθηρχα δέθηρχες δέθηρχε δέθηρχαμε δέθηρχατε δέθηρχαν	δέθθῶ δέθεις δέθεῖ δέθοῦμε δέθεῖτε δέθοῦν	δέσσον δέθεῖ δέθεῖτε				
Παρακεί- μενος					δεμένος		‘Υποτακτική
Τεπιφραγκτού χρόνοι		‘Οριστική					Παρακείμενος:
		Εξακολουθητικός μέλλοντας: θά δένομαι, θά δένεσαι κτλ.					Παρακείμενος:
		Στιγματίος μέλλοντας: θά δεθώ, θά δεθεῖς, θά δεθεῖ κτλ.					νά έχω δεθεῖ, νά έχεις δεθεῖ, νά έχει δεθεῖ (ἢ εἶμαι δεμένος κτλ.)
		Παρακείμενος: έχω δεθεῖ, έχεις δεθεῖ (ἢ εἶμαι δεμένος κτλ.)					νά έχει δεθεῖ (ἢ νά εἶμαι δε- μένος, νά είσαι δεμένος κτλ.)
		Υπερσυντέλικος: είχα δεθεῖ, είχεις δεθεῖ (ἢ ήμουν δεμένος κτλ.)					Συντελεσμένος μέλλοντας: θά έχω δεθεῖ (ἢ θά είμαι δεμένος κτλ.)

240. Ἐνεργητική φῶνή

Koύβοκατ

242. Ένεργητική φωνή

π λέκω

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	‘Υποτακτική (ρά, σταυ, για ή νά κτλ.)	Προστακτική	Απαράμφαστο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
πλέκω	πλέκω	πλέκω	πλέκει		πλέκοντας		έπλεκα
πλέκεις	πλέκεις	πλέκει					έπλεξες
πλέκει	πλέκει	πλέκονται, -oμε					έπλεξε
πλέκονται, -oμε			πλέκετε				πλέξαμε
πλέκετε		πλέκετε					πλέξατε
πλέκουν	πλέκουν						έπλεκαν
 Evegetatives							
έπλεξα	πλέξω	πλέξω	πλέξει		πλέξεις		
έπλεξες	πλέξεις	πλέξει					
έπλεξε	πλέξει	πλέξονται, -oμε					
πλέξαμε		πλέκετε					
πλέξατε		πλέξουν					
έπλεξαν							
 Aoplitosis							
‘Οριστική							
Έξακολ. μέλλοντας: θά πλέξω, θά πλέξεις, θά πλένει κτλ.	Παρακείμενος:						
Στηγμ. μέλλοντας: θά πλέξω, θά πλέξεις, θά πλένει κτλ.	νά έχω πλέξει, νά έχεις πλέξει, (ή έχω πλεγμένο κτλ.)						
Παρακείμενος: έχω πλέξει, έχεις πλέξει (ή έχω πλεγμένο κτλ.)	νά έχει πλέξει (ή νά έχω πλεγμένο κτλ.)						
‘Υπερσυντέλικος: είχα πλέξει, είχες πλέξει (ή είχα πλεγμένο κτλ.)	νά έχει πλέξει (ή θά έχω πλεγμένο κτλ.)						
Συντελ. μέλλοντας: θά έχω πλέξει (ή θά έχω πλεγμένο κτλ.)	νά έχεις πλεγμένο κτλ.)						

πλέκω ματ

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	‘Υποτακτική (μία, διαν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	Απερέμφαστο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
	πλέκωμαι πλέγεσαι	πλέγομαι πλέγεσαι	(πλέκων)			πλεξόμουν πλεξόσαν	
Εβαρτρότας	πλέγεται πλεξόμαστε πλέγεστε πλέγονται	πλέγεται πλεξόμαστε πλέγεστε πλέγονται	(πλέγεστε)			πλεξόμαστε πλεξόσαστε πλέγονται	
	πλέγχηκα πλέγχηξε πλέγχηξε πλέγχημε πλέγχήστε πλέγχηκων	πλεχτώ πλεχτεῖς πλεχτεῖ πλεχτοῦμε πλεχτεῖς πλεχτοῦν	πλήξουν πλεχτεῖ	πλεχτεῖτε			
Αδριατός					πλεγμένος		
Παρακεί- μενος						‘Οριστική	‘Υ ποτακτική

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

244. Ἐνεργητική φωνή

போதினால்

XRONOI	‘Οριστική	‘Υποτακτική (νά, δταν, γιά ή α κτλ.)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	XRONOI	‘Οριστική
	δροσίζω δροσίζεις δροσίζει δροσίζουμε,-ομε δροσίζετε δροσίζουν	δροσίζω δροσίζεις δροσίζει δροσίζουμε,-ομε δροσίζετε δροσίζουν	δρόσιζε δρόσιζει δρόσιζετε	δροσίζω δροσίζεις δροσίζει δροσίζουμε,-ομε δροσίζετε δροσίζουν	δροσίζωντας	δρόσιζεις	δρόσιζαν
	δρόσισα δρόσισες δρόσισε δρόσισαμε δρόσισατε δρόσισαν	δρόσισα δρόσισες δρόσισει δρόσισαμε δρόσισετε δρόσισαν	δρόσισε δρόσισει δρόσισετε	δρόσισε δρόσισει δρόσισετε δρόσισαν	δρόσισεις	δρόσισται	δρόσισται
	‘Αρπηγός ‘Εβαγτός	‘Οριστική	‘Εξακολ. ψέλλοντας: θά δροσίζω, θά δροσίζεις, θά δροσίζει κτλ. Στηγμ. μέλλοντας: θά δροσίσαω, θά δροσίσεις, θά δροσίσετει κτλ. Παρακείμενος: έχω δροσίσει, έχεις δροσίσει (ή έχω δροσίσμενο κτλ.) ‘Υπερτυπελικος: είχα δροσίσει (ή είχα δροσίσαμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας: θά έχω δροσίσει (ή θά έχω δροσισμένο κτλ.)	‘Οριστική	‘Υποτακτική	Παρακείμενος: νά έχω δροσίσει, νά έχεις δροσίσει, νά έχει δροσίσει (ή νά έχω δροσίσμενό κτλ.)	Παρακείμενος: νά έχω δροσίσει, νά έχεις δροσίσει, νά έχει δροσίσει (ή νά έχω δροσίσαμένο κτλ.)

245. Παθητική φωνή

δροσίζοματ

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική’	‘Υποτοκτική’ (νά, δταρ, γάλα κτλ.)	Προστακτική	Απαρέφωστο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική’
S, Εβατότοτας	δροσίζομαι δροσίζεσαι δροσίζεται δροσίζμαστε δροσίζεστε δροσίζονται	δροσίζομαι δροσίζεσαι δροσίζεται δροσίζμαστε δροσίζεστε δροσίζονται	(δροσίζον)			δροσίζόμων δροσίζονται δροσίζόμαστε δροσίζεστε δροσίζονται	
A, Αρπιτότας	δροσίστηκα δροσίστηκες δροσίστηκε δροσίστηκαμε δροσίστηκατε δροσίστηκαν	δροσιστῶ δροσιστεῖς δροσιστεῖ δροσιστοῦμε δροσιστεῖτε δροσιστοῦν	δροσίσουν δροσιστεῖς δροσιστεῖ δροσιστεῖτε δροσιστοῦν	δροσιστεῖ δροσιστεῖτε			
Παρακέ- μενος					δροσισμένος		
Tετραφρακτικός Χρόνοι			‘Οριστική’			‘Υποτακτική’	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Παρακείμενος:
 Εξακολ. μέλλοντας: θά δροσίζομαι, θά δροσίζεσαι κτλ.
 Στηγμ. μέλλ.: θά δροσιστῶ, θά δροσιστεῖς, θά δροσιστεῖ κτλ.
 Παρακείμενος: ἔχω δροσιστεῖ (ἢ είμαι δροσισμένος κτλ.)
 Υπερσυντέλικος: εἴχα δροσιστεῖ (ἢ ήμουν δροσισμένος κτλ.)
 Συντελ. μέλλοντας: θά ἔχω δροσιστεῖ (ἢ έίμαι δροσισμένος κτλ.)

Κατά τό δένω κλίνονται:

χάρω, ψήρω, λύνω, ντύνω —
ἀπλώνω, διορθώνω, διπλώνω, δυναμώνω, ἐνώνω, θαμπώνω,
καρφώνω, λιώνω, ξημερώνω, ὀργώνω, περικυκλώνω, πληρώνω,
σηκώνω, στεφανώνω —
ἰδρύω κ.ἄ.

Κατά τό κρύβω κλίνονται:

ἀλείβω, θλίβομαι, ράβω, σκάβω —
λείπω — βάφω, γράφω
(καί μέ τήν παθητική μετοχή σέ -μένος μ' ἔνα μ.):
γιατορεύω (γιατορεμένος), δουλεύω, καβαλικεύω.
ξεθαλρεύομαι (ξεθαλρεμένος), ὄγειρεύομαι, παραξενεύομαι κ.ἄ.

Κατά τό πλέκω κλίνονται:

μπλέκω — ἀνοίγω, διαλέγω, φυλάγομαι — δέχομαι, τρέχω —
δείχνω, ρίχνω, σπρωχνω — ἀναπτύσσω —
παῖζω, πήζω, ἀλλάζω, ἀρπάζω, βουλιάζω, κοιτάζω κ.ἄ.

Κατά τό δροσίζω κλίνονται:

ἀγωνίζομαι, ἀλωνίζω, ἀνθίζω, ἐλπίζω, θερίζω,
μεταχειρίζομαι, προφασίζομαι, στολίζω, συλλογίζομαι, συνεχίζω.
ἀδροίζω, δακρύζω, δανείζω· λούζω·
δοξάζω, ἔξετάζω, ώριμάζω·
ἀγκαλιάζω, λογαριάζω, μονδιάζω, μπολιάζω·
ἀλέθω, πείθω, πλάθω, σβήνω, ζώνω, πιάνω, φτάνω κ.ἄ.

Παρατηρήσεις γιά τά ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας

246. 'Ενεργητική φωνή. Προστακτική. Τό δεύτερο ένικό πρόσωπο τῆς προστακτικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀօρίστου χάνει συχνά τό τελικό ε ὅταν ἀκολουθεῖ ἡ τριτοπρόσωπη προσωπική ἀντωνυμία τόν, τή(ν), τό, κάποτε καί τύποι τοῦ ἀρθρου πού ἀρχίζουν ἀπό τ.:

φέρ' τον, βάλ' τα, κρύψ' το, πάρ' τά βιβλία.

Τό δῶσε χάνει συνήθως τό ε καί πρίν ἀπό τό μου καί τό μας: δῶσ' μου, δῶσ' μας.

247. Παθητική φωνή.— Ἡ μονολεκτική προστακτική τοῦ ἐνεστώτα είναι σπάνια. Λέγεται μόνο σέ μερικά ρήματα:

γίνουν, κάθουν, ντύνουν, πλύνουν, προφασίζουν,
έτοιμάζεστε, σηκώνεστε κτλ.

Συνήθως ἀντί γιά τή μονολεκτική προστακτική μεταχειρίζομαστε τήν ὑποτακτική μέ τό νά:

νά δροσίζεσαι, νά χτενίζεσαι,
νά άγωνίζεστε, νά ἔρχεστε.

Τοῦ σηκώνομαι ὁ παθητικός ὀδόριστος ἔχει δεύτερο ἐνικό πρόσωπο σηκώσουν καὶ σήκω.

Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας

248. Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας διαιροῦνται σέ δύο τάξεις γιά κάθε φωνή, ἀνάλογα μέ τίς καταλήξεις πού παίρνουν στόν ἐνικό τοῦ ἐνεστώτα τῆς ὄριστικῆς:

Ἐνεργητικά ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη τελειώνει σέ -ῶ, -ᾶς, -ᾶ: ἀγαπῶ, ἀγαπᾶς, ἀγαπᾶ.

Ἡ δεύτερη τάξη τελειώνει σέ -ῶ, -εῖς, -εῖ: λαλῶ, λαλεῖς, λαλεῖ.

Παθητικά ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη τελειώνει σέ -ιέμαι, -ιέσαι, -ιέται: ἀγαπιέμαι, ἀγαπιέσαι, ἀγαπιέται.

Ἡ δεύτερη τάξη τελειώνει σέ -οῦμαι, -ᾶσαι, -ᾶται: θυμοῦμαι, θυμᾶσαι, θυμᾶται.

Δεύτερη συζύγια Πρώτη τάξη

249. Ενεργητική φωνή

ἀ γ α π ἄ τ ε

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	‘Υποστακτική (νά, δταν, γιά ή κτλ.)	Προστακτική	Απροέμφαστο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
Eβετρότυς	ἀγαπῶ ἀγαπᾶς ἀγαπᾶται ἀγαποῦμε ² ἀγαπᾶτε ἀγαποῦμ ³	ἀγαπῶ ἀγαπᾶς ἀγαπᾶται ἀγαποῦμε ² ἀγαπᾶτε ἀγαποῦμ ³	ἀγάπα ἀγαπάται ἀγαπᾶτε	ἀγαπώντας	ἀγαπώντας	Ἄγαπατικός	ἀγαποῦσα ἀγαποῦσες ἀγαποῦσε ἀγαποῦσας
Aόριστος	ἀγάπησα ἀγάπησες ἀγάπησε ἀγάπησαμε ἀγάπησατε ἀγάπησαν	ἀγαπήσω ἀγαπήσεις ἀγαπήσει ἀγαπήσουμε,-ομε ἀγαπήσετε ἀγαπήσουν	ἀγάπησε ἀγαπήσει ἀγαπήσετε ἀγαπήσουν	ἀγαπήσει	ἀγαπήσει	‘Οριστική	‘Υποστακτική
Η προφαστική	1. Καί ἀγαπάει. 2. Καί ἀγαπᾶμε. 3. Καί ἀγαπᾶ(ε).	Ἐξακολουθητικός μέλλοντας: θ' ἀγαπῶ, θ' ἀγαπᾶς, θ' ἀγαπᾶ κτλ. Στυγματικός μέλλοντας: θ' ἀγαπήσω, θ' ἀγαπήσεις, θ' ἀγαπήσει κτλ. Παρακείμενος: ἔχω ἀγαπήσει (ἢ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.) Υπερσυντέλαικος: εἴχα ἀγαπήσει (ἢ είχα ἀγαπημένο κτλ.) Συντελ. μέλλ.: θά ἔχω ἀγαπήσει (ἢ θά ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)	Παρακείμενος: νά ἔχω ἀγαπήσει, νά ἔχεις ἀγα- πήσει, νά ἔχει ἀγαπήσει (ἢ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)				

**Δεύτερη συζήντια
Πρώτη τάξη**

250. Παθητική φωνή

Ù γ α π ι é μ α 1

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική	‘Υποτακτική (νά, δταν, γάλι κτλ.)	Προστακτική	‘Απαρέφιφτο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική
‘Evetotautas	ἀγαπέμαι ἀγαπέσαι ἀγαπέται ἀγαπόμαστε ἀγαπεύστε ἀγαποῦνται	ἀγαπέμαι ἀγαπέσαι ἀγαπέται ἀγαπόμαστε ἀγαπεύστε ἀγαποῦνται				ἀγαπόμουν ἀγαπούσουν ἀγαπούταυ ἀγαπόμαστε ἀγαπούσαστε ἀγαπούνταυ	
‘Apolitos	ἀγαπήθηκα ἀγαπήθηξε ἀγαπήθηκε ἀγαπήθηκαμε ἀγαπήθηκατε ἀγαπήθηκαν	ἀγαπήθῶ ἀγαπήθεῖς ἀγαπήθεῖ ἀγαπήθοῦμε ἀγαπήθεῖτε ἀγαπήθονται	ἀγαπήθεις ἀγαπήθεται ἀγαπήθετε				
Παρακείμενος					ἀγαπημένος	‘Υ π ο τ α κ τ ι κή	
Τετραπατρικού χρόνου			‘Ο ριστική			Παρακείμενος:	
						νά ἔχω ἀγαπθεῖ, νά ἔχεις ἀγα- πθεῖ, νά ἔχει ἀγαπθεῖ (ή νά είμαι ἀγαπημένος κτλ.)	

1. Καὶ ἀγαποῦνταν.

Δεύτερη συγγία — Δεύτερη τάξη

251.

Ένεργητική φωνή

Ἐνεστώτας			
Όριστική	Υποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	Μετοχή
λαλῶ	λαλῶ		
λαλεῖς	λαλεῖς		
λαλεῖ	λαλεῖ	λάλει	
λαλοῦμε	λαλοῦμε		λαλώντας
λαλεῖτε	λαλεῖτε	λαλεῖτε	
λαλοῦν	λαλοῦν		

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καὶ οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καὶ στήν πρώτη τάξη.

Ἡ προστακτική τελειώνει σὲ μερικά ρήματα καὶ σέ -a, τηλεφώνα, ὅπως καὶ στά ρήματα τῆς πρώτης τάξης.

Δεύτερη συγγία — Δεύτερη τάξη

252.

Παθητική φωνή

Ἐνεστώτας		Παρατατικός
Όριστική	Υποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά κτλ.)	Όριστική
θυμοῦμαι ¹	θυμοῦμαι ¹	θυμόμονυ
θυμᾶσαι	θυμᾶσαι	θυμόσονν
θυμᾶται	θυμᾶται	θυμόταν
θυμούμαστε	θυμούμαστε	θυμόμαστε
θυμάστε	θυμάστε	θυμόσαστε
θυμοῦνται	θυμοῦνται	θυμόνταν ²

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καὶ οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καὶ στήν πρώτη τάξη.

1. Καὶ θυμᾶμαι. 2. Καὶ θυμοῦνταν.

Κατά τό ἀγαπῶ κλίνονται:

α) ἀπαντῶ, κεντῶ, κυβερνῶ, κυνηγῶ, νικῶ, ωτῶ, τιμῶ, τρυπῶ, χαιρετῶ, χτυπῶ κ.ἄ.

β) μέ κάποια διαφορά στόν ἀόριστο:

βαστῶ, διψῶ, δρῶ, κρεμῶ, περνῶ, πετῶ, ρουφῶ, σπῶ, χαλῶ κ.ἄ.

Κατά τό λαλῶ κλίνονται:

α) ἀδιαφορῶ, ἀδικῶ, ἀργῶ, δημιουργῶ, ἐξατλῶ, ἐπιχειρῶ, ζῶ (ζεῖς, ζεῖ), θεωρῶ, θρηνῶ, κατοικῶ, κυνῶ, ποθῶ, προσπαθῶ, προχωρῶ, συγκινῶ, συμμαχῶ, ύμνω, ὑπηρετῶ, φιλῶ, φρουρῶ, ὠφελῶ κ.ἄ.

β) μέ κάποια διαφορά στόν ἀόριστο:

ἀποτελῶ, ἀφαιρῶ, καλῶ, μπορῶ, συναιρῶ κ.ἄ.

Κατά τό ἀγαπέμαι κλίνονται:

α) ἀναρωτιέμαι, κρατιέμαι, μετριέμαι, παρηγοριέμαι, πουλιέμαι, σταυροκοπιέμαι, τρυπιέμαι κ.ἄ.

β) μέ κάποια διαφορά στόν παθητικό ἀόριστο καί στήν παθητική μετοχή:

βαριέμαι, γελιέμαι, καταριέμαι, κρεμιέμαι, κυλιέμαι, ξεχνιέμαι, παραπονιέμαι, πετιέμαι, στενοχωριέμαι, τραβιέμαι, τυραννιέμαι κ.ἄ.

Κατά τό θυμοῦ μαι κλίνονται:

κοιμοῦμαι, λυποῦμαι, φοβοῦμαι.

Πολλά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας κλίνονται στήν ἐνεργητική φωνή καί κατά τήν πρώτη τάξη καί κατά τή δεύτερη: μιλεῖς καί μιλᾶς, πατεῖ καί πατᾶ, τραγουδεῖτε καί τραγουδᾶτε.

"Ομοια σχηματίζονται:

βαρῶ, βοηθῶ, ζητῶ, καρτερῶ, κελαηδῶ, κληρονομῶ, κονβαλῶ, κρατῶ, λαχταρῶ, παρηγορῶ, πονῶ, πουλῶ, συγχωρῶ, τηλεφωνῶ, φορῶ κ.ἄ.

253. Ἀρχαϊκή κλίση παθητικῆς φωνῆς.— Μερικά ρήματα σέ -οῦμαι ἀκολουθώντας ἀρχαϊκή κλίση σχηματίζονται στόν ἐνεστώτα καί στόν παραστατικό κατά τό ἀκόλουθο παράδειγμά:

Ἐνεστώτας:

‘Οριστική: στεροῦμαι, στερεῖσαι, στερεῖται, στερούμαστε, στερεῖστε, στεροῦνται.

‘Υποτακτική: νά κτλ. στεροῦμαι, στερεῖσαι, στερεῖται, στερούμαστε, στερεῖστε, στεροῦνται.

Παρατατικός:

στερούμονυ, στερούσονυ, στεροῦνταν, στερούμαστε, στερούσαστε, στερούνταν.

“Ομοια σχηματίζονται τά ἀποθετικά ρήματα: ἐπικαλοῦμαι, μιμοῦμαι, προγοῦμαι, συνεννοοῦμαι κτλ., καί μερικά παθητικά ἀπό ρήματα πού σχηματίζονται κατά τό λαλῶ, καθώς ἀποτελοῦμαι, ἀφαιροῦμαι, ἔξαρσοῦμαι.

‘Ακόμη πιό σπάνια είναι μερικά ρήματα σέ -ῶμαι πού ἀκολουθοῦν ἀρχαϊκή κλίση:

‘Ενεστώτας: ἐγγυῶμαι, ἐγγυᾶσαι, ἐγγυᾶται, ἐγγυόμαστε, ἐγγυάστε (-σθε), ἐγγυῶνται.

Γιά τόν παρατατικό τῶν ρημάτων αύτῶν, πού δέν πολυσυνηθίζεται, μποροῦμε νά χρησιμοποιοῦμε περίφραση: ἔθετα ἐγγύηση, είχα ἐξάρτηση κ.ά.

“Ομοια σχηματίζονται: ἔξαρτωμαι, διερωτῶμαι, διασπῶμαι κτλ.

254.

Συνηρημένα ρήματα

α) ἀκούω, καίω

φωνηντόηκτα	Ἐνεστώτας			Ἐνεστώτας		
	‘Οριστική	‘Υποτακτική (νά, δταν, γιά νά κτλ.)	Προστα- κτική	‘Οριστική	‘Υποτακτική (νά, δταν, γιά νά κτλ.)	Προστα- κτική
ἀκούω	ἀκούω			καίω	καίω	
ἀκοῦς	ἀκοῦς		ἀκον	καῖς	καῖς	
ἀκούει	ἀκούει			καίει	καίει	
ἀκοῦμε	ἀκοῦμε			καῖμε	καῖμε	
ἀκοῦτε	ἀκοῦτε		ἀκοῦτε	καῖτε	καῖτε	
ἀκοῦν(ε)	ἀκοῦν(ε)			καῖν(ε)	καῖν(ε)	καῖτε

1. Μερικά φωνηεντόληκτα ρήματα, όπως τά παραπάνω, συναιροῦν συχνά στόν ένεργητικό ένεστώτα τῆς δριστικῆς, τῆς ύποτακτικῆς καί τῆς προστακτικῆς τό θεματικό τους φωνῆν μέ τό φωνῆν τῆς κατάληξης. "Ετσι παρουσιάζουν μερικούς τύπους συνηρημένους. Διατηροῦν δύμας κάποτε καί τούς ἀσυναίρετους. Τά ρήματα αύτά λέγονται **συνηρημένα**.

2. "Ομοια μέ τό ἀκούω' καί τό καίω κλίνονται τά ρήματα **κλαίω** καί **φταιίω**. "Ολα αύτά παίρνουν συνήθως ἔνα γ, ὅταν ύστερα ἀπό τό *ai* ἀκολουθεῖ ε.

Προστακτική τοῦ ἐνεστώτα: **καίγε, κλαίγε.**

Παρατατικός: **ἔκαιγε, ἔφταιγε.**

Παθητικός ἐνεστώτας: **καίγεται, κλαίγεται.**

β) λέ(γ)ω, πάω

'Ενεστώτας			'Ενεστώτας		
Rήματα πού χάρακτρα -γ- το	Όριστική	Υποτακτική (νά, δταν, γιά νά κτλ.)	Προστα- κτική	Όριστική	Υποτακτική (νά, δταν, γιά νά κτλ.)
λέ(γ)ω	λέ(γ)ω		πάω	πάω	
λέσ	λέσ	λέγε	πᾶς	πᾶς	
λέει	λέει		πάει	πάει	
λέμε	λέμε		πᾶμε	πᾶμε	
λέτε	λέτε	λέγετε	πᾶτε	πᾶτε	
λέν(ε)	λέν(ε)	καί λέτε	πᾶν(ε)	πᾶν(ε)	πηγαί- νετε

1. Κατά τό ρῆμα λέ(γ)ω κλίνονται τά ρήματα φυλά(γ)ω, τρώ(γ)ω.

2. Κατά τό πάω κλίνεται ό μέλλοντας τοῦ τρώγω: θά φάω κτλ. καί ἡ ύποτακτική τοῦ ἀօρίστου νά φάω κτλ., προστακτική: φά(γ)ε, φᾶτε.

3. Ή προστακτική τοῦ πάω ἀπό τό πηγαίνω: πηγαίνε, πηγαί-
νετε.

4. Σέ ὅλα τά συνηρημένα ρήματα συναιροῦνται ὅλα τά πρόσωπα ἐκτός ἀπό τό πρῶτο καί τό τρίτο ἑνικό.

Γενικές παρατηρήσεις γιά τό σχηματισμό τῶν ρημάτων

255. 1. Οἱ τύποι τοῦ ρήματος πού στό τρίτο πρόσωπο τοῦ πληθυντικοῦ τελειώνουν σέ -ν παίρνουν καμιά φορά καί ε στό τέλος:

δένονν — δένοντε, ἔδεναν — (ἐ)δέναντε, (ἐ)δεσαν — (ἐ)δέσαντε,
δέσονν — δέσοντε, δενόταν — δενόταντε, δένονταν — δενόνταντε,
δεθοῦν — δεθοῦντε,

ἀγαποῦν — ἀγαποῦντε, ἀγαποῦσαν — ἀγαπούσαντε, ἀγάπησαν — ἀ-
γαπήσαντε.

2. Στόν παθητικό παρατατικό συνηθίζονται γιά τό πρῶτο καί δεύτερο πρόσωπο τοῦ πληθυντικοῦ καί οἱ τύποι σέ -μασταν, -σασταν:

δενόμαστε — δενόμασταν, δενόσαστε — δενόσασταν, ἀγαπιόμασταν κτλ.

256. *ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.* — Ἡ ἐνεργητική μετοχή τελειώνει σέ -ώντας
μέ ω ὅταν τονίζεται στήν παραλήγουσα, καί σέ -οντας μέ ο ὅταν
τονίζεται στήν προπαραλήγουσα: πηδώντας, τραγουδώντας — λέ-
γοντας, βλέποντας.

ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

A. — Τό ἐνεστωτικό θέμα

257. Τό ἐνεστωτικό θέμα τό βρίσκουμε, ἀν ἀφαιρέσουμε ἀπό τό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὄριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τήν κατάληξη -ω (ἢ -ομαι, -ιέμαι, -οῦμαι):

δέν-ω, γελ-ῶ, ἔρχ-ομαι, γελ-ιέμαι, θυμ-οῦμαι.

258. Διαιρεση τῶν ρημάτων κατά τό ένεστωτικό θέμα

Τά ρήματα διαιροῦνται στίς παρακάτω κατηγορίες:

A. ΡΗΜΑΤΑ ΠΡΩΤΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

1.	Φωνηντόληκτα: μέ χαρακτήρα φωνῆν Ἇ δίψηφο	έλκυ-ω, ἀποκλεί-ω, πλέ-ω, καί-ω, ἀκού-ω
2.	Χειλικόληκτα: μέ χαρακτήρα π, β, φ, πτ, φτ ¹ αυ, ευ	λείπ-ω, κόβ-ω, γράφ-ω, ἀπορρίπτ-ω, πέφτ-ω, ἀναπαύ-ω, δουλεύ-ω
3.	Λαρυγγικόληκτα: μέ χαρακτήρα κ, γ, χ, σκ, γγ, χν ²	πλέκ-ω, ἀνοίγ-ω, βρέχ-ω, διδάσκ-ω, σφίγγ-ω, δείχν-ω
4.	Όδοντικόληκτα, μέ χαρακτήρα Συριστικόληκτα: τ (ττ), θ, σ (σσ), ζ	θέτ-ω, πλήγτ-ω, ἀλέθ-ω, ἀρέσ-ω, διατάσσ-ω, δροσίζ-ω
5.	Ύγρόληκτα, Ρινικόληκτα: μέ χαρακτήρα λ (λλ), ρ, (λν), (ρν), μ, ν	θέλ-ω, ἀνατέλλ-ω, ξέρ-ω, φέλν-ω, σπέρν-ω, τρέμ-ω, μέν-ω.

B. ΡΗΜΑΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

‘Ο χαρακτήρας μπορεῖ νά είναι ὅποιοδήποτε σύμφωνο	ἀγαπ-ῶ, γελ-ῶ, τραγουδ-ῶ, ἀργ-ῶ, κουν-ῶ.
--	--

1. Τό τ πού άπάρχει στό χειλικό χαρακτήρα -φτ- καί -πτ- είναι ένα πρόσθετο σύμφωνο τού ένεστωτικού θέματος.
2. Τό ν στό χαρακτήρα -χν- είναι πρόσθετο.

B.—Τό ἀοριστικό θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου

259. Τό ἀοριστικό θέμα τό βρίσκουμε, ἃν ἀφαιρέσουμε ἀπό τό πρῶτο ἑνικό πρόσωπο τῆς ὁριστικῆς τοῦ ἀορίστου τήν κατάληξη -α καὶ τήν αὔξηση (ἄν ύπάρχει):

ἔ-δεσ-α, γέλασ-α, ἔ-πλυν-α, παράγγειλ-α.

‘Ο ἐνεργητικός ἀόριστος τελειώνει στό πρῶτο ἑνικό πρόσωπο σέ -σα καὶ σπανιότερα σέ -α χωρίς σ.:

ἔδεσα, ἄκουσα, ἔπλυνα, ἔφυγα.

‘Ο ἀόριστος σέ -σα λέγεται σιγματικός ἀόριστος.

‘Ο ἀόριστος σέ -α λέγεται ἄσιγμος ἀόριστος.

‘Ο σιγματικός ἀόριστος

260.

1. Ρήματα φωνητόληκτα

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
ἀκού-ω ἰδρύ-ω	ἀκονσα } ἰδρυσα }
Χαρακτήρας φωνήνεν ἢ δίψηφο (ου, υ κτλ.)	→ ἀόριστος σέ -σα

Ρήματα μέχαρακτήρα φωνήνεν ἢ δίψηφο (ου, υ κτλ.) σχηματίζουν ἀόριστο σέ -σα.

Ἐξαιροῦνται τά καίω - ἔκαψα, κλαίω - ἔκλαψα, φταίω - ἔφταιξα.

2. Ρήματα χειλικόληκτα

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
λείπ-ω	ἔλειψα
κρύβ-ω	ἔκρυψα
γράψ-ω	ἔγραψα } ἄστραψτ-ω
καλύπτ-ω	κάλυψα
παύ-ω	ἔπαψα
δουλεύ-ω	δούλεψα
Χαρακτήρας χειλικός (π, β, φ, ψτ (πτ), αυ, ευ → ἀόριστος σέ -ψα	

"Οταν τό ένεστωτικό θέμα έχει χαρακτήρα σύμφωνο χειλικό, δ' ἀόριστος σχηματίζεται σέ -ψα. Εξαιρεῖται τό ρῆμα πέφτω-έπεσα.

3. Ρήματα λαρυγγικόληκτα

Ἐνεστώτας	Ἄόριστος
πλέκ-ω	ἐπλεξα
πνίγ-ω	ἐπνιξα
προσέχ-ω	πρόσεξα
διώχν-ω	ἐδιωξα
Χαρακτήρας λαρυγγικός (κ, γ, χ, χν)	→ ἀόριστος σέ -ξα

"Οταν τό ένεστωτικό θέμα έχει χαρακτήρα λαρυγγικό σύμφωνο, δ' ἀόριστος σχηματίζεται σέ -ξα.

4. Ρήματα ὀδοντικόληκτα καὶ συριστικόληκτα

Ἐνεστώτας	Ἄόριστος
θέτ-ω	ἐθεσα
ἀλέθ-ω	ἀλεσα
ἀρέσ-ω	ἀρεσα
ἀγκαλιάζ-ω	ἀγκάλιασα
πλήττ-ω	ἐπληξα
ἀπαλλάσσ-ω	ἀπάλλαξα
βουλιάζ-ω	βούλιαξα
Χαρακτήρας ὀδοντικός, συριστικός (τ, (ττ), θ, σ (σσ), ζ)	→ ἀόριστος σέ -σα ή -ξα

"Οταν τό ένεστωτικό θέμα έχει χαρακτήρα ὀδοντικό ή συριστικό σύμφωνο, σχηματίζεται ἀόριστος σέ -σα ή σέ -ξα.

5. Ρήματα ρινικόληκτα

Ἐνεστώτας	Άόριστος
ἀπλόν-ω	ἀπλωσα
πιάν-ω	ἐπιασα
ἀφήν-ω	ἀφησα
ἀνασταίν-ω	ἀνάστησα
ἀμαρτάν-ω	ἀμάρτησα

Χαρακτήρας ρινικός (ν). Ρήματα σέ -ώνω, -νω, -αίνω, -άνω → άόριστος σέ -σα

Από τά ρινικόληκτα ρήματα ἔχουν σιγματικό άόριστο:

- α) όλα τά ρήματα πού τελειώνουν σέ -ώνω,
- β) πολλά ρήματα πού τελειώνουν σέ -νω καί
- γ) πολλά ρήματα πού τελειώνουν σέ -αίνω καί -άνω.

Τά ρήματα τῆς κατηγορίας αυτῆς κατά τό σχηματισμό του σιγματικοῦ άορίστου χάνουν τό ν καί ἀλλάζουν τό θεματικό φωνῆν του ἐνεστώτα (Κ4).

6. Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας

Ἐνεστώτας	Άόριστος
τραγουδ-ῶ	τραγούδησα
ἀγαπ-ῶ	ἀγάπησα
κυβερν-ῶ	κυβέρνησα

Ἐνεστώτας σέ -ῶ → άόριστος σέ -ησα

Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν άόριστο σέ -ησα. Πολλά όμως δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα καί σχηματίζουν άόριστο σέ:

-ασα	(γελῶ - γέλασα)	-εσα	(καλῶ - κάλεσα)
-υσα	(μεθῶ - μέθυσα)	-αξα	(πετῶ - πέταξα)
-ηξα	(τραβῶ - τράβηξα)	-εψα	(θαρρῶ - θάρρεψα) (Κ9).

1. Ρήματα ύγροληκτα

'Ενεστώτας	'Αόριστος
προσφέρω	πρόσφερ-α
σφάλλω	ξφαλ-α
γέρνω	ξγειρ-α
στέλνω	ξτειλ-α
Χαρακτήρας ρ , $\lambda(\lambda)$, $\rho\nu$, $\lambda\nu$	→ ἀόριστος σέ -α

Τά ύγροληκτα ρήματα σχηματίζουν ἄσιγμο ἀόριστο
ἀλλάζοντας, κάποτε, τό θέμα τους: **σφάλλω** - **ξφαλ-α**, **γέρνω** -
ξγειρ-α (Κ5, Κ6).

2. Ρήματα ρινικόληκτα

'Ενεστώτας	'Αόριστος
κρίνω	ξκριν-α
ἀπονέμω	ἀπόνειμ-α
καταλαβαίνω	κατάλαβ-α
ἀναστίνω	ἀνάσταν-α
ἀκριβαίνω	ἀκρίβυν-α
Χαρακτήρας ν , μ	→ ἀόριστος σέ -α

Πολλά ρινικόληκτα ρήματα σχηματίζουν ἄσιγμο ἀόριστο, ἀλλάζοντας, κάποτε, τό θέμα τους:

μένω **ξμειν-α** (Κ3)

Ρήματα σέ -αίνω

Τά ρήματα πού τελειώνουν σέ -αίνω χωρίζονται σέ τρεις ὅμαδες:

Στήν πρώτη ἀνήκουν ὅσα χάνουν στόν ἀόριστο τή συλλαβή -**αιν**: καταλαβαίνω - κατάλαβα (Κ 7).

Στή δεύτερη ἀνήκουν ὅσα σχηματίζουν τόν ἀόριστο σέ -**ανα**: ἀνασαίνω - ἀνάσανα (Π α').

Στήν τρίτη ὁμάδα ἀνήκουν ὅσα σχηματίζουν τόν ἀόριστο σέ -**υνα**: ἀκριβαίνω - ἀκριβύννα (Π γ').

262.

"Αλλα ρήματα μέ ασιγμο ἀόριστο

"Ασιγμο ἀόριστο σχηματίζουν καί ὄρισμένα ἀκόμη ρήματα:

- α) Ἐκεῖνα πού ἀλλάζουν στόν ἀόριστο δλότελα τό θέμα: λέγω - εἰπα (Κ 1).
- β) Ἐκεῖνα πού ἀλλάζουν στόν ἀόριστο τό θεματικό φωνῆν τοῦ ἐνεστώτα: φεύγω - ἔφυγα (Κ 3).
- γ) Ἐκεῖνα πού παίρνουν στόν ἀόριστο τήν κατάληξη -ηκα: ἀνεβαίνω - ἀνέβηκα (§ 263).

263. 'Ανωμαλίες στό σχηματισμό τῶν ἐγκλίσεων
τοῦ ἄστιγμου ἀօρίστου

'Ενεστώτας	'Α ὥριστος			
	'Οριστική	'Υποτακτική (νά, σταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	'Απαρέμφατο
1 ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα	ἀνέβω ή ἀνεβῶ	ἀνέβα ἀνεβεῖτε	ἀνέβει ή ἀνεβεῖ
2 κατεβαίνω	κατέβηκα	κατέβω ή κατεβῶ	κατέβα κατεβεῖτε	κατέβει ή κατεβεῖ
3 βγαίνω	βγῆκα	βγῶ ή νά 'βγω	βγές (ἔβγα) βγεῖτε	βγεῖ
4 μπαίνω	μπῆκα	μπῶ ή νά 'μπω	μπές (ἔμπα) μπεῖτε	μπεῖ
5 βρίσκω	βρῆκα	βρῶ ή νά 'βρω	βρές βρεῖτε	βρεῖ
6 βλέπω	εἴδα	(ἰ)δῶ	(ἰ)δές δεῖτε, δέ(σ)τε	(ἰ)δεῖ
7 λέ(γ)ω	εἴπα	(εὶ)πῶ	πές πεῖτε, πέστε	(εὶ)πεῖ
8 πίνω	η̄πια	πιῶ	πιές (πιέ) πιεῖτε, πιέ(σ)τε	πιεῖ
9 ἔρχομαι	η̄ρθα	ἔρθω ή νά 'ρθῶ ή νά 'ρθω	ἔλα ἔλατε	ἔρθει
10 πηγαίνω	πηγα	πάω	—	πάει
11 παιρνω	πηρα	πάρω	πάρε πάρετε	πάρει
12 τρώ(γ)ω	ἔφαγα	φά(γ)ω	φά(γ)ε φᾶτε	φά(γ)ει

Παρατηρήσεις

- Από τά ρήματα πού άναφέρονται στήν προηγούμενη σελίδα
- Μερικά σχηματίζουν ένεργητικό άοριστο σε **-ηκα** : μπῆκα, ἀνέβηκα κ.ἄ.
 - ”Άλλα άποβάλλουν τά ἀρχικά ει- καί η- τοῦ άορίστου στίς ἄλλες ἐγκλίσεις : εἰδα-νά (ἰ)δῶ, ἤπια-νά πιῶ.
 - Τά περισσότερα έχουν στίς ἄλλες ἐγκλίσεις διαφορετικό θεματικό φωνήνειν ἀπ' ὅ, τι στήν δριστική : παιόνω - πῆρα, ἀσφ. θέμα πηγ-, ἀλλά νά πάρω, πάρε, πάρει. πηγαίνω-πῆγα, ἀσφ. θέμα πηγ-, ἀλλά νά πάω, πᾶμε, πάει.
 - Σχηματίζουν τίς ἄλλες ἐγκλίσεις χωρίς θεματικό φωνήνειν τά ρήματα : μπαίνω-μπῆκα, ἀσφ. θέμα μπηκ-, ἀλλά νά μπῶ, ἔμπα, μπεῖ. ”Ετοι καί βγαίνω, ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, διαβαίνω, βρίσκω.
 - Τά πιό πολλά μετακινοῦν τόν τόνο στήν ύποτακτική καί μερικά στό ἀπαρέμφατο : νά ἀνέβω, - ἀνεβῶ, ἀνέβει - ἀνεβεῖ νά βρῶ-νά βρω, βρεῖ.
 - Μερικά παρουσιάζουν στήν προστακτική διάφορες ἄλλες καταλήξεις καί ὅχι τίς κανονικές : βγές, μπές, βρές, δές, πές, πιές.

Γ.— Τό θέμα τοῦ παθητικοῦ άορίστου καί τῆς παθητικῆς μετοχῆς

264. Ο σχηματισμός ἀπό τό σιγματικό άοριστο

Ἐνεργητική φωνή	Παθητική φωνή	
Ἐνεστ. Ἀόριστος	Ἀόριστος	Μετοχή
δένω	ἔδεσα	δέθηκα
τιμῶ	τίμησα	τιμήθηκα
πιάνω	ἔπιασα	πιάστηκα
ἀλέθω	ἄλεσα	ἀλέστηκα
μοιράζω	μοιράσα	μοιράστηκα


```

    graph LR
      sigma1[σα] --> theta[θη]
      sigma2[ση] --> theta
      sigma3[στη] --> theta
      theta --> thetaika[θηκα]
      theta --> menos[mένος]
      theta --> smenos[σμένος]
  
```

1. "Όταν ό ἐνεργητικός ἀόριστος τελειώνει σέ -σα, ό παθητικός ἀόριστος τελειώνει σέ -θηκα ή -στηκα καί ή παθητική μετοχή σέ -μένος ή -σμένος.

'Ἐνεργητική φωνή	'Ἐνεστώτας	'Ἀόριστος	
	κούβω ἀνακαλύπτω ἐγκαταλείπω	ἔκρυψα ἀνακάλυψα ἐγκατάλειψα	ψα
'Παθητική φωνή	'Ἀόριστος	Μετοχή	
	κρύφτηκα ἀνακαλύφτηκα ἐγκαταλείφτηκα	φτηκα	κρυμμένος ἀνακαλυμμένος ἐγκαταλειμμένος
	-ψα	→	-μένος

2. "Όταν ό ἐνεργητικός ἀόριστος τελειώνει σέ -ψα, ό παθητικός ἀόριστος τελειώνει σέ -φτηκα καί ή παθητική μετοχή σέ -μμένος.

'Ἐνεργητική φωνή	Παθητική φωνή		
'Ἐνεστ. 'Ἀόριστος	'Ἀόριστος	Μετοχή	
πλέκω διώχνω ἄλλάξω	ἐπλεξα ἐδιώξα ἄλλαξα	ξα	πλέχτηκα διώχτηκα ἄλλαχτηκα
			χτηκα
			πλεγμένος διωγμένος άλλαγμένος
			γμένος
	-ξα	→	-χτηκα
			→
			-γμένος

3. "Όταν ό ἐνεργητικός ἀόριστος τελειώνει σέ -ξα, ό παθητικός ἀόριστος τελειώνει σέ -χτηκα καί ή παθητική μετοχή σέ -γμένος.

'Ενεργητική φωνή		Παθητική φωνή			
'Ενεστώτας	'Αόριστος	'Αόριστος	Μετοχή		
παύω	ἔπαψα	παύτηκα	παυμένος		
μαγεύω	μάγεψα	μαγεύτηκα	μαγεμένος		
ἐπιστρατεύω	ἐπιστράτευσα	ἐπιστρατεύτηκα	ἐπιστρατευμένος		
-αύω	→ -ψα	→ -αύτηκα	→ -αυμένος		
-εύω	→ -ψα	→ -εύτηκα	→ -εμένος		
-εύω	→ -ευσα	→ -εύτηκα	→ -ευμένος		

4. "Οταν τά ρήματα τελειώνουν σέ -αύω, -εύω, σχηματίζουν παθητικό άόριστο σέ -αύτηκα, -εύτηκα και παθητική μετοχή σέ -αυμένος, -εμένος, -ευμένος.

265.

Ο σχηματισμός από τόν ἄστιγμο άόριστο

'Ενεργητική φωνή		Παθητική φωνή			
'Ενεστώτας	'Αόριστος	'Αόριστος	Μετοχή		
βάζω (-βάλλω) γδέρνω	ἔβαλα ἔγδαρα	α	βάλθηκα γδάρθηκα	θηκα	βαλμένος γδαρμένος
γδέρνω					μένος
γγρόληκτα	-α	→	-θηκα	→	-μένος

1. Τά ύγροληκτα ρήματα σχηματίζουν τόν παθητικό άόριστο σέ -θηκα και τήν παθητική μετοχή σέ -μένος.

Ἐνεργητική φωνή	Παθητική φωνή		
Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	Ἀόριστος	Μετοχή
κρίνω πλένω	ἐκρινα ἐπλυνα	κρίθηκα πλύθηκα	κριμένος πλυμένος
Ρινικόληκτα σέ -νω, -α		-θηκα	-μένος

2. Τά ρινικόληκτα ρήματα σέ -νω σχηματίζουν τόν παθητικό ἀόριστο σέ -θηκα καί τήν παθητική μετοχή σέ -μένος.

Ἐνεργητική φωνή	Παθητική φωνή		
Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	Ἀόριστος	Μετοχή
ἐπιβαρύνω εὐκολύνω αισθάνομαι	ἐπιβάρυνα εὐκόλυνα	ἐπιβαρύνθηκα εὐκολύνθηκα αισθάνθηκα	ἐπιβαρημένος — —
Ρινικόληκτα ύπερδισύλλαβα σέ -ύνω	→ -νθηκα		
Τό ρήμα αἰσθάνομαι	→ -νθηκα		

3. Τά ρινικόληκτα ύπερδισύλλαβα σέ -ύνω καί τό ρήμα αἰσθάνομαι σχηματίζουν τόν παθητικό ἀόριστο σέ -νθηκα. Οἱ μετοχές τους ḥ δέν ύπάρχουν ḥ, ὅταν ύπάρχουν, σχηματίζονται ἀνώμαλα: μολύνω - μολυσμένος (Κ 10).

Ἐνεργητική φωνή	Παθητική φωνή		
Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	Ἀόριστος	Μετοχή
ἀπολυμαίνω ζεσταίνω	ἀπολύμανα ζέστανα	ἀπολυμάνθηκα ζεστάθηκα	ἀπολυμασμένος ζεσταμένος
Ρινικόληκτα σέ -αίνω, -ανα		↔ -νθηκα ↔ -θηκα	→ -σμένος → -μένος

4. Άπό τά ρινικόληκτα ρήματα σέ -αίνω μέ ένεργητικό άόριστο -ανα:

- α) ἄλλα διατηροῦν τό χαρακτήρα ν καί ἔχουν τόν παθητικό άόριστο σέ -νθηκα καί τήν παθητική μετοχή σέ -σμένος (Π α')
- β) ἄλλα χάνουν τό χαρακτήρα ν τοῦ ένεργητικοῦ άορίστου καί σχηματίζουν τόν παθητικό άόριστο σέ -θηκα καί τήν παθητική μετοχή σέ -μένος (Π β').

266. 'Ανωμαλίες στό σχηματισμό τοῦ παθητικοῦ άορίστου

Τά περισσότερα παθητικά ρήματα σχηματίζονται σύμφωνα μέ δσα εἴπαμε πιό πάνω. Μερικά δμως δέν ἀκολουθοῦν τόν κανονικό σχηματισμό καί παρουσιάζουν ἀνωμαλίες ἢ στό θέμα (δίνω - ένεργ. άόρ. ἔδωσα, παθητ. άόρ. δόθηκα) ἢ στήν κατάληξη (βρίσκω - βρέθηκα).

Τά ρήματα αύτά μπορεῖς νά τά βρίσκεις στόν Κατάλογο τῶν 'Ανωμαλών Ρημάτων (σελ. 238 - 247).

267. Δεύτερος παθητικός άόριστος

Μερικά ρήματα σχηματίζουν τόν παθητικό άόριστο σέ -ηκα καί ὅχι σέ -θηκα ἢ -τηκα: κόβω - κόπη-ηκα. Ό άόριστος αύτός λέγεται δεύτερος παθητικός άόριστος.

'Ο δεύτερος παθητικός άόριστος σχηματίζεται:

- α) Μέ τό ՚διο θεματικό φωνῆν πού ἔχει τό ρήμα στόν ένεργητικό άόριστο τῆς όριστικῆς:
 - ՚κοψά - κόπηκα, ՚πνιγεῖα - πνίγηκα, ՚γραψα - γράφηκα.
- β) Μέ διαφορετικό θεματικό φωνῆν:
 - ՚βρεξεῖα - βράχηκα, ՚ντρέπομαι - ντράπηκα,
 - ՚ετρεψα - τράπηκα, φαίνομαι - φάνηκα,
 - ՚χαίρομαι - χάρηκα.

Τό θεματικό φωνῆν ἀλλάζει, κάποτε, καί στήν παθητική μετοχή, ὅταν αύτή ύπάρχει: ՚εστρεψα - στράφηκα - στραμμένος ἀλλά καί καταστρεμμένος.

Τό ՚διο φωνῆν, εἴτε αύτό είναι ἀλλαγμένο εἴτε ὅχι, ἔχουν καί οι χρόνοι πού σχηματίζονται ἀπό τό θέμα τοῦ παθητικοῦ άορίστου: χάρηκα, θά χαρῶ, νά (σέ) χαρῶ, ἔχω χαρεῖ.

Μερικά ρήματα σχηματίζουν κοντά στό δεύτερο παθητικό άσριστο καί τόν κανονικό σέ -θηκα ἢ -τηκα:

γράφομαι - γράψηκα καί γράψτηκα.

Ο δεύτερος παθητικός άσριστος κλίνεται όπως καί ο πρῶτος.

Δεύτερος παθητικός άσριστος

Όριστική	Ύποτακτική (νά, δταν, γιά νά)	Προστακτική	Απαρέμφατο
γράφηκα	γραφῶ		
γράφηκες	γραφεῖς		
γράφηκε	γραφεῖ	γράψουν	
γραφήκαμε	γραφοῦμε		γραφεῖ
γραφήκατε	γραφεῖτε		
γράφηκαν	γραφοῦν		

Πολλά άπό τά ρήματα αύτά μπορεῖ νά τά βρίσκεις στόν Κατάλογο τών Ανώμαλων Ρημάτων (σελ. 238 - 247).

268. Ανωμαλίες στό σχηματισμό τῆς παθητικῆς μετοχῆς

Μερικές παθητικές μετοχές δέν άκολουθοῦν όμαλό σχηματισμό· ή μετοχή π.χ. τοῦ ρήματος δυστυχῶ δέν είναι δυστυχημένος άλλά δυστυχισμένος.

Γι' αύτές τίς άνωμαλίες θά συμβουλεύεσαι τόν Κατάλογο τών Ανώμαλων Ρημάτων (Κ 10).

269. Διπλοί άσριστοι καί διπλές παθητικές μετοχές

Μερικά ρήματα σχηματίζουν διπλούς *άσριστους, ἐνεργητικούς καί παθητικούς, καθώς καί διπλές παθητικές μετοχές:

πηδῶ - πήδησα	καί	πήδηξα
ξύνω - ξύστηκα	καί	ξύθηκα
πετῶ - πεταμένος	καί	πεταγμένος.

Καλό είναι σ' αύτές τίς περιπτώσεις νά χρησιμοποιοῦμε τόν πιό κοινό τύπο: πήδησα, ξύστηκα, πεταμένος.

ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΡΗΜΑΤΑ ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΑ, ΑΠΡΟΣΩΠΑ, ΑΝΩΜΑΛΑ

Έλλειπτικά ρήματα

270. Μερικά ρήματα δέ συνηθίζονται σέ δόλους τούς τύπους. Τά ρήματα αύτά λέγονται **έλλειπτικά**.

Ρήματα πού συνηθίζονται μόνο σέ μερικούς τύπους τῶν ἔξακολουθητικῶν χρόνων είναι:

ἀνήκω, εἰμαι, ἔχω, κείτομαι, μάχομαι, μέλει, μέλλω, ξέρω, δφείλω, παθαίνομαι, πρέπει, πρόκειται, χρωστῶ κ.ἄ.

Στή θέση τῶν χρόνων πού λείπουν μεταχειριζόμαστε συνώνυμο ρῆμα ή περίφραση: π.χ. γιά τό μάχομαι θά πούμε στόν άδριστο πολέμησα, γιά τό πρέπει: χρειάστηκε, γιά τό τρέμω: μ' ἔπιασε τρομάρα κτλ.

Απρόσωπα ρήματα

1. Πρέπει νά φύγω. Πρόκειται νά ταξιδέψω.
2. Τό πρώι χύνιζε· τώρα βρέχει.
3. Άκουγεται πώς θά γίνει ο γάμος.

271. Μερικά ρήματα συνηθίζονται στό τρίτο ένικό πρόσωπο χωρίς νά έχουν ύποκείμενο ένα πρόσωπο ή ένα πράγμα. Τά ρήματα αύτά λέγονται **άπρόσωπα**.

Άπρόσωπα ρήματα είναι:

- α) Τά ρήματα: πρέπει, πρόκειται, συμφέρει, μέλει, μέλλεται (παράδ. 1).
β) Ρήματα πού φανερώνουν φυσικά φαινόμενα: βραδιάζει, βρέχει, βρούτα, γλυκοχαράζει, έημερώνει, φέγγει, φυσᾶ, χαράζει, χειμωνάζει, χιονίζει κ.ά. (παράδ. 2).

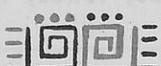
"Οσα ἀπό αύτά συνηθίζονται καί μέ δλλη σημασία σχηματίζουν καὶ δλλα πρόσωπα: φέξε μον, φυσῶ τι φωτιά.

γ) Μερικά προσωπικά ρήματα σέ δρισμένες φράσεις: ἀκούγεται, λέγεται, ἀξίζει, γίνεται, θέλει, χρειάζεται, φαίνεται κ.ἄ. (παράδ. 3).

·Ανώμαλα ρήματα

272. Πολλά ρήματα δέν ἀκόλουθον στό σχηματισμό τους τούς κανόνες τῶν δλλων ρημάτων. Παρουσιάζουν ἀνωμαλία ἢ στό θέμα (βλέπω - δόριστος εἰδα) ἢ στήν κλίση τους (εἰδα - ὑποτακτική δῶ, προστακτική δές, δεῖτε). Τά ρήματα αύτά δονομάζονται ἀνώμαλα ρήματα.

(Συγκεντρωμένα κατά κατηγορίες καί ἀλφαβητικά μπορεῖς νά τά βρεῖς στό Ἐπίμετρο, στό κεφ. Ἀνώμαλα ρήματα, σελ. 235 - 237).

ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

273.

ΟΙ ΜΕΤΟΧΕΣ

Ἐνεργητική φωνή		Παθητική φωνή	
Ἐνεστώτας	Καταλήξεις	Παρακείμενος	Καταλήξεις
1. Μοῦ διηγήθηκε τιήν ίστορία του κλαίγοντας	-οντας	5. Τόν εἰδα κλαμένο καί τρόμαξα	-μένος
2. Λέγοντας αὐτά ἄνοιξε τιήν πόρτα	-οντας	6. Ἡ αὐλή ἦταν χορταριασμένη	-(σ)μένη
3. Λέγοντας αὐτά ἄνοιξαν τίς πόρτες	-οντας	7. Τραγούδι τραγουδῆστε μον χιλιοτραγουδημένο	-(η)μένο
4. Ἀνέβαιναν τραγουδώντας	-ώντας	8. "Ωρα ἔμεινε ἀκονμπισμένος στόν τοῖχο	-(σ)μένος

Παρατηρήσεις

1. Μετοχές ἔχουν:

- α) δ ἐνεστώτας στήν ἐνεργητική φωνή (παραδ. 1-4) καί
- β) δ παρακείμενος στήν παθητική φωνή (παραδ. 5-8).

2. Συνήθως ἔνα ρῆμα ἔχει δύο μετοχές: τήν ἐνεστωτική ή ἐνεργητική (παραδ. 1-4) καί τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ή παθητική (παραδ. 5-8).

3. Ἡ ἐνεργητική μετοχή τελειώνει σέ -οντας (-ώντας) καί είναι ἀκλιτή (παραδ. 1-4).

4. Ἡ παθητική μετοχή τελειώνει σέ -μένος, είναι κλιτή καί ἔχει τρία γένη καί δύο ἀριθμούς (πάραδ. 5-8).

5. Ἡ παθητική μετοχή συχνά !σοδυναμεῖ μέ ἐπίθετο (παράδ. 7).

6. Παθητική μετοχή σχηματίζουν καί ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, πού δέν ἔχουν ἄλλους τύπους τῆς παθητικῆς (παράδ. 8).

Ἡ μετοχή τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα

Μερικά ρήματα σχηματίζουν ἀπό τό ἐνεστωτικό τους θέμα καί μετοχή παθητικοῦ ἐνεστώτα. Ἡ μετοχή αὐτή τελειώνει σέ -άμενος, -ούμενος, -όμενος καί είναι συνήθως ἐπίθετο ρηματικό: τρεμάμενα χέρια, οἱ ἐργαζόμενες γυναικες, γλυκολυπούμενη χαμογελάει.

Ορισμένες ἀπό τίς μετοχές αὐτές ἔχουν γίνει ούσιαστικά: τά πλεούμενα, τό περιεχόμενο, τά κρατούμενα, τά μελλούμενα, τά βρισκούμενα — προστατευόμενος, ἐμπορευόμενος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Μετοχές σέ -όμενος καί μετοχές σέ -ωμένος.

Από τίς μετοχές αὐτές:

1. οἱ προπαροξύτονες γράφονται μέ ο: ἐργαζόμενος, λεγόμενος, ἐμπορευόμενος.

Σημείωση. — Μερικές μετοχές πού προέρχονται ἀπό λόγια ρήματα τῆς δεύτερης συζύγιας δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα καί γράφονται μέ ω: τιμῶ - τιμάμενος, προσδοκῶ - προσδοκώμενος, περιστάμενη λέξη κτλ.

2. Οἱ παροξύτονες γράφονται μέ ω: εἰπωμένος, φαγωμένος, ξηλωμένος (πού είναι μετοχές παθητικοῦ παρακειμένου):

II. ΤΑ ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

274.

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Ἐπεσε κάτω.

Φεύγει αὔριο.

Βλέπει καλά.

Μοῦ ἀρέσει πολύ.

Οἱ λέξεις κάτω, αὔριο, καλά, πολύ εἶναι ἄκλιτες. Πηγαίνουν μαζί μέ ἓνα ρῆμα, τό προσδιορίζουν καὶ φανερώνουν ποῦ ἐπεσε κάποιος (τόν τόπο), πότε φεύγει (τό χρόνο), πῶς βλέπει (τόν τρόπο), πόσο τοῦ ἀρέσει (τό ποσό).

Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού προσδιορίζουν ἔνα ρῆμα καὶ φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό κ.ἄ. λέγονται **ἐπιρρήματα**.

Τά ἐπιρρήματα μπορεῖ νά προσδιορίζουν καί ἐπίθετα ᾧ ἄλλα ἐπιρρήματα:

Ο καιρός εἶναι πολύ καλός.

Ο πατέρας βγῆκε ἀπό τό σπίτι κάπως νωρίς.

Τό ἐπίρρημα πολύ προσδιορίζει τό ἐπίθετο καλός, τό κάπως προσδιορίζει τό ἐπίρρημα νωρίς.

Κατά τή σημασία τους τά ἐπιρρήματα εἶναι πέντε εἰδῶν:

α) **τοπικά**, β) **χρονικά**, γ) **τροπικά**, δ) **ποσοτικά** καί ε) **βεβαιωτικά**, διπτακτικά, ἀρνητικά.

275.

A. — Τοπικά ἐπιρρήματα

Τά τοπικά ἐπιρρήματα φανερώνουν τόπο καί ἀπαντοῦν στήν ἔρωτηση ποῦ;

Ποῦ; ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐτοῦ, ἀλλοῦ, παντοῦ, κάπον, πουθενά κτλ.

Τά χρονικά ἐπιρρήματα φανερώνουν χρόνο καί ἀπαντοῦν στήν ἑρώτηση πότε;

Πότε; ὅποτε, ποτέ, πότε, κάποτε, κάπου κάπου κτλ.

Τά τροπικά ἐπιρρήματα φανερώνουν τρόπο καί ἀπαντοῦν στήν ἑρώτηση πῶς;

Πῶς; ὅπως, ἔτσι, μαζί, κάπως, ἀλλιῶς — καλά, κακά κτλ.

Στά τροπικά ἐπιρρήματα ἀνήκουν καί τά μόρια σάν καί ώς.

Ἄπό αὐτά:

Τό μόριο σάν συνοδεύει ὄνόματα ἢ ἀντωνυμίες:

α) ὅταν πρόκειται νά δηλωθεῖ π αρ ο μοίωση:

Πέθανε σάν παλικάρι.

Χυτή σάν λαμπάδα.

Εἶναι σάν ἐσένα.

β) ὅταν δηλώνεται αἰτία:

Αὐτός ἦσαν ἔλεγε δι τι ἥθελε· ἐσύ σάν συγγενής ἔπρεπε νά μέ νποστηρίξεις (= ἐπειδή εἶσαι συγγενής).

Τό μόριο ώς συνοδεύει ὄνόματα. "Ἐνα δνομα μέ τό μόριο ώς μπροστά χρησιμοποιεῖται ώς κατηγορία μενο.

Ὑπηρετεῖ στό γυμνασίο ώς καθηγητής.

Ἡ Ἑλλάδα ἀναγνωρίστηκε ώς ἀνεξάρτητο Κράτος.

Είναι σφάλμα νά χρησιμοποιούμε σ' αὐτή τήν περίπτωση τό δύμοιωματικό σάν.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Τό τροπικό ἐπίρρημα ώς είναι ἀτονο (βλ. § 35), ἐνώ ἡ πρόθεση ώς τονίζεται : ώς ἐπεῖ (βλ. § 285).

Τά ποσοτικά ἐπιρρήματα φανερώνουν ποσό καί ἀπαντοῦν στήν ἑρώτηση πόσο;

Πόσο; ὅσο, ὀσοδήποτε, τόσο, πολύ, περισσότερο, πιό, λίγο κ.ἄ.

279.

Ε. — Βεβαιωτικά, διστακτικά, ἀρνητικά

Μέ τά βεβαιωτικά ἐπιρρήματα ἐπιβεβαιώνουμε κάτι, μέ τά διστακτικά δείχνουμε τό δισταγμό μας γιά κάτι, μέ τά ἀρνητικά ἀρνούμαστε κάτι.

α) **Βεβαιωτικά:** ναί, μάλιστα, βέβαια κτλ.

β) **Διστακτικά:** ἴσως, τάχα (*τάχατε*), δῆθεν, πιθανόν:

— Θά 'ρθεῖς; — "Ισως, πιθανόν.

γ) **Ἀρνητικά:** δχι, δέ(ν), μή(ν), δχι βέβαια, πιά (*δέν* ἔχω πιά).

280.

'Ἐπιρρήματα σέ -α

Είναι πάρα πολλά τά ἐπιρρήματα σέ -α, πού σχηματίζονται ἀπό τόν πληθυντικό τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων:

ώραιος, πληθ. ούδ. ώραια, ἐπίρρημα ώραια: περάσαμε ώραια.

Τά περισσότερα είναι τροπικά, ὑπάρχουν ὅμως καί τοπικά (*δεξιά, χαμηλά* κτλ.), χρονικά (*ἀδιάκοπα*) καί ποσοτικά (*ἀρκετά*).

281.

'Ἐπιρρήματα σέ -ως

Μερικά ἀπό τά ἐπιρρήματα σέ -α (-ά) μποροῦν νά σχηματιστοῦν καί σέ -ως (-ῶς).

βέβαια — βεβαίως, σπάνια — σπανίως, χοντρικά — χοντρικῶς.

Σέ -ῶς σχηματίζονται καί τά ἐπιρρήματα τῶν ἐπιθέτων σέ -ης, -ης, -ες: σαφής — σαφῶς, συνεχής — συνεχῶς, ἀκριβής — ἀκριβῶς.

Τά πιό συνηθισμένα ἐπιρρήματα είναι συγκεντρωμένα στόν πίνακα πού ἀκολουθεῖ.

	1. Τοπικά	2. Χρονικά
α. Ἐρωτηματικά	ποῦ; (ποῦθε;)	πότε;
β. Ἀόριστα	κάπου, πουθενά, ἄλλος,	κάποτε, κάπου κάπου, πότε πότε, ἄλλοτε,
γ. Δεικτικά	ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐτοῦ, παντοῦ,	τότε, τώρα, ποτέ,
δ. Αναφορικά	ἐκεῖ πού, ὅπου, δπονδήποτε,	τότε πού, δποτε, δποτεδήποτε,
ε. Διάφορα	(ἐ)πάρω, κάτω, καταγῆς, μέσα, ἔξω, (ἐ)μπρός, πίσω, δεξιά, ἀριστερά, ψηλά, χαμηλά, πλάι, δίπλα, κοντά, μακριά, ἀπέναντι, γύρω, ὀλόγυρα, μεταξύ, ἀναμεταξύ, ἀνάμεσα, πέρα, ἀντίπερα, βόρεια, νότια, ἀνατολικά, δυτικά, βορειοανατολικά, νοτιοανατολικά κτλ.	ἀμέσως, ενθύης, κιόλας, ηδη, πιά, μόλις, ἀκόμη (ἀκόμα), πάλι, ξανά, συχνά, συνήθως, νστερα, ἔπειτα, κατόπιν, πρῶτα, πρίν, πρωτύτερα, ρωρίς, ἀργά, γρήγορα, συνάμα, ἀδιάκοπα, ἔγκαιρα, χτές, προχτές, σήμερα, (ἐ)ψές, ἀπόψε, αὔριο, μεθαύριο, πέρ(ν)σι, πρόπερσι, φέτος, τοῦ χρόνου κτλ.

3. Τροπικά	4. Ποσοτικά	5. Βεβαιωτικά κ.ἄ.
<p>πᾶς;</p> <p>κάπως, ἀλλιῶς, ἀλλιώτικα,</p> <p>ἔτσι, μαζί,</p> <p>ὅπως, καθώς, ώς, σάν,</p> <p>καλά, κακά, σιγά, ἔξαφνα (ἄξαφνα, ξαφνικά), ἵσια, ὠραῖα, χωριστά, μόνο, μονάχα (μοναχά), διαρκῶς, μεμιᾶς, μονομιᾶς, ἐπίσης, ἐπικεφαλῆς, ἵδιως, κυρίως, εἰδεμή, τοῦ κάκου, τυχόν, καλῶς, ἀκοιφῶς, ἐντελῶς, εὐτυχῶς, ἔξῆς, ελληνικά, γαλλικά, χωριάτικα κτλ.</p>	<p>πόσο;</p> <p>κάμποσο,</p> <p>τόσο,</p> <p>ὅσο, δσοδήποτε,</p> <p>μόνο, πολύ, περισσότερο, πιό, λίγο, λιγάκι, λιγότερο, κομμάτι, ἀρκετά, σχεδόν, τουλάχιστο(ν), πάνω κάτω, περίπου, καθόλου, διόλου, δλωσδιόλου, δλότελα, μᾶλλον, ἔξισου, μόλις κτλ.</p>	<p>α) Βεβαιωτικά ναι, μάλιστα, βέβαια, βεβαιότατα, δριμένως, ἀλήθεια (ἀληθινά), σωστά.</p> <p>β) Διστακτικά ἴσως, τάχα (τάχατε), δηθεν, πιθανόν, ἄραγε.</p> <p>γ) Ἀρνητικά οὔχι, δέ(ν), μή(ν), οὔχι βέβαια.</p>

Σέ κάθε ἑρώτηση πού κάνουμε μέ έπιρρήματα πού ἔχουν ἑρωτηματική σημασία (ἐρωτηματικά ἐπιρρήματα) μπορεῖ νά δοθεῖ ἀπάντηση μέ δλλα ἐπιρρήματα πού ἔχουν σημασία ἥ ἀδριστη (ἀόριστα ἐπιρρήματα) ἥ δεικτική (δεικτικά ἐπιρρήματα) ἥ ἀναφορική (ἀναφορικά ἐπιρρήματα). Τά ἐπιρρήματα αύτοῦ τοῦ εἴδους λέγονται **συσχετικά** καί περιέχονται στόν παρακάτω πίνακα.

Ἐρωτηματικά	Ἄριστα	Δεικτικά	Ἀναφορικά
Τοπικά: <i>ποῦ</i> ;	κάπου, ἄλλοῦ	ἔδω, αὐτοῦ, ἐκεῖ, πονθενά	πού, ὅπου, ὅπονδήποτε
Χρονικά: <i>πότε</i> ;	κάποτε, ἄλλοτε, πάντα, πάντοτε	τότε, τώρα, πότε	πού, ὅποτε, ὅποτεδήποτε
Τροπικά: <i>πῶς</i> ;	κάπως, ἄλλιῶς	ἔτσι	ὅπως, καθώς, δπωσδήποτε
Ποσοτικά: <i>πόσο</i> ;	κάμποσο	τόσο, καθόλον	ὅσο, δσοδήποτε

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

285.

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

Μέ τίς προθέσεις φανερώνεται

*Ερχομαι ἀπό τό σπίτι	ἀπό ποῦ;	τόπος
Είναι ἄρρωστος ἀπό χτές	ἀπό πότε;	χρόνος
*Ετρεμε ἀπό τό θυμό του	γιατί;	αἰτία
Πηγαίνω πρός τήν ἀγορά	πρός τά ποῦ;	τόπος
*Ηρθε κατά τό μεσημέρι	πότε;	χρόνος
Πήγα με τά πόδια	πώς;	τρόπος
*Απέχει ός χίλια μέτρα	πόσο;	ποσό

1 Οι ἀκλιτες λέξεις πού μπαίνουν ἐμπρός ἀπό τά δύνοματα ἢ τά ἐπιρρήματα, γιά νά φανερώσουν μαζί τους τόπο, χρόνο, αἰτία, τρόπο, ποσό κτλ. λέγονται προθέσεις.

2. Οι προθέσεις είναι:

- α) πέντε μονοσύλλαβεις: μέ, σέ*, γιά, ώς (σπάνια ἔως), πρός·
- β) ἑφτά δισύλλαβεις: κατά, μετά, παρά, ἀντί(ς), ἀπό, δίχως, χωρίς.
- γ) ή τρισύλλαβη: ισαμε.

3. Ἀπό τίς προθέσεις μερικές χρησιμεύουν ώς πρῶτα συνθετικά:

πρός (τά ξημερώματα)	προσθέτω
κατά (τήν ἀγορά)	κατακαθίζω
μετά (τό φαγητό)	μεταλαβαίνω
ἀπό (χτές)	ἀπόβροχο
(δύο) ἀντί (τρεῖς)	ἀντίδωρο

* Τό εἰς, παλαιότερος τύπος τοῦ σέ, βρίσκεται, σπάνια, σέ μερικές στερεότυπες ή ιστορικές φράσεις, σέ δημοτικά τραγούδια κτλ.: εἰς ὑγείαν, εἰς ἀνώτερα, εἰς βάρος μου, κοιμᾶται εἰς ὕπνο βαθύ (Σολωμός).

4. Κανονικά μετά τήν πρόθεση τά όνόματα μπαίνουν σέ πιτώση αίτιατική:

Κατά τήν ἀγορά. Πρός τόν κῆπο.

286.

Ποιές προθέσεις συνθέτονται καί ποιές οχι

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ	Μονοσύλλαβες	Δισύλλαβες	Τρισύλλαβες
Προθέσεις πού δέ συνθέτονται	μέ, σέ, γιά, ώς	χωρίς, δίχως	ἴσαμε
Προθέσεις πού χρησιμεύουν καί ώς πρῶτα συνθετικά	πρός	ἀντί(ς), ἀπό, κατά, μετά, παρά	

287.

Πάθη προθέσεων

Οι προθέσεις μέ, σέ, γιά, κατά, παρά, ἀπό παθαίνουν συχνά ἔκθλιψη ή ἀποκοπή· παρουσιάζονται τότε χωρίς τό τελικό τους φωνῆν.

- α) **Ἐκθλιψη** παθαίνουν οι προθέσεις μέ, σέ, ἀπό, γιά, κατά, παρά, ίσαμε ἐμπρός ἀπό φωνῆν:
- μ' ἐσένα, σ' αὐτόν, ἀπ' ἄλλον, γι' αὐτό, κατ' αὐτά, παρ' ὅλο, ίσαμ' ἐδῶ. (Βλ. καὶ §§ 49, 53).
- β) **Ἀποκοπή** παθαίνουν οι προθέσεις σέ καί ἀπό ἐμπρός ἀπό τό τοῦ ἄρθρου: στόν κόσμο, ἀπ' τῇ θάλασσα.

288.

Πίνακας πού φανερώνει τά πάθη τῶν προθέσεων

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ	Ἀποκοπή	Ἐκθλιψη
Μονοσύλλαβες	σέ	μέ, σέ, γιά
Δισύλλαβες	ἀπό	ἀπό, κατά, παρά
Τρισύλλαβες	—	ίσαμε

Απαρχαιωμένες προθέσεις

289. Έκτός ἀπό τίς παραπάνω προθέσεις λέγονται σέ μερικές ἐκφράσεις καί οἱ ἀρχαῖς προθέσεις διά, ἐκ, ἐν, ἐπί, πρό, ὑπέρ:

διά: διά πυρός καὶ σιδήρου (ἔτσι καί τό σύνθετο διαμιᾶς).

ἐκ-ξ: ἐκ Θεοῦ, ἐξ οὐρανοῦ (ἔτσι καί τά σύνθετα ἔξαιτίας, ἔξαρχῆς).

ἐν: ἐν γνώσει (ἔτσι κοι ἐντάξει).

ἐπί: ἐπί Καποδίστρια (ἔτσι καὶ ἐπικεφαλῆς, ἐπιτέλους).

περί: τόν ἔχει περὶ πολλοῦ, περὶ τά τοιαῦτα.

πρό: πρό Χριστοῦ, πρό δλίγον (ἔτσι καὶ προπάντων).

ὑπέρ: ὑπέρ τό μέτρο, ὑπέρ τό δέον.

ὑπό: ὑπό τήν προεδρία, κρατῶ ὑπό σημείωση.

Στά μαθηματικά χρησιμοποιοῦνται οἱ ἀρχαῖς προθέσεις σύν, ἐπί, διά, τό πλήν καὶ τό μεῖον.

Η πρόθεση	σημαίνει	παράδειγμα
σύν	καὶ	διακόσια σύν τέσσερα
ἐπί	φορές	χίλια ἐπί δύο
διά	μοιρασμένο σέ	έκατό διά δεκατρία
πλήν	ἀπό	δώδεκα πλήν τέσσερα
μεῖον	ἀπό	AB μεῖον ΓΔ

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

290.

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

1. Ἡ ήμέρα καὶ ἡ νύχτα.
2. Ἐλα ἦ φύγε.
3. Τό σπίτι εἶναι παλιό, μά νοικοκυρεμένο.
4. Εἰμ' Ἑλληνας, ώστε κι ἐγώ γιά λευτεριά διψάω.

5. Ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ μας, δηλαδή ὁ Ἀι-Γιώργης, εἶναι ὁ μορφη.
6. Ἐλεγε ὅτι τὸν τραβοῦσε ἡ θάλασσα.
7. Ὁταν λείπει ἡ γάτα, χρεόυσν τά ποντίκια.
8. Πουλί, σου ἀνοίγω τό κλουβί, γιατί πονῶ γιά σένα.
9. Βρόντα, ἄν θέλεις νά σ' ἀνοίξουν.
10. Θέλω νά πάω νά κοιμηθῶ.
11. Μέ γέλασε τόσες φορές ὥστε δέν τὸν πιστεύω πιά.
12. Φοβοῦμαι μήν πάθεις κακό.
13. Καλύτερα μιᾶς ώρας ἐλεύθερη ζωή
παρά σαφάντα κρούνια σκλαβιά καί φυλακή.

Οἱ ἄκλιτες λέξεις καί, ἢ, μά, ὥστε, δηλαδή, ὅτι, ὅταν, γιατί, ἄν, νά, μήν, παρά συνδέουν λέξεις (παράδ. 1) ἢ προτάσεις (παράδ. 2). Γι' αὐτό καὶ λέγονται σύνδεσμοι.

Πίνακας μέ τούς συνδέσμους

Εἰδη	Σύνδεσμοι
1. Συμπλεκτικοί	καί (κι), οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ
2. Διαχωριστικοί	ἢ, εἴτε
3. Ἀντιθετικοί	μά, ἀλλά, παρά, δμως, ώστόσο, ἐνῶ, ἄν καί, μολονότι, μόνο
4. Συμπερασματικοί	λοιπόν, ώστε, ἄρα, ἐπομένως, πού δηλαδή
5. Ἐπεξηγηματικός	πώς, πού, ὅτι
6. Εἰδικοί	ὅταν, σάν, ἐνῶ, καθώς, ἀφοῦ, ἀφότον,
7. Χρονικοί	πρόν (πρόν νά), μόλις, προτοῦ, ώσπον, ώστον, δσο πού, δποτε
8. Αἰτιολογικοί	γιατί, ἐπειδή, ἀφοῦ, τί (ποιητικό)
9. Υποθετικοί	ἄν, σάν, ἄμα
10. Τελικοί	νά, γιά νά (δυνατότερο ἀπό τό νά)
11. Ἀποτελεσματικοί	ώστε (νά), πού
12. Διστακτικοί	μή(ν), μήποτε
13. Συγκριτικος	παρά

291. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.

1. Πρέπει νά ξεχωρίζουμε τόν εἰδικό σύνδεσμο **πώς** ἀπό τό τροπικό ἐπίρρημα **πῶς**:

Ἐλπε πώς θά ρθει.

Πῶς εἶσαι;

2. Πρέπει νά ξεχωρίζουμε τόν εἰδικό σύνδεσμο **πού** ἀπό τό τοπικό ἐπίρρημα **ποῦ**:

Ἐμαθα πού (ὅτι) ἥσονν ἄρρωστος.

Δέν ξέρω ποῦ είναι.

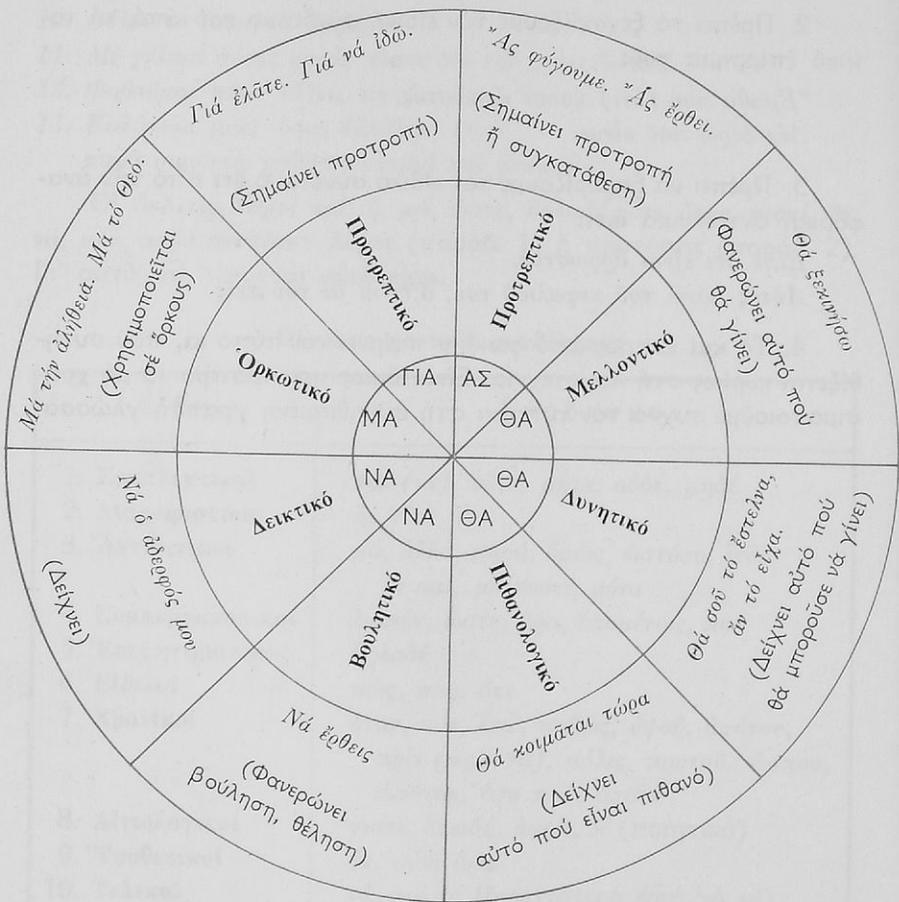
3. Πρέπει νά ξεχωρίζουμε τόν εἰδικό σύνδεσμο **ὅτι** ἀπό τήν ἀναφορική ἀντωνυμία **ὅτι**:

Ἐλπε ὅτι είναι ἄρρωστος.

Ἄδτός κάνει τοῦ κεφαλιοῦ του, ὅτι κι ἂν τοῦ πεῖς.

4. Τό **καί** ἐμπρός ἀπό φωνῆν παίρνει τόν τύπο **κι**, πού συνηθίζεται κυρίως στή λογοτεχνία. Είναι ὅμως προτιμότερο νά μή χρησιμοποιοῦμε συχνά τόν τύπο **κι** στή συνηθισμένη γραπτή γλώσσα.

Λογαριάζονται γιά σύνδεσμοι καί μερικές μονοσύλλαβες λέξεις, τά **μόρια**, πού τίς χρησιμοποιούμε πολύ συχνά στή γλώσσα μας μέ διάφορες σημασίες. Τά μόρια αύτά είναι τό **ἄς**, **θά**, **νά**, **μά**, **γιά** καί περιέχονται στόν ἀκόλουθο πίνακα.

Ο πρώτος κύκλος, δέσωτερικός, περιέχει τά μόρια, δεύτερος τά όνομάζει ἀπό τίς σημασίες τους καί δέ τρίτος δίνει τά παραδείγματα. Στίς παρενθέσεις ἀναλύονται οι σημασίες τῶν μορίων.

- Τό **ἄς** σημαίνει συνήθως προτροπή ή συγκατάθεση:
"Ἄς φύγουμε. Ἅς ἔρθει."
- Τό **θά** είναι κατά τή σημασία:
 α) μελλοντικό: Θά ξεκινήσω.
 β) δυνητικό: Θά σου τό ἔστελνα, ἢν τό εἰχα.
 γ) πιθανολογικό: Θά κοιμᾶται τώρα (= ίσως κοιμᾶται τώρα).
- Τό βουλητικό **νά**: Νά ἔρθεις (= θέλω νά ἔρθεις).
- Τό δεικτικό **νά**: Νά τους ἔρχονται. Νά πού εἰχα δίκιο.
- Τό δρκωτικό **μά**: Μά τήν ἀλήθεια. Μά τό Θεό.
- Τό προτρεπτικό **γιά**: Γιά ἐλάτε. Γιά νά ἴδω τί κάνετε!

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

293.

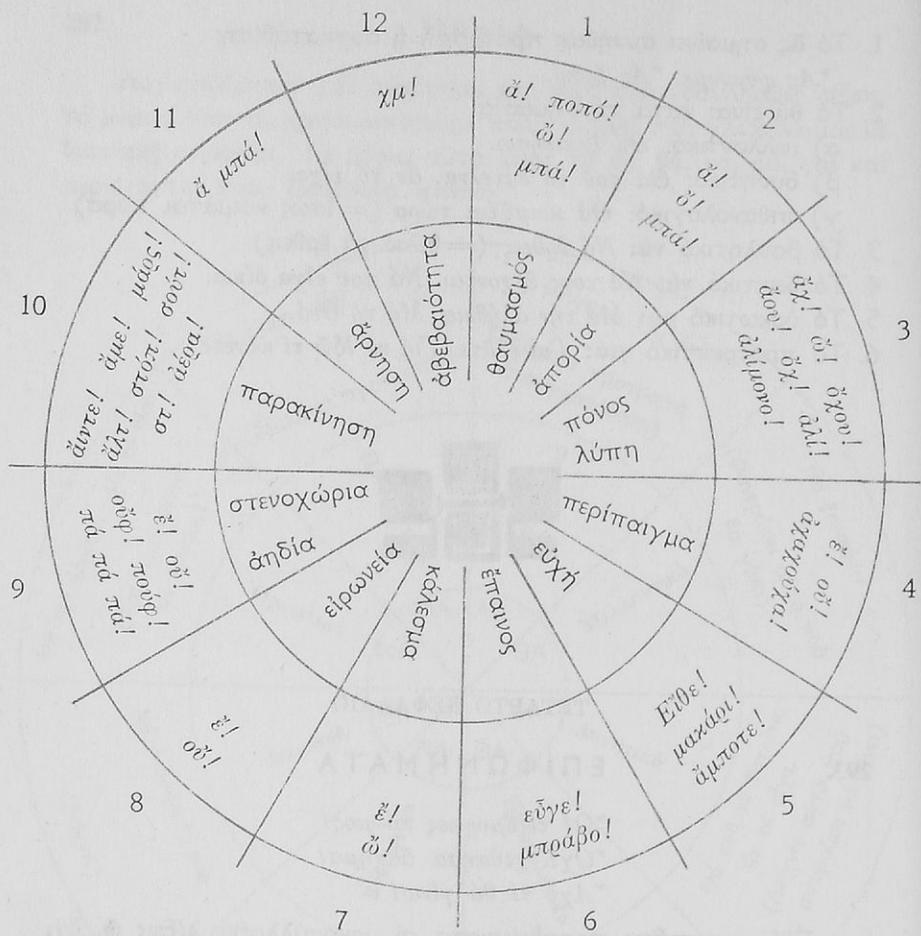
ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ

"Ω! τί ὅμορφος κόσμος!
"Οχ! χτύπησα ἄσχημα!
"Αχ! τί θά γίνω!"

Στά παραπάνω παραδείγματα οί μονοσύλλαβες λέξεις **ἄ**, **ὅχ**, **ἄχ** φανερώνουν θαυμασμό, πόνο, ἀπορία, φανερώνουν δηλαδή συναίσθή ματα. Οί λέξεις αύτές όνομάζονται **ἐπιφωνήματα**.

Τά **ἐπιφωνήματα** είναι ἄκλιτα, συνοδεύονται, συνήθως, ἀπό μικρές φράσεις καί φανερώνουν: θαυμασμό, ἀπορία, πόνο, λύπη, περίπατιγμα, εύχή, ἔπαινο, κάλεσμα, είρωνεία, στενοχώρια, ἀηδία, παρακίνηση, ἄρνηση, ἀβεβαιότητα.

Τά **ἐπιφωνήματα** καί ή σημασία τους φαίνονται στόν ἀκόλουθο πίνακα:

Ο έξωτερικός κύκλος περιέχει τά έπιφωνήματα χωρισμένα σέ συγγενικές δ-μάδες· ο έσωτερικός δίνει τή σημασία τους.

294.

Έπιφωνηματικές έκφρασεις

Έκτος άπό τά καθαυτό έπιφωνήματα, καί κάθε λέξη η έκφραση πού χρησιμεύει γιά έπιφωνημα είναι έπιφωνηματική έκφραση:

.Κρίμα! Προσοχή! Χριστός καί Παναγία!

Ἐπιφωνηματικές ἐκφράσεις είναι ούσιαστικά, ἐπίθετα, ρήματα, ἐπιρρήματα καί σύντομες φράσεις.

1. Ούσιαστικά	κρίμα! φρίκη! Θεέ μου! Χριστός! βοήθεια! θάρρος!
2. Ἐπίθετα	καλέ! μωρέ! κακομοίόη μου! τόν καημένο!
3. Ρήματα	έλα δά! ὁρίστε! κόπιασε! ζήτω! ἥμαρτον! στάσουν!
4. ἐπιρρήματα	ἐμπρός! ἔξω! περαστικά! καλά! ώραῖα! μάλιστα!
5. Φράσεις	τέλος πάντων! μέ τό συμπάθιο! νά σέ χαρῶ! μά τιγν ἀλήθεια! σέ καλό σου!

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Στά ἐπιφωνήματα σημειώνουμε συνήθως θαυμαστικό, κάποτε ἐρωτηματικό ή ἀποσιωπητικά:

Xά, χά, χά! Ὡραῖα! Ἔ; Ἀιντε...

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

I. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

- A. Δίψηφα σύμφωνα μπ, ντ, γκ σέ ξένες λέξεις.
- B. Λέξεις πού παίρνουν δασεία.
- Γ. Συμφωνικά συμπλέγματα.
- Δ. Πίνακας λέξεων μέ δύο σύμφωνα ὅμοια ἢ μέ ἓνα σύμφωνο (καί μέ ντζ).
- E. Καταλήξεις ούσιαστικῶν.
- ΣΤ. Καταλήξεις ἐπιθέτων.
- Z. Καταλήξεις ρημάτων.
- H. Καταλήξεις ἐπιρρημάτων.

II. ΑΝΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ

- A. Κατηγορίες ἀνώμαλων ρημάτων.
- B. Κατάλογος ἀνώμαλων ρημάτων.
- Γ. Ρήματα σέ -aínw.

ΣΟΦΗΔΑ ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΑΙΓΑΙΟΝ

αριστερά από την πλευρά της πόλης της Καρπάθου, στην περιοχή της ομώνυμης παραλίας. Η παραλία αποτελείται από μικρές παραλίες που δημιουργήθηκαν από την παραπλήσια ακτοφύλακα, που σχημάτισαν μικρές λιμνοθάλασσες. Το νησί είναι γνωστό για την παραδοσιακή κατασκευή της αρχαίας αρχιτεκτονικής, η οποία έχει σημειωθεί σε πολλές από τις παραλίες. Επίσης, η παραλία είναι γνωστή για την παραδοσιακή κατασκευή της αρχαίας αρχιτεκτονικής, η οποία έχει σημειωθεί σε πολλές από τις παραλίες. Η παραλία είναι γνωστή για την παραδοσιακή κατασκευή της αρχαίας αρχιτεκτονικής, η οποία έχει σημειωθεί σε πολλές από τις παραλίες.

ΑΤΑΝΑΣ ΑΓΑΜΟΝΑ ΙΙ

επιτίτλοι παραδοσιακής αρχιτεκτονικής
μετατρέπονται σε γραμμές στο γράμματα
της αρχαίας αρχιτεκτονικής.

I. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

A. Διψηφα σύμφωνα μπ, ντ, γκ σέ ξένες λέξεις

Α	ἄλ-μπουρο ἀ-μπρί ¹ ἀρ-γκό ² ἀρα-μπάς ἀρ-μπαρόριζα	μπα-μπάς μπάρ-μπας μπαρ-μπέρης μπαρ-μπούνι μπέ-μπης μπι-γκόνια
Β	βε-ντέτα (= κορυφαία καλλιτέχνιδα, ἐνῶ βεν-τέτα = ἐκδίκηση)	μπι-μπερό ³ μπορ-ντούρα μπουλ-ντόζα μπον-ντρούμι
Γ	γαρ-μπής γιορ-ντάνι Γιου-γκοσλαβία	
Ν	ντα-ντά ντό-μπρος	
Ζ	ζορ-μπάς	
Ρ	ρεπού-μπλικα	
Κ	καβονρ-ντίζω καλ-ντιρίμι κα-μπίνα καρα-μπίνα κό-μπρα κον-μπούρα	ρον-μπίνι
Σ	σερ-μπέτι σό-μπρα σουρ-ντίνα	
Τ	τα-μπούρι τονρ-μπάνι τονρ-μπίνα τσι-μπούκι	
Λ	λι-μπρέτο	
Φ	φαρ-μπαλάς φίλ-ντισι	
Μ	μα-ντέμι μαρα-μπού μπα-γκέτα μπαϊλ-ντίζω	

B. Λέξεις πού παίρνουν δασεία

Α	ἀβρός ἄγιος άγνος Ἄδης ἀδρός αἷμα Αἴμος αἰρεση ἀλάτι	Ἀλιάκμονας ἄλιεία Ἀλικαρνασσός ἄλιπαστο ἄλμα Ἀλόννησος ἄλυκή ἄλυσίδα ἀλώνι	ἄλωση ἄμα άμαξι άμαρτάνω ἄμιλλα άπαλός άπλος ἄρμα ἀρώνι	ἄρμη ἀρμόζω ἀρπάζω ἀφή ἀψίδα ἀψίθυμος ἀψίκορος ἀψύς
Ε	έαντός ἔβδομος Ἐβραῖος Ἐβρος ἔδωλο ἔδρα εἴλωτας εἰομός Ἐκάβη	"Ἐκτορας Ἐλένη ἔλικας Ἐλικώνας ἔλκος ἔλκυω Ἐλλη Ἐλληνας	Ἐλλάδα ἔλος ἐνώνω ἔξῆς ἔρμαιο ἔρμηνεύω Ἐρμῆς Ἐρμιόνη	ἔρπετό ἔρπω ἔσπερινός ἔστια ἔστιατόριο ἔταιρεία ἔτοιμος εὐρετήριο
Η	ῆβη ἡγεμόνας ἡγούμενος ἡδονή ἡλικία	ῆλιος ἡμέρα ἡμερος ἡμι(κύκλιο) ἡριόχος	ῆπατα Ἡρα Ἡρακλῆς Ἡρόδοτος ῆρωας	Ἡσίοδος ῆσυχος ῆττα Ἡφαιστος
Ι	ἶδρύω ἶδρωτας ἴερός Ἴερονσαλήμ	ἴκανός ἴκετεύω ἴλαρός	ἴμάτιο ἴππικό Ἴπποκράτης	ἴπποτης ἴστορία ἴστρος

Ο	οδηγός	δμιλία	δποῖος	δρμος
	οδός	δμιλος	δποτε	δρμω
	δλμος	δμίχλη	δπον	δρος (δ)
	δλόκληρος	δμο-(δμόνοια)	δπως	δσιος
	δλος	δμοιος	δραση	δσος
	δμάδα	δμως	δρίζω	δταν
	δμαλός	δπλή	δριο	δτι
	δμηρος	δπλο	δρκος	δ,τι
	"Ομηρος	δποιος		

Υ νίοθετω

Ω ώρα, ωραιος, ώριμος, ώς, ως.

Παίρνουν δασεία και δσεις λέξεις παράγονται άπο λέξεις που
έχουν δασεία:

άμαξι, άμαξα, άμαξάκι, άμαξάς, άμαξωτός, άμαξιάτικα, άμαξο-
στάσιο, άμαξοστοιχία.
άμαρτάνω, άμάρτημα, άμαρτία κτλ.

Δέν πρέπει νά μπερδεύονται οι λέξεις:

άρματα (πληθ. τοῦ ἄρμα, δχημα) και άρματα (δπλα),
δ όρος (συμφωνία) και τό όρος (βουνό): τό όρος Σινά.

Γ. Συμφωνικά συμπλέγματα

Τά συμφωνικά συμπλέγματα είναι πολλῶν εἰδῶν, παρουσιάζονται σέ πόρα πολλές λέξεις καί δέ γράφονται διμοιόμορφα· παραθέτουμε δείγματα:

χτ.	ἀδράχτι	καρδιοχτύπι	σταχτοπούτα	χτεσινός
	ἀχτέριστος	κράχτης	σφαχτό	(καί χθεσινός)
	βουτηχτής	λαχτάρα	φούχτα	χτίζω
	δάχτυλο-	νυχτέρι	φράχτης	(καί κτίζω)
	δαχτυλιά	νυχτερίδα	φυλαχτάρι	χτικιάζω
	δαχτυλίδι	ξενυχτίζω	φυλαχτό	χτίστης
	δείχτης	όχτω (օκτώ)	χταπόδι	χτυπῶ
	καληρυχτίζω	στάχτη	χτένι	

"Ἐπαχτος (ἀλλά Ναύπακτος), Οὐτρέχτη, Σαχτούρης, ὅχτος, ὀχτιά (ἀλλά ὄχθη — παρόχθιος), ἄφραχτος, ἀπρόσεχτος, πεταχτός, πνιγχτός, τσουνχτερός, ἀρπάχτηκε, δέχτηκε, καταβρέχτηκε, κηρύχτηκε, φυγήχτηκε, σφίχτηκε, τραβήχτηκε, μαζώχτρα, πήχτρα, σφυρίχτρα, φταίχτρα.

κτ.	ἀκτή	ἐκταση	ἐκτός	πλῆκτρο
	ἀκτοπλοῖα	ἐκτείνω	κτηνοτροφία	προστακτική
	ἀνάκτορα	ἐκτελῶ	κτητικός	σταλακτίτης
	ἀποκτῶ	ἐκτιμῶ	νέκταρ	τακτικός
	κατακτῶ	ἐκτημόριο	Οκτώβριος (Ἀλ-	συντακτικός)
	ἐκτακτος	ἐκτος	λά Οκτώβρης)	ὑποτακτική

αίματόβρεκτος, ἀρύπαρκτος, ἀπαράδεκτος, ἀρπακτικός, τρομακτικός, σπαρακτικός·

"Ακτιο, Λεῦκτρα, "Εκτορας, Ἰκτίνος, Κτησίας, Πακτωλός, Φιλοκτήτης.

γκτ. ἐλεγκτίς, ἐλεγκτικός, Κόδριγκτον, Ονδάσιγκτον.

χθ. ἄχθος, ἵχθυολογία, καταχθόνιος, μοχθηρός, σεισάχθεια, ὑποχθόνιος, Ἀραχθος.

φτ.	βαφτίζω	ξεφτῶ	φτελιά	φτιάνω
(υτ.).	γύψτος	πέψτω	φτέρη	φτυάρι
	έφτα (έπτα)	φάφτης	φτερό	φτύνω
	καθοφτης	τρίφτης	φτέρνα	φτωχός
	κλέφτης	φτάνω	φτερνίζομαι	χούφτα
	ξεφτέρι	φταίω	φτηνός	

Λιακοφτό,
κοφτός, σκυφτός, ἀστραφτερός, κοφτερός·
κρύφτηκε, νίφτηκε, σκέφτηκε, παύτηκε, κλαύτηκε, βολεύτηκε,
βραφεύτηκε, γεύτηκε, ἐρμηνεύτηκε, ἐμπιστεύτηκε, χωνεύτηκε.

πτ.	ἀλεξίπτωτο	ἐλλειπτική	δπτασία	πτέρυγα
	ἀμερόληπτος	ἐπισκέπτης	δπτικός	σεπτός
	ἀνακαλύπτω	λεπτό	συνοπτικός	σκεπτικισμός
	ἀνύποπτος	λεπτός	παραλήπτης	σκέπτομαι (ἀλ-
	ἀποκαλυπτήρια	λεπτομέρεια	περίπτερο	λά σκέφτηκα)
	αντόπτης	μεροληπτώ	περίπτωση	(καί σκέπτομαι)
	γλύπτης	νιπτήρας	πταίσμα	σκωπτικός

Αἴγυπτος, Νεοπτόλεμος,
γραπτός (ἀλλά καί γραφτός, γραφτό),
ἀντισηπτικός, ἐπαναληπτικός, καταστρεπτικός, πεπτικός, πε-
ριληπτικός, προληπτικός.

μπτ. ἄμεμπτος, σύμπτωμα, Πέμπτη.

φθ.	ἀπόφθεγμα	διευθύνω	εὐθύνη	φθόγγος
(υθ).	αὐθαίρετος	δίφθογγος	δφθαλμία	φθόνος
	αὐθεντία	ἐλευθερία	φθινόπωρο	φθορά
	αὐθόρμητος	(καί λευτεριά)	φθίση	Φθία.
	ἄφθονος	εὐθεία		

στ. ἀγωνίστηκα, ἀκονίστηκα, δοξάστηκα, κρεμάστηκα, μεταχειρίστηκα, πείστηκα, ποήστηκα, σείστηκα, κονλουριαστῶ, συμβιβαστῶ, χτενιστῶ.

- σθ.** αἰσθάνομαι, συνταισθημα, ἵσθμός, μισθός, μισθωτής, προσθαλάσσωση, προσθήκη, προσθέτω, πρόσθετος, Εδρυσθέας, Κλεισθένης.
- σκ.** ἄσκημος, μοσχοβολῶ, σκίζα, σκίζω, σκίνος, σκισμάδα, σκοινί, σκολινῶ.
- σχ.** ἀσχολία μοσχοκάρφι σχέδιο σχολεῖο
ἀπασχόληση (ἀλλά μοσκοβολῶ, σχεδόν (καὶ σκολειό)
λέσχη μοσκομορίζω, σχέση σχολιάζω
ματαιόσχολος μοσκοπούλῶ) σχετίζω σχολικός
μοσχάτο Πάσχα σχῆμα σχόλιο
μόσχος πασχαλιά σχηματίζω υπόσχομαι
μοσχοκάρυδο πρόσχαρος σχηματικό.
- μπ.** ἀκουμπῶ, γαμπρός, θαμπώνω, κολυμπῶ, κολυμπήθρα (καὶ κολυμβήθρα), μπόμπα (καὶ βόμβα) (ἀλλά βομβαρδίζω).
- μβ.** ἄμβωνας ἐμβατήριο οεμβάζω συμβόλαιο
βομβαρδίζω ἐμβολή συμβαίνω συμβολή
διθύραμβος ἐμβολο συμβιβάζω συμβονλή
ἐκατόμβη θρίαμβος συμβίωση τύμπος
ἐμβασμα
- Καμβούνια, Μονεμβασία, Ἀμβέρσα, Ἀμβοῦργο, Βυρτεμβέργη, Εδιμβούργο.*
- μβρ.** ἀμβροσία, Δεκέμβριος, ἐμβρίθεια, μεσημβρινός, Νοέμβριος, Ἀμβρακικός, Μεσημβρία, Ἀμβρόσιος.
- μφ.** ἄμφια, ἀμφιβολία, ἀμφισβητῶ, ράμφος, συμφέρει, συμφορά, συμφωνῶ.
- μβλ.** ἀμβλεία, ἐμβλημα.
- ντ.** ἔντεκα, ἔντεκατος (καὶ ἔνδέκατος), καντήλι, κοντύλι, μάνταλο, μανταρίνι, σφεντόνα, χαντάκι.
- ντρ.** ἀντράκλα, ἀντρας, ἀντρειωμένος, δέντρο, παντρειά, κοντρός, Ἀντραβίδα, Ἀντρότσαινα, Χαλάντρι.
- νδ.** ἀνένδοτος ἐνδιαφέρον σπονδή συνδιαλλακτικός
ἄσπονδος ἐνδόμυχος σπόνδυλος συνδιοικητής
ἐνδειξη ἐνδοξος συνδαιτυμόνας συνδυάζω
ἐνδεχόμενο ἴνδικος σύνδεσμος

*Πίνδος, Ἐλγολάνδη, Ἰνδία, Ἱρλανδία, Λονδίνο, Ὀλλανδία,
Πανδώρα, Πίνδαρος.*

- νδρ.** παλινδρομικός, *Ἀνδρομέδα, Λύσανδρος.*
- μ.** ἀπόγεμα, ρέμα, ρεματιά, ψέμα, κάμα, κλάμα, ἀγρίεμα, βασίλεμα,
κλάδεμα, σάλεμα, φύτεμα.
- βι** γεῦμα, γευματίζω, ἔγκαυμα, θαῦμα, θαυμάζω, νεῦμα, πνεῦμα,
(υμ.). πνευματισμός, πνεύμονας (καὶ πνεμόνι), ρεῦμα (λ.χ. ἡλεκτρικό),
ρευματισμός,
πολύτευμα, ἐμπόρευμα κτλ.
- ψ.** δούλεψη, χώνεψη, κάψα, κλάψα, ἔκαψα, ἔκλαψα, ἀγγάρεψα,
ἀγρίεψα, γειτόνεψα, γιάτρεψα, γοήτεψα, μούσκεψα, ταξίδεψα.
- φχ(υχ).** εὐχή, εὐχαριστῶ, εὔχομαι, προσεύχομαι, καυχιέμαι.
- φσ** ἀπαιδευσία, εὐσυνειδησία, εὐσημο, πανσίλυπος, καύσιμος (ἄλλα
(υσ). κάψιμο), ἐμπορεύσιμος, στρατεύσιμος, ἐπιστράτευση, ἀπόλαυση,
διάφευση.
- φστ** ἀπολαυστικός, αὐστηρός, καυστικός, κελευστής, ναύσταθμος,
- (υστ).** ἀναπνευστικός, ἐμπνεύστηκε, ρευστός,
(ἄλλα ἀκατάπαντος, ἄκαντος, ἄκλαντος).
- χ.** κόχη, κοχύλι, ροχαλίζω, συχαρίκια.
- χν.** σπλάχνο, σπλαχνίζομαι, ἄσπλαχνος, σπλαχνικός.
- γχ.** ἀγχίνοια, ἀγχίστροφος, ἀγχόνη, ἐγχείρηση, ἐλέγχω, λόγχη, με-
λαγχολία, συγχαίρω, συγχορδία, συγχύζω, συγχωρῶ,
'Αγχίαλος, Κοπεγχάγη, Μάγχη.
- γχρ.** σύγχρονος, συγχρωτίζομαι*.

* Στήν ποιητική γλώσσα έχουν τό λαϊκότερο τύπο καὶ μερικές ἀπό τις
λέξεις πού ἀλλιῶς λέγονται μὲ τό λόγιο συμφωνικό σύμπλεγμα.

**Δ. Πίνακας λέξεων μέ δύο σύμφωνα ὅμοια
ἢ μέ ἔνα σύμφωνο (καὶ μέ ντζ)**

Στόν ἀκόλουθο πίνακα ἀναγράφονται οἱ περισσότερες λέξεις πού παρουσιάζουν πρόβλημα ὃν γράφονται μέ δύο σύμφωνα ὅμοια ἢ μόνο μέ ἔνα.

Γράφονται μέ

ββ	Σάββας, Σάββατο.		
β	κρεβάτι.		
κκ	ἀκκισμός, ἀνέκκλητος, ἐκκαθάριση, ἐκκλησία, ἐκκρεμῶ, ἐκκριση, κόκκινος, κόκκος, λάκκος.		
κ	κόκαλο, κόκορας, κοκίτης, κοκόνα, κουκί, κοῦκος, κουκούλα, κουκούλι, κουκούτσι, ξωκλίσι, ωύκα, σάκος.		
λλ	ἀγαλλίαση εἰδόλλιο κολλῶ συλλείτονργο ἀγγέλλω (ἀλ- ἔλλειμμα κοράλλι σύλληψη λά ἀγγελος ἔλλειψη κορυδαλλός συλλογή ¹ —ἀγγελία) (ἀλλά ἔλειπα κούσταλλο συλλογίζομαι ἀλλά —ἔλειψα) κύπελλο σύλλογος ἀλλαγή ἔλλειπτική κωμειδύλλιο συλλυποῦμαι ἀλλάζω ἔλλόγιμος μαλλί -στέλλω (δια-, συ-) ἀπαλλάσσω θάλλω μαλλον σφάλλω ἀλλεπάλληλος καλλιγραφία μέταλλο τριφύλλι ἄλλος καλλιέργεια μεταλλεῖο (ἀλλά Τριφυλία) ἀλλοπρόσαλλος κάλλιο μέλλον νπάλληλος ἀλλοῦ καλλιτέχνης μέλλω φελλός ἄμιλλα καλλονή παράλληλος φύλλο ἀπαράμιλλος καλλυντικός ποικίλλω (ἀλλά ποικίλος) φύλο ἀναγαλλιάζω καλλωπίζω (ἀλλά ποικίλος) φύλο ἀναστέλλω κατάλληλος πολλαπλασιάζω χρυσαλλίδα ἀπαλλοτριώνω κόλλα πολλοί φάλλω βάλλω κολλιτσίδα πρωτόκολλο φελλίζω βδέλλα κόλλινβα συλλαβή φύλλος δικέλλι κολλόριο συλλαλητήριο		

Έλλαδα, Έλληνας, Καλλίδομο, Κεφαλληνία, Κεφαλλονιά, Κυλλήνη, Πέλλα, Πελλήρη, Γαλλία (ἀλλά Πορτογαλία)
 Έλλη, Καλλιόπη, Καλλέργης, Καλλίας, Καλλιγᾶς, Καλλίμαχος, Ρηγίλη, Σίβινλλα, Σύλλας, Ψελλός.

ἄργιλος	γορύλας	μακελειό	σκύλος
βάκιλος	δολάριο	μαλώρω	τάλιρο
βίλα	θρύλος	μαξιλάρι	τορούλα
βαρύλια	καβάλα	μίλι	τρελός
βιούλα	κάγκελο	μπάλα	τρουύλος
γάλος (ἀλλά Γάλλος)	καλαισθησία	μπαλόνι	φάκελος
γρίλια	καριοφίλι	παλικάρι	φάλαινα
γρυλίζω	κολάρο	πορτοφόλι	φυσαλίδα
γρύλος	κολίγας	πουλί	ψαλίδι
	λιβελος	σέλα	

Δαρδανέλια, Καβάλα, Πορτογαλία, Τριφυλία.

- έλα : κανέλα, κασέλα, κοπέλα, μπροστέλα, σαρδέλα, φανέλα, φουστανέλα (ἀλλά βδέλλα, δικέλλα, θύελλα)
- έλι : κοκκινέλι, κουνέλι, κονυρέλι, μπιζέλι, παστέλι
- έλο : βέλο, καπέλο, μοντέλο, πινέλο, φουρνέλο
- ούλα : βαρκούλα, καρδούλα
- ούλι : μεδούλι
- ούλης : μικρούλης
- πουλο : ἀρχοντόπουλο
- πούλα : ψαροπούλα
- λος : **Κανόνας:** Τά άρχαϊκα κύρια ὄνόματα σέ -λος γράφονται μέντα λ ὅταν είναι παροξύτονα καί μέ δύο λλ ὅταν είναι προπαροξύτονα:
Αἰσχύλος, Κρατύλος, Ρωμόλος, Ζωίλος.
 ἀλλά *Κάτουλλος, Τίβουλλος, Κύριλλος — Τελέσιλλα.*

μμ	ἄμμος	ἀόμματος	γράμμα	γραμμάριο
	άμμωνία	βάμμα	γραμματέας	γραμμή
	ἄναμμα	βλέμμα	γραμματική	δίλημμα

	έκατομμάριο	κόμμα	πλημμελήμα	σύμμαχος
	έλλειμμα	κομμάτι	πλημμύρα	συμμερίζομαι
	έμμεσος	κομματίζομαι	ράμμα	συμμετοχή
	έμμετρος	κομματιάζω	στέμμα	συμμετρία
	έμμισθος	κομμωτής	στρέμμα	συμμορία
	έμμονος	κρεμμύδι	συμμαζεύω	συμμορφώνω
μ	θρυμματίζω	λῆμμα	συμμαθητής	τρίμμα
	κάλυμμα			Έμμανονήλ.
	γόμα, καμιά, κομοδίνο, μαμά, μαμή, μαμούθ, ρέμα, ψέμα.			
νν	βλέννα	έννιακόσια	έννομος	παννυχίδα
	γέέννα	(άλλα ἔνατος,	καννάβι	σύννεφο
	γενναῖος	ένενήντα,	κάννη	συννυφάδα
	γέννημα	ένενηντάροης)	μάννα (τό)	τήβεννος
	γεννῶ	έννοια	παλιννόστηση	τύραννος
	έννιά	έννοιο		
	‘Αλόννησος	Πελοπόννησος	(άλλα Χερσόνησος,	
	Πρειγκιπόνησος,	Έφτάνησα)	Γιάννενα	
	Γιάννης,	Γεννάδιος,	Κόριννα,	”Αννα.
ν	ἀέραος	έρινύες	μάνα	σονέτο
	Γενάρης	κανέλα	νόρα	τόνος (γιά δλες
	γενεά	κανίβαλος	νονός	τίς σημασίες)
	γούνα	κάνουλα	πανί	
	ἐνεός	κολόνα	πένα	Βρετανία.
ππ	ἴππικό,	ἴπποδρόμιο,	ἴπποτης,	μόνιππο κτλ., παππούς (άλλα
	παπάς)			
	Καππαδοκία,	Φιλιππίνες,	”Ιππίας,	Λύσιππος,
π	γρίπη,	Λύσιππος,	Αντίπιας,	Φίλιππος.
	κάπα,	καπέλο,	παπάς,	στέπα,
				στονπί.
ρρ	αίμορραγία	ἀπορρίπτω	έτοιμόρροπός	παλίρροια
	άμφιρροπος	ἀπορροφῶ	θάρρος	παρρησία
	άναντίρρητος	ἄρρωστος	ἰδιόρρυθμος	πρόρρηση
	άναρρητικό	διαρροή	ἰσορροπία	πυρρίχη
	άνάρρωση	διαρρονθμίζω	καταρράκτης	πυρρός
	άντίρρηση	ἐπίρρημα	μεταρρυθμίζω	σύρριξα
	άντιρροπος	ἐπιρροή	μηχανορραφία	συρροή
	ἀπόρροια	ἔρρινος	ομόρρυθμος	ψυχορράγω.

"Ομοια λέξεις καθώς ύπερρρομαντικός, ύπερρρεαλιστής κτλ.

'Αντίρροιο, Σέρρες, Πύρρος.

- ρ
- α) Λέξεις που γράφονται μέ ενα ρ καί στήν ἀρχαία γλώσσα: εὐρυθμία, εὐδωστος, Φερές, Φεραῖος κτλ.
 - β) Οι ρηματικοί τύποι που είναι σύνθετοι μέ τό ἐπίρρημα ξανά ḥ τό ἀχώριστο ξε-:
ξαναρρίχνω, ξεριζώνω, ξεράβω.
 - γ) Οι αὐξημένοι ρηματικοί τύποι τῶν παρελθοντικῶν χρόνων:
ἔραψε, ἔριξε, ἔρρυθμισε, ἔργήγωσα κτλ.
 - δ) Τά νεώτερα σύνθετα:
ἀγριοροδιά, ἀναρωτιέμαι, ἀσπρόδουνχα, βαθύριζος, κατάραχα,
γλυκόριζα, ἐλληνορρουμανικός, ἐλληνορωμαϊκός, καλορίζικος,
ξενοράβω, συχνορωτᾶ κτλ.
 - ε) Οι ξένες λέξεις: κάρο, καρούλι, περούκα, ταράτσα κτλ.

σσ	βύσσινο	κολοσσός	νεοσσός	πίσσα
	βυσσοδομῶ	κυπαρίσσι	πάσσαλος	συσσίτιο
	γλώσσα	λύσσα	περισσεύω	σύσσωμος
	θάλασσα	μέλισσα	περίσσιος	συσσωρεύω
	κασσίτερος	μολοσσός	περισσότερο	τάσσω
	κίσσα	νάρκισσος	πεσσός	τέσσερα.
	κισσός			

Τά παράγωγα σέ -ισσα: βασίλισσα, ἀρχόντισσα.

Σαμιώτισσα (ἀλλά Λάρισα καί σάρισσα).

'Αλικαρνασσός, 'Εδεσσα, 'Έλασσόνα, Θεσσαλία, Μασσαλία,
Μεσσηνία, 'Οδησσός, 'Οσσα, Παρνασσός, 'Αβησσονία, 'Ασσο-
ρία, Βησσαρίωνας, Κασσάνδρα, Καστιόπη.

σ	ἄλνυσίδα	κάσα	μισεύω	ροῦσσος
	ἄσσος	κλασικός	μπούσουλας	σονσάμι
	ἀτίθασος	κλώσα	πασάς	φονσάτο
	δισάκι	μασόνος	ποτάσα	
	Άμισός, 'Αργινοῦσσες, 'Ερεσός (στή Μυτιλήνη), ἀλλά 'Ιερισσός (στή Χαλκιδική), 'Ιλισός, Κηφισιά, Κηφισός, Κίσαβος, Κνωσός, Λάρισα, Λεμεσός, Πάμισος, Πατήσια, Ρωσία, Βελισάριος. -έσα: κοντέσα, πριγκιπέσα.			

Λέξεις πού παίρνουν ντζ (και όχι τζ)

ντζ	βελέντζα γάντζος καλικάντζαρος μαντζόνι	μαντζονόρα (ἀλλά μελιτζάνα) μουντζούρα μπροῦντζος	νεράντζι παντζάρι παντζούρι σκαντζόχιορος
------------	--	--	--

Μαντζονόλα, Βιτσέρτζος, Λορέντζος, Λορεντζάτος, Μάρτζαρος, Φραντζής.

Ε. Καταλήξεις ούσιαστικῶν

α. Ἀρσενικά

Κατα- λήξεις	Π α ρ α δ ε í γ μ α τ α
-εμός	μισεμός, ξενιτεμός, πηγεμός. (συνήθως ἀπό ρήματα σέ -ῶ)
-ητής	ἀθλητής, ἐπιθεωρητής, περιηγητής, ποιητής, τηλεγραφητής κτλ. Ἐξαιροῦνται: ἴδρυτής, μηνυτής, κριτής.
-ιστής	(συνήθως ἀπό ρήματα σέ -ίζω) ξυγιστής, θεριστής, λογιστής, τροχιστής κτλ. ἀνθρωπιστής, πολεμιστής κτλ. Ἐξαιροῦνται: δανειστής, ληστής.
-ίτης	(ούσιαστικά κοινά καὶ ἔθνικά) μεσίτης, δπλίτης, πολίτης, σπουργίτης, συντοπίτης κτλ. Ἀνατολίτης, Θασίτης, Λιβαδίτης, Μεσολογγίτης κτλ. Ἄλλα: ἀλήτης, διαβήτης, ἴδιοκτήτης, κομήτης, κυβερνήτης, μαγνήτης, πλανήτης, πλοιοκτήτης, προφήτης — δύτης, θύτης, λύτης (κοινά). Ἀγιορείτης, Πηλιορείτης καὶ τό Αἰγιαλήτης (ἔθνικά).
-ονας	(κοινά προπαροξύτονα) ἀκτήμονας, ἄξονας, βραχίονας, γείτονας, γνώμονας, δαίμονας, ἐμπειρογνώμονας, ἐπιστήμονας, κίονας, πνεύμονας, (ἀρχι)τέ- κτονας κτλ. Ἄλλα: ἄμβωνας, (εἴδωνας), καύσωνας, μεσαίωνας, (θερμο)σί- φωνας.
-օρας	(κοινά καὶ κύρια προπαροξύτονα) ἀντοκράτορας, διδάκτορας, ἐκλέκτορας, πράκτορας, ωήτορας κτλ. Ἐκτορας, Μέντορας, Νέστορας κτλ.
-ότης	ἀγρότης, δεσπότης, δημότης, δότης, ἐξωμότης, ἵπποτης, πότης, συνιωμότης, τοξότης. Τά ύπτόλοιπα σέ -ώτης: δεσμώτης, ἐπαρχιώτης, θιασώτης, ἴδιώτης, νησιώτης, πανηγυριώτης, πατριώτης, στρα- τιώτης (κοινά).

Κατα- λήξεις	Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α
	'Ανδριώτης, 'Ηπειρώτης, Ρουμελιώτης, Σουλιώτης κτλ. (έθνικά).
-τήρας	ἀνεμιστήρας, κλητήρας, λαμπτήρας, δδοστρωτήρας κτλ.
-ωμός	λυτρωμός, σκλαβωμός, τελειωμός κτλ. 'Αλλά: ἐρχομός.
-ώνας	(παροιξύτονα κοινά, περιεκτικά καί τοπωνύμια) ἀγκώνας, ἀγώνας, αἰώνας, ἀρραβώνας, θαμώνας, κολοφώνας, κυκλώνας, χειμώνας κτλ. ἀμπελώνας, ἐλαιώνας, κοιτώνας, δρυιθώνας, περιστερώνας; πευκώνας, στρατώνας κτλ. 'Ελικώνας, Κιθαιρώνας, Μαραθώνας κτλ. καί τό Ποσειδώνας. 'Εξαιρούνται: ἀλαζόνας, ἥγεμόνας, κανόνας, συνδαιτυμόνας. Στρυμόνας, Μακεδόνας, Παφλαγόνας κτλ.
-ωνας	(ἀρχαία κύρια ὄνοματα καί έθνικά προπαροξύτονα). 'Απόλλωνας, Ζήρωνας, Ἱέρωνας, Κίμωνας, Κρίτωνας, Πλά- τωνας, Σόλωνας, Τρύφωνας, Ὠρίωνας κτλ. Καί τό Πάρωνας — 'Ιάπωνας, Ἰωνας, Λάκωνας, Λάπωνας, Τσάκωνας κτλ. 'Αλλά: Ἀγαμέμνονας, Ἀριστογείτονας, Ἰάσονας, Φιλήμονας κτλ. 'Αλιάκμονας.
β. Θηλυκά	
-αία	ἀνδαία, ἡλιαία (δικαστήριο στήν ἀρχαία 'Αθήνα), κεραία, μαία, περικεφαλαία κτλ. καί τά προπαροξύτονα Νίκαια, Ποτίδαια, Φώκαια. 'Εξαιρούνται: θέα, ἔδεα, νέα, παρέα. Ζέα, Κέα, Νεμέα, Ρέα, Τεγέα.
-αινα	(προπαροξύτονα): δράκαινα, λόκαινα κτλ. Γιώργαινα, Μανδομιχάλαινα κτλ.

Κατα- λήξεις	Π α ρ α δ ε í γ μ α τ α
-ιά	<p>βαριά, βραδιά, βελονιά, ἔλια, γειτονιά, κερασιά, ξενιτιά, δρυγιά, προβιά κτλ.</p> <p>Ἐξαιροῦνται (ἀπό ρήματα σέ -εύω): γιατρειά, δουλειά, σοδειά, παντρειά.</p>
-ία	<p>(παροξύτονα θηλυκά)</p> <p>ἀηδία, Ἀκαδημία, ἀμνηστία, ἀπληστία, ἀσωτία, διετία, εὐφορία, ἡγεμονία, προεδρία, τυραννία, ὑπουργία, φιλοκαλία κτλ.</p> <p>Ἀρχαδία, Ἀσία κτλ.</p> <p>Ἄλλα (ούσιαστικά παράγωγα ἀπό ρήματα σέ -εύω, ἀπό ἐπίθετα σέ -ύς καὶ ἄλλα):</p> <p>ἀγγαρεία, ἀγνοτεία, ἀλαζονεία, βασιλεία, ἐρμηνεία, ἔταιρεία, ἐφεδρεία, ἐφορεία, θητεία κτλ.</p> <p>βαρεία, δασεία, δέξεία, πλατεία κτλ.</p> <p>θεία, λεία, μνεία, χρεία</p> <p>καὶ τό ούσ. <i>Tροία</i>.</p>
-ία	<p>(λήγουσα μέ καταχρηστικό δίφθογγο)</p> <p>ἀρρώστια, γύμνια, ζήλια, κάμπια, δρφάνια, περηφάνια, πούλια, συμπόνια, φτήνια.</p> <p>Ἄλλα (τά προπαροξύτονα): ἄδεια, ἀλήθεια, ἀμέλεια, βοήθεια, εὐλάβεια, συγγένεια, συνήθεια κτλ.</p> <p>Ἀντιόχεια, Δαύλεια, Δεκέλεια, Μαντίνεια, Φιλαδέλφεια κτλ.</p> <p>(ἐνῶ Ἐρέτρια) — Θάλεια, Ἰριγένεια κτλ.</p> <p>ἄγνωια, ἀγχίνοια, διχόνοια, ἔννοια, εἴνοια, δμόνοια, πρόνοια, παλίρροια, ἄπνοια, ἀπλοια καὶ Εὔβοια.</p>
-ίδα	<p>ἐπικεφαλίδα, ἐφημερίδα, μερίδα κτλ.</p> <p>Ἐξαιροῦνται: χλαμύδα, σημύδα.</p>
-ίλα	<p>(ἀφηρημένα ούσιαστικά)</p> <p>ἀνατριχίλα, καϊλα, σαπίλα κτλ.</p>
-ισσα	<p>ἀρχόντισσα, γειτόνισσα, Σαμιώτισσα κτλ.</p> <p>Ἐξαιροῦνται: Λάρισα, σάρισα (= μακεδονικό δόρυ).</p>

Κατα- λήξεις	Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α
-ίτσα	(ύποκοριστικά) άλνυσιδίτσα, μπαλίτσα, ποδίτσα κτλ. 'Εξαιρείται: θείτσα.
-όνα	(παροξύτονα) άλκυνόνα, ἀμαζόνα, εἰκόνα, σταγόνα κτλ. Γκιόνα, Ἐλασσόνα, Καρχηδόνα, Χαλκηδόνα. "Ομοια καὶ ἡ Λακεδαίμονα. 'Εξαιρούνται: ἀρραβώνα, ἀχνωρώνα, κρυψώνα, λεγεώνα, χελώνα κτλ. Αὐλώνα, Βαβυλώνα, Βραυρώνα, Καλυδώνα, Σιδώνα, Σικυώνα.
-οσύνη	ἀγραμματοσύνη, γρηγοροσύνη, δικαιωσύνη, καλοσύνη, μεγαλοσύνη, χριστιανοσύνη κτλ.
-ότητα	ἀπλότητα, θερμότητα, ιδιότητα, ποιότητα κτλ.
-ύτητα	βαρύτητα, δέξιτητα, ταχύτητα κτλ. (ἀπό ἐπίθετα σέ -ύς).
-ωνία	Βαβυλωνία, Ἰαπωνία, Ἰωνία, Κολωνία, Λακωνία, Λαπωνία, Πολωνία. 'Ακόμη σέ -ωνιά: γωνιά, θημωνιά, κλειδωνιά, παγωνιά, χειμωνιά κτλ. 'Άλλα: Μακεδονία, Παφλαγονία κτλ. καὶ τό πετονιά.
-ωτή	καλαμωτή, πινακωτή, φτερωτή.

γ. Ούδετερα

-εῖο	(προπερισπώμενα πού φανερώνουν τόπο) γραφεῖο, ίατρεῖο, σχολεῖο, σωματεῖο, ὥδεῖο κτλ. 'Εξαιρούνται: ἔστιατόριο, φυλάκιο (προπαροξύτονα).
-ημα	μηχάνημα, ἐπιφάνημα, τηλεγράφημα κτλ.
-ητό	ἀγκομαχητό, ἀναφιλητό, βογκητό, κυνηγητό, παραμιλητό, ξεφωνητό, ποδοβολητό.

Κατα- λήξεις	Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α
-ί	αντί, κλειδί, μαλλί, νησί, σπαθί. 'Εξαιρεῖται: δέν.
-ι	άλατι, θυμάρι, καλοκαίρι, τραγούδι κτλ. 'Εξαιροῦνται: βράδυ, δάκρυ, δίχτυ, στάχυ καί τό δόρυ.
-ίδι	βαρίδι, ταξίδι, τουφεκίδι, φίδι κτλ. 'Εξαιροῦνται: ἀντικλείδι, στρείδι — καρύδι, κρεμμύδι, μύδι, φρύδι — Παλαμήδι.
-ιο	γέλιο, συχώριο, τετράδιο. 'Εξαιροῦνται: ἀπόγειο, ισόγειο, ύπόγειο, λόκειο.
-όνι	ἀγδόνι, λεμόνι, πριόνι, τιμόνι, τρυγόνι κτλ. 'Εξαιροῦνται: ἀλώνι, κυδώνι, κωθώνι, παραγώνι.
-ριό	καμπαναριό, νοικοκυριό, συμπεθεριό κτλ. 'Εξαιρεῖται: μαγειρειό.
-τήρι	κλαδευτήρι, ξυπνητήρι, πατητήρι, ποτήρι, ποτιστήρι, τρυ- πητήρι κτλ. 'Εξαιροῦνται: κεφαλοτύρι κτλ. (μέ δεύτερο συνθετικό τό τυρί).
-τήριο	γυμναστήριο, δικαστήριο, πιεστήριο, σιδερωτήριο κτλ. 'Εξαιροῦνται: κτίριο, μαρτύριο.

Σημείωση: "Οσα ουδέτερα έχουν φωνήν πρίν από τό ι τής κατάληξης παίρνουν πρίν από τό ι αύτό, όταν παύσει νά είναι τελικό, ένα γ: τσάι άλλα τσαγιοῦ, τσάγια, ρολόι — ρολογιοῦ, φολόγια κτλ.

ΣΤ. Καταλήξεις ἐπιθέτων

Κατα- λήξεις	Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α
- αιος	ἀκμαῖος, εὐκταῖος, κεφαλαῖος, μοιραῖος, τελευταῖος κτλ. Ἐξαιρεῖται: νέος. (Βλ. καί στή σ. 229: -λέος, -τέος.)
- ειος	ἀστεῖος, θεῖος, λεῖος, πληθεῖος. Ἐξαιροῦνται: γελοῖος, κρύος.
- ηρος	ἀνθηρός, δαπανηρός, ζωηρός, πνιγηρός, πονηρός, τολμηρός κτλ. Ἄλλα: ἀλμυρός, ἀργυρός, βδελυρός, βλοσυρός, γλαφυρός, ἰσχυρός, δχυρός, πορφυρός.
- ιδερος	ἀσπριδερός, μαυριδερός.
- ικος	ἀθλητικός, ἀστικός, γνωστικός, εὐγενικός, ναυτικός κτλ. Ἄλλα: θηλυκός, λιβυκός — δανεικός, δεκελεικός. Καί τά ούσ. δαρεικός, Κεραμεικός.
- ιμος	δόκιμος, νόμιμος, νόστιμος, φρόνιμος, χρήσιμος. Άλλα (τά σύνθετα ἀπό τό θυμός, ὅνομα, σῆμα, σχῆμα, δῆμος, φήμη): εὐθυμος, πρόθυμος, δύμώνυμος, συνώνυμος, διάσημος, ἐπίσημος, ἄσχημος, ἀπόδημος, περίφημος. Καί τά ἔρημος, ἔτοιμος.
- ινός	ἀντικρινός, βορινός, βραδινός, μακρινός, παντοτινός, φετινός κτλ. Ἐξαιροῦνται: ἐλεεινός, κλεινός, δρεινός, σκοτεινός, ταπεινός, ύγιεινός, φωτεινός.
- ινος	μάλλινος, μαρμάρινος, ξύλινος, πέτρινος, χάρτινος κτλ.
- ιος	ἄγιος, ἄγριος, αἰώνιος, ἄξιος, οὐράνιος, σάπιος, σεβάσμιος, τίμιος κτλ. Άλλα (ὅσα παράγονται ἀπό κύρια δύνοματα προσώπων): ἀβερώφειος, κυκλώπειος, πυθαγόρειος κτλ. καὶ τά: ἄδειος, ἀντρίκειος, βόρειος, γυναικειος, ἐπίγειος, (ἰσόγειος, ύπόγειος), πρόβειος, τέλειος — ὅμοιος — ἀλληλέγγυος.

Κατα- λήξεις	Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α
-ίσιμος	ηστίσιμος, ύπολογίσιμος κτλ. 'Αλλά: ἀρτύσιμος — (ἀπό ρήματα β' συζυγίας) κατοική- σιμος, συζητήσιμος κτλ.
-ίσιος	ἀρνίσιος, βουνίσιος, παιδιακίσιος, παλικαρίσιος. 'Αλλά: ἐτήσιος, ἡμερήσιος, γνήσιος, 'Ιθακήσιος, Μιλήσιος (έθνικά) κτλ.
-λέος	πειναλέος, διψαλέος, ρωμαλέος κτλ.
-τέος	διαιρετέος, μειωτέος, πολλαπλασιαστέος, προακτέος κτλ.
-ωπός	ἀγριωπός, κιτρινωπός, πρασινωπός, χαρωπός κτλ.
-ωτός	ἀγκαθωτός, θολωτός, μεταξωτός, σπαθωτός, φτε- ρωτός κτλ.

Σ. Καταλήξεις ρημάτων

α) Οι ένεστωτικές καταλήξεις τῶν ρημάτων τῆς α' συζυγίας

Τά ρήματα τελειώνουν σὲ		Παραδείγματα	Έξαιρέσεις
1.	-άβω	ἀνάβω, ράβω, σκάβω κ.ἄ.	ἀπολαύω, παύω, ἀναπαύω
2.	-εύω	κλαδεύω κ.ἄ. δύνειρεύομαι κ.ἄ.	κλέβω, σέβομαι
3.	-αίνω	ζεσταίνω κ.ἄ. φαινομαι κ.ἄ.	δένω, μένω, πλένω
4.	-έρνω	γέρων, φέρων κ.ἄ.	παίρνω
5.	-ιάζω	ἀγκαλιάζω κ.ἄ. βιάζομαι κ.ἄ.	ἀδειάζω, χρειάζομαι μοιάζω, μονοιάζω, νοιά- ζομαι
6.	-ίζω	ἀντικρίζω κ.ἄ., συλλογί- ζομαι κ.ἄ.	(μπήζω - μπήγω), πήζω, πρήζω — ἀναβλήζω, ἀνα- βρύζω, γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω, κελαρύζω, ὀ- λολύζω, συγχύζω, σφύζω — δανείζω — ἀθροίζω
7.	-λλω	ἀναβάλλω, ἀναγγέλλω, μέλλω, ποικίλλω	θέλω, μέλει, δφείλω
8.	-ώνω	κλειδώνω (κλείδωνα, -ωσα, -ώθηκα, -ωμένος) κ.ἄ.	
9.	-σσω	ἀναπτύσσω, ἀπαλλάσσω, ἐξελίσσω	ἀρέσω
10.	-ττω	πλήττω, εἰσπράττω	θέτω, κείτομαι

Τά ρήματα τελειώνουν σέ	Παραδείγματα	Έξαιρέσεις
11. -ίνω	δίνω, κλίνω, κρίνω, πίνω, ἀποκρίνομαι, γίνοντομαι	—
-ήνω	ἀφήνω, σβήνω, στήνω, φήνω	—
-ύνω	γδύνω, λύνω, ντύνω, ξύνω, φτύνω, χύνω, διευθύνω, εύκολύνω, μολύνω, ξεδιαλύνω, δξύνω, ταχύνω, ἀμύνομαι	—
-είνω	κλείνω, τείνω	—

β) Οι ἀοριστικοί τύποι

A. Ρήματα πού δέν ἀλλάζουν τό θεματικό φωνήν του ἐνεστώτα στόν ἀορίστο

Θεμ. φωνήν	Παραδείγματα Ἐνεστώτα	Παραδείγματα Ἀορίστου	Έξαιρέσεις
-η-	ἀφήνω, σβήνω, πρήζω, μπήζω	ἄφησα, ἔσβησα, ἔπρηξα, ἔμπηξα	—
-ι-	δρίζω κτλ., νίβω, πνίγω, γίνομαι	δρισα (διόρισα), ἔνιψα, ἔπνιξα, ἔγινα	δίνω: ἔδωσα, παθ. δόθηκα
-υ-	μολύνω κτλ., δακρύζω, χύνω, συγχύζω	μόλυνα, δάκρυσα, ἔχυσα, σύγχυσα	—
-ει-	ἀλείβω, κλείνω, σείω, τείνω	ἄλειψα, ἔκλεισα, ἔσεισα, ἔτεινα	—
-οι-	ἀθροίζω, ἀνοίγω	ἄθροισα, ἀνοιξα	—
-ω-	ἀπλώνω κτλ., νιώθω, σώζω	ἄπλωσα, ἔνιωσα, ἔσωσα	—
-ο-	ἀρμόζω (ἐφαρμόζω κτλ.), δεσπόζω	ἄρμοσα (ἐφάρμοσα κτλ.), δέσποσα	—

Β. Ρήματα που άλλάζουν τό θεματικό φωνήν του ένεστώτα στόν άριστο

Θεμ. φω- νήν	Παραδείγματα 'Ενεστώτα	Θεμ. φω- νήν	Παραδείγματα 'Αριστου	'Εξαιρέ- σεις
-ε-	μένω, ἀπονέμω, γέρων ω κτλ.	-ει-	ἔμεινα, ἀπόνειμα, ἔγειρα	—
-αι-	πλένω (πλύνω), βαραίνω, κονταίνω κτλ.	-υ-	ἔπλυνα	—
-α-	ἀνεβαίνω, κατασταίνω, βλασταίνω κτλ.	-η-	βάρυνα, κόντυνα ἀνέβηκα, κατάστησα βλάστησα	—
-α-	ἀμαρτάνω, αὐξάνω	-η-	ἀμάρτησα, αὔξησα	—

**Γ. Τα ρήματα τῆς β' συζυγίας σχηματίζουν τόν άριστο μέ τήν κατάληξη
-η σ α**

Παραδείγματα 'Ενεστώτα	Θεμ. φω- νήν	Παραδείγματα 'Αριστου	'Εξαιρέσεις
ἀγαπῶ, λαλῶ κτλ. τραβῶ κτλ.	-η- -η-	ἀγάπησα, λάλησα τράβηξα	μεθῶ, μέθυσα μηνῶ, μήνυσα

**Δ. "Οσα ρήματα έχουν διπλό ένεστώτα σέ -ω καί -ίζω στόν άριστο
παίρνουν τήν κατάληξη -ι σ α**

'Ενεστώτας	'Άριστος
σκορπῶ καί σκορπίζω ἀνθῶ καί ἀνθίζω γυρνῶ καί γυρίζω κτλ.	σκόρπισα ἄνθισα γύρισα κτλ.

γ) Ή μετοχή

- Oι ένεργητικές μετοχές τελειώνουν σέ:
-οντας, δταν είναι προπαροιχύτονες:
λέγοντας, γράφοντας, τρέχοντας κτλ.

-ώντας, όταν είναι παροιξύτονες:
γελώντας, πηδώντας, τραγουδώντας.

2. Οι παθητικές μετοχές τελειώνουν σέ:

- μένος μέ ένα μ δένω - δεμένος, στήνω - στημένος, λύνω - λυμένος.
-μμένος μέ δύο μ στά ρήματα πού ᔁσουν χαρακτήρα χειλικό: γράφω - γραμμένος, ράβω - ραμμένος, έγκαταλείπω - έγκαταλειμένος, άπορρίπτω - άπορριμμένος.
-εμένος μέ ε πάντοτε στήν προπαραλήγουσα: βασιλεύω - βασιλεμένος, μαγεύω - μαγεμένος.
-ημένος μέ η στά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας: ἀγαπῶ - ἀγαπημένος, καί στίς μετοχές ἀποθαρρημένος καί ἐπιβαρημένος τῶν ρημάτων ἀποθαρρύνω καί ἐπιβαρύνω.
-ισμένος μέ ι σέ μερικά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας:
ξαγρυπνῶ - ξαγρυπνισμένος, φοβοῦμαι - φοβισμένος.
Ἐξαιρεῖται ή μετοχή μεθυσμένος.
-σμένος σέ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας: τό ι, η, υ, ει, οι πού ᔁσουν στήν παραλήγουσα τῆς δριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα διατηρεῖται:
χτίζω - χτισμένος, σβήνω - σβησμένος, συγχύζω - συγχυσμένος, κλείνω - κλεισμένος, ἀθροίζω - ἀθροισμένος.
-ωμένος μέ ω α) στά ρήματα πού τελειώνουν σέ -ώνω:
ἀπλώνω - ἀπλωμένος καί
β) στά ἀκόλουθα ἀνώμαλα ρήματα:

βλέπω	ἰδωμένος
λέγω	εἰπωμένος
γίνομαι	γινωμένος
κάνω	καμωμένος
πίνω	πιωμένος
τρώγω	φαγωμένος

Τά έξι αύτά ρήματα τελειώνουν στήν παθητική μετοχή σέ -ωμένος, καθώς καί στόν παθητικό ἀόριστο σέ -ώθηκα, ἐνῶ δέν ᔁσουν ἐνεργητικό ἀόριστο σέ -ωσα. Βλ. Κατάλογο Ανώμαλων Ρημάτων.

Η. Καταλήξεις ἐπιρρημάτων

Κατα- λήξεις	Π α ρ α δ ε í γ μ α τ α
-ει	ἐκεῖ, παμψηφεί.
-η	ἀκόμη, εἰδεμή, μή.
-ι	ἔτσι, μονορούφι, πάλι, πέρ(υ)σι, ὅχι, σταυροπόδι, μαζί.
-ια	ἀγάλια, ἀνάρια, μακριά, πλατιά, φαρδιά κτλ.
-ις	μόλις, ἀποβραδίς, κοντολογίς, δλονυχτίς κτλ. 'Εξιροῦνται καί γράφονται μέ η μερικά σύνθετα μέ γενική: ἀπαρχῆς, ἐξαρχῆς, ἐπικεφαλῆς, ἐπίσης, καταγῆς, καταμεσῆς.
-υ	ἀντίκρυ, μεταξύ, πολύ.
-ω	γύρω, ἐπάνω, κάτω, ἐδῶ, ἔξω.
-ως	ἀμέσως, βεβαίως, κακῶς, πῶς κτλ. 'Εξαιροῦνται τά: ἐμπρός, ἐντός, ἐκτός, (ἐ)φέτος, τέλος.

Τονισμός τῶν ἐπιρρημάτων

1. 'Η μακρόχρονη λήγουσα τῶν ἐπιρρημάτων ὅταν τονίζεται παίρνει περισπωμένη:
ποῦ, ἀλλοῦ, αὐτοῦ, ἐδῶ, ἐκεῖ, πεζῆ, πῶς, ἀλλιῶς, καταγῆς.
'Εξαιροῦνται τά ἀναφορικά πού, καθώς καί τά μή, εἰδεμή, παμψηφεί.
2. Τό α στό τέλος τῶν παροξύτονων ἐπιρρημάτων είναι βραχύχρονο:
πρῶτα, ὡραῖα, σπουδαῖα.
3. 'Η λήγουσα τῶν ἐπιρρημάτων σέ -ας είναι μακρόχρονη:
διαμιᾶς, μεμιᾶς, μονομιᾶς.

II. ΑΝΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ

A. Κατηγορίες ἀνώμαλων ρημάτων

Οι κατηγορίες πού ἀκολουθοῦν εἶναι μικρές ή μεγάλες ὅμαδες ἀπό ρήματα πού παρουσιάζουν τήν ἴδια ἀνωμαλία: τά ρήματα π.χ. βάζω, βγάζω καὶ κάνω ἀνήκουν στήν ἴδια κατηγορία, γιατί ἀλλάζουν στόν ἀδριστό τό χαρακτήρα τοῦ ἐνεστώτα. "Ετσι καὶ μέ τά ἀλλα ρήματα· τό καθένα, ἀνάλογα μέ τήν ἀνωμαλία πού παρουσιάζει, ἀνήκει καὶ σέ μία κατηγορία. Τά ἴδια ὅμις ρήματα μπορεῖς νά τά βρίσκεις καταταγμένα ἀλφαριθμητικά στόν Κατάλογο τῶν Ἀνώμαλων Ρημάτων πού ἀκολουθεῖ.

1η Κατηγορία

Μερικά ρήματα σχηματίζουν τό ἀοριστικό τους θέμα ἀπό ἄλλη ρίζα: λέγω - εἰπα. Τά ρήματα αὐτά ἔχουν ἀσιγμό ἀδριστό καὶ εἶναι τά ἀκόλουθα:

βλέπω, ἔρχομαι, λέγω, τρώ(γ)ω.

2η Κατηγορία

Μερικά ρήματα ἀλλάζουν στό ἀοριστικό τους θέμα τό χαρακτήρα τοῦ ἐνεστώτα: βγάζω - ἔβγαλα. Τά ρήματα αὐτά εἶναι τά ἀκόλουθα: βάζω, βγάζω, κάνω.

3η Κατηγορία

Ρινικόληκτα καὶ μερικά ἄλλα ρήματα σχηματίζουν τό ἀοριστικό τους θέμα ἀλλάζοντας τό θεματικό φωνῆν τοῦ ἐνεστώτα: μένω - ἔμεινα, φεύγω - ἔφυγα. Ἀπό τά ρήματα αὐτῆς τῆς κατηγορίας ἄλλα σχηματίζουν ἀσιγμό ἀδριστό καὶ ἄλλα σιγματικό· εἶναι τά ἀκόλουθα: ἀπονέμω, βαραίνω, βρέχω, δίνω, λεπταίνω, μακραίνω, μένω, ντρέπομαι, πλένω, στέκομαι, στρέφω, τείνω, τρέπω, τρέφω, φαίνομαι, φεύγω, φθείρω, χαίρομαι.

4η Κατηγορία

Πολλά ρινικόληκτα ρήματα πού τελειώνουν σέ -αίνω, -άνω

σχηματίζουν τό **ἀοριστικό τους θέμα** ἀποβάλλοντας τό ν καὶ ἀλλάζοντας τό **θεματικό φωνῆν** τοῦ ἐνεστώτα:

ἀνασταίνω - ἀνάστησα, ἀμαρτάνω - ἀμάρτησα.

Τά ρήματα τῆς κατηγορίας αὐτῆς σχηματίζουν σιγματικό ἀόριστο καὶ εἶναι τά ἀκόλουθα:

ἀμαρτάνω, ἀνασταίνω, ἀποσταίνω, ἀρταίνω, αὐξάνω, βλασταίνω,
βυζαίνω, ἐγκατασταίνω, παρασταίνω, σωπαίνω, χορταίνω.

5η Κατηγορία

Τά ύγροληκτα ρήματα πού τελειώνουν σέ -λω σχηματίζουν τό **ἀοριστικό τους θέμα** ἀποβάλλοντας τό ἔνα λ καὶ ἀλλάζοντας, κάποτε, τό θεματικό φωνῆν:

σφάλλω - ἔσφαλα, ἀνατέλλω - ἀνάτειλα.

Τά ρήματα αὐτῆς τῆς κατηγορίας ἔχουν ἄσιγμο ἀόριστο καὶ εἶναι τά ἀκόλουθα:

(ἀν)αγγέλλω, ἀνατέλλω, (ἀπο)βάλλω, (κατ)αγγέλλω,
(παρ)αγγέλλω, σφάλλω, ψάλλω.

6η Κατηγορία

Τά ύγροληκτα ρήματα πού τελειώνουν σέ -λνω, -ρνω σχηματίζουν τό **ἀοριστικό τους θέμα** ἀποβάλλοντας τό ν πού ἔχει ὁ ἐνεστώτας καὶ ἀλλάζοντας, συχνό, τό **θεματικό φωνῆν**:

φέρνω - ἔφερα, σπέρνω - ἔσπειρα - σπάρθηκα - σπαρμένως.

Τά ρήματα αὐτῆς τῆς κατηγορίας σχηματίζουν ἄσιγμο ἀόριστο καὶ εἶναι τά ἀκόλουθα:

γδέρνω, γέρνω, δέρνω, παίρνω, σέρνω, σπέρνω, στέλνω, φέρνω,
ψέλνω.

7η Κατηγορία

Μερικά ρινικόληκτα ρήματα πού τελειώνουν σέ -αίνω σχηματίζουν τό **ἀοριστικό τους θέμα** ἀποβάλλοντας τή συλλαβή -αιν- τοῦ ἐνεστώτα:

καταλαβαίνω - κατάλαβα.

Τά ρήματα αὐτά σχηματίζουν ἄσιγμο ἀόριστο καὶ εἶναι τά ἀκόλουθα:

καταλαβαίνω	λαβαίνω	λαχαίνω	μαθαίνω
παθαίνω	πετυχαίνω	πηγαίνω	τυχαίνω.

8η Κατηγορία

Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας σχηματίζουν χρόνους και τύπους κατά τή δεύτερη συζυγία:

θέλω - θέλησα, τρέχω - τρέχα.

Τά ρήματα αύτά είναι τά ἀκόλουθα:

βόσκω, δέομαι, διαμαρτύρομαι, εὔχομαι, θέλω, στέκομαι, τρέχω.

9η Κατηγορία

Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν τόν ἀόριστο σέ:

-ασα: γελῶ - γέλασα· τέτοια είναι τά ρήματα:

ἀνακλῶ, γελῶ, γερνῶ, διαθλῶ, διψῶ, δρῶ, ἐπιδρῶ, κερνῶ,
κρεμνῶ, ἔεχνῶ, πεινῶ, περνῶ, σπῶ, σχολνῶ.

-εσα: καλῶ - κάλεσα· τέτοια είναι τά ρήματα:

ἀναιρῶ, ἀρκῶ, ἀφαιρῶ, βαρῶ, διαιρῶ, ἐξαιρῶ, ἐπαινῶ,
καθαιρῶ, καλῶ, καταφρονῶ, μπορῶ, πλανῶ, πονῶ, στενοχωρῶ,
σύν(γ)χωρῶ, συναιρῶ, τελῶ, φορῶ.

-υσα: μεθῶ - μέθυσα, μηνῶ - μήνυσα.

-αξα: βαστῶ - βάσταξα (βάστηξα), πετῶ - πέταξα.

-ηξα: ρονφῶ - ρούφηξα, τραβῶ - τράβηξα.

-εψα: θαρρῶ - θάρρεψα.

10η Κατηγορία

Μερικές μετοχές σχηματίζονται ἀνώμαλα χωρίς νά παίρνουν τίς καταλήξεις τίς κανονικές, τίς καταλήξεις δηλαδή πού παίρνουν οι μετοχές τῆς κατηγορίας στήν όποια ἀνήκουν. "Ετσι π.χ. τά ρήματα πηγαίνω και ἀγανακτῶ ἔχουν μετοχές: πηγεμένος και ἀγανακτισμένος.

Τέτοια ρήματα είναι τά ἀκόλουθα:

ἀγανακτῶ	ξεψυχῶ	φοβοῦμαι	βαραίνω
ἀγρυπνῶ	ἀκούμπω	ἀποθαρρύνω	κοιμοῦμαι
δυστυχῶ	ἐπιβαρύνω	εὐτυχῶ	μολύνω.
λεπταίνω	μαθαίνω	μακραίνω	

Β. Κατάλογος ἀνώμαλων ρημάτων*

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
ἀγανακτῶ (K10)	ἀγανάκτησα	—	ἀγανακτισμένος
-αγγέλλω (K5) (τό βρίσκουμε σύνθετο)	-άγγειλα	-αγγέλθηκα	-αγγελμένος
ἀγρυπνῶ (K10)	ἀγρύπνησα	—	ἀγρυπνισμένος
-αιρῶ (K9) (σύνθετο πάντα)	-αίρεσα	-αιρέθηκα	-αιρεμένος
ἀκονυμπῶ (K10)	ἀκούμπησα	—	ἀκονυμπισμένος
ἀμαρτάνω (K4)	ἀμάρτησα	—	—
ἀναγγέλλω βλ. -αγγέλλω			
ἀναιρῶ βλ. -αιρῶ			
ἀνακλῶ (K9)	ἀνάκλασα	ἀνακλάστηκα	ἀνακλασμένος
ἀνασταίνω (K4)	ἀνάστησα	ἀναστήθηκα	ἀναστημένος
ἀνατέλλω (K5)	ἀνάτειλα	—	—
ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα § 263	—	ἀνεβασμένος

* Κανονικά ἀναγράφονται στόν κατάλογο αύτόν ό ἐνεργητικός ἔνεστώτας καὶ δ ἀόριστος, δ παθητικός ἀόριστος καὶ ἡ μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου.

Ἄπο αύτά σχηματίζονται εύκολα οι ύπόλοιποι ρηματικοί τύποι καὶ χρόνοι.

‘Η ἔνδειξη Κ μὲ ἀριθμό (K1, K2 κτλ.) δηλώνει τήν κατηγορία στήν ὅποια ἀνήκει τό ρῆμα (K1=1η Κατηγορία κτλ.).

Ένεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
ἀποθαρρύνω (Κ10)	ἀποθάρρυνα	ἀποθαρρύνθηκα	ἀποθαρρημένος
ἀπονέμω (Κ3)	ἀπόνειμα	ἀπονεμήθηκα	—
ἀποσταίνω (Κ4)	ἀπόστασα	—	ἀποσταμένος
ἀρέσω Παρατατικός • ἀρεσα και ἀρεζα	ἀρεσα	—	—
ἀρκῶ (Κ9)	ἀρκεσα	ἀρκέστηκα	—
ἀρταίνω (Κ4)	ἀρτνσα	ἀρτύθηκα	ἀρτυμένος
ανξάρω (Κ4)	ανξησα	ανξήθηκα	ανξημένος
ἀφαιρῶ βλ. -αιρῶ			
ἀφήνω	ἀφησα (ἀφῆκα)	ἀφέθηκα	ἀφημένος
βάζω (Κ2) -βάλλω (Κ5) προ-, προσ-, ἀνα- κ.ἄ.	ββαλα -έβαλα	βάλθηκα -βλήθηκα	βαλμένος -βλημένος
βαραίνω (Κ3)	βάρυνα	—	βαρεμένος (Κ10)
βαρῶ (Κ9)	βάρεσα	βαρέθηκα	βαρεμένος
βαστῶ (Κ9)	βάσταξα βάστηξα	βαστάχτηκα βαστήχτηκα	βασταγμένος βαστηγμένος

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
βγάζω (Κ2)	ἔβγαλα	βγάλθηκα	βγαλμένος
βγαίνω	βγῆκα § 263	—	βγαλμένος
βλασταίνω (Κ4)	βλάστησα	—	βλαστημένος
βλέπω (Κ1)	εἶδα § 263 ὅλλα καὶ ἀνάβλεψα πρόβλεψα	εἰδόθηκα ‘Υποτακτική ἰδωθῶ	ἰδωμένος
βόσκω (Κ8)	βόσκησα	βοσκήθηκα	βοσκημένος
βρέχω (Κ3)	ἔβροεξα	βράχηκα (κατὰ)βρέ- χτηκα § 267	βρε(γ)μένος
βρίσκω	βρῆκα § 263 ῆβρα	βρέθηκα	—
βυζαίνω (Κ4)	βύζαξα	βυζάχτηκα	βυζαγμένος ,
γδέρνω (Κ6)	ἔγδαρα	γδάρθηκα	γδαρμένος
γελῶ (Κ9)	γέλασα	γελάστηκα	γελασμένος
γέρνω (Κ6)	ἔγειρα	—	γερμένος
γερνῶ (Κ9)	γέρασα	—	γερασμένος
γίνομαι	ἔγινα	γίνηκα ‘Υποτακτική γενῶ	γινωμένος
δέομαι (Κ8)	—	δειγθηκα	—
δέργω (Κ6)	ἔδειρα	δάρθηκα	δαρμένος

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
διαθλῶ (Κ9)	διάθλασα	διαθλάστηκα	διαθλασμένος
διαβαίνω	διάβηκα § 263	—	—
διαιρῶ βλ. -αιρῶ			
διαμαρτύρομαι (Κ8)	—	διαμαρτυρήθηκα	διαμαρτυρημένος
διαρρέω	διέρρευσα	—	—
διδάσκω	δίδαξα	διδάχτηκα	διδαγμένος
δίνω (Κ3)	ἔδωσα ἔδωκα Προστακτική δῶσε	δόθηκα	δο(σ)μένος
διψῶ (Κ9)	δύνασα	—	διψασμένος
δρῶ (Κ9)	ἔδρασα	—	—
δυστυχῶ (Κ10)	δυστύχησα	—	δυστυχισμένος
ἐγκαταστάνω (Κ4) - ἐγκαθιστῶ	ἐγκατάστησα	ἐγκαταστάθηκα	ἐγκαταστημένος
ἐξαιρῶ βλ. -αιρῶ			
(ἐπαινῶ (Κ9) (παινεύω)	(ἐπαινεσα παινεψα	(ἐπαινέθηκα παινεύτηκα	παινεμένος παινεμένος
ἐπιβαρύνω (Κ10)	ἐπιβάρυνα	ἐπιβαρύνθηκα	ἐπιβαρημένος

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
ἐπιδρῶ βλ. δρῶ			
ἔρχομαι	ἡρθα § 263	—	—
εὐτυχῶ (Κ10)	εὐτύχησα	—	εὐτυχισμένος
εῦχομαι (Κ8)	—	εὐχήθηκα	—
θαρρῶ (Κ9)	θάρρεψα θάρρησα	—	—
θέλω (Κ8)	θέλησα	—	θελημένος
θέτω	ἔθεσα	(τέθηκα)	-θεμένος, (ἀπο-, κατα-, ἀποσυν- κ.ἄ.)
καθαιρῶ βλ. -αιρῶ			
κάθομαι (καθίζω)	κάθισα κάθισα	—	καθισμένος καθισμένος
καίω § 260,1	ἔκαψα	κάηκα § 267	καμένος
καλῶ (Κ9)	κάλεσα	καλέστηκα	καλεσμένος
κάνω (Κ2) Παρατατικός ἔκανα	ἔκαμα (ἔκανα)	—	καμωμένος
καταγγέλλω βλ. -αγγέλλω			
καταλαβαίνω (Κ7)	κατάλαβα	—	—

Ἐνεστώτας	Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
καταφρονῶ (Κ9)	καταφρόνησα καταφρόνεσα	καταφρονήθηκα καταφρονέθηκα	καταφρονημένος καταφρονεμένος
κατεβαίνω	κατέβηκα § 263	—	κατεβασμένος
κερνῶ (Κ9)	κέρασα	κεράστηκα	κερασμένος
κλαίω § 260,1	ἔκλαψα	κλαύτηκα	κλαμένος
κοιμοῦμαι (Κ10)	—	κοιμήθηκα	κοιμισμένος
κρεμ(ν)ῶ (Κ9)	κρέμασα	κρεμάστηκα	κρεμασμένος
λαβαίνω (Κ7)	ἔλαβα	—	—
λαχαίνω (Κ7)	ἔλαχα	—	—
λέ(γ)ω (Κ1)	εἶπα § 263	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
λεπταίνω (Κ3) (λεπτώνω)	λέπτυνα	λεπτύνθηκα	(ἐκ)λεπτυσμένος (Κ10)
μαθαίνω (Κ7)	ἔμαθα	μαθεύτηκα	μαθημένος (Κ10)
μακραίνω (Κ3)	μάκρυνα	— ἀπομακρύνθηκα	μακρεμένος (Κ10) ἀπομακρυσμένος
μέθῶ (Κ9)	μέθυσα	—	μεθυσμένος
μένω (Κ3)	ἔμεινα	—	—
μηνῶ (Κ9)	μήνυσα	μηνύθηκα	μηνυμένος
μολύνω (Κ10)	μόλυνα	μολύνθηκα	μολυσμένος
μπαίνω	μπῆκα § 263	—	μπασμένος

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
μπορῶ (Κ9)	μπόρεσα	—	—
ντρέπομαι (Κ3)	—	ντράπηκα § 267	—
ξεδιαλύνω	ξεδιάλυννα	ξεδιαλύθηκα § 265,3	ξεδιαλυμένος
ξεχνῶ (Κ9)	ξέχασα	ξεχάστηκα	ξεχασμένος
ξεψυχῶ (Κ10)	ξεψύχησα	—	ξεψυχισμένος
παθαίνω (Κ7)	ἔπαθα	—	(κακο) παθημένος
παίρνω (Κ6)	πήρα § 263	πάρθηκα	παρμένος
παραγγέλλω παραγγέλνω βλ. -αγγέλλω			
παρασταίνω (Κ4)	παράστησα	παραστάθηκα	παραστημένος
πάω βλ. πηγαίνω			
πεινῶ (Κ9)	πείνασα	—	πεινασμένος
περνῶ (Κ9)	πέρασα	περάστηκα	περασμένος
πετυχαίνω (Κ7)	πέτυχα	—	πετυχημένος
πετῶ (Κ9)	πέταξα	πετάχτηκα	πετα(γ) μένος
πέφτω	ἔπεσα	—	πεσμένος
πηγαίνω (Κ7) πάω	πήγα § 263	—	πηγεμένος (Κ10)
πίνω	ήπια § 263	πιώθηκα	πιωμένος

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
πλανῶ (Κ9) (πλανεύω)	πλάνεσα πλάνεψα	πλανήθηκα πλανεύτηκα	πλανημένος πλανεμένος
πλένω (Κ3)	ἔπλυνα	πλύθηκα	πλυμένος
πλέω	ἔπλευσα	—	—
πνέω	ἔπνευσα	-πνεύστηκα (ἐμ-)	-πνευσμένος (ἐμ-)
πονῶ (Κ9)	πόνεσα	-πονέθηκα (παρα- κ.ἄ.)	πονεμένος
ρουφῶ (Κ9)	ρούφηξα	ρουφήχτηκα	ρουφηγμένος
σέβομαι	—	σεβάστηκα	—
σέρω (Κ6)	ἔσνρα	σύρθηκα	συρμένος
σπῶ (Κ9) σπάζω, σπάνω, σπάω	ἔσπασα	-σπάστηκα (ἀπο- κ.ἄ.)	σπασμένος
σπέρνω (Κ6)	ἔσπειρα	σπάρθηκα	σπαρμένος
στέκομαι (Κ3) στέκω		στάθηκα Προστακτική στάσον σταθεῖτε	—
στέλνω (Κ6) -στέλλω	ἔστειλα	στάλθηκα	σταλμένος
στενοχωρῶ (Κ9)	στενοχώρησα στενοχώρεσα	στενοχωρήθηκα στενοχωρέθηκα	στενοχωρημένος στενοχωρεμένος

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
στρέφω (Κ3)	ἔστρεψα	στράφηκα § 267	στραμμένος -στρεμμένος (κατα-)
συ(γ)χωρῶ (Κ9)	συ(γ)χώρησα συ(γ)χώρεσα	συ(γ)χωρήθηκα συ(γ)χωρέθηκα	συ(γ)χωρημένος συ(γ)χωρεμένος
συναιρῶ βλ. -αιρῶ			
συνωμοτῶ	συνωμότησα συνώμοσα	—	—
σφάλλω (Κ5)	ἔσφαλα	—	ἐσφαλμένος
σχολνῶ (Κ9)	σχόλασα	—	σχολασμένος
σωπαίνω (Κ4)	σώπασα	—	σωπασμένος
σιωπῶ	σιώπησα	-σιωπήθηκα (ἀπο- κ.ἄ.)	-σιωπημένος
τείνω (Κ3)	ἔτεινα	-τάθηκα (ἀπο- κ.ἄ.)	—
τελῶ (Κ9) (σύν- θετο συνήθωσ)	τέλεσα	τελέστηκα	-τελεσμένος (συν- κ.ἄ.)
τραβῶ (Κ9)	τράβηξα	τραβήχτηκα	τραβηγμένος
τρέπω (Κ3)	ἔτρεψα	τράπηκα § 267	-τραμμένος
τρέφω (Κ3) (θρέφω)	ἔθρεψα	τράφηκα θράφηκα § 267	θρεμμένος

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
τρέχω (Κ8) Προστακτική τρέχα τρεχάτε	ἔτρεξα	—	—
τρώ(γ)ω (Κ1)	ἔφαγα § 263	φαγώθηκα	φαγωμένος
τυχαίνω (Κ7)	ἔτυχα	—	(ἀποτυχημένος)
ύποσχομαι	ύποσχέθηκα	—	ύποσχεμένος
φαίνομαι (Κ3)		φάνηκα § 267	(κανοφανισμένος)
φεύγω (Κ3) Προστακτική φεῦγε φεύγα	ἔφυγα	—	—
φθείρω (Κ3)	ἔφθειρα	φθάρηκα § 267	φθαρμένος
φοβοῦμαι (Κ10)	—	φοβήθηκα	φοβισμένος
φορῶ (Κ9)	φόρεσα	φορέθηκα	φορεμένος
φταίω § 260,1	ἔφταιξα	—	—
χαίρομαι (Κ3) Μετοχή χαρούμενος	—	χάρηκα § 267	—
χορταίνω (Κ4)	χόρτασα	—	χορτασμένος
ψέλγω (Κ6) (ψάλλω) (Κ5)	ἔψαλα	(ψάλθηκα)	ψαλμένος

Γ. Ρήματα σέ -αίνω

Ἐνεστώτας	Ἐνεργητικός Ἄόριστος	Παθητικός Ἄόριστος	Παθητική Μετοχή
-----------	-------------------------	-----------------------	--------------------

α'. Μέ αόριστο σέ -ανα
(-αίνω, -ανα, -νθηκα, -σμένος)

ἀνασαινώ	ἀνάσανα	—	—
ἀπολυμάνω	ἀπολύμανα	ἀπολυμάνθηκα	ἀπολυμασμένος
θερμαίνω	θέρμανα	θερμάνθηκα	θερμασμένος
λευκαίνω	λεύκανα	λευκάνθηκα	λευκασμένος
λιπαίνω	λίπανα	λιπάνθηκα	λιπασμένος
μιαίνω	μίανα	μιάνθηκα	μιασμένος
ξεθυμαίνω	ξεθύμανα	—	ξεθυμασμένος
ραίνω	ρέρανα	—	—
ρυπαίνω	ρύπανα	ρυπάνθηκα	—
σημαίνω	σήμανα	σημάνθηκα	(σε)σημασμένος
συμπερδαίνω	συμπέρανα	—	—
νήραίνω	(νήρανα)	νήρα(ν)θηκα	—
νήφαίνω	νήφανα	νήφανθηκα	νήφασμένος

β'. Μέ αόριστο σέ -ανα
(-αίνω, -ανα, -θηκα, -μένος)

βασκαίνω	βάσκανα	βασκάθηκα	βασκαμένος
βουβαίνω	βούβαρα	βουβάθηκα	βουβαμένος
γλυκαίνω	γλύκανα	γλυκάθηκα	γλυκαμένος
ζεσταίνω	ζέστανα	ζεστάθηκα	ζεσταμένος
κουφαίνω	κούφανα	κουφάθηκα	κουφαμένος
μαραίνω	μάρανα	μαράθηκα	μαραμένος
μοιραίνω	μοίρανα	μοιράθηκα	μοιραμένος
-μωραίνω	-μώρανα	(ξε)μωράθηκα	(ξε)μωραμένος
ξεραίνω	ξέρανα	ξεράθηκα	ξεραμένος

Ἐνεστώτας	Ἐνεργητικός Ἄόριστος	Παθητικός Ἄόριστος	Παθητική Μετοχή
πεθαίνω	πέθανα	—	πεθαμένος
πικραίνω	πίκρανα	πικράθηκα	πικραμένος
τρελαίνω	τρέλανα	τρελάθηκα	(ξε)τρελαμένος
φυραίνω	φύρανα	—	(φυραμένος)
ψυχραίνω	ψύχρανα	ψυχράθηκα	ψυχραμένος

γ'. Μέ αόριστο σέ -υνα

ἀκριβαίνω	ἀκρίβυνα	—	—
ἀπαλαίνω	ἀπάλυνα	—	—
βαραίνω	βάρυνα	—	βαρεμένος
βαθαίνω	βάθυνα	—	—
κονταίνω	κόντυνα	—	—
λεπταίνω	λέπτυνα	λεπτύνθηκα	(ἐκ)λεπτυσμένος
μακραίνω	μάκρυνα	ἀπομακρύνθηκα	ἀπομακρυσμένος μακρεμένος
μικραίνω	μίκρυνα	—	—
ξανθαίνω	ξάνθυνα	—	—
δμορφαίνω	δμόρφυνα	—	—
παχαίνω	πάχυνα	—	—
πλαταίνω	πλάτυνα	—	—
πληθαίνω	πλήθυνα	—	—
σγονυραίνω	σγονύρυνα	—	—
σκληραίνω	σκλήρυνα	—	—
σκονυραίνω	σκονύρυνα	—	—
φαρδαίνω	φάρδυνα	—	—
φτωχαίνω	φτώχυνα	—	—
χοντραίνω	χόντρυνα	—	—

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

‘Η ιστορία τῆς γλώσσας πού μιλᾶς είναι χαραγμένη πάνω στίς ίδιες τίς λέξεις της πού, μιλημένες καί τραγουδισμένες χιλιάδες χρόνια τώρα ἀπό ἑκατομμύρια χείλη, φέρνουν ως ἐμᾶς τήν ίδια τήν ιστορία τοῦ ἔθνους.

Οἱ ἀρχαῖοι “Ἐλληνες μιλοῦσαν ἀπό τόπο σέ τόπο διαφορετικά. Ἀπό τόπο σέ τόπο δηλαδή ἡ γλώσσα ἔπαιρνε καί ἄλλη μορφή, ἀποκτοῦσε ἔναν ίδιαίτερο τύπο, πού λεγόταν διάλεκτος. Στή Σπάρτη εἶχαν τή δωρική διάλεκτο, στήν Ἀθήνα τήν ἀττική καί ἄλλοῦ ἄλλη. Αύτό δύναται δέν τούς ἐμπόδιζε καθόλου νά ἐπικοινωνοῦν καί νά συνεννοοῦνται ἀνετα, γιατί οἱ διαφορές ἀνάμεσα στίς διαλέκτους δέν ἥταν μεγάλες. ‘Η γλώσσα τους δέν ἄλλαζε. ‘Η μητέρα λ.χ. ἀπό τούς Ἀθηναίους λεγόταν μήτηρ, ἐνῶ ἀπό τούς Σπαρτιάτες λεγόταν μάτηρ. Τή σπαρτιατική λέξη τάν οἱ Ἀθηναῖοι τήν ἔλεγαν τήν. Τόν ξέρεις τό λόγο τῆς ἀρχαίας Σπαρτιάτισσας «ἢ τάν ἢ ἐπί τᾶς». ἡ Ἀθηναία θά ἔλεγε στή δική της διάλεκτο: «ἢ τήν ἢ ἐπί τῆς» (ἢ νά φέρεις πίσω τήν ἀσπίδα ἢ νά σέ φέρουν πάνω σ' αὐτή νεκρό). “Οπως διαπιστώνεις, οἱ διαφορές τους δέν ἥταν τόσο μεγάλες, ώστε νά δημιουργοῦν ἄλλη γλώσσα. Δημιουργοῦσαν ἀπλῶς ἄλλη διάλεκτο.

‘Ωστόσο κοινή γλώσσα διαμορφώθηκε ἀργότερα, μετά τήν κλασική ἐποχή, μέσα στούς αἰῶνες πού ἀρχίζουν τό 300 π.Χ. καί τελειώνουν τό 300 μ.Χ. περίπου. ‘Η γλώσσα αὐτή, πού γίνεται σιγά σιγά κοινή ὅλων τῶν Ἐλλήνων, προῆλθε ἀπό τήν ἀττική διάλεκτο καί μάλιστα ἀπό αὐτήν πού μιλοῦσαν στήν Ἀθήνα γύρω στά 500 - 400 π.Χ., τόν καιρό δηλαδή πού οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν φτάσει στήν πιό μεγάλη τους ἀκμή. Γιά νά

‘Η ἀρχαία
ἔλληνική
γλώσσα

ἔλληνιστική
διλεξανδρινή
κοινή

γίνει ὅμως ἡ ἀττική διάλεκτος κοινή, χρειάστηκε νά πάρει λέξεις καί ἀπό ἄλλες διαλέκτους, τότε πού ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κατατάκτησε τήν Ἀνατολή. Ἐτσι ἡ κοινή αὐτή γλώσσα ἔγινε μέ τόν καιρό καί γλώσσα τῶν κατοίκων τῆς Ἀνατολῆς. Τή μιλοῦσαν καί τήν ἔγραφαν παντοῦ: στή Συρία, στή Μικρασία, στήν Περσία, στήν Αἴγυπτο καί ἄλλοι. Ἐγινε δηλαδή, ὅπως θά λέγαμε σήμερα, ἡ διεθνής γλώσσα τῆς ἐποχῆς.

Ἡ γλώσσα αὐτή μέ τόν καιρό καί μέ τό ἀπλωμα ἔχασε τήν παλιά της μορφή καί παρουσίασε νεωτερισμούς πού προμηνοῦσαν τή γλώσσα πού μιλοῦμε σήμερα. ቩ γλώσσα τοῦ Ζου μ.Χ. αἰώνα ἔχει πολλά στοιχεῖα τῆς σημερινῆς μας γλώσσας. Δέ λένε τώρα ὕει, ἐρυθρός, ἵχθυς, λένε βρέχει, κόκκινος, (*ὁ*)ψάρι(*ον*), ὅπως περίπου λέμε καί σήμερα. Τέτοια δείγματα βρίσκουμε πολλά στά Εὐαγγέλια: *Βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, οἱ Ἰουδαῖοι ἔντυσαν τό Χριστό μὲ χλαμύδα κοκκίνην·* γιά νά φανε τά πλήθη στά δόποια δίδασκε ὁ Χριστός, δέν ύπῆρχαν παρά πέντε ἄρτοι κριθινοὶ καὶ δύο όφραια.

Σίγουρα στά παραδείγματα αὐτά ἀναγνωρίζεις λέξεις πού χρησιμοποιεῖς καί σύ στόν καθημερινό σου λόγο. Δίκαια λοιπόν εἶπαν ὅτι ἡ κοινή τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ μεγάλο σταθμό τής γλωσσικῆς μας ιστορίας καί ἀρχή καί πρώτη ἐμφάνιση τής νεοελληνικῆς μας γλώσσας.

Ἡ σχέση τής κοινῆς μέ τήν ἀρχαία καί τή νέα ἐλληνική

Οι ἄλλαγές συνεχίστηκαν καί στά χρόνια τά βυζαντινά. Τότε μάλιστα γενικεύτηκαν περισσότερο. Ἐτσι βρίσκουμε πάρα πολλές λέξεις στή σημερινή τους μορφή: παιδί(ν), ἀλώνι(ν), πατέρας, πόλη, ἄσ, νά καί πολλές ἄλλες. Ἀργότερα, ὅταν σβήνει τό Βυζάντιο, ἡ γλώσσα ἡ ζωντανή δέ διαφέρει σχεδόν καθόλου ἀπό τή σημερινή, τή νεοελληνική γλώσσα, ὅπως τήν ξέρουμε ἀπό τά δημοτικά μας τραγούδια.

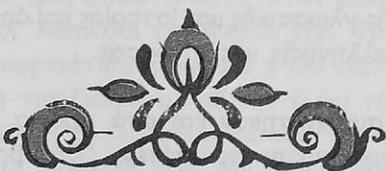
Ἡ γλώσσα κατά τά βυζαντινά χρόνια

Ἡ σημερινή μας γλώσσα ἔχει μοναδικές ἀρετές: ἐκφραστικότητα, εύλυγισία, δύναμη συνθετική, ίκανότητα παραγωγική; πού σημαίνει ὅτι διάλογα μέ τίς ἀνάγκες συνθέτει καί παράγει λέξεις, πού ἐκφράζουν τό καθετή.

Ἡ νεοελληνική γλώσσα

“Η έλληνική γλώσσα έχει, ὅπως είδες, μεγάλη ιστορία.
”Έχει τή μεγαλύτερη ιστορία ἀπό ὅλες τίς εύρωπαίκες γλώσσες.
Γραπτά της μνημεῖα μαρτυροῦνται ἀπό τή 2η χιλιετία π.Χ.,
λογοτεχνικά πρίν ἀπό 2500 χρόνια. Σ’ αὐτή γράφτηκαν
ἔργα πού δέ θά γεράσουν ποτέ: ή ἀρχαία λογοτεχνία, τά
Εὔαγγέλια, ή βυζαντινή καί ή νέα μας λογοτεχνία. Μ’ αὐτήν
ἐκφράστηκε δ λαός μας καί ἔστησε τά δικά του μνημεῖα: τά
παραμύθια, τίς παροιμίες, τίς παραδόσεις του, τά δημοτικά
μας τραγούδια.

Είναι θησαυρός. “Ομως τό γλωσσικό μας αὐτό θησαυρό¹
ἔχουμε χρέος νά τόν κατακτήσουμε. Καί γιά νά ἐπιτύχουμε,
χρειαζόμαστε μερικά βιοθήματα. ”Ενα ἀπό αὐτά είναι καί ή
Γραμματική, τό βιβλίο αὐτό πού μέ ἀγάπη προσφέρεται στόν
”Ελληνα μαθητή καί στό ”Εθνος γενικότερα.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΚΑΙ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ
ΤΑΣΟΥ ΜΟΥΣΤΑΦΕΛΛΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΣΤΟ ΜΑΘΗΤΗ	7

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΙΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Πρῶτο κεφάλαιο — Φθόγγοι καί γράμματα	11
Δεύτερο κεφάλαιο — Λέξεις καί συλλαβές	18
Τρίτο κεφάλαιο — Τόνοι καί πνεύματα	22
Τέταρτο κεφάλαιο — "Άλλα όρθογραφικά σημάδια — Στίξη — Συντομογραφίες	29
Πέμπτο κεφάλαιο — Πάθη φθόγγων	34

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

I. Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Πρῶτο κεφάλαιο — Λέξεις λαϊκές καί λέξεις λόγιες — Τό λεξιλόγιο τῆς Νεοελληνικῆς	42
--	----

II. Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

Δεύτερο κεφάλαιο — Γενικά	43
Τρίτο κεφάλαιο — Παραγωγή	46
Τέταρτο κεφάλαιο — Σύνθεση	57

III. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Πέμπτο κεφάλαιο — Κυριολεξία καί μεταφορά	67
‘Ομώνυμα	68
Παρώνυμα	68
Συνώνυμα	69
Ταυτόσημα	69

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Γενικά	70
--------------	----

I. ΤΑ ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Πρῶτο κεφάλαιο — Τό ἄρθρο	74
---------------------------------	----

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Δεύτερο κεφάλαιο — Οἱ σημασίες καί τά εἰδη τῶν οὐσιαστικῶν .	76
Τρίτο κεφάλαιο — Τό γένος τῶν οὐσιαστικῶν	78
Τέταρτο κεφάλαιο — Ὁ ἀριθμός τῶν οὐσιαστικῶν	80
Πέμπτο κεφάλαιο — Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	81
(Κλίση ἀρσενικῶν	83
Κλίση θηλυκῶν	91
Κλίση οὐδετέρων)	98
“Εκτο κεφάλαιο — Ἄνωμαλα οὐσιαστικά	103

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

“Εβδομο κεφάλαιο — Ἡ κλίση τῶν ἐπιθέτων	108
“Ογδοο κεφάλαιο — Παραθετικά	117
“Ενατο κεφάλαιο — Τά ἀριθμητικά	125
Δέκατο κεφάλαιο — Οἱ ἀντωνυμίες	130

ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

Γενικά	141
‘Ενδέκατο κεφάλαιο — Διαθέσεις καί φωνές	142
Δωδέκατο κεφάλαιο — Ἐγκλίσεις καί χρόνοι — Ἀριθμοί καί πρόσωπα	146

Δέκατο τρίτο κεφάλαιο — Τά στοιχεῖα τοῦ σχηματισμοῦ	153
Δέκατο τέταρτο κεφάλαιο — Οἱ συζυγίες	159
Δέκατο πέμπτο κεφάλαιο — Τά θέματα	176
A. — Τό ἐνεστωτικό θέμα	176
B. — Τό θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀδρίστου	178
Γ. — Τό θέμα τοῦ παθητικοῦ ἀδρίστου καὶ τῆς παθητικῆς μετοχῆς.	184
Δέκατο ἕκτο κεφάλαιο — Ρήματα ἔλλειπτικά, ἀπρόσωπα, ἀνώμαλα	190
Δέκατο ἑβδόμο κεφάλαιο — Οἱ μετοχές	191

II. ΤΑ ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Πρῶτο κεφάλαιο — Ἐπιφρήματα	193
Δεύτερο κεφάλαιο — Προθέσεις	199
Τρίτο κεφάλαιο — Σύνδεσμοι	201
Τέταρτο κεφάλαιο — Ἐπιφωνήματα	205

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

I. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

A. — Δίψηφα σύμφωνα μπ, ντ, γκ σὲ ξένες λέξεις	211
B. — Λέξεις πού παίρνουν δασεία	212
Γ. — Συμφωνικά συμπλέγματα	214
Δ. — Πίνακας λέξεων μέ δύο σύμφωνα ὅμοια ἢ μέ ἓνα σύμφωνο (καί μέ ντς)	218
E. — Καταλήξεις ούσιαστικῶν	223
ΣΤ. — Καταλήξεις ἐπιθέτων	228
Z. — Καταλήξεις ρημάτων	230
H. — Καταλήξεις ἐπιρρημάτων	234

II. ΑΝΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ

A. — Κατηγορίες ἀνώμαλων ρημάτων	235
B. — Κατάλογος ἀνώμαλων ρημάτων	238
Γ. — Ρήματα σὲ -αίνω	248

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ 250

255

ΕΚΔΟΣΗ Ζ', 1982 (Ι) - ΑΝΤΙΓΥΠΑ 110.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 3686 / 8-12-1981

ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : Γ. ΚΙΩΤΗ Ο.Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής